

Κοινωνικές αλλαγές υπονομεύουν τον γάμο

της STEPHANIE COONTZ από την εφημερίδα THE OBSERVER

αναδημοσιευμένο από την εφημερίδα

Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, Αθήνα, Παρασκευή 5 Ιανουαρίου 2007, σελ. 2, έτος 88^ο, αρ. φύλλου 26473

Οι αλλαγές του γάμου και της οικογενειακής ζωής δεν αφορούν μόνο τη Δύση, αλλά όλον τον κόσμο.

Στην Κίνα π.χ., ο αριθμός των διαζυγίων αυξήθηκε κατά 70% τα τελευταία πέντε χρόνια, ενώ οι νόμοι που απαγόρευαν την συμβίωση ανύπαντρων ζευγαριών καταργήθηκαν.

Υπάρχει μια πεποίθηση στην Ευρώπη και στις ΗΠΑ ότι οι σημαντικές αλλαγές που σημειώνονται στον γάμο και στην οικογενειακή ζωή αφορούν κυρίως την εύπορη, εκκοσμηκευμένη Δύση και ότι θα μπορούσαμε να σταματήσουμε την παρακμή του γάμου δίνοντας και πάλι έμφαση στην αξία του θεσμού. Ωστόσο, το πρόβλημα σήμερα δεν είναι η έλλειψη σεβασμού για τον γάμο. Στην πραγματικότητα, ο γάμος ως σχέση ανάμεσα σε δύο άτομα έχει επενδυθεί με μεγαλύτερη αίσθηση προσωπικής ευθύνης, παρόλο που ως θεσμός δεν οργανώνει πλέον την κοινωνική μας ζωή όπως παλιά.

Ο κόσμος βιώνει μιαν ανατρεπτική αλλαγή στο πεδίο του γάμου και της οικογενειακής ζωής, εξίσου μεγάλη και ακαταμάχητη όσο η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας. Δύο τάσεις την έχουν καθορίσει: Η διαρκώς μειούμενη ικανότητα των κοινωνιών να υπαγορεύουν προσωπικές επιλογές και η διαρκώς αυξανόμενη δυνατότητα των γυναικών να είναι οικονομικά ανεξάρτητες. Παραδόξως, πολλά από τα πράγματα που έχουν κάνει τον γάμο λιγότερο υποχρεωτικό και περισσότερο εύθραυστο είναι αδιάσπαστα δεμένα με αυτό που εκτιμούμε περισσότερο στον σύγχρονο γάμο: Την έμφαση στην αγάπη, τον αμοιβαίο σεβασμό και την προσωπική επιλογή.

Σχεδόν παντού στον κόσμο, οι εναλλακτικές δυνατότητες σε σχέση με τον παραδοσιακό γάμο πολλαπλασιάζονται, καθώς οι μορφές οικογένειας και διαπροσωπικών σχέσεων που άλλοτε έμεναν αναγκαστικά κρυφές τώρα κερδίζουν νομικά δικαιώματα. Ακόμα και η Κίνα πρόσφατα κατάργησε τους μακρόβιους νόμους που απαγόρευαν την εξώγαμη συμβίωση.

Ενώ τα ποσοστά διαζυγίων, ύστερα από χρόνια ανόδου, μειώνονται ή παραμένουν σταθερά στη Δυτική Ευρώπη, σε άλλες περιοχές του κόσμου αυξάνονται. Στην Κίνα, ο αριθμός των διαζυγίων αυξήθηκε σχεδόν κατά 70% από το 2000 έως το 2005. Εκεί όπου

το διαζύγιο και η εκτός γάμου τεκνοποίηση παραμένουν σε χαμηλό επίπεδο, η παρακμή του «ισόβιου» γάμου απλώς παίρνει άλλες μορφές.

Το ποσοστό των γάμων έχει πέσει τόσο πολύ στην Ιαπωνία, τη Νότια Κορέα, την Ιταλία και το Χονγκ Κονγκ, που οι Αρχές φοβούνται για το δημογραφικό μέλλον των χωρών τους. Οι κυβερνητικές Αρχές της Σιγκαπούρης, τόσο αυστηρές σε άλλους τομείς, χρηματοδοτούν τώρα «βραδιές γνωριμιών για εργένηδες» σε μια προσπάθεια να αυξήσουν τους γάμους και να σταματήσουν τις πτωτικές δημογραφικές τάσεις. Την περασμένη χρονιά, ένα ιαπωνικό περιοδικό δημοσίευσε άρθρο με τίτλο «Νέοι και νέες, μη μισείτε το σεξ!».

Η αποδυνάμωση του δεσμού ανάμεσα στον γάμο και την τεκνοποίηση είναι επίσης μια διεθνής τάση. Στην Αυστρία, όπως και στις ΗΠΑ και στη Βρετανία, τέσσερα στα δέκα παιδιά γεννιούνται εκτός γάμου. Πολλές περιοχές της Λατινικής Αμερικής και της Καραϊβικής συναγωνίζονται το ποσοστό εξώγαμων γεννήσεων της Ισλανδίας, που είναι 60%. Ακόμα και στην Ιαπωνία σημειώθηκε αύξηση 30% των εξώγαμων γεννήσεων μεταξύ 1993 και 2005.

Η αποδυνάμωση του δεσμού ανάμεσα στον γάμο και την τεκνοποίηση αποτελεί διεθνή τάση

Είναι πολλοί οι παράγοντες που συμβάλλουν στην έκλειψη του παραδοσιακού μονοπωλίου του γάμου στην οργάνωση της ζωής των ανθρώπων. Μερικοί από αυτούς είναι ανησυχητικοί. Η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας έχει αποσταθεροποιήσει την προσωπική ζωή. Η αυξανόμενη αβεβαιότητα για την απασχόληση, η πτώση των εισοδημάτων των λιγότερο ειδικευμένων και οι χρόνιες εντάσεις της οικονομικής δυσπραγίας, όλα αυτά διαβρώνουν τα κίνητρα για γάμο.

Έρωτας και χειραφέτηση

Εξίσου σημαντικό ρόλο, όμως, στις αλλαγές που σημειώνονται στον γάμο και στην οικογενειακή ζωή έχουν παίξει δύο καλοδεχούμενες εξελίξεις: Η αυξανόμενη προσδοκία για αμοιβαία αγάπη στον γάμο και η μειούμενη δυνατότητα των ανδρών να επιβάλλουν τη θέληση τους στις γυναίκες.

Επί χιλιετίες, ο γάμος ήταν ένας σταθερός κοινωνικός θεσμός ακριβώς επειδή δεν είχε μεγάλη σχέση με τον έρωτα και τη συναισθηματική οικειότητα. Ήταν, αντιθέτως, μια πρακτική υπόθεση. Οι οικογένειες των ανώτερων και μεσαίων τάξεων κανόνιζαν τους γάμους με οικονομικά και πολιτικά κριτήρια. Στις κατώτερες τάξεις, ο γάμος ήταν ένας τρόπος για να «αυγατίσει» η εργατική δύναμη της οικογένειας. Μόνο πριν από περίπου διακόσια χρόνια άρχισαν οι Ευρωπαίοι και οι Βορειοαμερικανοί να πιστεύουν ότι πρέπει να επιτρέπεται στους νέους και τις νέες να επιλέγουν το ταίρι τους, με βασικό κριτήριο την αγάπη. Ωστόσο, από τη στιγμή που ο γάμος βασίστηκε στην αγάπη, οι άνθρωποι άρχισαν να αναρωτιούνται μήπως δεν είναι προτιμότερο να παραμείνει κανείς μόνος παρά να παντρευτεί ή να μείνει παντρεμένος με κάποιον που δεν αγαπά. Σ' όλη την Ευρώπη και την Αμερική, τα διαζύγια αυξήθηκαν παράλληλα με τις πωλήσεις των ρομαντικών μυθιστορημάτων. Σήμερα, ο «γάμος από έρωτα» εξαπλώνεται σ' όλο τον κόσμο.

Η αυξανόμενη προσδοκία για αμοιβαία αγάπη στον γάμο και η μειούμενη δυνατότητα των ανδρών να επιβάλλουν τη θέληση τους στις γυναίκες έχουν παίξει τον πιο βαρύνοντα ρόλο στις αλλαγές του γάμου και της οικογενειακής ζωής

Σε αγροτικά μέρη της Αφρικής και της Ασίας, όπου οι γονείς ακόμα διαπραγματεύονται τον αριθμό των βοδιών και των κατσικιών που απαιτούνται για να στεριώσει ένα προξενιά, πολλοί νέοι και νέες στρέφονται στις στήλες προσωπικών αγγελιών των περιοδικών για να βρουν την «αληθινή αγάπη». Τα προξενιά παραμένουν ο κανόνας στην Ινδία, αλλά οι νέοι και οι νέες αποκτούν δικαίωμα βέτο απέναντι στις αποφάσεις των γονιών τους και οι οικονομικά ανεξάρτητοι ενήλικες συχνά επιλέγουν μόνοι τους το ταίρι τους. Την περασμένη χρονιά, ακόμα και στη Σαουδική Αραβία ανακοινώθηκε ότι ένας πατέρας δεν δικαιούται να παντρεύει με το ζόρι την κόρη του. Καθώς το ιδεώδες της αγάπης θριαμβεύει, γίνεται όλο και δυσκολότερο να εμποδιστούν οι άνθρωποι να παραμείνουν ανύπαντροι ή να πάρουν διαζύγιο όταν ο έρωτας δεν καταφέρει να ανθήσει. Εκτός κι αν δεν μπορούν να κάνουν αλλιώς. Η έλλειψη επιλογών για τις γυναίκες ήταν ο άλλος παράγοντας που διατηρούσε σταθερό τον γάμο. Έως τις δεκαετίες του '60 και του '70, οι νόμοι περί «κεφαλής της οικογένειας» στην Ευρώπη και στην Αμερική έδιναν στους άνδρες τον τελευταίο λόγο στις περισσότερες οικογενειακές αποφάσεις. Ακόμα και τη δεκαετία του '80, ένας σύζυγος δεν μπορούσε να κατηγορηθεί για βιασμό, γιατί η γυναίκα του δεν είχε δικαίωμα να του αρνηθεί το σεξ.

Παγκόσμια η τάση αλλαγής

Όλα αυτά έχουν αλλάξει δραματικά τα τελευταία 30 χρόνια, και όχι μόνο στη Δύση. Από την Αργεντινή μέχρι τη Ζιμπάμπουε, οι κυβερνήσεις καταργούν παραδοσιακούς νόμους που επέβαλλαν την πρωτοκαθεδρία των ανδρών. Παντού στον κόσμο, εκτός από το Αφγανιστάν επί Ταλιμπάν, οι γυναίκες μπήκαν μαζικά στον στίβο της μισθωτής εργασίας και απέκτησαν μεγαλύτερη πρόσβαση στη γνώση. Στην Ινδία, όπου οι περισσότερες γυναίκες ήταν αναλφάβητες το 1970, τα δύο τρίτα των κοριτσιών πηγαίνουν τώρα σχολείο. Το ίδιο συμβαίνει στη Βόρεια Αφρική και στη Δυτική Ασία.

Ο γάμος δεν είναι πλέον ο μόνος τρόπος -και σίγουρα όχι ο πιο σίγουρος- για να επενδύσουν οι γυναίκες στο οικονομικό τους μέλλον. Ούτε είναι ο γάμος ο μόνος χώρος όπου μπορούν σήμερα οι άνθρωποι να αναθρέψουν παιδιά.

Δεν είναι καταδικασμένος ο γάμος. Απεναντίας, γνωρίζουμε πλέον πολλά για το πώς μπορούν να βοηθηθούν τα ζευγάρια για να διατηρήσουν υγιείς σχέσεις. Όμως, στο σημερινό κλίμα της ελεύθερης επιλογής, δεν υπάρχει τρόπος να επανεδραιωθεί παγκοσμίως ο «ισόβιος» γάμος. Παντού στον κόσμο, ο γάμος θα οφείλει πλέον να συνυπάρχει ειρηνικά με την εκτός γάμου απόκτηση παιδιών, τα ανύπαντρα ζευγάρια και τις διαζευγμένες οικογένειες.

Το πεδίο των στενών διαπροσωπικών σχέσεων

Παναγιώτης Σ. Κορδούτης

Ο Πλάτωνας στο Συμπόσιο (Πλάτων, 1999), εκφράζει γλαφυρά, με το μύθο του Αριστοφάνη, τον αρχέγονο πόθο του ανθρώπου για το «άλλο μισό»: οι άνθρωποι ήταν σφαίρες τετράχειρες και τετράποδες, με τέτοια ισχύ που απετέλεσαν «ύβρι», απειλή για τους θεούς, επισύροντας την τιμωρία του Διός, οποίος τους τεμάχισε στα δύο! Έκτοτε, τα ατελή και μοναχικά τεμάχια αναζητούν το έτερο ήμισυ τους για να ολοκληρωθούν ως υπάρξεις. Η βαθιά επιθυμία σύναψης στενών σχέσεων, για την οποία μιλά αλληγορικά ο μύθος, έχει μελετηθεί και επιβεβαιωθεί, εμπειρικά (Baumeister & Leary, 1995 για ανασκόπηση). Η στενή διαπροσωπική σχέση είναι το κεντρικό θέμα του λαϊκού και λόγιου πολιτισμού όλων σχεδόν των λαών, εφόσον είχε και έχει καθολική εμβέλεια και επιρροή σε όλες τις κοινωνίες (Fletcher, 2002, σ. 2). Παραδόξως, οι επιστήμες και μάλιστα η Ψυχολογία, άργησαν να ασχοληθούν με τη στενή διαπροσωπική σχέση, όπως ήδη παρατηρούσε ο H. Harlow από 1958 (Barnes & Sternberg, 1997), πράγμα άξιο διερεύνησης από την κοινωνιολογία και ιστορία της επιστήμης. Αν και έκτοτε οι κλάδοι της Ψυχολογίας (π.χ. Κλινική, Αναπτυξιακή, Γνωστική) ασχολήθηκαν με τη διαπροσωπική σχέση, όπως άλλωστε και άλλες επιστήμες (π.χ. Κοινωνιολογία, Ανθρωπολογία, Βιολογία), με τη στενή διαπροσωπική σχέση ασχολείται κατ' εξοχήν η Κοινωνική Ψυχολογία.

Μέχρι τη δεκαετία του 1970 η σχετική κοινωνιοψυχολογική έρευνα επικεντρωνόταν στους παράγοντες που προξενούσαν διαπροσωπική έλξη στα αρχικά στάδια ανάπτυξης της σχέσης. Το κύριο χαρακτηριστικό των ερευνών αυτών ήταν η αθεωρητικότητα, εξ αιτίας της οποίας τα σχετικά ευρήματα παρουσίαζαν αποσπασματικότητα. Ανάμεσα στον κατάλογο των ασύνδετων μεταβλητών που επηρέαζαν την έλξη, ήταν η ομοιότητα, η χωρική εγγύτητα, η φυσική ελκυστικότητα κ.α. (Berscheid, 1985. Reis & Rusbult, 2004, σ. 3). Κατά τη δεκαετία

του '80, υπήρξε στροφή προς το σύνολο φαινόμενο της σχέσης. Αναζητήθηκαν κριτήρια προσδιορισμού των φαινομενολογικών της ενοτήτων, όπως η ανάπτυξη, η συντήρηση και η διάλυσή της και εξετάστηκαν οι πολύπλοκες διεργασίες που υπεισέρχονται σ' αυτές (π.χ. Duck, 1997, 1998. Levinger, 1980. Fletcher, 2002, σ. 4). Αναμφίβολα, τη στροφή αυτή επηρέασε η εργασία των Raush & Gottman κατά τη δεκαετία του '70 (Gottman, 1994), οι οποίοι ερεύνησαν για πρώτη ίσως φορά (Fletcher, 2002), χρησιμοποιώντας παρατήρηση και άλλες μετρήσεις, τις δυαδικές αλληλεπιδράσεις παντρεμένων ζευγαριών. Στόχος τους, ήταν να διαπιστώσουν, εάν τυχόν κάποια συμπεριφορικά πρότυπα αλληλεπιδράσεων μπορούσαν να προβλέψουν, ικανοποίηση από το γάμο. Η όλη προσπάθεια αλλά ειδικότερα η μεθοδολογική τους προσέγγιση ενέπνευσε άλλους κοινωνικούς ψυχολόγους. Το σπουδαιότερο ωστόσο, ήταν ότι έκτοτε παγιώθηκε η αντίληψη πως η παρατήρηση και μέτρηση της δυαδικής αλληλεπίδρασης σε ελεγχόμενα περιβάλλοντα έχει πολλά να προσφέρει στην κατανόηση της σχέσης. Την ίδια δεκαετία, το ενδιαφέρον του Rubin (1973) αλλά και άλλων (Lee, 1973) για την αγάπη, ως μετρήσιμη θεωρητική σύλληψη, άρχισε να επηρεάζει και να αποφέρει καρπούς, δημιουργώντας ρεύμα προσέγγισης της έννοιας αυτής και των συγγενών της (π.χ., Sternberg & Barnes, 1988. βλ. επίσης ειδικό αφιέρωμα στην «αγάπη» του περιοδικού *Personal Relationships*, 3, 1996). Το έργο ωστόσο που άσκησε μεγάλη επιρροή, εισάγοντας τη συστηματικότερη μέχρι τότε κοινωνιοψυχολογική προσέγγιση στη στενή διαπροσωπική σχέση, αυτή της αλληλεξάρτησης, ήταν ο τόμος των Kelley et al. (1983), με τίτλο “Close Relationships”. Ο H. H. Kelley στο έργο αυτό συστηματοποιεί και επικεντρώνει στη στενή σχέση πρότερες ιδέες του (Kelley, 1979. Kelley & Thibaut, 1978) για τη δομή και λειτουργία της διαπροσωπικής σχέσης, βασισμένες στην κοινωνιολογική έννοια της «κοινωνικής ανταλλαγής». Ο αξεπέραστος, λόγω της υψηλής του αφαίρεσης, ορισμός της στενής διαπροσωπικής σχέσης, που υπάρχει στο συλλογικό τόμο

του Kelley, σηματοδοτεί την προσέγγιση ενός ολόκληρου ρεύματος στο χώρο αυτό, που συνεχίζει την ροή του μέχρι σήμερα (Rusbult & Van Lange, 2003). Σύμφωνα με τον ορισμό (Kelley, 1983), *στενή διαπροσωπική σχέση υφίσταται όταν δύο άνθρωποι ασκούν ο ένας στον άλλον, ισχυρή, συχνή και πολυποίκιλη επίδραση για μακρό χρονικό διάστημα*, εις τρόπον ώστε να έχουν υψηλή αλληλεξάρτηση, μη μπορώντας να επιτύχουν τους στόχους ή τα αγαθά για τους οποίους οικοδομήθηκε η σχέση και εν πολλοίς κανένα προσωπικό στόχο, χωρίς να λαβαίνουν υπόψη τους ότι και ο άλλος κινείται στη σχέση για επίτευξη ίδιων στόχων.

Στο πλαίσιο του ρεύματος της «κοινωνικής ανταλλαγής», αναπτύχθηκαν διάφορες θεωρίες όπως η θεωρία της ενίσχυσης (Homans, 1974), της αλληλεξάρτησης (Cramer, 1998), της επένδυσης (Rusbult, 1983), της διαπροσωπικής ανταλλαγής σεξουαλικής ικανοποίησης (Lawrance & Byers, 1995) και της ισοτιμίας (Walster, Berscheid & Walster, 1973). Στο χώρο μάλιστα, της τελευταίας αυτής θεωρίας, εντάσσεται το δεύτερο κεφάλαιο της παρούσας ενότητας, από τον **Π. Κορδούτη**. Θεμελιώδης αρχή όλων, είναι ότι το άτομο ως μέλος δυνάδας εμπλέκεται σε πολυποίκιλες διαπροσωπικές αλληλεπιδράσεις, προκειμένου να επηρεάσει τον άλλο για να επιτύχει την καλύτερη δυνατή απολαβή ως προς τα ανταλλασσόμενα αγαθά, τη μεγιστοποίηση δηλαδή του προσωπικού του οφέλους και τη μείωση της ζημίας. Η αρχή αυτή καθιστά την όλη προσέγγιση προσφυή για την μελέτη των στενών διαπροσωπικών σχέσεων, διότι α) οι άνθρωποι επιδιώκουν να εμπλακούν και να διατηρήσουν τις σχέσεις αυτές προκειμένου να διασφαλίζουν απολαβές που προκύπτουν αποκλειστικά στο πλαίσιό τους ή που δεν παράγονται με την ίδια ποιότητα και ευχέρεια εκτός αυτών (Kordoutis, 2004) και β) διότι, τα τεκταινόμενα στις σχέσεις αυτές σε κάθε επίπεδο, ιδίως στο σεξουαλικό (Kirkendall & Libby, 1996. Sprecher, 1998) - κύρια ειδοποιό διαφορά των σχέσεων αυτών από άλλες - είναι προϊόν διαπροσωπικής επιρροής.

Εάν ήθελε κανείς να επισημάνει το κοινό επιστημολογικό χαρακτηριστικό των θεωριών κοινωνικής ανταλλαγής εν σχέσει προς άλλες θεωρίες διαπροσωπικών σχέσεων, θα έλεγε ότι ασχολούνται με το τι συμβαίνει μεταξύ των ατόμων στη σχέση (Reis & Rusbult, 2004) και συνεπεία του ίδιου του σχετίζεσθαι (π.χ. εξ αιτίας της αναλογίας αγαθών που συνεισφέρονται – εισπράττονται από κάθε σύντροφο ή του ύψους των ανταμοιβών), παρά με τα άτομα καθαυτά. Η προσέγγιση έχει κατορθώσει να διαφωτίσει ζητήματα όπως, η ικανοποίηση, η συναισθηματική επικοινωνία, η αντοχή των σχέσεων (στο χρόνο, στην αντιξοότητα), η δέσμευση, η απιστία, η εμπιστοσύνη, η σύγκρουση και η επίλυσή της, ο συντονισμός στη σχέση και η αυτοθυσία.

Η θεωρία της κοινωνικής ανταλλαγής και κοινωνικής αλληλεξάρτησης διεκδικεί σχεδόν το τίτλο της μεγαθεωρίας στο χώρο των διαπροσωπικών σχέσεων. Το επιστημονικό όμως πεδίο των στενών διαπροσωπικών σχέσεων γνωρίζει πραγματική άνθιση τα τελευταία χρόνια, παράγοντας συνεισφορές θεωρητικά και μεθοδολογικά τόσο σύνθετες και φιλόδοξες που ορισμένοι, μιλούν για «νέα επιστήμη» (Fletcher, 2002, σ. 4) ή «επιστήμη των σχέσεων» (Reis & Rusbult, 2004, σ. 2. Berscheid, 2004)). Έτσι, θα μπορούσαμε να μιλήσουμε για τρεις ακόμα μεγα-θεωρητικές προσεγγίσεις που δείχνουν να έχουν παρόμοια εμβέλεια, αφήνοντας όμως αρκετές μεμονωμένες προσεγγίσεις «μεσαίου θεωρητικού βεληνεκούς» εκτός περιγραφής, όπως για παράδειγμα τη θεωρία εγγύτητας (Laurenceau, Feldman Barrett & Pietromonaco, 2004), της αυτοδιεύρυνσης (Aron & Aron, 2000), του προκοινωνικού προσανατολισμού (Clark & Mills, 2004) και της αυτοπαρουσίασης (Leary & Miller, 2000). Πρόκειται για τις μεγαθεωρητικές προσέγγιση της Θεωρίας της Εξέλιξης, της Θεωρίας του Δεσμού και των Γνωστικών Δομών ή Απλολαϊκών Θεωριών για τη σχέση. Η πρώτη έχει παλαιούς, σταθερούς και συνεχιζόμενους δεσμούς με τη κοινωνική ψυχολογία (Buss, 1996. Baumeister, 2001α,β). Η δεύτερη προέρχεται

από την Αναπτυξιακή Ψυχολογία κι επαναφέρει στο προσκήνιο το ενδιαφέρον για το ρόλο των προδιαθεσιακών παραγόντων στη σχέση. Η τρίτη έχει σαφή γνωστικοκοινωνιοψυχολογικό χαρακτήρα, αποτελώντας όμως περισσότερο ένα ευρύ θεωρητικό πλαίσιο, με προοπτική θεωρίας, παρά πραγματική θεωρία.

Η προσέγγιση της Θεωρίας της Εξέλιξης, ασχολείται με το ρόλο των εγγενών βιολογικών στοιχείων στη διαμόρφωση της συγχρονικής συμπεριφοράς (Buss & Kenrick, 1998). Από τη σκοπιά αυτή, εάν μια συγκεκριμένη ανθρώπινη συμπεριφορική τάση (π.χ. ένας τρόπος του σκέπτεσθαι ή του πράττειν) έχει γενετική βάση, θα τείνει να εμφανίζεται ολοένα και περισσότερο σε κάθε επερχόμενη γενεά ανθρώπων, στο βαθμό που ενισχύει την καλή προσαρμογή και ευεξία (δηλαδή την πιθανότητα επιτυχούς αναπαραγωγής). Όσον αφορά τις στενές διαπροσωπικές σχέσεις ειδικότερα, η θεωρία αυτή:

(α) εξηγεί τη βιολογική αξία της ανταλλακτικής συμπεριφοράς των ανθρώπων, της αλληλεξάρτησης και της συνεργασίας (Kenrick & Trost, 2000) υποθέτοντας ότι αποτελούν τρόπους διασφάλισης της ευεξίας και προσαρμοστικότητας όσων γενετικά ή κατ' επιλογήν εντάσσονται στον κύκλο των «δικών». Διαφορές, στις συνεισφορές και απολαβές που προκύπτουν για τα άτομα σε εν δυνάμει ή πραγματικές σχέσεις, παράγουν προσαρμοστικές συμπεριφορές που επιλέγονται ανάλογα με την αξία επιβίωσης και επιτυχίας που έχουν, τόσο για το άτομο όσο και για τον κύκλο των αλληλεξαρτώμενων «δικών» του ανθρώπων. Έτσι εξηγούνται επαρκώς ορισμένα από τα λεγόμενα «πρωτογονικά» συστατικά στοιχεία της στενής διαπροσωπικής σχέσης, όπως η επιλογή ερωτικού συντρόφου, η ερωτική αποκλειστικότητα, οι ανταγωνιστικές και συγκρουσιακές συμπεριφορές (π.χ. η ζήλια, ο ενδοφυλικός ανταγωνισμός), οι ποικίλες απατηλές στρατηγικές προσέλκυσης ερωτικών συντρόφων και η απιστία, τα πρότυπα

ανατροφής παιδιών και οι πιο σκοτεινές πλευρές της σχέσης, όπως η σεξουαλική και ενδοοικογενιακή βία.

(β) εξηγεί ορισμένες από τις πιο βασικές διαφορές μεταξύ των φύλων, ως προς την αξία και το νόημα της σεξουαλικότητας στη στενή διαπροσωπική σχέση. Το σεξ, κατά την Εξελικτική προσέγγιση, έχει διαφορετική εντελέχεια και άρα ανταλλακτική αξία για κάθε φύλο. Για τον άνδρα αποτελεί αγαθό υψηλής αξίας, το οποίο επιζητείται με επίταση αυτό καθαυτό για λόγους μεγιστοποίησης της διασποράς των γονιδίων του. Για τη γυναίκα, αποτελεί αγαθό που πρέπει να διαθέσει-ανταλλάξει, με οικονομία και σύνεση, αφενός προκειμένου να διατηρήσει την υψηλή για τον άνδρα, αξία του, αφετέρου για να εξασφαλίσει από αυτόν την επένδυση ύλων (π.χ. ενδιαφέρον, συναίσθημα, χρόνο, κοινωνική θέση) και υλικών πόρων στη δυαδική τους σεξουαλική σχέση, πράγμα απαραίτητο για την συντήρηση της ίδιας κατά τη μακρά διάρκεια της κύησης και μακροπρόθεσμα των παιδιών της.

Οι παραπάνω εξηγητικές θέσεις (ιδίως η β), έχουν αξιοποιηθεί προσφυώς από κοινωνικούς ψυχολόγους που ενδιαφέρονται να ερμηνεύσουν με τον περιεκτικότερο και απλούστερο δυνατό τρόπο την πολυπλοκότητα των φαινομένων της στενής διαπροσωπικής σχέσης, ιδίως των διαφυλικών. Ο Baumeister (2001α,β), συγκεκριμένα, στη θεωρία του περί «ερωτικής πλαστικότητας» αλλά και ο Fletcher (2002, σ. 52-72, 212), θεωρούν ότι η εξελικτική ανάγκη διαχείρισης του σεξουαλικού αγαθού από τη γυναίκα για την πραγματοποίηση του απώτερου στόχου της, εξηγεί γιατί τείνει να επενδύει με νόημα τις σχέσεις περισσότερο από ότι ο άνδρας. Ο Baumeister (2001α) περαιτέρω προτείνει, ότι η ισχύς που διαθέτει η γυναίκα να παρέχει κατ' οικονομία το σεξουαλικό αγαθό, εξηγεί την ελεγκτική-κανονιστική διάθεση του άνδρα έναντι της σεξουαλικής της συμπεριφοράς και την όλη, μεροληπτική για το φύλο της, κοινωνική θεσμοθέτηση της σεξουαλικότητάς της.

Η προσέγγιση της Θεωρίας του Δεσμού, χωρίς να παραγνωρίζει τον ρόλο του γενετικού υπόβαθρου στη σύναψη διαπροσωπικών σχέσεων, εστιάζει περισσότερο στο ρόλο που παίζουν οι εμπειρίες της παιδικής ηλικίας, στις στενές διαπροσωπικές σχέσεις της ενήλικης ζωής (βλ. Cassidy & Shaver, 1999, για συλλογή άρθρων που ανασκοπούν σχετική θεωρία και έρευνα). Η προσέγγιση ενσωμάτωσε τις θεωρητικές αρχές και την ερευνητική εμπειρία των Bowlby και Ainsworth κατά τις δεκαετίες του '60 και '70, για τη σύναψη δεσμού του κύριου προσώπου φροντίδας με το βρέφος. Η θεωρία προτείνει ότι οι άνθρωποι κατά τη γέννηση φέρουν γενετική προδιάθεση για την εκτέλεση προγραμματισμένων συμπεριφορών δημιουργίας σχέσης, δεσμού, με το πρόσωπο που συμβαίνει να έχει τη φροντίδα τους (συνήθως, με τη μητέρα τους). Η απόκριση του προσώπου αυτού στις συμπεριφορές τους και οι αλληλεπιδράσεις που ακολουθούν, εγκαθιστούν στο γνωστικό σύστημα του παιδιού προσδοκίες για το σχετίζεσθαι, γνωστές ως «τύπος σύναψης δεσμού», οι οποίες, κατά την ενήλικη ζωή, εμμέσως ή αμέσως, επηρεάζουν τα φαινόμενα της στενής διαπροσωπικής σχέσης, η οποία τις ενεργοποιεί λόγω της εγγενούς αναλογίας που παρουσιάζει το περιβάλλον της, προς αυτό της σχέσης παιδιού-προσώπου φροντίδας (Zeifman & Hazan, 2000). Η χρήση του «τύπου σύναψης δεσμού» για την κατανόηση των συμπεριφορών που σχετίζονται με τη στενή διαπροσωπική σχέση, μας έδωσε πειστικές, ως ένα βαθμό ερμηνείες, για τους λόγους που ορισμένοι άνθρωποι τείνουν να νιώθουν ασφαλείς στις σχέσεις τους, δείχνοντας εμπιστοσύνη στο σύντροφο, ενώ άλλοι νιώθουν ανασφαλείς. Μας έδειξε επίσης, γιατί μία άλλη μερίδα ανθρώπων αντιμετωπίζει τις σχέσεις σαν κάτι δυσάρεστο, γεμάτο κινδύνους και άρα αποφευκτέο. Το ερμηνευτικό αυτό σχήμα και οι ψυχολογικές αρχές που το στηρίζουν, είναι ικανές να ερμηνεύσουν πολυποίκιλες σχεσιακές συμπεριφορές, όπως η αγάπη, η σεξουαλικότητα, η διερευνητική σεξουαλική συμπεριφορά, η αυτοπεποίθηση, η ενσυναίσθηση, η θλίψη αλλά και η ψυχική υγεία, που όπως είναι γνωστό

γενικότερα, επηρεάζεται από τα τεκταινόμενα της στενής διαπροσωπικής σχέσης αλλά και την αντίληψή τους από το άτομο (Reis & Rusbult, 2004, σ. 4. Reis & Patrick, 1996, σ. 523)

Η προσέγγιση των Γνωστικών Δομών ή Απλολαϊκών Θεωριών, εστιάζει στο ρόλο της λεγόμενης κοινωνικής νόησης (γνωστικές διεργασίες, αποδόσεις αιτίου, σχήματα κλπ.), της κοινωνικής σκέψης (στάσεις, πεποιθήσεις, μύθοι, κοινωνικές αναπαραστάσεις κλπ.) και των συναισθημάτων στη στενή διαπροσωπική σχέση. Οι γνωστικές κοινωνικές αυτές δομές θεωρείται ότι απαρτίζουν τα περιεχόμενα των σχέσεων, ορισμένα εκ των οποίων είναι περισσότερο σταθερά στο χρόνο απ' ότι άλλα, που είναι επικαιρικά, άλλα είναι πολιτισμικά καθολικά και άλλα πολιτισμικά ποδηγετημένα, αλλά πάντως όλα είναι κοινωνικά διαμοιρασμένα (Fletcher, 2002. Hendrick & Hendrick, 1997). Χαρακτηριστική έμφαση δίνεται στην περιγραφή των δομών, χωρίς εν τούτοις να παραμελείται η μελέτη της δυναμικής συσχέτισής τους με βαρύνουσες για τη μοίρα των σχέσεων προσωπικές συναγωγές, όπως οι αξιολογήσεις, προσδοκίες, προβλέψεις, συμπεριφορικές προθέσεις και συμπεριφορές-αποφάσεις στη σχέση. Οι γνωστικές δομές των σχέσεων, έχουν μελετηθεί υπό ποικίλα ονόματα, όπως «σχεσιακά σχήματα» (Baldwin, 1992. Baldwin, 1995), «απλολαϊκές» και «άρρητες θεωρίες» (Fletcher, 2002, 23-49. Fletcher & Thomas, 1996), «ενορατικές θεωρίες» (Knee, 1998), «πρότυπα αγάπης» (Kelley, 1983. Hendrick & Hendrick, 1986. Lee, 1973), «νοητικές αναπαραστάσεις» (Fitzsimons & Bargh, 2003), «τριγωνική θεωρία της αγάπης» (Sternberg, 1988) και «ιστορίες αγάπης» (Sternberg, Hojjat & Barnes, 2001).

Η πρώτη μελέτη της παρούσας ενότητας, από τον **Βασίλη Παυλόπουλο**, εντάσσεται στο πλαίσιο των παραπάνω θεωριών. Η καταγραφή των συγχρονικών γνωστικών κοινωνικών περιεχομένων των απλολαϊκών θεωριών της στενής διαπροσωπικής σχέσης και της δομής τους είναι το εκ των ων ουκ άνευ βήμα της όλης ερευνητικής προσπάθειας να κατανοήσουμε τη

στενή διαπροσωπική σχέση, εφόσον μάλιστα, όπως προαναφέρθηκε, οι γνωστικές κοινωνικές αυτές δομές συσχετίζονται με συναγωγές και συμπεριφορές που επηρεάζουν την πορεία της σχέσης. Ο **Βασίλης Παυλόπουλος** ασχολείται ειδικότερα με τη θεσμοθετημένη στενή διαπροσωπική σχέση, το γάμο. Θεωρεί ότι οι απλολαϊκές θεωρίες του γάμου και της οικογένειας ενσωματώνουν, μεταξύ των άλλων, μη ρεαλιστικές πεποιθήσεις, που στη σχετική βιβλιογραφία αναφέρονται ως «μύθοι». Οι μύθοι του γάμου συνήθως αντανακλούν παραδοσιακές οικογενειακές αξίες, έχουν κανονιστικό χαρακτήρα και αναπαράγονται μέσω των φορέων κοινωνικοποίησης. Η πίστη σε μύθους του γάμου συνδέεται ενδεχομένως με υπερβολικά υψηλές προσδοκίες, η διάψευση των οποίων επηρεάζει αρνητικά το επίπεδο ικανοποίησης των συζύγων και δυσχεραίνει την προσπάθεια για ορθολογική αντιμετώπιση των προβλημάτων που προκύπτουν στο γάμο. Ο σκοπός της έρευνας που παρουσιάζεται στο κεφάλαιο, ήταν ακριβώς, η εμπειρική μελέτη των μύθων του γάμου στην ελληνική πραγματικότητα. Οι συμμετέχοντες ήταν 230 άτομα που επιλέχτηκαν με τυχαίο τρόπο από διάφορες περιοχές της Ελλάδας. Βρέθηκε ότι περισσότερους μύθους για το γάμο είχαν την τάση να υιοθετούν οι άνδρες (παρά οι γυναίκες), οι μεσαίες ηλικιακές ομάδες (παρά τα άτομα νεαρής και μεγάλης ηλικίας), οι απόφοιτοι χαμηλού επιπέδου εκπαίδευσης (παρά οι πτυχιούχοι ανωτέρων ή ανωτάτων σχολών) και οι έγγαμοι (παρά οι άγαμοι) συμμετέχοντες. Οι οικογενειακές αξίες ερμήνευσαν ανεξάρτητο ποσοστό διασποράς των μύθων του γάμου, πέρα και πάνω από τις δημογραφικές μεταβλητές. Το επίπεδο ικανοποίησης από την πατρική οικογένεια παρουσίασε συστηματική συσχέτιση με τους μύθους του γάμου, η κατεύθυνση της οποίας διαφοροποιήθηκε ανάλογα με το περιεχόμενο του κάθε παράγοντα ικανοποίησης. Ο ερευνητής συμπεραίνει ότι η συμπληρωματικότητα μεταξύ ρομαντικών και ρεαλιστικών

πεποιθήσεων δεν περιγράφει απλώς, αλλά αποτελεί την ίδια την ουσία μιας σχέσης τόσο πολύπλοκης, από ψυχολογική, κοινωνική και θεσμική άποψη, όπως ο γάμος.

Ενώ το πρώτο κεφάλαιο εστιάζει στην περιγραφή δομικών περιεχομένων της απλολαϊκής θεωρίας για τη θεσμοθετημένη μορφή της στενής διαπροσωπικής σχέσης, το γάμο, το δεύτερο, του υπογράφοντος, **Παναγιώτη Κορδούτη**, προϋποθέτει ότι μεταξύ των περιεχομένων της απλολαϊκής θεωρίας για τη στενή διαπροσωπική σχέση γενικά, υπάρχει και λειτουργεί ένας κανόνας για την «δίκαιη» κατανομή μεταξύ των ερωτικών συντρόφων, των μοναδικών και πολύτιμων αγαθών (αφηρημένων ή συγκεκριμένων, ψυχολογικών, κοινωνικών και υλικών) που προκύπτουν στη σχέση χάρη στις συνεισφορές τους. Πρόκειται για τη γνωστική κοινωνική διεργασία με την οποία εκτιμάται η ισοτιμία, η αναλογία δηλαδή, συνεισφορών-απολαβών που έχει ο κάθε σύντροφος στη σχέση. Η διεργασία αυτή, φαίνεται ότι ενεργοποιείται για να επηρεάσει σημαντικές για τη δημιουργία, συντήρηση και μακροημέρευση της στενής διαπροσωπικής σχέσης, μεταβλητές και μάλιστα στα κρίσιμότερα στάδιά της, της δημιουργίας και της διάλυσής της. Έχει μελετηθεί η επίδραση της ισοτιμίας σε πλήθος μεταβλητών της στενής σχέσης, όπως η γενική ικανοποίηση, η ποιότητα και σταθερότητα της σχέσης, η συναισθηματική επικοινωνία, η μακροβιότητα της σχέσης, η εκδήλωση της απιστίας κ.α. Η σεξουαλική ικανοποίηση δεν έχει ωστόσο επαρκώς μελετηθεί στο πλαίσιο αυτό ίσως λόγω μετρικών και εννοιολογικών δυσχερειών στον ορισμό της. Ο συγγραφέας προτείνει την αντιμετώπιση της σεξουαλικής ικανοποίησης ως πολυδιάστατης έννοιας που απαρτίζεται από γενική, σωματική και συναισθηματική διάσταση, θεωρώντας ότι δια του τρόπου αυτού, διασφαλίζεται μεγαλύτερη ευαισθησία και μεταβλητότητα σε τυχόν αλληλεπιδράσεις ισοτιμίας - φύλου αλλά και η διασύνδεση της έννοιας με ιεραρχικά συνθετότερες των σχέσεων όπως η αγάπη και η δέσμευση.

Η μελέτη του **Παναγιώτη Κορδούτη**, που παρουσιάζεται στο δεύτερο κεφάλαιο, εξετάζει, χρησιμοποιώντας πειραματική μεθοδολογία, εάν η, κατ' υπόθεση επικρατούσα λαϊκή αντίληψη για την ισοτιμία στη σχέση, επηρεάζει τις προσδοκίες για την σεξουαλική ικανοποίηση των ζευγαριών. Η γενική υπόθεση, με βάση την κλασική θεωρία της ισοτιμίας, ήταν ότι η ικανοποίηση θα είναι μικρότερη στις ανισότιμες σχέσεις από ότι στις ανισότιμες. Η υπόθεση όμως που διαφοροποιεί τη έρευνα του κεφαλαίου από παλαιότερες, είναι ότι το φύλο θα αλληλεπιδράσει με την αντίληψη της ισοτιμίας, επηρεάζοντας τις προσδοκίες των ατόμων για την σεξουαλική ικανοποίηση του άνδρα και της γυναίκας στη στενή διαπροσωπική σχέση αλλά σε διαφορετικές, για κάθε φύλο, διαστάσεις της σεξουαλικής ικανοποίησης. Στη συναισθηματική διάσταση για τη γυναίκα και στη σωματική για τον άνδρα. Στο πείραμα, που συμμετείχαν 454 φοιτητές του Α.Π.Θ.(223 άνδρες, 231 γυναίκες), χρησιμοποιήθηκε διϋποκειμενικό πειραματικό σχέδιο ως εξής, 3 (ισοτιμία/ανισοτιμία = ισότιμο ζευγάρι, ανισότιμο με υπερωφελημένο άνδρα, ανισότιμο με υπερωφελημένη γυναίκα) x 2 (φύλο υποκειμένου). Για το χειρισμό της ισοτιμίας χρησιμοποιήθηκαν σενάρια που περιέγραφαν υποθετικό ζευγάρι. Οι συμμετέχοντες δήλωσαν σε κλειστές κλίμακες τις εκτιμήσεις τους για τη γενική, σωματική και συναισθηματική ικανοποίηση καθενός εκ των μελών του ζευγαριού. Βρέθηκε, ότι τα άτομα ανέμεναν πως ο άνδρας θα είχε λιγότερη γενική σεξουαλική ικανοποίηση στις σχέσεις ανισοτιμίας, παρά ισοτιμίας, ενώ αντίστοιχη τάση υπήρχε και στις προσδοκίες για τη γενική σεξουαλική ικανοποίηση των γυναικών. Προσδοκούσαν επίσης, ότι η σεξουαλική σωματική ικανοποίηση του άνδρα θα ήταν σχετικά λιγότερη στη σχέση που υπερωφελούταν ο ίδιος, παρά στη σχέση που ήταν ισότιμος ή υπερωφελούταν η γυναίκα. Για τη γυναίκα, τα άτομα ανέμεναν ότι θα είχε μεγαλύτερη συναισθηματική σεξουαλική ικανοποίηση στην ισότιμη σχέση απ' ότι στις ανισότιμες. Τα ευρήματα αυτά υποδεικνύουν ότι τα φύλα αντιδρούν με διακριτή

ευαισθησία προς διαφορετικές διαστάσεις σεξουαλικής ικανοποίησης. Στις διαστάσεις δε αυτές, αντανακλώνται ετεροβαρώς και οι αντιδράσεις τους προς την κατάσταση ισοτιμίας-ανισοτιμίας: των μεν ανδρών, στην σωματική σεξουαλική ικανοποίηση, των δε γυναικών στη συναισθηματική. Κατά τον ερευνητή, τα ευρήματα αυτά τροφοδοτούν την ευρύτερη συζήτηση, η οποία διεξάγεται κυρίως στα πλαίσια της θεωρίας της ερωτικής πλαστικότητας, ότι η σεξουαλικότητα έχει διαφορετικό νόημα για τα φύλα και παίζει διαφορετικό ρόλο στη νοηματοδότηση της στενής διαπροσωπικής σχέσης.

Βιβλιογραφία

- Aron, A. & Aron, E. (2000). Self-expansion motivation and including others in the self. In W. Ickes, & S. Duck (Eds.), *The social psychology of personal relationships* (pp. 109-128). New York: Wiley.
- Baldwin, M. (1992). Relational schemas and the processing of social information. *Psychological Bulletin*, 112(3), 461-484.
- Baldwin, M. (1995). Relational schemas and cognition in close relationships. *Journal of Social and Personal Relationships*, 12, 547-552.
- Barnes, M. L., & Sternberg, R. J. (1997). A hierarchical model of love and its prediction of satisfaction in close relationships. In R. J. Sternberg, & M. Hojjat (Eds.), *Satisfaction in close relationships* (pp.). New York: The Guilford Press.
- Baumeister, R. (2001α). Gender difference in erotic plasticity: the female sex drive as socially flexible and responsive. In R. F. Baumeister (Ed.), *Social psychology and human sexuality* (pp. 95-134). Philadelphia, PA: Psychology Press, Taylor & Francis.
- Baumeister, R. (2001β). Social psychology, social exchange, and sexuality. In R. F. Baumeister (Ed.), *Social psychology and human sexuality* (pp. 1-24). Philadelphia, PA: Psychology Press. Taylor & Francis Group.
- Baumeister, R. F., & Leary, M. R. (1995). The need to belong: Desire for interpersonal attachments as a fundamental human motivation. *Psychological Bulletin*, 117, 497-529.
- Berscheid, E. (1985). Interpersonal attraction. In G. Lindzey, & E. Aronson (Eds.), *The handbook of social psychology* (3rd ed., pp. 413-84). New York: Random House.
- Berscheid, E. (2004). The greening of a relationship science. In H. Reis, & C. E. Rusbult (Eds.), *Close relationships* (pp. 25-34). New York and Hove: Psychology Press.

- Buss, D. (1996). The evolutionary psychology of human social strategies. In E. T. Higgins, & A. W. Kruglanski (Eds.), *Social psychology. Handbook of basic principles* (pp. 3-38). New York: Guilford Press.s
- Buss, D. M., & Kenrick, D. T. (1998). Evolutionary social psychology. In D. T. Gilbert, S. T. Fiske, & G. Lindzey (Eds.), *Handbook of social psychology* (4th ed., Vol. 2, pp. 982-1026). Boston: McGraw Hill.
- Cassidy, J. & Shaver, P. R. (1999). *Handbook of attachment: Theory, research and clinical applications*. New York: Guilford..
- Clark, M. S., & Mills, J. (2004). Interpersonal attraction in exchange and communal relationships. In H. Reis, & C. E. Rusbult (Eds.), *Close relationships* (pp. 245-256). New York: Psychology Press.
- Cramer, D. (1998). *Close relationships: the study of love and friendship*. London: Arnold.
- Duck, S. W. (1998). *Human relationships*. London: Sage.
- Duck, St. (Ed.) (1997). *Handbook of personal relationships : theory, research, and interventions*. Chichester ; New York : John Wiley & Sons.
- Fitzsimons, G. & Bargh, J. (2003). Thinking of you: Nonconscious pursuit of interpersonal goals associated with relationship partners. *Journal of Personality and Social Psychology*, 84(1), 148-164.ς
- Fletcher, G. (2002). *The new science of intimate relationships*. Massachusets: Blackwell Publishing.
- Fletcher, G. J., & Thomas, G. (1996). Close relationships lay theories: Their structure and function. In G. J. Fletcher, & J. Fitness (Eds.), *Knowledge structures in close*

- relationships: A social psychological approach* (pp. 3-24). New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.
- Gottman, J. M. (1994). *What predicts divorce? The relationship between marital processes and marital outcomes*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Hendrick, C. & Hendrick, S. S. (1986). A theory and method of love. *Journal of Personality and Social Psychology*, 40, 1150-1159.
- Hendrick, S. & Hendrick, C. (1997). Love and satisfaction. In R. J. Sternberg and M. Hojjat (Eds.), *Satisfaction in close relationships* (pp. 56-78). New York: The Guilford Press
- Homans, G. C. (1974). *Social behavior: its elementary forms*. New York: Harcourt Brace Jovanovich.
- Kelley, H. H. (1979). *Personal relationships: Their structures and processes*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Kelley, H. H., & Thibaut, J. W. (1978). *Interpersonal relations: A theory of interdependence*. New York: Wiley.
- Kelley, H. H., Berscheid, E. Christensen, A. Harvey, J. H., Huston, T. L., Levinger, G. McClintock, E. Peplau, L. A., & Peterson, D. R. (Eds.) (1983). *Close relationships*. New York: W. H. Freeman.
- Kelley, H. H. (1983). Love and commitment. In H. H. Kelley, E. Berscheid, A. Christensen, J. H. Harvey, T. L. Huston, G. Levinger, E. McClintock, L. A. Peplau, & D. R. Peterson (Eds.), *Close relationships* (pp. 265-314).
- Kenrick, D. T., & Trost, M. R. (2000). An evolutionary perspective on human relationships. In W. Ickes, & S. Duck (Eds.), *The social psychology of personal relationships* (pp. 9-36). New York: Wiley.

- Kirkendall, L. & Libby, R. W. (1996). Interpersonal relationships-crux of the sexual renaissance. *Journal of Social Issues*, 22, 45-59.
- Knee, C. R. (1998). Implicit theories of relationships: assessment and prediction of romantic relationships initiation, coping and longevity. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74, 360-370.
- Kordoutis, P. (2004). Interpersonal conflict. In C. Spielberger (Ed.), *Encyclopedia of applied psychology* (pp. 397-411). San Diego, CA: Academic Press.
- Laurenceau, J. P., Feldman Barrett, L. & Pietromonaco, P. R. (2004). Intimacy as an interpersonal process: The importance of self disclosure, partner disclosure and perceived partner responsiveness in interpersonal exchanges. In H. Reis, & C. R. Rusbult (Eds.), *Close relationships* (pp. 199-212). New York and Hove: Psychology Press.
- Lawrence, K. & Byers, E. S. (1998). Interpersonal exchange model of sexual satisfatcion questionnaire. In C. M. Davis, W. L. Yarber, R. Bauserman, G. Schreer, & S. L. Davis (Eds.), *Handbook of sexually related measures* (pp. 514-519). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Leary, M. & Miller, R. S. (2000). Self-presentaional perspectives on personal relatiopnships. In W. Ickes, & S. Duck (Eds.), *The social psychology of personal relationships* (pp. 129-156). New York: Wiley.
- Lee, J. A. (1973). *The colors of love*. Don Mills, Ontario: New Press..
- Levinger, G. (1980). Toward the analysis of close relationships. *Journal of Experimental Social Psychology*, 16, 510-544.
- Reis, H. T., & Rusbult, C. E. (Eds.) (2004). *Close relationships*. New York: Psychology Press.

- Reis, H. & Patrick, B. (1996). Attachment and intimacy: component process. In E. T. Higgins, & A. W. Kruglanski (Eds.), *Social Psychology. Handbook of basic principles* (pp. 523-563). New York: The Guilford Press..
- Rubin, Z. (1973). *Liking and loving: an invitation to social psychology*. New York: Holt, Rinehart & Winston.
- Rusbult, C. E. (1983). A longitudinal test of the investment model: The development (and deterioration) of satisfaction and commitment in heterosexual involvements . *Journal of Personality and Social Psychology*, 45, 101-117.
- Rusbult, C. E., & Van Lange, P. (2003). Interdependence, interaction and relationships. *Annual Review of Psychology*, 54, 351-375.
- Sprecher, S. (1998). Social exchange theories and sexuality. *The Journal of Sex Research*, 35, 32-43.
- Sternberg, R. J., & Barnes, M. L. (1988). *The psychology of love*. London: Yale University Press
- Walster, E. Berscheid, E. & Walster, G. W. (1973). New directions in equity research. *Journal of Personality and Social Psychology*, 25, 151-176.
- Zeifman, D. & Hazan, C. (2000). A process model of adult attachment formation. In W. Ickes, & S. Duck (Eds.), *The social psychology of personal relationships* (pp. 37-54). New York: Wiley.
- Πλάτων (1999). Συμπόσιον. Εισαγωγή, μετάφραση, σχόλια, Ι. Συκουτρή (16η έκδ.). Αθήνα: Βιβλιοπωλείον της Εστίας, Ακαδημία Αθηνών: Ελληνική Βιβλιοθήκη 1.

«Έρως ανίκατε μάχαν;»: Μια εμπειρική έρευνα για τους μύθους του γάμου

Βασίλης Γ. Παυλόπουλος

Οι μύθοι για την οικογένεια και το γάμο ορίζονται ως κοινά αποδεκτές πεποιθήσεις αναφορικά με τους συγκεκριμένους θεσμούς, οι οποίες δεν στηρίζονται σε πραγματικά γεγονότα (Larson, 1988). Οι μύθοι, γενικά, αποτελούν πρώτη ύλη των στερεοτύπων και, όπως αυτά, αξιώνουν συσχετίσεις που βασίζονται στη γνωστική κατηγοριοποίηση, την υπεραπλούστευση και την αυθαίρετη γενίκευση (Tajfel, 1981). Για παράδειγμα, η αντίληψη ότι «τα παιδιά φέρνουν ευτυχία» αναμένεται να ισχύει και να είναι διαχρονικά έγκυρη, ανεξάρτητα από άλλες παραμέτρους (π.χ., ποιότητα της συζυγικής σχέσης, επαγγελματική-οικονομική κατάσταση των γονέων). Επίσης, στην πρόταση αυτή υπονοείται λανθασμένα ότι η ευτυχία είναι μια κατηγορική μεταβλητή διωνυμικού τύπου, η οποία είτε υπάρχει είτε όχι. Η μελέτη παρόμοιων πεποιθήσεων εμπίπτει στο πεδίο της κοινωνικής γνώσης (social cognition), η οποία παρέχει στην κοινωνικοψυχολογική έρευνα ένα σύνολο υποθέσεων εργασίας για την κατανόηση της ανθρώπινης κοινωνικής συμπεριφοράς και των παρεμβαλλόμενων ενδοατομικών, γνωστικο-συναισθηματικής φύσης, παραγόντων που την καθορίζουν (Fiske & Taylor, 1991).

Σύμφωνα με μια άλλη προσέγγιση, οι μύθοι για την οικογένεια και το γάμο είναι ενσωματωμένοι στις κοινωνικές αναπαραστάσεις (social representations) των θεσμών αυτών, δηλαδή ουσιαστικά αφορούν συστήματα αξιών, πεποιθήσεων και πρακτικών, τις οποίες οι άνθρωποι χρησιμοποιούν για να κατανοήσουν τον κόσμο και να επικοινωνήσουν (Lawes, 1999). Πρόκειται για σημεία αναφοράς, με βάση τα οποία ένα άτομο ή μια ομάδα παρατηρεί και ερμηνεύει τα γεγονότα και τις καταστάσεις. Στο παράδειγμά μας, η πρόταση «τα παιδιά φέρνουν ευτυχία» ενεργοποιεί ορισμένες κοινωνικές αναπαραστάσεις στον αποδέκτη της σχετικά με το

τι σημαίνει παιδική ηλικία και τι ευτυχία, υπονοώντας ότι αμφότερα τα μέρη της επικοινωνίας συμμερίζονται ως ένα βαθμό κοινές βασικές γνώσεις για το κοινωνικό νόημα των παραπάνω εννοιών.

Μια διαφορά ανάμεσα στην προσέγγιση της κοινωνικής γνώσης και σε αυτή των κοινωνικών αναπαραστάσεων είναι ότι, στη μεν πρώτη, το περιεχόμενο των πεποιθήσεων διαχωρίζεται από τις γνωστικές διαδικασίες της επεξεργασίας του, ώστε αυτές να διερευνηθούν ως οικουμενικές ψυχολογικές ιδιότητες, ενώ στη δεύτερη δεν υφίσταται τέτοια διάκριση¹. Και οι δύο προσεγγίσεις, ωστόσο, αποκαλύπτουν πώς η κατηγοριοποίηση μπορεί να ερμηνεύσει την πρόσληψη και τη διαιώνιση των μύθων του γάμου με μηχανισμούς, όπως η ενσωμάτωση των νέων πληροφοριών στα ήδη υπάρχοντα γνωστικά σχήματα (η οποία καταλήγει στη σταδιακή «εξοικείωση με το ανοίκειο») και κατά τη διαδικασία λήψης αποφάσεων, ιδιαίτερα όταν οι προσλαμβανόμενες πληροφορίες είναι ελλιπείς ή ασαφείς (Semin, 1995).

Λειτουργίες των μύθων του γάμου

Το περιεχόμενο των μύθων του γάμου συχνά αντανακλά παραδοσιακές οικογενειακές αξίες (Larson, 1988). Ως έκφραση αξιών, οι μύθοι του γάμου αποτελούν μια νοερή σύλληψη του κοινωνικά επιθυμητού. Σκιαγραφούν τον «ιδανικό γάμο», ο οποίος λειτουργεί ως πρότυπο, ως σημείο αναφοράς και μέτρο σύγκρισης. Η εκδήλωση συμπεριφορών που είναι συμβατές με τις αξίες, προσδίδει ικανοποίηση στο άτομο. Έχει επισημανθεί εξάλλου ο λειτουργικός ρόλος των στάσεων ως προεκτάσεων των αξιών (Katz, 1960). Σύμφωνα με τη θεωρία της προσδοκίας-αξίας (expectancy-value), η ελκυστικότητα μιας συμπεριφοράς και, συνακολούθως, η πιθανότητα δραστηριοποίησης του ατόμου εξαρτάται από τις αξίες που αναμένεται να

¹ Για να κατανοήσουμε την οπτική των κοινωνικών αναπαραστάσεων, αρκεί να αναλογιστούμε πόσο διαφορετικό νόημα αποκτά η άποψη ότι «τα παιδιά φέρνουν ευτυχία» εφόσον διατυπωθεί στην αίθουσα αναμονής ενός μαιευτηρίου ή ενός δικαστηρίου.

προαγάγουν ή να υπονομεύσουν οι συνέπειες τις συγκεκριμένης συμπεριφοράς (Feather, 1990). Η υιοθέτηση στάσεων και συμπεριφορών σχετικά με την οικογένεια και το γάμο, οι οποίες αντανakλούν ενσωματωμένους μύθους στο αξιολογικό σύστημα του ατόμου, συμβάλλει στην περαιτέρω ενίσχυση και διαίωξη των αντιλήψεων αυτών.

Γιατί όμως οι αξίες συνδέονται με μύθους, δηλ. γενικές πεποιθήσεις που δεν συνάδουν με την πραγματικότητα; Είναι γεγονός ότι οι σύγχρονες οικονομικές και κοινωνικές αλλαγές επηρέασαν τη δομή και τη λειτουργία της οικογένειας, στην Ελλάδα (Georgas, 1989) και διεθνώς (Morris & Carter, 1999). Ως αποτέλεσμα, ορισμένες παραδοσιακές αξίες απώλεσαν το λειτουργικό χαρακτήρα τους και επιβιώνουν πλέον ως μύθοι, εφόσον η αλλαγή των αξιών συντελείται με βραδύτερο ρυθμό από ό,τι οι τεχνολογικές και κοινωνικές εξελίξεις (Μουσούρου, 1999).

Ένας άλλος ρόλος των γενικών πεποιθήσεων για το γάμο είναι ο γνωστικός και προέρχεται, επίσης, από το λειτουργικό μοντέλο των στάσεων (Katz, 1960). Οι μύθοι χρησιμεύουν ως στρατηγικές αντιμετώπισης προβλημάτων. Σε γνωστικό επίπεδο, ενισχύουν τις «δυνάμεις έλξης» και αντιμάχονται τα «εμπόδια», δηλ. τα κόστη που συνεπάγεται μια σχέση, σύμφωνα με την ορολογία του Levinger (1999), το μοντέλο του οποίου προέρχεται από τις θεωρίες της κοινωνικής ανταλλαγής (social exchange). Σε συναισθηματικό επίπεδο, οι μύθοι του γάμου τροφοδοτούν τους συζύγους με θετικά συναισθηματικά αποθέματα. Σε πρακτικό επίπεδο, αποτελούν χρηστικούς «οδηγούς συμπεριφοράς» που αναπληρώνουν την έλλειψη εμπειρίας και τα κενά γνώσεων των συζύγων. Είναι ακριβώς η αναγνώριση της απουσίας σχετικής προετοιμασίας των νέων ζευγαριών, η οποία έχει οδηγήσει στην ανάπτυξη συστηματικών προγραμμάτων εκπαίδευσης για το γάμο, ως ενδεικνύομένη μορφή πρόληψης, σε αντιδιαστολή με τις παρεμβάσεις «εκ των υστέρων», όπως η

οικογενειακή θεραπεία και η συμβουλευτική ζευγαριών (Hawkins, Carroll, Doherty & Willoughby, 2004).

Η πολιτισμική διάσταση των αντιλήψεων για το γάμο συνδέεται με το γενικότερο αξιοκρατικό σύστημα και τη δομή της οικονομικής-κοινωνικής οργάνωσης, εφόσον η κοινωνική αναπαράσταση του γάμου και η θεσμική αντιμετώπισή του αναμένεται να διαφέρουν διαπολιτισμικά. Έρευνα του Levine και των συνεργατών του σε 11 χώρες αποκάλυψε ότι οι ατομικιστικές κοινωνίες, συγκριτικά με τις κοινωνίες συλλογικότητας, τείνουν να αποδίδουν μεγαλύτερη έμφαση στον έρωτα, ιδιαίτερα όσον αφορά στη σύναψη του γάμου (Levine, Sato, Hashimoto & Verma, 1995). Η ίδια η έννοια του έρωτα φαίνεται ότι ορίζεται με διαφορετικό τρόπο μεταξύ πολιτισμών. Οι Smith και Bond (2005) συνοψίζουν τα αποτελέσματα ερευνών που δείχνουν ότι ο έρωτας συνδέεται διαπολιτισμικά με μία τόσο ευρεία γκάμα συναισθημάτων, η οποία κυμαίνεται από την ευτυχία μέχρι τη θλίψη. Οι Simmons, Von Kolke και Shimizu (1986, αναφ. στο Smith & Bond, 2005) βρήκαν ότι ορισμένες πεποιθήσεις για τον έρωτα σε κάποιες χώρες αποτελούν μύθους (δηλ. υιοθετούνται από τη μεγάλη πλειοψηφία των ατόμων) ενώ σε άλλες όχι. Για παράδειγμα, η πρόταση «οι ερωτευμένοι πρέπει να λένε στο σύντροφό τους οτιδήποτε είναι σημαντικό γι' αυτούς» συνάντησε την αποδοχή του 75% των Γερμανών, του 53% των Αμερικανών και μόνο του 25% των Ιαπώνων. Η συσχέτιση των αντιλήψεων για την οικογένεια και το γάμο με πολιτισμικές παραμέτρους αποτελεί αξιόλογη συνεισφορά της διαπολιτισμικής έρευνας στη μελέτη των στενών διαπροσωπικών σχέσεων (Dion & Dion, 1996).

Συναφής με την πολιτισμική διάσταση των μύθων του γάμου είναι η αναπαραγωγή τους μέσω των μηχανισμών της κοινωνικοποίησης και του επιπολιτισμού. Πρόκειται ουσιαστικά για μια διαδικασία πολιτισμικής μάθησης. Η

πρόσληψη των κοινωνικών αναπαραστάσεων για ζητήματα ηθικής, γενικά, είναι αποτέλεσμα της επαναλαμβανόμενης εμπλοκής των παιδιών σε σχετικές συζητήσεις με ενήλικες, οι οποίοι «χαράσσουν τα όρια μιας κανονιστικής πραγματικότητας και βοηθούν [τα παιδιά] να ενταχθούν εντός του πλαισίου της» (Shweder, 1991, σελ. 191). Δεν χρειάζεται να είναι κανείς ειδικός για να εντοπίσει δείγματα αναπαραγωγής – μη συστηματικής, έστω, αλλά πάντως όχι γι’ αυτό λιγότερο αποτελεσματικής – των μύθων του γάμου από τα μέσα μαζικής επικοινωνίας και τη βιομηχανία της διασκέδασης (ας θυμηθούμε εδώ το γνωστό κινηματογραφικό happy end!).

Συνέπειες των μύθων του γάμου

Οι μύθοι του γάμου έχουν ερευνητικό ενδιαφέρον από κοινωνικοψυχολογική άποψη εξαιτίας των συνεπειών τους. Στο βαθμό που προϋπάρχουν μιας στενής διαπροσωπικής σχέσης, δημιουργούν μη ρεαλιστικές προσδοκίες στα άτομα (π.χ., ότι ο/η σύζυγος μπορεί να είναι συγχρόνως έμπιστος φίλος, τρυφερός εραστής, σοφός σύμβουλος και στοργικός γονέας). Αποτελεί εδραιωμένο εμπειρικό εύρημα η διαπίστωση ότι οι αρχικές προσδοκίες επηρεάζουν τη μελλοντική πορεία μιας στενής διαπροσωπικής σχέσης με πολλούς τρόπους (Berscheid & Reis, 1998): κατευθύνουν την προσοχή προς τις επιβεβαιωτικές πληροφορίες και την απομακρύνουν από τις μη επιβεβαιωτικές, προκαλούν μεροληπτικές αιτιακές αποδόσεις της συμπεριφοράς του συντρόφου και επηρεάζουν την ανάσυρση των πληροφοριών από τη μνήμη με επιλεκτικό τρόπο. Η, συχνά αναπόφευκτη, διάγνωση των ανεδαφικά υψηλών προσδοκιών που θέτουν οι μύθοι του γάμου, επηρεάζει αρνητικά το επίπεδο ικανοποίησης των συζύγων, δυσχεραίνει την προσπάθεια για ορθολογική αντιμετώπιση των προβλημάτων και συνδέεται με τον αυξανόμενο αριθμό των διαζυγίων (Crosby, 1985).

Η εγκαθίδρυση της ταυτότητας της δυαδικής σχέσης, ως ξεχωριστής

οντότητας από το «εγώ» και το «εσύ», διαμορφώνεται με την επίτευξη συμφωνίας γύρω από τις προτεραιότητες και τις αξίες που προάγει η σχέση αυτή (Morris & Carter, 1999). Η συμφωνία υπονομεύεται από τις διαφορετικές, ακόμα και αντικρουόμενες, προσδοκίες που ενδέχεται να εκδηλώσουν τα δύο μέρη, ως απόρροια της υιοθέτησης μη ρεαλιστικών πεποιθήσεων για τη σχέση. Τέτοιες είναι, π.χ., οι προσδοκίες που βασίζονται στο μύθο της ρομαντικής αγάπης ή στους συζυγικούς ρόλους των δύο φύλων (Larson, 1988).

Μια άλλη διάσταση των αρνητικών επιπτώσεων των μύθων του γάμου είναι η διαμόρφωση αντιφατικών προσδοκιών σε ενδοατομικό επίπεδο. Αυτό σημαίνει ότι το άτομο υιοθετεί στάσεις που δεν συμβαδίζουν μεταξύ τους, όπως ο σύζυγος που επιθυμεί η γυναίκα του να εργάζεται έξω από το σπίτι, αλλά ταυτόχρονα η ίδια να αναλαμβάνει και τις οικιακές εργασίες. Οι αλληλοσυγκρουόμενες στάσεις υπονομεύουν την αυτοαντίληψη του ατόμου και την επικοινωνία με τον/τη σύντροφό του (Feather, 1990).

Εφόσον οι γενικές πεποιθήσεις για το γάμο συνδέονται με τη λειτουργία της κατηγοριοποίησης, είναι πιθανό ότι ενθαρρύνουν τη χρήση στερεοτύπων. Τα σύγχρονα μοντέλα της κοινωνικής γνώσης έχουν δείξει ότι όσο περισσότερα άτομα επιδιώκουν να δημιουργήσουν ακριβείς εντυπώσεις κατά την επικοινωνιακή διαδικασία, τόσο πιο πολύ τείνουν να στηρίζονται σε πραγματικές πληροφορίες, παρά σε κατηγοριακές γενικεύσεις (Fiske & Taylor, 1991). Κάτι τέτοιο όμως προϋποθέτει την εγκατάλειψη των μύθων του γάμου ή άλλων στερεοτύπων, και την αιτιακή απόδοση της συμπεριφοράς με βάση τα αντιλαμβανόμενα χαρακτηριστικά του/της συντρόφου.

Ερευνητικοί στόχοι και υποθέσεις

Σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν η μελέτη των μη ρεαλιστικών

πεποιθήσεων για το γάμο και την οικογένεια, οι οποίες είναι γνωστές ως μύθοι του γάμου. Τα ερευνητικά ερωτήματα διαμορφώθηκαν ως εξής: (α) ποιες συγκεκριμένες πεποιθήσεις είναι αποδεκτές από την πλειοψηφία του δείγματος, ώστε να μπορούν να χαρακτηριστούν ως μύθοι; (β) Ποιοι δημογραφικοί παράγοντες (φύλο, ηλικία, επίπεδο εκπαίδευσης, οικογενειακή κατάσταση) συνδέονται με το βαθμό αποδοχής των μύθων του γάμου; (γ) Πώς σχετίζονται οι μύθοι του γάμου με ψυχολογικές μεταβλητές, όπως οι οικογενειακές αξίες και το επίπεδο ικανοποίησης από την οικογένεια;

Στη διεθνή βιβλιογραφία έχει επανειλημμένως αναφερθεί ότι το φύλο διαφοροποιεί τη συμφωνία με μύθους του γάμου, αν και με αντικρουόμενα αποτελέσματα. Άλλοι ερευνητές βρήκαν ότι υπερέχουν οι γυναίκες (Larson, 1988) και άλλοι ότι υπερέχουν οι άνδρες (Barrón, Martínez-Íñigo, de Paúl & Yela, 1999). Οι πρώτοι τονίζουν την παραδοσιακή κοινωνικοποίηση των γυναικών, η οποία τις προετοιμάζει καλύτερα για τους ρόλους που θα αναλάβουν στο γάμο, σε σύγκριση με τους άνδρες. Οι δεύτεροι επισημαίνουν το αυξημένο επίπεδο ρομαντισμού των γυναικών, δηλ. την τάση να υπερεκτιμούν τη σημασία των συναισθημάτων και να υποβαθμίζουν το ρόλο του γνωστικού παράγοντα. Τα ρομαντικά άτομα διατηρούν περισσότερες ανεδαφικές προσδοκίες για την αγάπη, τον έρωτα και τις διαπροσωπικές σχέσεις.

Η ηλικία και το επίπεδο εκπαίδευσης αναμένεται να συνδέονται αρνητικά με τους μύθους του γάμου (Barrón et al., 1999). Αυτό σημαίνει ότι μεγαλύτερη συμφωνία με ανεδαφικές αντιλήψεις για το γάμο θα έχουν τα άτομα μικρότερης ηλικίας και χαμηλότερου επιπέδου εκπαίδευσης. Ένας λόγος γι' αυτό είναι, ενδεχομένως, η θετική συσχέτιση των μύθων του γάμου με τις παραδοσιακές οικογενειακές αξίες, για τις οποίες έχει βρεθεί ότι υιοθετούνται σε μεγαλύτερο βαθμό

από τους ηλικιωμένους (συγκριτικά με τους νεότερους) και από τους λιγότερο μορφωμένους (παρά από τους απόφοιτους ανώτατης εκπαίδευσης) (Γεώργας, 1986, 2000). Δεν διαμορφώθηκαν συγκεκριμένες υποθέσεις για την επίδραση της οικογενειακής κατάστασης. Ενδέχεται τα έγγαμα άτομα να μη συμφωνούν με τους μύθους του γάμου, λόγω της προσωπικής εμπειρίας που έχουν στο μεταξύ αποκτήσει, αλλά και το αντίθετο δεν θα ήταν απροσδόκητο εύρημα, δεδομένου ότι τα έγγαμα άτομα είναι συνήθως μεγαλύτερης ηλικίας από ό,τι τα άγαμα. Τέλος, έχει βρεθεί ότι η ικανοποίηση από την οικογένεια τείνει να μειώνεται, καθώς αυξάνεται η αποδοχή των μύθων του γάμου (Crosby, 1985).

Μέθοδος

Συμμετέχοντες

Η επιλογή των υποκειμένων έγινε με τυχαίο τρόπο σε διάφορες γεωγραφικές περιοχές της Ελλάδας. Συνολικά, στην έρευνα συμμετείχαν 230 άτομα, 117 (50.9%) άνδρες και 113 (49.1%) γυναίκες, από την Αττική (38.7%), τη νότια (Στερεά Ελλάδα και Πελοπόννησος: 14.3%), την κεντρική (Θεσσαλία και Ήπειρος: 5.7%), τη βόρεια (Μακεδονία και Θράκη: 20.9%) και τη νησιωτική χώρα (Αιγαίο, Ιόνιο και Κρήτη: 20.4%).

Ως προς την οικογενειακή κατάσταση, 79 (34.3%) συμμετέχοντες ήταν άγαμοι και διέμεναν μαζί με τους γονείς τους, 56 (24.3%) ήταν άγαμοι και ζούσαν μόνοι, ενώ 95 (41.3%) ήταν έγγαμοι για διάστημα μεγαλύτερο από 3 χρόνια. Άτομα που είτε συμβίωναν με τον/τη σύντροφό τους χωρίς γάμο ($n = 19$) είτε ήταν διαζευγμένα ($n = 23$), αποκλείστηκαν από την έρευνα εξαιτίας του ιδιαίτερα χαμηλού μεγέθους των ομάδων αυτών.

Η ηλικία των συμμετεχόντων κυμαινόταν από 18 έως 65 έτη. Ωστόσο, όπως ήταν αναμενόμενο, ο μέσος όρος ηλικίας των έγγαμων ατόμων ($M = 43.9$) ήταν

σημαντικά μεγαλύτερος από το μέσο όρο ηλικίας των άγαμων που ζούσαν μόνοι ($M = 27.6$) και των άγαμων που διέμεναν με τους γονείς τους ($M = 25.0$), $F(2, 226) = 114.32, p < .001$ (Scheffé).

Ως προς το επίπεδο εκπαίδευσης, 19 (8.3%) άτομα ήταν απόφοιτοι Δημοτικού, 24 (10.4%) ήταν απόφοιτοι 3τάξιου Γυμνασίου, 49 (21.3%) ήταν απόφοιτοι Λυκείου ή 6τάξιου Γυμνασίου, 29 (12.6%) είχαν λάβει ειδικευση σε Ινστιτούτο Επαγγελματικής Κατάρτισης ή σε άλλη μεταλυκειακού τύπου επαγγελματική σχολή, 25 (10.9%) ήταν απόφοιτοι Τεχνολογικών Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων και 84 (36.5%) ήταν απόφοιτοι ή τελειόφοιτοι Πανεπιστημιακών ή Πολυτεχνικών Σχολών.

Μέσα συλλογής των δεδομένων

Οι συμμετέχοντες, πέραν της καταγραφής των δημογραφικών τους στοιχείων, κλήθηκαν να συμπληρώσουν τρία ερωτηματολόγια αυτοαναφοράς, ως εξής:

(α) το *Ερωτηματολόγιο του Γάμου* (Marriage Quiz. Larson, 1988) περιλαμβάνει 20 προτάσεις. Οι 17 από αυτές συνιστούν γενικές πεποιθήσεις για το γάμο, οι οποίες θεωρούνται αναληθείς («μύθου») με βάση τα δεδομένα εμπειρικών ερευνών (Larson, 1988), π.χ., «η ρομαντική αγάπη είναι το κλειδί της επιτυχίας στο γάμο», «η ικανοποίηση από το γάμο αυξάνεται με το πέρασμα του χρόνου», κ.ά. Υπάρχουν, επίσης, 3 προτάσεις ελέγχου που αντιστοιχούν σε έγκυρες διαπιστώσεις για το γάμο, π.χ., «παρατηρείται αύξηση των διαζυγίων στην Ελλάδα τα τελευταία 30 χρόνια». Η κλίμακα βαθμολόγησης κάθε πρότασης είναι διωνυμικού τύπου: «σωστό»-«λάθος». Η βαθμολογία του ερωτηματολογίου προκύπτει από το άθροισμα των «σωστών» απαντήσεων στις 17 προτάσεις-«μύθους», ενώ η αξιοπιστία του κυμαίνεται σε αποδεκτά επίπεδα (δείκτης Kuder-Richardson 20 = .60). Όσο υψηλότερη η βαθμολογία, τόσο μεγαλύτερη η τάση των ατόμων να υιοθετούν τους μύθους του γάμου.

(β) Η *Κλίμακα Οικογενειακών Αξιών* (Γεώργας, 1986. Georgas, 1991)

αποτελείται από 18 προτάσεις που αναφέρονται σε παραδοσιακές οικογενειακές αξίες. Η κλίμακα βαθμολόγησης είναι πενταβάθμια, τύπου Likert, από 1=«διαφωνώ» μέχρι 5=«συμφωνώ». Οι παραγοντικές αναλύσεις έχουν επανειλημμένως αναδείξει τρεις παράγοντες: «Ιεραρχικοί ρόλοι του πατέρα και της μητέρας» (π.χ., «ο πατέρας πρέπει να είναι ο αρχηγός της οικογένειας», «η θέση της μητέρας είναι στο σπίτι»), «Υποχρεώσεις των γονέων προς τα παιδιά» (π.χ., «οι γονείς πρέπει να μαθαίνουν στα παιδιά να φέρονται σωστά») και «Καθήκοντα των παιδιών προς την οικογένεια και τους συγγενείς» (π.χ., «πρέπει να διατηρούμε καλές σχέσεις με τους συγγενείς μας»). Υψηλότερη βαθμολογία δηλώνει μεγαλύτερη συμφωνία με τις παραδοσιακές οικογενειακές αξίες. Η αξιοπιστία των παραγόντων της κλίμακας είναι ικανοποιητική (Cronbach alpha μεταξύ .66-.81).

(γ) Η *Κλίμακα Ικανοποίησης από την Οικογένεια* (Family Satisfaction Scale.

Fowers & Olson, 1993) αποτελείται από 14 ερωτήσεις που βαθμολογούνται με πενταβάθμια κλίμακα τύπου Likert, από 1=«καθόλου» μέχρι 5=«πάρα πολύ». Η ανάλυση κύριων συνιστωσών ανέδειξε τρεις παράγοντες: «Προσαρμοστικότητα-επικοινωνία» (π.χ., «έχετε τη δυνατότητα να λέτε ανοιχτά αυτό που σκέφτεστε;»), «Όρια και ρόλοι» (π.χ., «πόσο ξεκάθαρο είναι αυτό που η οικογένειά σας περιμένει από σας;») και «Συνοχή» (π.χ., «πόσο χρόνο περνάτε μαζί με την οικογένειά σας;»). Η αξιοπιστία των παραγόντων αυτών βρέθηκε ότι είναι αρκετά καλή (Cronbach alpha μεταξύ .74-.86). Υψηλότερη βαθμολογία δηλώνει μεγαλύτερο επίπεδο ικανοποίησης. Υπενθυμίζεται ότι οι απαντήσεις των συμμετεχόντων αναφέρονται στην πατρική τους οικογένεια, ώστε να προκύψουν συγκρίσιμες μετρήσεις για έγγαμους και άγαμους. Εξάλλου, η συγκεκριμένη κλίμακα μετρά το επίπεδο ικανοποίησης από τη σκοπιά των νεότερων μελών (παιδιών) της οικογένειας και δεν περιλαμβάνει τομείς

ικανοποίησης που σχετίζονται με τον συζυγικό και τον γονεϊκό ρόλο.

Διαδικασία

Η συμμετοχή στην έρευνα ήταν ανώνυμη και εθελοντική, ενώ δεν δόθηκε καμίας μορφής αμοιβή πέρα από απλές ευχαριστίες. Τα ερωτηματολόγια συμπληρώθηκαν σε ατομική βάση με τη διακριτική παρουσία του βοηθού-ερευνητή. Η όλη διαδικασία είχε διάρκεια περίπου 15-20 λεπτά της ώρας. Στη συλλογή των δεδομένων επικούρησαν 10 φοιτήτριες/ές ψυχολογίας, αφού προηγουμένως εκπαιδεύτηκαν για το σκοπό αυτό.

Αποτελέσματα

Συχνότητα αποδοχής των μύθων του γάμου. Ο Πίν. 1 δείχνει την κατανομή των ατόμων του δείγματος στις προτάσεις του Ερωτηματολογίου του Γάμου, οι οποίες αναφέρονται σε μύθους. Υπενθυμίζεται ότι υψηλότερο ποσοστό «σωστών» απαντήσεων δηλώνει μεγαλύτερη αποδοχή κάθε μύθου. Από την επισκόπηση του πίνακα αυτού προκύπτει ότι δημιουργήθηκαν τρεις ομάδες πεποιθήσεων για το γάμο, οι οποίες διαφοροποιήθηκαν ως προς την αντιλαμβανόμενη ορθότητα του περιεχομένου τους.

Πίνακας 1 περίπου εδώ

Η πρόταση με την οποία συμφώνησαν σχεδόν ομόφωνα οι συμμετέχοντες (97.0%) είναι ότι «για να μπορέσει ο ένας σύζυγος να αλλάξει συμπεριφορά απέναντι στον/στη σύντροφό του και να γίνει καλύτερος, πρέπει πρώτα να νιώσει άνετα μαζί του/της». Ακολούθησαν δύο προτάσεις που αναφέρονται στα παιδιά και συγκέντρωσαν, επίσης, ιδιαίτερα υψηλά ποσοστά συμφωνίας: «τα παιδιά είναι πιο ευτυχισμένα όταν οι γονείς ζουν μαζί παρά όταν οι γονείς χωρίσουν» (92.2%) και «η

απόκτηση παιδιού αυξάνει την ικανοποίηση και των δύο συζύγων» (88.3%). Αμέσως μετά ταξινομήθηκαν δύο ζητήματα που σχετίζονται με την επικοινωνία των συζύγων: «όσο περισσότερα στοιχεία για τον εαυτό του, θετικά ή αρνητικά, φανερώνει ο ένας σύντροφος στον άλλο, τόσο αυξάνεται η ικανοποίηση και των δύο από το γάμο» (86.5%) και «αν υπάρχει αγάπη στο ζευγάρι, ο ένας σύντροφος γνωρίζει από ένστικτο τις ανάγκες και τις επιθυμίες του άλλου» (86.5%).

Οι επόμενες δύο προτάσεις αναφέρονται στο ρόλο της γυναίκας ως εργαζόμενης και σηματοδότησαν μια πτώση στην καμπύλη αποδοχής των μύθων του γάμου, εφόσον η μεταξύ τους απόσταση όσον αφορά το βαθμό συμφωνίας άγγιξε τις 20 ποσοστιαίες μονάδες. Η αντίληψη ότι «η γυναίκα είναι πιο ευχαριστημένη από το γάμο όταν εργάζεται παρά όταν είναι μόνο νοικοκυρά» (85.2%) συνάντησε εμφανώς ευρύτερη αποδοχή από την πεποίθηση ότι «όταν η γυναίκα εργάζεται, τις μισές δουλειές του σπιτιού τις αναλαμβάνει ο σύζυγος» (65.7%).

Άλλες τρεις προτάσεις έγιναν αποδεκτές από την οριακή πλειοψηφία των συμμετεχόντων: «η ικανοποίηση από το γάμο αυξάνεται σταδιακά στο πέρασμα του χρόνου» (59.1%), «τα ζευγάρια που συζούσαν πριν το γάμο είναι πιο ικανοποιημένα από ό,τι είναι τα ζευγάρια που δεν συζούσαν πριν» (58.3%) και «η ρομαντική αγάπη είναι το κλειδί της ευτυχίας στο γάμο» (56.5%). Οι επόμενες επτά προτάσεις δεν θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν στην έρευνα αυτή ως μύθοι εφόσον απότυχαν να συγκεντρώσουν την αποδοχή άνω του 50% των ατόμων του δείγματος.

Η συνολική βαθμολογία στο Ερωτηματολόγιο του Γάμου κυμάνθηκε από 4 μέχρι 16, με μέσο όρο 10.43 και τυπική απόκλιση 2.55. Εφόσον η βαθμολογία προκύπτει από το άθροισμα των «σωστών» απαντήσεων, αυτό πρακτικά σημαίνει ότι τα άτομα του δείγματος αυτής της έρευνας, κατά μέσο όρο, αποδέχονταν περισσότερους από τους μισούς μύθους του γάμου, για τους οποίους ρωτήθηκαν.

Ωστόσο, όπως θα δούμε αμέσως παρακάτω, το αποτέλεσμα αυτό διαφοροποιήθηκε υπό την επίδραση ανεξάρτητων δημογραφικών παραγόντων.

Φύλο. Η ανάλυση διακύμανσης έδειξε ότι η κύρια επίδραση του φύλου ήταν στατιστικώς σημαντική. Οι άνδρες ($M = 11.09$) έτειναν να συμφωνούν με περισσότερους μύθους του γάμου από ό,τι οι γυναίκες ($M = 9.75$), $F(1, 228) = 16.78$, $p < .001$ (βλ. Πίν. 2).

Πίνακας 2 περίπου εδώ

Ηλικία. Αρχικά, η διερεύνηση της σχέσης της ηλικίας με τη βαθμολογία του Ερωτηματολογίου του Γάμου έγινε με τον υπολογισμό του συντελεστή συνάφειας r του Pearson. Το αποτέλεσμα αυτής της ανάλυσης ήταν στατιστικώς ασήμαντο ($r = .10$, $p > .05$). Ωστόσο, η μελέτη του διαγράμματος σκεδασμού έδειξε ότι η συνάφεια της ηλικίας με τους μύθους του γάμου δεν είναι ακριβώς ευθύγραμμη. Επομένως, οι συμμετέχοντες εντάχθηκαν σε τέσσερις ηλικιακές ομάδες και η νέα μεταβλητή χρησιμοποιήθηκε ως ανεξάρτητος παράγοντας σε ανάλυση διακύμανσης. Το αποτέλεσμα παρουσιάζεται στον Πίν. 2. Βρέθηκε ότι η κύρια επίδραση της ηλικιακής ομάδας στο βαθμό συμφωνίας με τους μύθους του γάμου ήταν οριακά σημαντική, $F(3, 221) = 2.80$, $p < .05$. Τον υψηλότερο μέσο όρο σημείωσαν τα άτομα άνω των 45 ετών ($M = 11.25$) και τον μικρότερο τα άτομα 25-34 ετών ($M = 9.89$). Οι συμμετέχοντες 18-24 ετών ($M = 10.52$) και 35-44 ετών ($M = 10.26$) τοποθετήθηκαν σε ενδιάμεσο επίπεδο, που δεν τους διαφοροποίησε σημαντικά από τις ηλικιακές ομάδες με το χαμηλότερο και τον υψηλότερο μέσο όρο (Scheffé). Τα ευρήματα αυτά καταγράφουν μια τάση για μικρότερη αποδοχή των μύθων του γάμου κατά τη μετάβαση από τα 18-24 έτη στα 25-34 έτη, αλλά στη συνέχεια παρατηρείται σταθερή

αύξηση του βαθμού συμφωνίας με τους μύθους του γάμου από τα άτομα ηλικίας 35-44 ετών και άνω των 45 ετών.

Σχήμα 1 περίπου εδώ

Επιπλέον, βρέθηκε στατιστικώς σημαντική αλληλεπίδραση της ηλικιακής ομάδας και του φύλου πάνω στους μέσους όρους βαθμολογίας στο Ερωτηματολόγιο του Γάμου, $F(3, 221) = 2.74, p < .05$. Όπως φαίνεται στο Σχ. 1, η παραπάνω περιγραφή αναφορικά με την επίδραση της ηλικίας στο βαθμό συμφωνίας με τους μύθους του γάμου ισχύει μόνο για τους άνδρες, εφόσον η σχέση αυτή παρουσιάζει γραμμικά αυξητική τάση για τις γυναίκες. Δηλαδή, ενώ οι άνδρες σημείωσαν υψηλότερους μέσους όρους από ό,τι οι γυναίκες σε όλες τις ηλικιακές ομάδες, η διαφορά αυτή ήταν πολύ πιο έντονη στην ηλικιακή ομάδα 18-24 ετών και πιθανώς αυτό να ερμηνεύει το στατιστικώς ασήμαντο αποτέλεσμα του αριθμητικού δείκτη συνάφειας που υπολογίστηκε αρχικά, ανάμεσα στην ηλικία και τη βαθμολογία του Ερωτηματολογίου του Γάμου.

Επίπεδο εκπαίδευσης. Η επίδραση του επιπέδου εκπαίδευσης των συμμετεχόντων στο βαθμό αποδοχής των μύθων του γάμου ήταν στατιστικώς σημαντική, $F(3, 226) = 11.08, p < .001$. Η συσχέτιση μεταξύ των δύο μεταβλητών παρουσιάζεται γραμμική: τον υψηλότερο μέσο όρο είχαν οι απόφοιτοι Δημοτικού ή Γυμνασίου ($M = 11.86$) και τον χαμηλότερο οι πτυχιούχοι Ανώτατης Σχολής ($M = 9.40$). Οι απόφοιτοι επαγγελματικής εκπαίδευσης ($M = 10.32$) και οι απόφοιτοι Λυκείου ($M = 10.98$) βρέθηκαν σε ενδιάμεσο επίπεδο, με τους πρώτους να μη διαφέρουν σημαντικά από τους πτυχιούχους Ανώτατης Σχολής και τους δεύτερους να μη διαφέρουν σημαντικά από τους αποφοίτους Δημοτικού ή Γυμνασίου (Scheffé). Θα

λέγαμε ότι, όσο υψηλότερο είναι το επίπεδο εκπαίδευσης, τόσο μικρότερη συμφωνία παρατηρήθηκε με τους μύθους του γάμου (βλ. Πίν. 2).

Οικογενειακή κατάσταση. Σύμφωνα με την ανάλυση διακύμανσης, η κύρια επίδραση της οικογενειακής κατάστασης στους μέσους όρους του Ερωτηματολογίου του Γάμου ήταν στατιστικώς σημαντική, $F(2, 227) = 3.46, p < .05$. Από τις πολλαπλές συγκρίσεις με το κριτήριο του Scheffé βρέθηκε ότι οι έγγαμοι ($M = 10.72$) συμφώνησαν με τους περισσότερους μύθους του γάμου, οι άγαμοι που ζουν μόνοι συμφώνησαν με λιγότερους ($M = 9.66$), ενώ οι άγαμοι που διαμένουν με τους γονείς τους δεν διέφεραν σημαντικά από καμία από τις παραπάνω δύο ομάδες ($M = 10.63$) (βλ. Πίν. 2).

Πίνακας 3 περίπου εδώ

Στατιστική πρόβλεψη της συμφωνίας με μύθους του γάμου. Η συσχέτιση του βαθμού αποδοχής των μύθων του γάμου με ψυχολογικές μεταβλητές (οικογενειακές αξίες, ικανοποίηση από την οικογένεια) έγινε μέσω της συναφειακής προσέγγισης εξαιτίας της φύσης των δεδομένων (αριθμητικά). Οι πρώτες αναλύσεις έδειξαν ότι οι συντελεστές συνάφειας του Ερωτηματολογίου του Γάμου με τους παράγοντες των οικογενειακών αξιών, «Ιεραρχικοί ρόλοι του πατέρα και της μητέρας» ($r = .42, p < .001$), «Υποχρεώσεις των γονέων προς τα παιδιά» ($r = .20, p < .01$) και «Καθήκοντα των παιδιών προς την οικογένεια και τους συγγενείς» ($r = .38, p < .001$), ήταν στατιστικώς σημαντικοί, θετικής κατεύθυνσης και μέτριου προς χαμηλού βαθμού. Το ίδιο, στατιστικώς σημαντικό αποτέλεσμα, αλλά με χαμηλότερου μεγέθους δείκτες, οι οποίοι δεν ξεπερνούσαν την τιμή .24, βρέθηκε από τη συσχέτιση του Ερωτηματολογίου του Γάμου με την Κλίμακα Ικανοποίησης από την Οικογένεια.

Για να διαπιστωθεί ποιες ψυχολογικές μεταβλητές είναι σε θέση να εξηγήσουν σημαντικό ποσοστό διασποράς του βαθμού συμφωνίας με τους μύθους του γάμου, πέρα και πάνω από την επίδραση δημογραφικών παραγόντων, τα δεδομένα υποβλήθηκαν σε ιεραρχική ανάλυση παλινδρόμησης, ως εξής: Στο πρώτο βήμα μεταβλητή πρόβλεψης ήταν η οικογενειακή κατάσταση, εξαιτίας της οικολογικής εγγύτητας με την εξαρτημένη μεταβλητή (βαθμός αποδοχής των μύθων του γάμου). Στο δεύτερο βήμα έγινε η προσθήκη των υπολοίπων δημογραφικών μεταβλητών: φύλο, ηλικία και επίπεδο εκπαίδευσης. Στο τρίτο βήμα συμπεριλήφθηκαν οι παράγοντες των οικογενειακών αξιών, οι οποίοι προηγήθηκαν των παραγόντων ικανοποίησης από την οικογένεια (τέταρτο βήμα) λόγω μεγαλύτερης συνάφειας με την εξαρτημένη μεταβλητή, αλλά και επειδή οι αξίες αναφέρονται σε υψηλότερο επίπεδο αφαίρεσης, άρα είναι πιθανότερο αυτές να επηρεάζουν την αντιλαμβανόμενη οικογενειακή ικανοποίηση, παρά να ισχύει το αντίστροφο.

Τα αποτελέσματα της ανάλυσης παρουσιάζονται αναλυτικά στον Πίν. 3. Μετά το τέταρτο βήμα, βρέθηκε ότι πέντε από τις ανεξάρτητες μεταβλητές (κατά σειρά εμφάνισης, το επίπεδο εκπαίδευσης, οι «Ιεραρχικοί ρόλοι του πατέρα και της μητέρας», τα «Καθήκοντα των παιδιών προς την οικογένεια και τους συγγενείς», η ικανοποίηση από τη «Συνοχή» και την «Προσαρμοστικότητα-επικοινωνία» της οικογένειας) συνέβαλαν σημαντικά στη στατιστική πρόβλεψη του βαθμού αποδοχής των μύθων του γάμου. Ο προσαρμοσμένος συντελεστής προσδιορισμού ($\text{adjusted } R^2$) ήταν .30, δηλ. 30% της διασποράς των μύθων του γάμου ερμηνεύτηκε από την επίδραση των παραπάνω προβλεπτικών παραγόντων. Από την επισκόπηση των προσαρμοσμένων συντελεστών παλινδρόμησης (τιμές beta) προέκυψε ότι οι συμμετέχοντες είχαν την τάση να αποδέχονται *περισσότερους* μύθους του γάμου όσο *χαμηλότερο* ήταν το επίπεδο της εκπαίδευσής τους, όσο *περισσότερο* συμφωνούσαν με

τις παραδοσιακές οικογενειακές αξίες για τους ιεραρχικούς ρόλους των γονέων και τα καθήκοντα των παιδιών, όσο *μεγαλύτερη* ικανοποίηση ένιωθαν από τη συνοχή της πατρικής τους οικογένειας και όσο *μικρότερη* ικανοποίηση ένιωθαν από την προσαρμοστικότητα και την επικοινωνία με την πατρική τους οικογένεια.

Ωστόσο, έχει ενδιαφέρον να παρακολουθήσουμε τις μεταβολές που καταγράφηκαν στα διαφορετικά βήματα της ανάλυσης παλινδρόμησης. Η επίδραση της οικογενειακής κατάστασης έπαψε να είναι στατιστικώς σημαντική όταν εισαγάγαμε στην εξίσωση το επίπεδο εκπαίδευσης και το φύλο. Το επίπεδο εκπαίδευσης συνέχισε να συνεισφέρει σημαντικό ποσοστό εξηγούμενης διασποράς στα άλλα δύο βήματα και αναδείχτηκε ως ένας από τους πιο σταθερούς παράγοντες πρόβλεψης της συμφωνίας με τους μύθους του γάμου. Αντίθετα, το φύλο αποκλείστηκε από την ανάλυση όταν προσθέσαμε τις οικογενειακές αξίες. Από τις οικογενειακές αξίες, ο παράγοντας «Υποχρεώσεις των γονέων προς τα παιδιά» ήταν οριακά μόνο σημαντικός όταν εμφανίστηκε για πρώτη φορά στην ανάλυση, ενώ στα επόμενα βήματα έμεινε εκτός. Σημειώνεται, τέλος, ότι διαφορετικοί παράγοντες ικανοποίησης από την πατρική οικογένεια (συνοχή και προσαρμοστικότητα) επέδρασαν με διαφορετικό τρόπο στο βαθμό αποδοχής των μύθων του γάμου (θετικά και αρνητικά, αντίστοιχα), όπως αναφέρθηκε ήδη παραπάνω.

Συζήτηση

Η έρευνα αυτή είχε σκοπό να μελετήσει τις μη ρεαλιστικές πεποιθήσεις για το γάμο, οι οποίες χαρακτηρίζονται ως μύθοι. Διερευνήθηκε τόσο η καταγραφή του επιπέδου αποδοχής κάθε πεποίθησης ξεχωριστά, όσο και ο αριθμός των μύθων με τους οποίους συμφωνούσαν οι συμμετέχοντες συνολικά, και ως προς την επίδραση ανεξάρτητων μεταβλητών.

Από την επισκόπηση των ευρημάτων προκύπτει ότι όλες οι προτάσεις του

Ερωτηματολογίου του Γάμου δεν έγιναν δεκτές στον ίδιο βαθμό. Σχεδόν καθολική συμφωνία συγκέντρωσε η άποψη ότι η αλλαγή συμπεριφοράς του ενός συζύγου προϋποθέτει την προηγούμενη ευνοϊκή στάση του/της συντρόφου του. Θα λέγαμε ότι τα άτομα του δείγματος τείνουν να αποδίδουν τη δική τους συμπεριφορά σε εξωτερικά αίτια και τη συμπεριφορά του συντρόφου σε εσωτερικά αίτια. Η αναντιστοιχία αυτή είναι γνωστή στην κοινωνικοψυχολογική έρευνα σχετικά με το «θεμελιώδες σφάλμα» της κοινωνικής απόδοσης και ερμηνεύεται με βάση τη διαφορετική οπτική γωνία, από την οποία αναπόφευκτα προσεγγίζουν οι άνθρωποι τα γεγονότα, ως αυτουργοί ή ως παρατηρητές (Jones & Nisbett, 1972). Από το άλλο μέρος, η αντίληψη περί προηγούμενης ενεργοποίησης του/της συντρόφου πριν την ατομική δράση, πιθανόν να εκφράζει την ανάγκη των ατόμων για ισοτιμία στις στενές διαπροσωπικές σχέσεις, η οποία έχει βρεθεί ότι επηρεάζει θετικά το επίπεδο της ικανοποίησής τους (Van Yperen & Buunk, 1990).

Η απόκτηση παιδιών αποτελεί, κατά παράδοση, ζήτημα κεντρικής σημασίας στο γάμο. Αυτό φαίνεται ιδιαίτερα σε έρευνες με ζευγάρια που αντιμετωπίζουν προβλήματα γονιμότητας (Benazon, Wright & Sabourin, 1992). Επομένως, είναι αναμενόμενο ότι τα παιδιά αναδεικνύονται σε παράγοντα-κλειδί για την ικανοποίηση και τη συνοχή του ζεύγους, ακόμα και ανεξάρτητα από την ποιότητα της σχέσης. Αυτό φάνηκε στην έρευνά μας από τον υψηλό βαθμό συμφωνίας (περίπου 90%) με τις δύο προτάσεις σχετικά με την απόκτηση παιδιών.

Στην ομάδα των μύθων με ευρεία αποδοχή (άνω του 80% του συνολικού δείγματος) εντάχθηκαν δύο προτάσεις που προσεγγίζουν με ρομαντικό τρόπο τη διαπροσωπική επικοινωνία του ζεύγους: η αγάπη αρκεί για την κατανόηση μεταξύ των συζύγων, ενώ η αυτοαποκάλυψη των συζύγων αξιολογείται πάντα θετικά. Υπενθυμίζεται εδώ ότι το μη ρεαλιστικό στοιχείο στις προτάσεις αυτές, όπως και

στους υπόλοιπους μύθους του γάμου, δεν βρίσκεται στο περιεχόμενό τους καθεαυτό (εξάλλου όλα τα στερεότυπα βασίζονται σε έναν πυρήνα αλήθειας), όσο στη γενικευτική, άνευ όρων ισχύ που αναμένεται να έχουν. Είναι χαρακτηριστικό ότι η αλλαγή παρόμοιων αντιλήψεων και η απόκτηση κοινωνικών δεξιοτήτων, όπως η ενσυναίσθηση, αποτελούν κεντρικούς στόχους των παρεμβάσεων σε ζευγάρια (Hawkins et al., 2004).

Τέσσερις προτάσεις σχετικά με τους συζυγικούς ρόλους των δύο φύλων περιείχε το Ερωτηματολόγιο του Γάμου, οι οποίες εντάχθηκαν σε τρία διαφορετικά επίπεδα συμφωνίας (40%, 65% και 85%, περίπου). Αυτή η διασπορά των απαντήσεων δηλώνει ενδεχομένως μία σύγκρουση αξιών που επισυμβαίνει κατά τη μετάβαση της ελληνικής οικογένειας από την παράδοση στον εκσυγχρονισμό (Georgas, 1989, 1991), αποτέλεσμα της οποίας είναι, μεταξύ άλλων, η αλλαγή των ρόλων που αναλαμβάνουν τα μέλη της, ιδιαίτερα δε η γυναίκα.

Άλλες προτάσεις, οι οποίες υπονοούν έντονα δυσλειτουργική αντιμετώπιση της διαπροσωπικής σχέσης («τα προβλήματα λύνονται μόνα τους...», «η αγάπη είτε υπάρχει είτε όχι...») συγκέντρωσαν μεγαλύτερη απόρριψη παρά αποδοχή. Ωστόσο, το ποσοστό των ατόμων που τις υιοθέτησαν κάθε άλλο παρά αμελητέο ήταν (25% και 37%, αντίστοιχα). Η διαπίστωση αυτή καθιστά επιτακτική την ανάγκη για επεξεργασία εκπαιδευτικών προγραμμάτων με σκοπό την προετοιμασία για το γάμο στη χώρα μας, αντίστοιχων με αυτά που εφαρμόζονται διεθνώς (Hawkins et al., 2004).

Κατά μέσο όρο, οι συμμετέχοντες αποδέχθηκαν περισσότερους από τους μισούς μύθους για τους οποίους ρωτήθηκαν. Σε παρόμοιο συμπέρασμα κατέληξε αμερικάνικη έρευνα, όπου χρησιμοποιήθηκε το ίδιο ερωτηματολόγιο (Larson, 1988). Ωστόσο, η εικόνα διαφοροποιήθηκε υπό την επίδραση δημογραφικών μεταβλητών.

Ως προς το φύλο, ήταν σαφής η τάση των ανδρών να υιοθετούν περισσότερους μύθους του γάμου από ό,τι οι γυναίκες. Σχετικά με το εύρημα αυτό, έχει προταθεί η άποψη ότι οι πρακτικές των φορέων κοινωνικοποίησης προετοιμάζουν τις γυναίκες για την έγγαμη ζωή σε πιο ρεαλιστικό επίπεδο από ό,τι τους άνδρες (Larson, 1988). Από το άλλο μέρος, το ερωτηματολόγιο που χρησιμοποιήσαμε, δεν περιείχε μεγάλο αριθμό ρομαντικών μύθων, οι οποίοι τείνουν να γίνονται αποδεκτοί περισσότερο από τις γυναίκες, παρά από τους άνδρες (Barrón et al., 1999).

Τα ευρήματα που αφορούν στην επίδραση της ηλικίας επιβεβαίωσαν μερικώς μόνο τις ερευνητικές υποθέσεις, εφόσον εντοπίστηκε καμπυλόγραμμη συσχέτιση της μεταβλητής αυτής με τους μύθους του γάμου, αν και μόνο για τους άνδρες συμμετέχοντες. Δηλαδή, οι νεαροί άνδρες συμφώνησαν περίπου με τον ίδιο αριθμό μύθων που υιοθετούσαν και οι ηλικιωμένοι, ενώ στις μεσαίες ηλικίες (25-44 ετών) παρατηρήθηκε μικρότερος βαθμός συμφωνίας. Οι γυναίκες, από την άλλη μεριά, εμφάνισαν σταθερά ανοδική τάση αποδοχής των μύθων του γάμου παράλληλα με την αύξηση της ηλικίας. Τα παραπάνω μπορεί να δηλώνουν είτε ελλιπή κοινωνικοποίηση των νέων ανδρών, όπως ήδη αναφέρθηκε, είτε μια τάση επιστροφής σε πιο συντηρητικές αντιλήψεις για το γάμο. Ωστόσο, το γεγονός ότι η παρούσα έρευνα μελέτησε την ηλικία συγχρονικά, σε άτομα διαφορετικής ηλικίας, και όχι διαχρονικά, στα ίδια άτομα, συνιστά μεθοδολογικό περιορισμό που μας αναγκάζει να είμαστε επιφυλακτικοί ως προς τις προτεινόμενες ερμηνείες μας.

Αντίθετα, η εικόνα από τη συσχέτιση του επιπέδου εκπαίδευσης με τους μύθους του γάμου δεν αφήνει περιθώρια για εναλλακτικές υποθέσεις και συνάδει με τη διεθνή βιβλιογραφία (π.χ., Barrón et al., 1999): υψηλότερη μόρφωση συνδέθηκε με χαμηλότερο βαθμό αποδοχής των μύθων του γάμου, ανεξάρτητα από την ηλικία και το φύλο. Υπενθυμίζεται εδώ ότι οι κάτοχοι πτυχίου ανώτερης ή ανώτατης

εκπαίδευσης συμφωνούν λιγότερο και με τις παραδοσιακές οικογενειακές αξίες, από ό,τι οι απόφοιτοι χαμηλότερων εκπαιδευτικών βαθμίδων, σύμφωνα με προηγούμενα ερευνητικά δεδομένα (Γεώργας, 1986. Georgas, 1991). Η κοινωνικοποίηση μέσα από το εκπαιδευτικό σύστημα είναι πιθανόν ότι συνιστά παράγοντα εκσυγχρονιστικής τάσης, ιδιαίτερα όταν η πρόσβαση σε αυτό είναι ισότιμη για τα δύο φύλα.

Συστηματική διαφοροποίηση όσον αφορά τον αριθμό των μύθων του γάμου που αποδέχονται τα άτομα προέκυψε και ως προς την οικογενειακή τους κατάσταση, αν και το γιατί συνέβη αυτό, είναι λιγότερο προφανές. Καταρχήν, θα μπορούσε κανείς να ισχυριστεί ότι ένας παράγοντας που συνέβαλε ώστε τα έγγαμα άτομα να συμφωνήσουν περισσότερο με τους μύθους του γάμου από ό,τι οι άγαμοι συμμετέχοντες, ήταν η ηλικία. Ωστόσο, όταν η ανάλυση διακύμανσης επαναλήφθηκε περιλαμβάνοντας την ηλικία ως συμεταβλητή, η κύρια επίδραση της οικογενειακής κατάστασης δεν παρουσίασε αξιόλογη μεταβολή, παραμένοντας στατιστικώς σημαντική.

Μια υπόθεση για το παραπάνω εύρημα είναι ότι οι κοινωνικές αναπαραστάσεις των στενών διαπροσωπικών σχέσεων και του γάμου έχουν μεταβληθεί στο πέρασμα του χρόνου ή, ακόμα, ότι το περιεχόμενό τους διαφέρει εξαιτίας και μόνο της διαφορετικής οπτικής γωνίας υπό την οποία οι έγγαμοι και οι άγαμοι καλούνται να απαντήσουν στις σχετικές ερωτήσεις. Σύμφωνα με τη θεωρία των κοινωνικών αναπαραστάσεων, το περιεχόμενο δεν μπορεί να διαχωριστεί από τη γνωστική επεξεργασία του (Semin, 1995). Μια εναλλακτική ερμηνεία προέρχεται από τη θεωρία της γνωστικής ασυμφωνίας (Festinger, 1957): η σύναψη γάμου αποτελεί δεσμευτικό παράγοντα, επομένως τα έγγαμα άτομα αλλάζουν τη στάση τους – εφόσον δεν μπορούν να αλλάξουν τη συμπεριφορά τους – και υιοθετούν μια πιο εξιδανικευμένη εικόνα για το γάμο, ώστε να διατηρήσουν την ισορροπία σε γνωστικό

επίπεδο.

Είναι ενδιαφέρον ότι, σύμφωνα με την ανάλυση παλινδρόμησης, η επίδραση της οικογενειακής κατάστασης προέκυψε οριακά μόνο σημαντική και, μάλιστα, αποκλείστηκε από την ανάλυση μετά την προσθήκη του επιπέδου εκπαίδευσης και του φύλου (αλλά όχι της ηλικίας). Παρόλα αυτά, ο συγχρονικός μεθοδολογικός σχεδιασμός της έρευνας συνιστά κι εδώ περιορισμό. Σε μια διαχρονική μελέτη θα ήταν δυνατή η αποσαφήνιση της οικογενειακής κατάστασης από άλλες δημογραφικές μεταβλητές (ηλικία, επίπεδο εκπαίδευσης, φύλο), ώστε να προκύψουν σαφέστερα συμπεράσματα.

Τα αποτελέσματα από τη συσχέτιση των μύθων του γάμου με ψυχολογικές μεταβλητές μπορούν να θεωρηθούν αναμενόμενα. Υπάρχουν αρκετές αναφορές στη βιβλιογραφία ότι ο βαθμός αποδοχής των μύθων του γάμου συνδέεται θετικά με το βαθμό συμφωνίας με παραδοσιακές οικογενειακές αξίες (π.χ., Larson, 1988). Το νέο στοιχείο εδώ είναι ότι η συσχέτιση αυτή ερμηνεύει ανεξάρτητο ποσοστό διασποράς των μύθων του γάμου, πέρα και πάνω από αυτό που εξηγούν δημογραφικοί παράγοντες. Μάλιστα, μετά την είσοδο των οικογενειακών αξιών στο μοντέλο πρόβλεψης, η επίδραση του φύλου κατέστη στατιστικώς ασήμαντη, εύρημα που δηλώνει τον κοινωνικό χαρακτήρα του ρόλου του φύλου.

Στην παρούσα έρευνα, διαφορετικοί παράγοντες ικανοποίησης από την πατρική οικογένεια βρέθηκε να συνδέονται με διαφορετικό τρόπο με τους μύθους του γάμου. Όσο μεγαλύτερη η ικανοποίηση από την οικογενειακή συνοχή και όσο μικρότερη η ικανοποίηση από την προσαρμοστικότητα και επικοινωνία της οικογένειας, τόσο περισσότερους μύθους είχαν την τάση να αποδέχονται οι συμμετέχοντες. Το εύρημα αυτό δείχνει ότι η πατρική οικογένεια, ως φορέας κοινωνικοποίησης, συμβάλλει στη διαμόρφωση γενικών πεποιθήσεων για το γάμο, οι

οποίες μπορεί να κινούνται προς ρεαλιστική ή μη κατεύθυνση, ανάλογα με τις εμπειρίες και τα πρότυπα που αποκομίζει το αναπτυσσόμενο άτομο στο πλαίσιο αυτό (Morris & Carter, 1999).

Συμπερασματικά, φαίνεται ότι οι μύθοι του γάμου εντάσσονται σε ένα ρομαντικό ερμηνευτικό ρεπερτόριο, όπου ο επιτυχημένος γάμος θεωρείται ως συνδυασμός προσωπικής ευτυχίας και αμοιβαίας ανιδιοτελούς συνεισφοράς. Σε αντιδιαστολή, η υιοθέτηση ενός ρεαλιστικού ερμηνευτικού ρεπερτορίου αντιμετωπίζει την έγγαμη σχέση ως πιο απελευθερωμένη από θεσμικές συμβάσεις, αλλά ταυτόχρονα γι' αυτό ως περισσότερο εύθραυστη και ασταθή. Η κοινωνικοψυχολογική προσέγγιση των μύθων του γάμου δείχνει ότι τα δύο παραπάνω ερμηνευτικά πλαίσια βρίσκονται σε σχέση αλληλεξάρτησης, εφόσον το ένα καλείται να «διορθώσει» τα κενά και τις ανεπάρκειες του άλλου (Lawes, 1999). Αυτή η συμπληρωματικότητα, κάτω από την επιφανειακή αντίφαση, είναι σημαντική γιατί δεν περιγράφει απλώς, αλλά αποτελεί την ίδια την ουσία μιας σχέσης τόσο πολύπλοκης, από ψυχολογική, κοινωνική και θεσμική άποψη, όπως ο γάμος.

Βιβλιογραφία

- Barrón, A., Martínez-Íñigo, D., de Paúl, P., & Yela, C. (1999). Romantic beliefs and myths in Spain. *The Spanish Journal of Psychology*, 2, 64-73,
- Benazon, N., Wright, J., & Sabourin, S. (1992). Stress, sexual satisfaction, and marital adjustment in infertile couples. *Journal of Sex and Marital Therapy*, 18, 273-284.
- Berscheid, E., & Reis, H. (1998). Attraction and close relationships. In D. Gilbert, S. Fiske, & G. Lindzey (Eds.), *Handbook of social psychology* (4th ed., Vol. 2, pp. 193-281). New York: McGraw-Hill.
- Γεώργας, Δ. (1986). Οι οικογενειακές αξίες των φοιτητών. *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 61, 3-29.
- Γεώργας, Δ. (2000). Ψυχολογικές και οικολογικές διαστάσεις στη δομή και τη λειτουργία

- της οικογένειας. Στο Ι. Τσιάντης (Επιμ.), *Βασική παιδοψυχιατρική. Τόμος δεύτερος, τεύχος πρώτο: Εφηβεία* (σελ. 101-143). Αθήνα: Καστανιώτης.
- Crosby, J. (1985). *Illusion and disillusion: The self in love and marriage*. Belmont, CA: Wadsworth.
- Dion, K. K., & Dion, K. L. (1996). Cultural perspective on romantic love. *Personal Relationships*, 3, 5-17.
- Feather, N. (1990). Bridging the gap between values and actions. In E. Higgins, R. Sorrentino (Eds.), *Handbook of motivation and cognition* (Vol. 2, pp. 151-192). New York: Guilford.
- Festinger, L. (1957). *A theory of cognitive dissonance*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Fiske, S., & Taylor, S. (1991). *Social cognition* (2nd ed.). New York: McGraw-Hill.
- Fowers, B. J., & Olson, D. H. (1993). ENRICH Marital Satisfaction Scale: A brief research and clinical tool. *Journal of Family Psychology*, 7, 176-185.
- Georgas, J. (1989). Changing family values in Greece: From Collectivist to Individualist. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 20, 80-91.
- Georgas, J. (1991). Intrafamily acculturation of values in Greece. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 22, 445-457.
- Hawkins, A., Carroll, J., Doherty, W., & Willoughby, B. (2004). A comprehensive framework for marriage education. *Family Relations*, 53, 547-558.
- Jones, E., & Nisbett, R. (1972). The actor and the observer: Divergent perceptions of the causes of behavior. In E. Jones, D. Kanouse, H. Kelley, R. Nisbett, S. Valins, & B. Weiner (Eds.), *Attribution: Perceiving the causes of behavior* (pp. 79-94). Morristown, NJ: General Learning Press.
- Katz, D. (1960). The functional approach to the study of attitudes. *Public Opinion Quarterly*, 24, 163-204.

- Larson, J. H. (1988). The Marriage Quiz: College students' beliefs in selected myths about marriage. *Family Relations*, 37, 3-11.
- Lawes, R. (1999). Marriage: An analysis of discourse. *British Journal of Social Psychology*, 38, 1-20.
- Levine, R., Sato, S., Hashimoto, T., & Verma, J. (1995). Love and marriage in eleven cultures. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 26, 554-571.
- Levinger, G. (1999). Duty toward whom? Reconsidering attractions and barriers as determinants of commitment in a relationship. In J. Adams, & W. Jones (Eds.), *Handbook of interpersonal commitment and relationship stability* (pp. 37-52). New York: Plenum.
- Μουσούρου, Α. (1999). Κρίση της οικογένειας και κρίση αξιών. *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 98-99, 5-19.
- Morris, M., & Carter, S. (1999). Transition to marriage: A literature review. *Journal of Family and Consumer Sciences Education*, 17, 1-21.
- Semin, G. (1995). Social representations. In S. Manstead, & M. Hewstone (Eds.), *The Blackwell encyclopedia of social psychology* (pp. 601-605). Oxford, UK: Blackwell.
- Smith, P., & Bond, M. H. (2005). *Διαπολιτισμική κοινωνική ψυχολογία* (Επιστ. επιμ.: Α. Παπαστυλιανού). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα (έτος πρωτότυπης έκδοσης: 1997).
- Sweder, R. (1991). *Thinking through cultures. Expeditions in cultural psychology*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Tajfel, H. (1981). *Human groups and social categories*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Van Yperen, N., & Buunk, B. (1990). A longitudinal study of equity and satisfaction in intimate relationships. *European Journal of Social Psychology*, 20, 287-309.

Πίνακας 1.

Κατανομή (απόλυτες και σχετικές συχνότητες) των απαντήσεων των συμμετεχόντων στις ερωτήσεις του Ερωτηματολογίου του Γάμου, οι οποίες δηλώνουν «μύθους»

	«Σωστό»		«Λάθος»	
	Συχνότητα	%	Συχνότητα	%
Για να αλλάξει ένας σύζυγος τη συμπεριφορά του, πρέπει πρώτα να νιώσει άνετα	223	97.0	7	3.0
Τα παιδιά είναι πιο ευτυχισμένα όταν οι γονείς είναι μαζί παρά όταν χωρίσουν	212	92.2	17	7.4
Η απόκτηση παιδιού αυξάνει την ικανοποίηση και των δύο συζύγων	203	88.3	26	11.3
Όσο περισσότερα στοιχεία φανερώνει ο ένας σύντροφος στον άλλο, τόσο το καλύτερο	199	86.5	30	13.0
Αν υπάρχει αγάπη, ο ένας σύντροφος γνωρίζει από ένστικτο τις ανάγκες του άλλου	199	86.5	30	13.0
Η γυναίκα είναι πιο ικανοποιημένη όταν εργάζεται παρά όταν είναι μόνο νοικοκυρά	196	85.2	33	14.3
Όταν η γυναίκα εργάζεται, τις μισές δουλειές του σπιτιού αναλαμβάνει ο σύζυγος	151	65.7	78	33.9
Η ικανοποίηση από το γάμο αυξάνεται σταδιακά στο πέραςμα του χρόνου	136	59.1	91	39.6
Τα ζευγάρια που συζούσαν πριν το γάμο είναι πιο ικανοποιημένα	134	58.3	93	40.4
Η ρομαντική αγάπη είναι το κλειδί της ευτυχίας στο γάμο	130	56.5	100	43.5
Ο ένας σύντροφος μπορεί να αλλάξει τον άλλο επισημαίνοντας τα λάθη του	110	47.8	120	52.2
Πρέπει να υπάρχει αγάπη μεταξύ των συζύγων, ανεξάρτητα από τη συμπεριφορά	106	46.1	123	53.5
Πιο βασικός παράγοντας για ένα ευτυχισμένο γάμο είναι η σεξουαλική ζωή	97	42.2	133	57.8
Μετά το γάμο οι άντρες αλλάζουν πιο πολύ την καθημερινή ζωή τους	95	41.3	134	58.3
Ο άντρας είναι πιο ικανοποιημένος όταν η γυναίκα είναι μόνο νοικοκυρά	88	38.3	140	60.9
Η αγάπη είτε υπάρχει είτε όχι, δεν μπορεί κανείς να κάνει κάτι για να την κερδίσει	86	37.4	143	62.2
Πολλά προβλήματα λύνονται αν το ζευγάρι απλώς αφήνει το χρόνο να κυλάει	59	25.6	171	74.3

Σημείωση. Οι «σωστές» απαντήσεις δηλώνουν συμφωνία με τους «μύθους» του γάμου.

Πίνακας 2.

Μέσοι όροι, τυπικό σφάλμα και ανάλυση διακύμανσης της βαθμολογίας στο Ερωτηματολόγιο του Γάμου ως προς το φύλο, την ηλικιακή ομάδα, το επίπεδο εκπαίδευσης και την οικογενειακή κατάσταση

	<i>M.O.</i>	<i>T.Σ.</i>	<i>N</i>	<i>F</i> -τιμή	<i>p</i>
<i>Φύλο</i>					
Ανδρας	11.09	.23	117	16.78	< .001
Γυναίκα	9.75	.23	113		
<i>Ηλικιακή ομάδα</i>					
18-24 ετών	10.52α,β	.29	75	2.80	< .05
25-34 ετών	9.89α	.32	62		
35-44 ετών	10.26α,β	.38	43		
Άνω των 45 ετών	11.25β	.36	49		
<i>Επίπεδο εκπαίδευσης</i>					
Δημοτικό/Γυμνάσιο	11.86γ	.37	43	11.08	< .001
Λύκειο	10.98β,γ	.34	49		
IEK/TEI	10.39α,β	.33	54		
ΑΕΙ	9.40α	.26	84		
<i>Οικογενειακή κατάσταση</i>					
Άγαμοι ζουν μόνοι	9.66α	.34	56	3.46	< .05
Άγαμοι ζουν με γονείς	10.63α,β	.28	79		
Έγγαμοι	10.72β	.26	95		

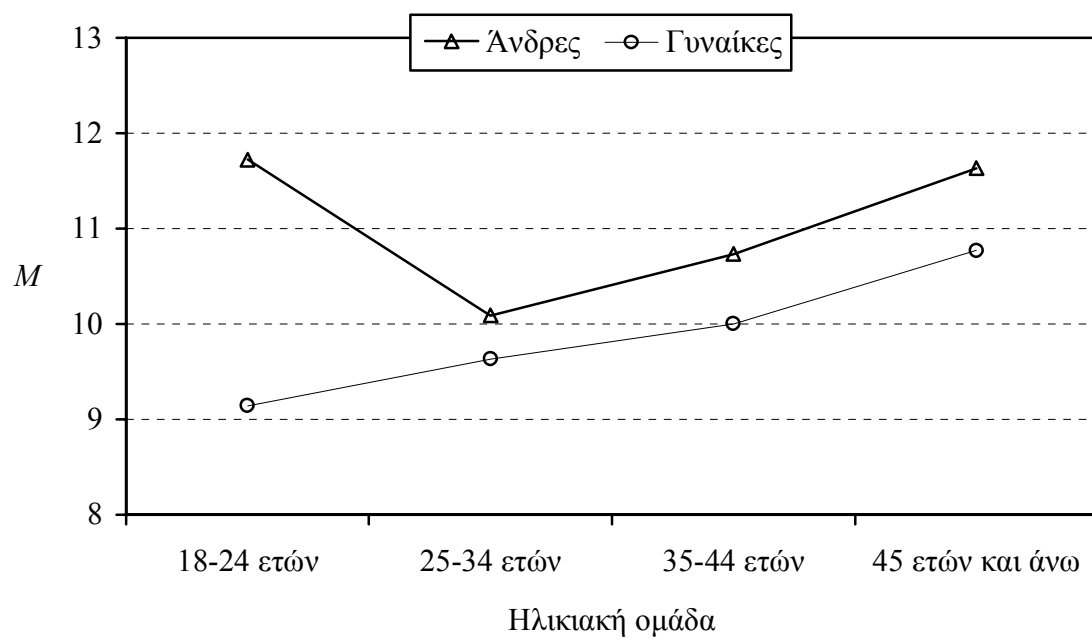
Σημείωση. Υψηλότεροι μέσοι όροι δηλώνουν *μεγαλύτερη* συμφωνία με τους μύθους του γάμου. Μέσοι όροι που μοιράζονται κοινό αλφαβητικό δείκτη δεν διαφέρουν σημαντικά μεταξύ τους σύμφωνα με το post hoc κριτήριο του Scheffé για $p < .05$.

Πίνακας 3.

Ιεραρχική ανάλυση παλινδρόμησης για τη στατιστική πρόβλεψη των μύθων του γάμου από δημογραφικές και ψυχολογικές μεταβλητές

	Συντελεστής β	t -τιμή	p
<i>Βήμα 1: Οικογενειακή κατάσταση</i>			
Οικογενειακή κατάσταση	.15	2.31	< .05
<i>Βήμα 2: Δημογραφικά στοιχεία</i>			
Επίπεδο εκπαίδευσης	-.31	-4.57	< .001
Φύλο	.19	3.03	< .01
<i>Βήμα 3: Οικογενειακές αξίες (ΟΑ)</i>			
Επίπεδο εκπαίδευσης	-.20	-2.89	< .01
Ιεραρχικοί ρόλοι ^{ΟΑ}	.20	2.70	< .001
Καθήκοντα παιδιών ^{ΟΑ}	.18	2.71	< .01
Υποχρεώσεις γονέων ^{ΟΑ}	.13	1.99	< .05
<i>Βήμα 4: Ικανοποίηση από την οικογένεια (ΙΟ)</i>			
Επίπεδο εκπαίδευσης	-.21	-3.08	< .01
Ιεραρχικοί ρόλοι ^{ΟΑ}	.20	2.65	< .01
Καθήκοντα παιδιών ^{ΟΑ}	.17	2.42	< .05
Συνοχή ^{ΙΟ}	.17	2.26	< .05
Προσαρμοστικότητα ^{ΙΟ}	-.12	-2.02	< .05

Σημείωση. Εξαρτημένη μεταβλητή: Συνολικός βαθμός στο Ερωτηματολόγιο Γάμου. **Βήμα 1:** $\Delta R^2 = .02$, $F(1, 228) = 5.35$, $p < .05$, **Βήμα 2:** $\Delta R^2 = .15$, $F(3, 225) = 14.05$, $p < .001$ (αποκλείστηκαν: οικογενειακή κατάσταση, ηλικία), **Βήμα 3:** $\Delta R^2 = .10$, $F(3, 222) = 10.15$, $p < .001$ (αποκλείστηκαν: οικογενειακή κατάσταση, ηλικία, φύλο), **Βήμα 4:** $\Delta R^2 = .02$, $F(3, 219) = 2.77$, $p < .05$ (αποκλείστηκαν: οικογενειακή κατάσταση, ηλικία, φύλο, υποχρεώσεις γονέων^{ΟΑ}, ρόλοι-όρια^{ΙΟ}), **Σύνολο:** $R^2 = .30$, $F(10, 219) = 9.38$, $p < .001$.

Σχήμα 1. Μέσοι όροι της βαθμολογίας στο Ερωτηματολόγιο του Γάμου ως προς την ηλικιακή ομάδα και το φύλο.

Αντίληψη ισοτιμίας και σεξουαλικής ικανοποίησης στη στενή διαπροσωπική σχέση

Παναγιώτης Σ. Κορδούτης

Στόχος της παρούσας έρευνας είναι να ανιχνεύσει εάν υφίσταται κοινωνική αντίληψη ή απλολαϊκή θεωρία (Fletcher & Thomas, 1996. Fletcher, 2002) για την ισχύ του κοινωνικού κανόνα της ισοτιμίας στις στενή διαπροσωπική σχέση, εις τρόπον ώστε τα άτομα να αντιλαμβάνονται ότι επηρεάζεται από αυτήν η σεξουαλική ικανοποίηση των μελών της σχέσης. Προϋπόθεση της έρευνας είναι ότι η αλληλεξάρτηση μεταξύ των μελών της στενής διαπροσωπικής σχέσης, με την πρόσβαρη αξία που αποκτά όσο συντηρείται για το ευ ζην και την επιβίωση των μελών της, ενεργοποιεί κανόνες κατανομητικής δικαιοσύνης μεταξύ του ζευγαριού, οι οποίοι επιλαμβάνονται του διαμοιράσματος των άυλων και υλικών αγαθών που τα μέλη προσκομίζουν στη σχέση ή που η ίδια η σχέση παράγει (Foa & Foa, 1980).

Θεωρητικά, είναι εύλογο να υφίστανται κοινώς διαδεδομένες προσδοκίες για την ισχύ κανόνων κατανομητικής δικαιοσύνης στη στενή διαπροσωπική σχέση λόγω (α) της αναπόφευκτης σύγκρισης απολαβών μεταξύ των αλληλεξαρτώμενων μελών της σχέσης, (β) της κοινωνικής σύγκρισης μεταξύ των απολαβών της αλληλεξαρτώμενης δυάδας προς άλλες δυάδες, (γ) της άρρητης και θεσμικής (π.χ. γάμος) κανονιστικής ρύθμισης που επιβάλλει ως ένα βαθμό στο συμπεριφορικό τους ρεπερτόριο το εκάστοτε κοινωνικό πλαίσιο (Kordoutis, 2004. McClintock, Kramer & Keil, 1984. McClintock, 1988). Επομένως, ανάμεσα στα γνωστικά περιεχόμενα των απλολαϊκών θεωριών που έχουν οι άνθρωποι για την ερωτική σχέση, θα πρέπει να περιλαμβάνονται κανόνες για την κατανομή αγαθών στη διαπροσωπική σχέση (Rusbult, Yovetich & Verette, 1996. Rusbult & Van Lange, 1996). Είναι δε πολύ πιθανό, οι κανόνες αυτοί να επηρεάζουν συναγωγές σχετικές με την φύση, την ποιότητα και τη δυναμική της σχέσης, υπαγορεύοντας, επί παραδείγματι, προσδοκίες για την ικανοποίηση των μελών της, για

την μακροήμερεύσή της, για το είδος της συναισθηματικής επικοινωνίας των συντρόφων, για τις αντιδράσεις τους στις δοκιμασίες της σχέσης, κ.ο.κ

Η θεωρία της ισοτιμίας δεν έχει μελετηθεί ως απλολαϊκή θεωρία. Δεν έχουν, για παράδειγμα διερευνηθεί, με περιγραφικό-εμπειρικό τρόπο, τα περιεχόμενά της (Fletcher, 2002), ίσως διότι δεν προέκυψε από παρατήρηση και κατανόηση δεδομένων αλλά κατασκευάστηκε με τη μεταφορά στη μελέτη των στενών διαπροσωπικών σχέσεων, θεωρητικών αρχών διαμορφωμένων για τη μελέτη της ανταλλαγής αγαθών μεταξύ ανθρώπων γενικά, από την κυρίως Κοινωνιολογική θεωρία, της Κοινωνικής Ανταλλαγής (Homans, 1974. Kelley & Thibaut, 1978). Η ερευνητική ωστόσο ιστορία της θεωρίας της ισοτιμίας στο πεδίο των διαπροσωπικών σχέσεων, δικαιολογεί την αντιμετώπισή της ως απλολαϊκής θεωρίας και τη στήριξη πειραματικά ελέγξιμων προβλέψεων στις αρχές της (Byers & Wang, 2004. Sprecher & Schwartz, 1994. Sprecher, 1992).

Η θεωρία της ισοτιμίας

Η θεωρητική βάση: κοινωνική ανταλλαγή και διαπροσωπική επιρροή.

Η θεωρία της Κοινωνικής Ανταλλαγής, προπάτορας της θεωρίας της ισοτιμίας, χρησιμοποιεί ως εξηγητικό εργαλείο των φαινομένων της στενής διαπροσωπικής σχέσης, την ψυχολογική έννοια της ενίσχυσης, θεωρώντας ότι τα άτομα αφενός έχουν βουλητική ελευθερία αφετέρου, συχνά, διαθέτουν εναλλακτικές επιλογές για τις πράξεις τους. Κάθε επιλογή απολήγει, εν δυνάμει είτε σε κόστη είτε σε ανταμοιβές. Επί παραδείγματι, χρήματα, καταναλωτικά αγαθά, υπηρεσίες, πληροφορίες, ενδιαφέροντα, χρόνος, φυσική και νοητική προσπάθεια, συναισθηματική φόρτιση (αγωνία, άγχος) και συναισθηματική επικοινωνία (έκφραση και απολαβή συναισθημάτων), γόητρο, αναγνώριση, επιδοκιμασία, ασφάλεια, προκύπτουν ως κόστη ή ανταμοιβές από τις επιλογές μας (Foa & Foa, 1980). Η θεωρία,

αναπαράγει την Επικούρεια αντίληψη του ανθρώπου ως ηδονιστικού όντος (Anderson, 2002), το οποίο μεγιστοποιεί τα οφέλη του και αποφεύγει πράξεις που παράγουν ζημία, υπερβολικό ανθρώπινο κάματο και πόνο. Επί της αρχής αυτής, και μετά την αρχική προσαρμογή της θεωρίας στο κοινωνιοψυχολογικό πλαίσιο (Thibaut & Kelley, 1959), αναπτύχθηκαν διάφορες θεωρίες όπως η θεωρία της ενίσχυσης (Homans, 1974), της αλληλεξάρτησης (Cramer, 1998), της επένδυσης (Rusbult, 1983), της διαπροσωπικής ανταλλαγής σεξουαλικής ικανοποίησης (Lawrance & Byers, 1995) και της ισοτιμίας (Walster, Berscheid & Walster, 1973).

Θεμελιώδης αρχή όλων, είναι ότι το άτομο ως μέλος δυνάδας εμπλέκεται σε πολυποίκιλες διαπροσωπικές αλληλεπιδράσεις, προκειμένου να επηρεάσει τον άλλο για να επιτύχει την καλύτερη δυνατή απολαβή ως προς τα ανταλλασσόμενα αγαθά, τη μεγιστοποίηση δηλαδή του προσωπικού του οφέλους και τη μείωση της ζημίας. Η αρχή αυτή καθιστά την όλη προσέγγιση προσφυή για την μελέτη των στενών διαπροσωπικών σχέσεων, διότι α) οι άνθρωποι επιδιώκουν να εμπλακούν και να διατηρήσουν τις σχέσεις αυτές προκειμένου να διασφαλίζουν απολαβές που προκύπτουν αποκλειστικά στο πλαίσιό τους ή που δεν παράγονται με την ίδια ποιότητα και ευχέρεια εκτός αυτών (Kordoutis, 2004) και β) διότι, τα τεκταινόμενα στις σχέσεις αυτές σε κάθε επίπεδο, ιδίως στο σεξουαλικό (Kirkendall & Libby, 1996. Sprecher, 1998) - κύρια ειδοποιό διαφορά των σχέσεων αυτών από άλλες - είναι προϊόν διαπροσωπικής επιρροής.

Ισοτιμία στη στενή διαπροσωπική σχέση

Ορισμός. Η ισοτιμία (Adams, 1963) είναι μία από τις βασικές έννοιες που απαρτίζουν την προσέγγιση των θεωριών Κοινωνικής Ανταλλαγής στις διαπροσωπικές σχέσεις (Byers & Wang, 2004) και το κύριο θεωρητικό μέσο με το οποίο επιχειρεί να κατανοήσει και να προβλέψει τις διεργασίες και τις συνθήκες υπό τις οποίες οι άνθρωποι επιχειρούν να αλλάξουν ή να αναδομήσουν τις σχέσεις τους (DeLamater & Hyde, 2004). Το θεωρητικώς εύχρηστο και

ακριβές της έννοιας, ενεθάρρυνε την κατασκευή ξέχωρου επιστημολογικού παραδείγματος για τη μελέτη της στενής διαπροσωπικής σχέσης που είναι γνωστό ως «θεωρία της ισοτιμίας» (Walster, Walster &, Berscheid, 1978). Η πρότασή της θεωρίας της ισοτιμίας είναι ότι το κίνητρο των εμπλεκομένων σε μια σχέση να αυξήσουν τις προσωπικές ανταμοιβές τους και να μειώσουν τα κόστη τους δεν επαρκεί, όπως ισχυρίζονται οι άλλες θεωρίες Κοινωνικής Ανταλλαγής. Προκειμένου να κατανοήσουμε τις αλληλεπιδράσεις του ζευγαριού, οφείλουμε να λάβουμε υπ' όψιν, εκτός από τις ανταμοιβές και τα κόστη, το κίνητρο των μελών του να κρατούν ισοτιμία στη σχέση (McClintock, Kramer &, Keil, 1984). Η ισοτιμία αναφέρεται στην αντίληψη του ατόμου πως ότι εισφέρει σε μία σχέση, δηλαδή θετικές και αρνητικές συνεισφορές, και ότι απολαμβάνει, δηλαδή οι ανταμοιβές και τα κόστη, είναι συγκρίσιμα προς τις εισφορές και τις απολαβές του συντρόφου του. Ισότιμη είναι επομένως μία σχέση όταν η αναλογία αντιληπτών συνεισφορών προς απολαβές είναι ίση για τους δύο συντρόφους και ανισότιμη όταν είναι άνιση. Μ' άλλα λόγια, η σχέση είναι ανισότιμη είτε όταν ένας σύντροφος δίνει περισσότερα στη σχέση και παίρνει λιγότερα από τον άλλο είτε όταν παίρνει λιγότερα και δίνει περισσότερα. Στην πρώτη περίπτωση η σχετική βιβλιογραφία αποκαλεί τον σύντροφο της ανισότιμης σχέσης «υποωφελημένο», γιατί η σύγκριση συνεισφορών-απολαβών κάθε μέλους της δείχνει πως έχει μεν ανταμοιβές αλλά καταβάλλοντας υψηλά κόστη. Στη δεύτερη περίπτωση ο σύντροφος αποκαλείται «υπερωφελημένος» γιατί οι ανταμοιβές του έχουν μικρά γι' αυτόν κόστη κι έτσι απολαμβάνει περίσσιο όφελος.

Τι υπεισέρχεται στην ισοτιμία: τα ανταλλασσόμενα αγαθά. Γενικά μιλώντας, τα ανταλλασσόμενα στις σχέσεις, μέσω εισφορών - απολαβών αγαθά, είναι άυλα και υλικά, οικονομικού, κοινωνικού και ψυχολογικού χαρακτήρα (Foa & Foa, 1980). Η αξία τους είναι κοινωνικά υπαγορευμένη, άρα ευμετάβολη, πλην όμως είναι και ατομική-υποκειμενική (Regan

& Sprecher, 1995). Εκτός αυτού, οι σύντροφοι μπορεί να ανταλλάσσουν ένα είδος αγαθού αντί άλλου ανάλογα με το τι διαθέτουν εν αφθονία, τι επιθυμούν, σε τι υστερούν και σε τι προσδίδουν αξία (Hatfield, Utne & Traupmann, 1979). Παρόλο που, λόγω της υποκειμενικής αξιολόγησης των αγαθών, οι εκτιμήσεις τους για το αν η κοινή τους σχέση είναι ισότιμη ή ανισότιμη μπορεί να διαφέρουν (Sprecher, 2001), υφίστανται ευρέως διαδεδομένες κοινωνικές αντιλήψεις, για τα κοινώς ανταλλασσόμενα στις σχέσεις αγαθά. Πρόκειται για κοινωνικά διαμοιρασμένες γνωστικές κοινωνικές δομές που περιγράφουν τι και πως συνήθως ανταλλάσσεται σε μία στενή διαπροσωπική σχέση και με τι αποτέλεσμα. Οι δομές αυτές έχουν μελετηθεί υπό ποικίλα ονόματα, όπως «σχεσιακά σχήματα» (Baldwin, 1992. Baldwin, 1995), «απλολαϊκές» και «άρρητες θεωρίες» (Fletcher, 2002, 23-49. Fletcher & Thomas, 1996), «ενορατικές θεωρίες» (Knee, 1998), «πρότυπα αγάπης» (Kelley, 1983. Hendrick & Hendrick, 1986. Lee, 1973), «νοητικές αναπαραστάσεις» (Fitzsimons & Bargh, 2003) και «ιστορίες αγάπης» (Sternberg, Hojjat & Barnes, 2001). Αναμφισβήτητα οι κάθε είδους γνωστικές κοινωνικές δομές επηρεάζονται από το εκάστοτε κοινωνικό πλαίσιο (Kunda, 2000), αλλά οι συγκεκριμένες, παρουσιάζουν, ως προς ορισμένα τουλάχιστον ανταλλασσόμενα αγαθά (π.χ. ψυχολογικά, όπως συναισθήματα, σωματικά, όπως η ελκυστικότητα αλλά και ψυχοκοινωνικά όπως η ασφάλεια και η επένδυση) σχετικά σταθερότητα στο χρόνο, ενίοτε δε και διαπολιτισμική καθολικότητα (Hendrick & Hendrick, 1997, σ. 68).

Στον χώρο της Κοινωνικής Ανταλλαγής και Ισοτιμίας, έχει επιχειρηθεί ο προσδιορισμός κοινώς αναγνωρίσιμων και σχετικά σταθερών κοινωνικά, ανταλλασσόμενων αγαθών στη στενή διαπροσωπική σχέση, εκκινώντας λιγότερο πάντως από θεωρητικό προβληματισμό, για το τι ανταλλάσσεται (Foa & Foa, 1980) και περισσότερο από μεθοδολογικό-θεωρητικό προβληματισμό για το πως προβαίνουν τα άτομα στην εκτίμηση της ισοτιμίας και άρα πως θα

πρέπει αυτή να μετράται (Sprecher & Schwartz, 1994 για ανασκόπηση). Κατά τους Foa & Foa (1980) τα ανταλλασσόμενα σε μια στενή διαπροσωπική σχέση αγαθά εμπίπτουν στις εξής διαστάσεις, (α) αγάπη (στοργή, ζεστασιά), (β) χρήματα (μετρητά, πιστοληπτική δυνατότητα, οικονομικές προοπτικές και δυνατότητες, υψηλός μισθός, οικονομική στήριξη ή διευκόλυνση), (γ) υλικά αγαθά (ιδιοκτησία και μοίρασμα, μοίρασμα υλικών καταναλωτικών αγαθών), (δ) υπηρεσίες (διευκολύνσεις, ανέσεις), (ε) κοινωνική θέση (γόητρο, υπόληψη, κοινωνικό δίκτυο), (στ). πληροφορίες (να παράγεις, να κατέχεις και να μοιράζεσαι γνώσεις). Κατά τους Traupmann, Petersen, Utne & Hatfield (1981), εμπίπτουν σε τέσσερα γενικά πεδία (α) προσωπικές δεξιότητες (κοινωνικές και γνωστικές δεξιότητες π.χ. κοινωνικότητα κι εξυπνάδα, εμφάνιση και φυσική ελκυστικότητα), (β) συναισθηματικές ανάγκες και ανησυχίες (συμπαράσταση και έκφραση συμπάθειας, έκφραση έρωτα και αγάπης, κατανόηση, φροντίδα, εκτίμηση, αποδοχή, στοργή, σεξ, ασφάλεια, ελευθερία, όνειρα και στόχοι για το μέλλον), (γ) καθημερινές μέριμνες ζωή (καθημερινές δουλειές, οικονομικά, λήψη αποφάσεων, αναγνώριση και υπενθύμιση των σημαντικών θεμάτων που αντιμετωπίζει ο καθένας) και (δ) ευκαιρίες που το άτομο κερδίζει χάρη στη σχέση και στερείται εξαιτίας της. Τόσο οι διαστάσεις των Foa & Foa, όσο και τα πεδία των Traupmann et al. έχουν υποβληθεί σε εμπειρική δοκιμασία για την εγκυρότητά τους και έχουν χρησιμοποιηθεί ερευνητικά (Michaels, Edwards & Acock, 1984. Sprecher & Schwartz, 1994. Sprecher, 2001. Van Yperen & Buunk, 1990).

Η σεξουαλική ικανοποίηση στη στενή διαπροσωπική σχέση

Σεξουαλική ικανοποίηση: εννοιολογική κατασκευή και σχετικά ευρήματα

Ως σεξουαλική ικανοποίηση μπορεί να ορισθεί «η θυμική απόκριση που προκύπτει από την υποκειμενική αξιολόγηση των θετικών και αρνητικών διαστάσεων που συνδέονται με τη σεξουαλική σχέση» (Lawrence & Byers, 1998, σ. 514) ή γενικότερα μιλώντας, ο βαθμός στον

οποίο νιώθει ένα άτομο ευχαριστημένο με την σεξουαλική πλευρά της σχέσης του. Ο ορισμός αυτός δεν βασίζεται στις μετρίσιμες βιολογικές εκδηλώσεις της σεξουαλικής βάσης της ικανοποίησης αλλά στο υποκειμενικό βίωμά της, στην απόκριση δηλαδή του γνωστικο-θυμικού συστήματος μας προς τις σωματικές ή βιολογικές εκδηλώσεις. Εξ αυτού συμπεραίνεται ότι στο βίωμα της σεξουαλικής ικανοποίησης υπεισέρχονται εμμέσως μικροκοινωνικοί παράγοντες π.χ. σχετικοί με τη σχέση, την αντίληψη και τα συναισθήματα για τον ερωτικό σύντροφο και μακροκοινωνικοί, π.χ. σχετικοί με τους κοινωνικούς κανόνες για το τι νοείται και επιτρέπεται ως σεξουαλική επαφή και απόλαυση, πώς ζητείται και πώς εκφράζεται η σεξουαλική ικανοποίηση, ποιοι είναι οι σεξουαλικοί ρόλοι στην επαφή κλπ. Δια του συγκεκριμένου ορισμού εκφράζεται η κοινωνική αντίληψη της σεξουαλικής ικανοποίησης, η οποία αντιτίθεται προς την βιολογική – εξελικτική (της Θεωρίας της Εξελίξεως), που την αντιμετωπίζει ως έκφανση του ανθρώπινου κινήτρου για διαίωνιση των γονιδίων. Την κοινωνική αντίληψη υιοθετούν θεωρίες όπως της Συμβολικής Αλληλεπίδρασης (LaRossa & Reitzes, 1993), των Σεναρίων (Gagnon, 1990) και της Ισοτιμίας (Hatfield, Utne & Traupmann, 1979).

Στην πρώτη έρευνα για την σεξουαλική ικανοποίηση από τη σκοπιά της θεωρίας της ισοτιμίας, οι Traupmann, Hatfield & Wexler (1983), αντιμετώπισαν την έννοια και ως απλή και ως σύνθετη. Στη πρώτη περίπτωση θεώρησαν επαρκή την γενική ή «σφαιρική» αξιολογική εκτίμηση του ατόμου για την σεξουαλική σχέση με τον σύντροφό του. Στη δεύτερη περίπτωση ουσιαστικά εισηγήθηκαν ότι η σφαιρική εκτίμηση ίσως προκύπτει από στοιχειώδη γνωστικο-θυμικό συνδυασμό των αξιολογήσεων της σωματικής και της συναισθηματικής εμπειρίας που συνάγονται μετά τη σεξουαλική επαφή. Εξέλεβαν, ως αντιπροσωπευτική ένδειξη της μεν συναισθηματικής εμπειρίας, το συναίσθημα της «οικειότητας και αγάπης», της δε σωματικής, τη «σεξουαλική ικανοποίηση μετά την επαφή». Χειρίστηκαν επομένως τις δύο επιμέρους

διαστάσεις ως ανεξάρτητες και τη γενική σεξουαλική ικανοποίηση ως αθροιστικό προϊόν τους. Διαπιστώθηκε ότι οι επιμέρους διαστάσεις ήταν πιο ευαίσθητες ως εξαρτημένες μεταβλητές στις επιδράσεις της ισοτιμίας, από τη γενική ικανοποίηση εκφραζόμενη ως απάντηση σε απλή ερώτηση αλλά και από το άθροισμα απαντήσεων στις επιμέρους διαστάσεις. Οι διαπιστώσεις αυτές συνηγόρησαν υπέρ της μη μονοδιάστατης εννοιολογικής σύλληψης της σεξουαλικής ικανοποίησης. Μετέπειτα έρευνες έδειξαν ότι η σεξουαλική ικανοποίηση συνδέεται με άλλα συναισθήματα και γνωστικο-θυμικές εκτιμήσεις σημαντικές για τη σχέση και ιεραρχικά συνθετότερες όπως η αγάπη, η δέσμευση και η γενική ικανοποίηση (Hendrick & Hendrick, 1986, 2004. Sprecher & Cate, 2004. Sprecher & McKinney, 1993. Sprecher, 1986, 1992, 2001, 2002). Τα ευρήματα αυτά υπαινίσσονται ότι η σεξουαλική ικανοποίηση εμπεριέχει θυμικά και κοινωνικά στοιχεία σε στοιχειώδη έστω μορφή, ειδάλλως δε γίνεται κατανοητός ο αντίκτυπός της στις ιεραρχικά συνθετότερες εκτιμήσεις για τη σχέση.

Στην παρούσα έρευνα υιοθετούμε εν μέρει την θεωρητική προσέγγιση των Traupmann et al. Πιστεύουμε ωστόσο ότι η γενική σεξουαλική ικανοποίηση μπορεί να είναι ψυχολογικά ανεξάρτητη από τη σωματική και συναισθηματική, όπως άλλωστε και αυτές μεταξύ τους. Τα άτομα ενδέχεται να χρησιμοποιούν τη σωματική και συναισθηματική διάσταση με διαφορετικούς τρόπους, προσδίδοντάς τους διαφορετικά βάρη προκειμένου να καταλήξουν στη γενική εκτίμηση. Η γενική εκτίμηση πάλι δεν είναι γνωστό μέσω ποίου γνωστικοθυμικού αλγορίθμου προκύπτει. Εκτός αυτού, δεν είναι απαραίτητο τα άτομα να προχωρούν σε συνδυαστική χρήση των διαστάσεων εφόσον, επί παραδείγματι, μπορούν να περιοριστούν στην σωματική μόνο ικανοποίηση σε μία επαφή και να μη ενδιαφέρονται διόλου να αξιολογήσουν τη συναισθηματική.

Ισοτιμία και σεξουαλική ικανοποίηση.

Η γενική υπόθεση της θεωρίας της ισοτιμίας για τη σχέση ισοτιμίας – σεξουαλικής ικανοποίησης είναι ότι η ισοτιμία δημιουργεί γενική ικανοποίηση από τη στενή διαπροσωπική σχέση και ειδικότερα σεξουαλική ικανοποίηση, ενώ αντίθετα η ανισοτιμία δημιουργεί δυσφορία που άμεσα ή έμμεσα επηρεάζει τη σεξουαλική ικανοποίηση (Hatfield, Greenberger, Traupmann & Lambert, 1982. Hatfield, Utne & Traupmann, 1979). Τούτο σημαίνει ότι εάν οι σύντροφοι νιώθουν πως τα οφέλη που απολαμβάνουν από τη σχέση τους είναι σχετικά ισότιμα, είναι πιο πιθανό να αισθανθούν και πιο ικανοποιημένοι από τη σεξουαλική τους επαφή. Αντίθετα οι εμπλεκόμενοι σε σχέσεις ανισότιμες είναι πιθανότερο να βιώνουν συναισθήματα ανικανοποίητου στις σεξουαλικές τους επαφές. Οι Hatfield, Walster & Traupmann (1979), χωρίς να μετρούν σεξουαλική ικανοποίηση, έδειξαν πως τα άτομα που ένιωθαν ισότιμα στη σχέση τους, ανέφεραν μεγαλύτερη σεξουαλική δραστηριότητα απ' ότι τα άτομα που ένιωθαν ανισότιμα (πρβλ. Hatfield, Greenberger, Traupman & Lambert, 1982. Utne, Hatfield, Traupmann & Greenberger, 1984, για έρευνες σε παντρεμένα ζευγάρια). Οι Traupmann, Hatfield & Wexler (1983), όμως, που μέτρησαν ειδικά γενική, σωματική και συναισθηματική ικανοποίηση, διαπίστωσαν ότι πράγματι οι επιδράσεις της ισοτιμίας στις επιμέρους διαστάσεις της σεξουαλικής ικανοποίησης ήταν συμβατές με τη υπόθεση, αν και δεν ίσχυε το ίδιο για την απλή γενική σεξουαλική ικανοποίηση. Όμως, στον αθροιστικό δείκτη γενικής ικανοποίησης φάνηκε ότι τα άτομα έχουν μεγαλύτερη γενική σεξουαλική ικανοποίηση σε ισότιμες και μικρότερη σε ανισότιμες σχέσεις.

Άλλες μελέτες, που δεν εξετάζουν τη σεξουαλική ικανοποίηση αλλά τα συναισθήματα στη σχέση, έχουν δείξει, με ορισμένες λεπτές διαφυλικές διαφοροποιήσεις, ότι τα μεν υποωφελημένα μέλη της ανισότιμης σχέσης νιώθουν κυρίως θυμό, δυσαρέσκεια, μνησικακία και ίσως κατάθλιψη και απογοήτευση, τα δε υπερωφελημένα οπωσδήποτε ενοχή και σε ορισμένες

περιπτώσεις κατάθλιψη (Donaghue & Fallon, 2003. Kuijer, Buunk, Ybema & Wobbles, 2002. Sprecher, 2001. Sprecher, 1986. Sprecher, 1992. Traupmann, Petersen, Utne & Hatfield, 1981). Στο κλίμα των συναισθημάτων αυτών είναι μάλλον απίθανο οι ανισότιμοι σύντροφοι, είτε υποωφελημένοι είτε υπερωφελημένοι, να μπορούν να ανταποκριθούν σεξουαλικά προς το σύντροφό τους, παρέχοντας ανεμπόδιστα σεξουαλική ευχαρίστηση ή απολαμβάνοντάς την (Hatfield, Greenberger, Traupman & Lambert, 1982). Αν και λείπει η ισχυρή εμπειρική επίρρωση ότι η ισοτιμία διαμεσολαβούμενη από τέτοια συναισθήματα επιδρά στην σεξουαλική ικανοποίηση, θα μπορούσε να πει κανείς ότι έμμεσα και τα ευρήματα αυτά συνάδουν προς την γενική υπόθεση της σχέσης ισοτιμίας με την σεξουαλική ικανοποίηση.

Διαφυλικές διαφορές

Αδρές διαφορές ως προς τη στενή διαπροσωπική σχέση. Συζητώντας τα πλέον τεκμηριωμένα ευρήματα των διαφυλικών διαφορών ως προς τη σχέση καθαυτή ο Fletcher (2002, σ. 262, για σύνοψη) παρατηρεί, μεταξύ των άλλων, ότι οι γυναίκες εστιάζουν στην επένδυση των σχέσεων, νοούμενη ως συναισθηματική επένδυση αλλά και ως επένδυση πόρων, περισσότερο από ότι οι άνδρες οι οποίοι τείνουν να ενδιαφέρονται περισσότερο για τη σεξουαλική τους πλευρά (Fletcher, 2002, σ. 181-190). Η συναισθηματική επένδυση αφορά, τη συναισθηματική βάση της σχέσης π.χ. την καλλιέργεια συναισθημάτων εμπιστοσύνης, οικειότητας και ζεστασιάς. Η επένδυση πόρων αναφέρεται τόσο στους πόρους που επενδύει το ίδιο το άτομο όσο και στην επιδίωξη για μακροπρόθεσμη διασφάλιση και παραγωγή πόρων σε (και για) μία σχέση. Επίσης, ίσως τα φύλα να χρησιμοποιούν κοινές διαστάσεις πρόσληψης για τις σχέσεις, μεροληπτικά ή εντελώς διαφορετικές διαστάσεις για να τις κατασκευάσουν νοητικά. Οι γυναίκες ενδέχεται να αναπαριστούν τις σχέσεις τους διαφορετικά από τους άνδρες. Οι μεν μπορεί να τις βλέπουν ως λιγότερο ή περισσότερο επενδυμένες, μέσω δηλαδή μίας ενιαίας

αναπαραστασιακής διάστασης ενώ οι δε μέσω δύο, διακρίνοντάς τις και ως προς την σεξουαλική απόλαυση και ως προς την επένδυση (Apostolidis, 1993. Apostolidis, 2002). Έρευνες σε ελληνικό πληθυσμό νεαρών ενηλίκων (Kordoutis, Loumakou &, Sarafidou, 2000. Κοντακίδου, Μερτζιάνη &, Κορδούτης, 2004) έδειξαν ότι ίσως να υφίστανται συστηματικές διαφυλικές διαφορές ως προς το είδος των σχέσεων που γυναίκες και άνδρες διατηρούν, εφόσον βρέθηκε ότι σχετικά περισσότερες γυναίκες έχουν σχέσεις με χαρακτήρα συναισθηματικής επένδυσης ή επένδυσης πόρων παρά άνδρες, οι περισσότεροι εκ των οποίων είχαν σχέσεις σεξουαλικού χαρακτήρα.

Αδρές διαφορές ως προς τη σεξουαλικότητα στη στενή διαπροσωπική σχέση. Ο DeLamater (1987) βασιζόμενος σε τριακονταετή έρευνα, ισχυρίζεται ότι τα σενάρια της σεξουαλικής σχέσης των αρρένων διαφέρουν από αυτά των θηλέων. Οι μεν βλέπουν τη σεξουαλική δραστηριότητα ως αυτοσκοπό για την ικανοποίηση και ευχαρίστηση, οι δε ως μέσο απώτερο σκοπού πραγματοποιήσιμου στο πλαίσιο ερωτικής σχέσης. Ο ισχυρισμός του, συνάδει προς τη θεωρία του Baumeister (2001α) περί ερωτικής πλαστικότητας. Κατ' αυτήν, οι γυναίκες τείνουν, πολύ περισσότερο από τους άνδρες, να αναζητούν νόημα στην σεξουαλική δραστηριότητα όντας πιο ευάλωτες στις επιδράσεις του κοινωνικοπολιτισμικού περιγύρου, της σχεσιακής συγκυρίας και της επιρροής του συντρόφου. Τουναντίον, η σεξουαλική δραστηριότητα των ανδρών είναι πιο δύσκαμπτη σε τέτοιες επιδράσεις, το δε σεξουαλικό τους ορμέμφυτο ισχυρότερο, ενώ μπορούν να απολαμβάνουν το σεξ καθαυτό ασκώντας μάλιστα σταθερό και ανεπηρέαστο κανονιστικό έλεγχο στη σεξουαλική επαφή. Από τη σκοπιά της θεωρίας της Κοινωνικής Ανταλλαγής, η οποία έχει αφομοιώσει αρχές της Ψυχολογίας της Εξέλιξης, ο βαθύτερος λόγος των διαφυλικών διαφορών ως προς την αντιμετώπιση του σεξ, εντοπίζεται στην ποιοτικά διαφορετική ανταλλακτική του αξία για κάθε φύλο (Baumeister,

2001β. Homans, 1974). Για τους άνδρες αποτελεί αγαθό υψηλής αξίας, το οποίο επιζητείται με επίταση αυτό καθαυτό για λόγους μεγιστοποίησης της διασποράς των γονιδίων τους. Για τις γυναίκες, αποτελεί αγαθό που πρέπει να διαθέσουν-ανταλλάξουν, με οικονομία και σύνεση αφενός προκειμένου να διατηρήσουν την υψηλή για τους άνδρες αξία του, αφετέρου για να εξασφαλίσουν την επένδυση άυλων (π.χ. ενδιαφέρον, συναίσθημα, χρόνο, κοινωνική θέση) και υλικών πόρων από τον άνδρα στη δυαδική τους σεξουαλική σχέση, πράγμα απαραίτητο για την συντήρηση της ίδιας κατά τη διάρκεια της κύησης και μακροπρόθεσμα των απογόνων της (Baumeister, 2001α,β. Fletcher, 2002, σ. 52-72, 212). Η ανάγκη διαχείρισης του σεξουαλικού αγαθού για την πραγματοποίηση απώτερου στόχου εξηγεί τη νοηματοδότηση της σχέσης από τη γυναίκα. Η ισχύς πάλι της γυναίκας να παρέχει κατ' οικονομία το σεξουαλικό αγαθό, εξηγεί την άκαμπτη ελεγκτική-κανονιστική διάθεση του άνδρα προς τη σεξουαλική της συμπεριφορά, κατά δε ορισμένες απόψεις και την όλη, μεροληπτική για το φύλο της, κοινωνική θεσμοθέτηση της σεξουαλικότητάς της (Baumeister, 2001α).

Το θεωρητικό αυτό πλαίσιο διαφωτίζει τις διαφυλικές διαφορές ως προς τη σύνολη αντίληψη της στενής διαπροσωπικής σχέσης, και την συμπεριφορά σε αυτήν, και συμβάλλει στην καλύτερη κατανόηση ευρημάτων που δείχνουν πως το σεξουαλικό βίωμα μέσα στη σχέση διαφέρει ως προς ορισμένες του τουλάχιστον πλευρές, μεταξύ ανδρών και γυναικών. Μία από τις πλευρές αυτές είναι και η σεξουαλική ικανοποίηση. Οι γυναίκες τείνουν περισσότερο απ' ότι οι άνδρες να περιλαμβάνουν ψυχολογικά περιεχόμενα και το σχεσιακό πλαίσιο, στις προσδοκίες τους για σεξουαλική διέγερση και ικανοποίηση (Loulan, 1984. McCormick, 1994. Piney, Gerard & Denney, 1987. Poulin, 1992. Working Group, 2001). Ίσως, για το λόγο αυτό υπάρχει η κοινή αντίληψη ότι οι γυναίκες βιώνουν πολύ μεγαλύτερο μέρος της γκάμας συναισθημάτων που συνδέονται με την σεξουαλική εμπειρία απ' ότι οι άνδρες (Plant, Hyde,

Keltner & Devine, 2000). Άλλωστε, οι κοινωνικοί κανόνες περιορίζουν τους άνδρες από την έκφραση οικειότητας στη στενή διαπροσωπική σχέση (Zilbergeld, 1999). Από την άλλη πλευρά, οι γυναίκες επίσης, εκλαμβάνουν ως ανταμοιβές συμπεριφορές που αντανακλούν την ποιότητα των συναισθημάτων του συντρόφου και του τρόπου που σχετίζεται μαζί τους, και ως κόστη τη σωματική, συμπεριφορική πλευρά της σεξουαλικής αλληλεπίδρασης (Lawrance & Byers, 1995). Τα ευρήματα αυτά δείχνουν να εναρμονίζονται προς τις διαφυλικές διαφορές γενικά για τη στενή διαπροσωπική σχέση που συζητήσαμε παραπάνω.

Διαφορές ως προς τις επιδράσεις της ισοτιμίας στη σεξουαλική ικανοποίηση. Οι έρευνες που αφορούν διαφυλικές διαφορές στη επίδραση της ισοτιμίας στην ικανοποίηση είναι ολιγάριθμες. Οι διαπιστωμένες όμως διαφορές ως προς τη γενική ικανοποίηση και τα συναισθήματα που βιώνουν τα φύλα έναντι της ισοτιμίας, οδηγούν στην εικασία ότι αυτό μάλλον οφείλεται στο μονοδιάστατο τρόπο που εξετάζεται η σεξουαλική ικανοποίηση, συνήθως ως γενική, με μία απλή ερώτηση (πρβλ. Wiederman, 2004). Η μονοδιάστατη προσέγγιση ίσως να μην είναι ιδιαίτερα ευαίσθητη στις διαφυλικές διαφορές ως προς την σεξουαλικότητα που ήδη συζητήσαμε. Παρακάτω, συμπεριλαμβάνουμε στα σχετικά με την σεξουαλική ικανοποίηση ευρήματα και ορισμένες γενικότερες διαφορές, θεωρώντας ότι δεν είναι απίθανο να αντανακλώνται και στην σεξουαλική ικανοποίηση, εφόσον μάλιστα η γενική ικανοποίηση και τα θετικά συναισθήματα είναι γνωστό ότι επηρεάζουν την ποιότητα της σεξουαλικής ζωής (Hatfield, Greenberger, Traupmann & Lambert, 1982). Βεβαίως, το σχετικό με τη σεξουαλική ικανοποίηση εμπειρικό ερώτημα θα πρέπει να τεθεί με τρόπο μεθοδολογικά κατάλληλο ώστε να αποδίδεται, έστω και αδρά, ο πολυδιάστατος χαρακτήρας της (Sprecher & Cate, 2004. Wiederman, 2004).

Πολλές έρευνες έχουν δείξει ότι η ισοτιμία και αντιμετωπίζεται διαφορετικά από τα φύλα και ασκεί διαφορετική επίδραση σε αυτά. Αν και δεν είναι εύκολο να συνθέσει κανείς τα σχετικά δεδομένα, λόγω μικρών αντιφάσεων, θα μπορούσε να συμπεράνει, ότι γυναίκες νιώθουν μεγαλύτερη δυσφορία ως υπερωφελημένες και οι άντρες ως υποωφελημένοι. Ως προς τη σεξουαλική ικανοποίηση ειδικότερα, οι άνδρες φαίνεται να νιώθουν ιδιαίτερα ικανοποιημένοι ως υπερωφελημένοι ή ισότιμοι και οι γυναίκες κυρίως ως ισότιμες και δευτερευόντως ως υποωφελημένες (Traupmann, Hatfield & Wexler, 1983. Hatfield, Traupmann, Sprecher, Utne & Hay, 1985. Traupmann, Petersen, Utne & Hatfield, 1981). Ίσως οι αντιδράσεις αυτές να έχουν να κάνουν με τους κοινωνικά δοσμένες ρόλους των φύλων και με τον κοινωνικό κανόνα που προτρέπει τον άνδρα να ελέγχει τα τεκταινόμενα στη σχέση και τη γυναίκα να «ακολουθεί» (πρβλ. Baumeister, 2001α). Ο ρόλος του υπερωφελημένου γίνεται ίσως από τη γυναίκα αντιληπτός ως μη κοινωνικά αποδεκτός, της είναι ασυνήθιστος, γι' αυτό δε, ίσως της προκαλεί δυσφορία. Αντίθετα ο άνδρας πιθανόν να αισθάνεται δυσφορία γιατί, ως υποωφελημένος, δεν πληροί τον κοινωνικά αναμενόμενο από αυτόν ρόλο, υστέρηση ικανή να αμφισβητήσει την κοινωνική του ταυτότητά του. Η παραπάνω ερμηνεία που βασίζεται στην ενδεχόμενη κοινωνική κανονιστικότητα της ισοτιμίας – ανισοτιμίας των φύλων, εμμέσως υποστηρίζεται από ευρήματα σε παντρεμένα ζευγάρια, που δείχνουν ότι άνδρες και γυναίκες συναινούν, με βάση την κοινή κοινωνική τους εμπειρία, πως οι άνδρες είναι οι υπερωφελημένοι σε σχέσεις μακροχρόνιες ή γάμου ενώ οι γυναίκες θεωρούν πως οι γυναίκες είναι υποωφελημένες ή ισότιμες (Kuijer, Ybema & Wobbles, 2002. Michaels, Edwards & Acock, 1984. Sprecher & Schwartz, 1994). Την κανονιστική ερμηνεία ενισχύουν ακόμη τα αποτελέσματα των Donaghue & Fallon (2003), που έδειξαν ότι οι διαφορές φύλου ως προς την ισοτιμία διαμεσολαβούνται από την ταύτιση με το στερεότυπο φύλου, δηλαδή με την κοινωνικά κανονιστική – και παραδοσιακή – εικόνα του.

Διαπίστωσαν ότι όταν υπήρχε χαμηλή αυτο-αποδοχή των στερεοτύπων φύλου, η ισοτιμία-ανισοτιμία προέβλεπε πάρα πολύ καλά την ικανοποίηση με τρόπο συμβατό προς τη θεωρία της ισοτιμίας. Αντίθετα, όσοι είχαν υψηλή ταύτιση με το στερεότυπο φύλου ένιωθαν ικανοποιημένοι στο βαθμό που πίστευαν ότι η σχέση τους έμοιαζε με αυτές των ομοφύλων τους, δηλαδή στο βαθμό που θεωρούσαν πως υπήρχε συμβατότητα με την κοινωνική νόρμα για το πόσο ισότιμες-ανισότιμες προβλέπεται να είναι η θέση ενός άνδρα ή μιας γυναίκας στον κοινωνικό τους περίγυρο. Μ' άλλα λόγια, ο κοινωνικός κανόνας αναφοράς «δικαιολογούσε» και καθιστούσε «αυτονόητη» και αδρανή την επίδραση της ανισοτιμίας στα άτομα αυτά.

Τα φύλα διαφέρουν και ως προς τα συνοδά του ισότιμου – ανισότιμου βιώματος συναισθήματα. Αναφέρουμε σύντομα τις διαφορές αυτές εδώ διότι, όπως ισχυρισθήκαμε νωρίτερα, ενδέχεται να αναστέλλουν ή να προάγουν τη διάθεση ανδρών και γυναικών να παρέχουν ή να απολαύουν σεξουαλική ικανοποίηση. Ενώ οι υποωφελημένοι άνδρες τείνουν να νιώθουν κυρίως θυμό και δευτερευόντος κατάθλιψη, οι υποωφελημένες γυναίκες νιώθουν απογοήτευση, ενοχές και ανικανοποίητο από τη σχέση γενικά (Sprecher, 2001. Traupmann, Petersen, Utne &, Hatfield, 1981). Τα φύλα δεν διαφέρουν ως προς την ενοχή που νιώθουν από τη θέση του υπερωφελημένου στη σχέση (Sprecher, 2001).

Υπόθεση και προβλέψεις

Οι κανονιστικές διαφορές ως προς το τι εκλαμβάνεται ως αποδεκτός ρόλος ισοτιμίας για τα φύλα στη σχέση, οι διαφορετικές θυμικές αντιδράσεις των ατόμων προς την ισοτιμία-ανισοτιμία αλλά και η τάση των φύλων να εστιάζουν ετεροβαρώς σε διαφορετικές πλευρές της σχέσης και της σεξουαλικής ικανοποίησης υπαγορεύουν την εξής υπόθεση: το φύλο θα αλληλεπιδράσει με την αντίληψη της ισοτιμίας, διαφοροποιώντας τις προσδοκίες των ατόμων για την σεξουαλική ικανοποίηση του άνδρα και της γυναίκας στη σχέση αλλά σε διαφορετικές,

για κάθε φύλο, διαστάσεις της σεξουαλικής ικανοποίησης. Η υπόθεση μπορεί να συγκεκριμενοποιηθεί στις παρακάτω προβλέψεις.

Τα επίπεδα ισοτιμίας-ανισοτιμίας θα επιδράσουν στις προσδοκίες περισσότερο των ανδρών για τη σωματική σεξουαλική ικανοποίηση του άνδρα, γιατί η διάσταση αυτή είναι σημαντικότερη γι' αυτούς απ' ότι για τις γυναίκες. Θα προσδοκούν λοιπόν, μεγαλύτερη σωματική σεξουαλική ικανοποίηση για τον υπερωφελημένο και ισότιμο άνδρα παρά για τον υποωφελημένο. Κατ' ανάλογο τρόπο, τα επίπεδα ισοτιμίας-ανισοτιμίας θα επιδράσουν στις προσδοκίες περισσότερο των γυναικών για τη συναισθηματική σεξουαλική ικανοποίηση της γυναίκας, γιατί αυτή είναι η σημαντικότερη για τις γυναίκες διάσταση. Θα προσδοκούν επομένως, μεγαλύτερη συναισθηματική σεξουαλική ικανοποίηση για την ισότιμη και υποωφελημένη γυναίκα παρά για την υπερωφελημένη.

Τέλος, προηγούμενα ευρήματα που αφορούν τη γενική σεξουαλική ικανοποίηση, αλλά και οι κανονιστικοί ρόλοι των φύλων, υποδεικνύουν ότι είναι πιθανόν άνδρες και γυναίκες να προσδοκούν συναινετικά πως ο άνδρας θα είναι πιο ικανοποιημένος στην σχέση της υπερωφέλειας ή της ισοτιμίας από ότι η γυναίκα, ενώ η γυναίκα θα είναι πιο ικανοποιημένη σε σχέσεις ισοτιμίας και υποωφέλειας.

Μέθοδος

Πειραματικό σχέδιο

Η υπόθεση της επίδρασης της αντιληπτής ισοτιμίας και του φύλου στην αντίληψη ικανοποίησης ελέγχθηκε με σχέδιο μεταξύ ατόμων ως εξής: 2 (φύλο) x 3 (Ισοτιμία, ανισοτιμία - με τον άνδρα υπερ-ωφελημένο, ανισοτιμία - με την γυναίκα υπερ-ωφελημένη). Το φύλο του απαντώντος και τα επίπεδα ισοτιμίας-ανισοτιμίας απετέλεσαν τις ανεξάρτητες μεταβλητές, με την τελευταία να αποτελεί αντικείμενο πειραματικού χειρισμού, ενώ εξαρτημένες ήταν τρία είδη

αντιλαμβανόμενης σεξουαλικής ικανοποίησης, η γενική, η σωματική και η συναισθηματική ικανοποίηση. Οι χειρισμοί της ανεξάρτητης μεταβλητής και οι εξαρτημένες μετρήσεις περιγράφονται παρακάτω. Το σχέδιο ήταν ισορροπημένο.

Συμμετέχοντες

Στο πείραμα συμμετείχαν 454 φοιτητές και σπουδαστές, 223 άντρες και 231 γυναίκες, με Μ.Ο. ηλικίας τα 22.1 έτη (Τ.Α. 1.94). Προέρχονταν από μεγάλο εύρος σχολών και τμημάτων του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, του Πανεπιστημίου Μακεδονίας και των Τεχνολογικών Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων Θεσσαλονίκης και διέμεναν στην Θεσσαλονίκη. Ως προς την καταγωγή τους το 41.6% προέρχονταν από μητροπολιτικές περιοχές (Θεσσαλονίκη, Αθήνα), το 32.57% από μεγάλες επαρχιακές πόλεις, ενώ οι υπόλοιποι από μικρότερες κωμοπόλεις και χωριά. Ελέγχθηκε επίσης το εκπαιδευτικό επίπεδο της οικογένειας καταγωγής (μητέρας, πατέρα) και το επάγγελμα των γονέων. Καταβλήθηκε προσπάθεια ώστε οι συμμετέχοντες να κατανεμηθούν στις πειραματικές συνθήκες, ισόρροπα ως προς το φύλο και κατά τρόπο που απέκλειε μεροληπτική αντιπροσώπευση σε μια πειραματική συνθήκη, όσον αφορούσε τον τόπο καταγωγής, την ηλικία, την εκπαίδευση της οικογένειας καταγωγής και το επάγγελμα των γονέων.

Πειραματικός χειρισμός της ανεξάρτητης μεταβλητής

Ο χειρισμός της ανεξάρτητης μεταβλητής της ισοτιμίας έγινε με τρία υποθετικά σενάρια, ώστε να αποδοθούν με πειραματικές συνθήκες τα τρία επίπεδά της: ισοτιμία, υπερωφελημένος άντρας και υπερωφελημένη γυναίκα. Τα σενάρια περιέγραφαν με τρόπο γενικόλογό ένα συνηθισμένο ζευγάρι φοιτητών στη Θεσσαλονίκη, τον Γιώργο και την Κατερίνα. Το ένα σενάριο περιέγραφε μία ισότιμη σχέση μεταξύ τους, το άλλο μία ανισότιμη, με υπερωφελημένο το Γιώργο και υποωφελημένη την Κατερίνα και το τρίτο, μία ανισότιμη με υπερωφελημένη την

Κατερίνα και υποωφελημένο το Γιώργο. Τα σενάρια ήταν πανομοιότυπα ως προς τις λοιπές περιγραφικές λεπτομέρειες αλλά διαφοροποιούνταν συστηματικά χάρη σε προεπιλεγμένες λέξεις και φράσεις, ώστε άλλοτε να δίνεται η εικόνα της ισότιμης και άλλοτε της ανισότιμης σχέσης.

Οι λέξεις-φράσεις επελέγησαν έτσι ώστε να αποδίδουν γλαφυρά και εύληπτα πέντε ανταλλασσόμενα σε μια στενή διαπροσωπική σχέση αγαθά: 1) έκφραση έρωτα προς τον σύντροφο, 2) συναισθηματική συμπαράσταση και συζήτηση προβλημάτων, 3) κοινωνικότητα, 4) φυσική ελκυστικότητα, 5) υλική άνεση. Τα συγκεκριμένα αγαθά προτιμήθηκαν γιατί θεωρήσαμε πως ήταν κοινά στις θεωρίες της ισοτιμίας αλλά και στην εμπειρία από σχέσεις του υπό μελέτη φοιτητικού πληθυσμού. Στο σενάριο της ισοτιμίας, οι συνεισφορές-απολαβές των μελών του ζευγαριού εξισορροπήθηκαν ως προς τα πέντε αγαθά. Το κάθε μέλος παρουσιάστηκε να είναι εξίσου εκφραστικό συναισθηματικά (εξέφραζαν ένας τον έρωτά του για τον άλλον), ευαίσθητο στα προβλήματα του άλλου (συζητούσαν και συμπαραστέκονταν στα προβλήματα αλλήλων), με καλό δίκτυο φίλων (κοινωνικότητα), προσωπική ομορφιά (φυσική ελκυστικότητα) και ενδιαφέρον για την οικονομική στήριξη της σχέσης (άνεση υλικών αγαθών). Στο σενάριο της ανισοτιμίας, το υπερωφελημένο μέλος παρουσιάζεται να συνεισφέρει στη σχέση μόνο τη φυσική του ελκυστικότητα ενώ απολάβει από το υποωφελημένο μέλος όλα τα άλλα πλην αυτού. Ουσιαστικά η αναλογία ανταμοιβής – κόστους για τους ανισότιμους υπερωφελημένους ήταν 1/4, δηλαδή το κόστος της φυσικής ελκυστικότητας που εισέφεραν στη σχέση έναντι των τεσσάρων ανταμοιβών, της ερωτικής έκφρασης, συμπαράστασης, κοινωνικότητας και οικονομικής άνεσης, που εισέπρατταν. Η αναλογία αντιστρεφόταν για τους υποωφελημένους.

Εξαρτημένες μετρήσεις

Έλεγχος πειραματικού χειρισμού

Για να ελεγχθεί η αποτελεσματικότητα του πειραματικού χειρισμού, δηλαδή του βαθμού στον οποίο γινόταν κατανοητή η σχέση ισοτιμίας – ανισοτιμίας των μελών του υποθετικού ζευγαριού που περιέγραφαν τα σενάρια, ζητήθηκε από τα άτομα να απαντήσουν σε δύο ερωτήσεις, επί κλειστών κλιμάκων (1=πολύ λίγο-5=πάρα πολύ), αφού πρώτα είχαν απαντήσει στις ερωτήσεις των εξαρτημένων μεταβλητών. Η πρώτη ζητούσε από άτομα να σημειώσουν αν πίστευαν ότι «ο Γιώργος και η Κατερίνα απολαμβάνουν τα ίδια δικαιώματα στη σχέση τους» και η δεύτερη αν πίστευαν ότι «ο Γιώργος και η Κατερίνα αναλαμβάνουν τις ίδιες υποχρεώσεις στη σχέση τους». Οι ερωτήσεις αυτές επελέγησαν διότι σχετίζονταν με ένα έμμεσο προϊόν της ισοτιμίας – ανισοτιμίας στις σχέσεις, την αναλογία δικαιωμάτων και υποχρεώσεων για κάθε μέλος του ζευγαριού. Έτσι, χωρίς ευθεία αναφορά στην έννοια ισοτιμία, επιχειρήσαμε να ανιχνεύσουμε κατά πόσον τα άτομα κατανοούσαν τον χειρισμό της κατανεμητικής δικαιοσύνης στη σχέση.

Κύριες εξαρτημένες μετρήσεις

Στα πλαίσια των κοινωνιοψυχολογικά προσανατολισμένων θεωριών για τη σεξουαλική ικανοποίηση έχουν υιοθετηθεί ποικίλες μετρήσεις (Sprecher & Cate, 2004 για ανασκόπηση), άλλοτε με κλίμακες πολλών λημμάτων που αναφέρονται σε επιμέρους πλευρές της σεξουαλικής ικανοποίησης συνδυάζοντας αξιολογικές – θυμικές διαστάσεις με σχετικές συμπεριφορές ικανοποίησης (π.χ. συχνότητα επαφών, οργασμού, επιθυμία έναρξης κλπ.) και άλλοτε με κλίμακες ολιγάριθμων λημμάτων (ακόμη και δύο, π.χ. Sprecher, 2002) που καλύπτουν γενικές («σφαιρικές») υποκειμενικές εκτιμήσεις σε αδρές αξιολογικές διαστάσεις όπως «καλή-κακή», «ευχάριστη-δυσάρεστη», «θετική-αρνητική», «πολύτιμη-αμελητέα» (Lawrence & Byers, 1998). Άλλοτε πάλι, οι μετρήσεις αναφέρονται στη σωματική, συναισθηματική και γενική ικανοποίηση με απλές ευθείες ερωτήσεις π.χ. «πόσο σωματικά ικανοποιητική βρίσκεις τη σχέση σου με το

σύντροφο σου», «πόσο συναισθηματικά ικανοποιητική βρίσκεις τη σχέση σου με το σύντροφό σου» (Laumann, Gagnon, Michael & Michaels, 1994).

Με βάση τη θεωρία της ισοτιμίας, στην παρούσα έρευνα υιοθετούμε την άποψη, ότι ένα εργαλείο μέτρησης σεξουαλικής ικανοποίησης θα πρέπει να έχει γνωστικο-συναισθηματικό χαρακτήρα μετρώντας υποκειμενική εμπειρία και μάλιστα γενική υποκειμενική εκτίμηση, συναισθήματα και αξιολογήσεις για τη ποιότητα της σεξουαλικής σχέσης (Sprecher & Cate, 2004, σ. 237). Εφόσον μάλιστα συνδέεται με τα συναισθήματα της σχέσης γενικότερα και τη γενική από αυτή ικανοποίηση, είναι σκόπιμο να περιλαμβάνει, πέρα από έναν δείκτη σωματικής ικανοποίησης και δείκτη ικανοποίησης αναγόμενο στη συναισθηματική σφαίρα, δηλαδή σε συναισθήματα που τροφοδοτούν τα ιεραρχικά συνθετότερα συναισθήματα της αγάπης και της δέσμευσης. Θεωρήσαμε ενδεικτικά συναισθήματα είναι η «οικειότητα και ζεστασιά» που έχει χρησιμοποιηθεί από τους Traupmann, Hatfield & Wexler (1983) αλλά και η «πληρότητα και ολοκλήρωση». Και τα δύο αυτά συναισθήματα αναφέρονται στη βιβλιογραφία (Brehm, 1992. Fletcher, 2002) ως μέρος των βιωμάτων της ερωτικής επαφής αλλά έχουν διαπιστωθεί, σε λεκτικές τουλάχιστον περιγραφές, από σχετικές έρευνες στον ελληνικό πληθυσμό (Λουμάκου, Κορδούτης & Σαραφίδου, 2001, σ. 91). Εκτός αυτών είναι απαραίτητο η μέτρηση να περιλαμβάνει και γενικό δείκτη σεξουαλικής ικανοποίησης διότι όπως εξηγήθηκε νωρίτερα, δεν μπορεί να αποκλεισθεί η πιθανότητα να μη προκύπτει προσθετικά από τη συναισθηματική και σεξουαλική διάσταση ή να μην υπεισέρχονται σε αυτήν άλλες άγνωστές μας έννοιες.

Ζητήθηκε από τα άτομα να εκτιμήσουν το βαθμό γενικής σεξουαλικής ικανοποίησης των ηρώων του σεναρίου, χρησιμοποιώντας πεντάβαθμη κλίμακα (1=πολύ χαμηλή ικανοποίηση – 5=πολύ υψηλή), χωριστά για τον άνδρα-ήρωα (Γιώργος) και τη γυναίκα-ηρωίδα (Κατερίνα). Το αυτό έγινε ακολούθως και για την σωματική σεξουαλική ικανοποίηση, με τη διαφορά ότι εδώ

ζητήθηκε από τα άτομα να εκτιμήσουν τη σωματική σεξουαλική ικανοποίηση που ένιωθαν οι ήρωες των σεναρίων, μετά τη σεξουαλική επαφή. Για την συναισθηματική ικανοποίηση που απορρέει από τη σεξουαλική πράξη, ακολουθούσαν κατόπιν δύο ερωτήσεις. Η πρώτη ζητούσε από τα άτομα να δείξουν χωριστά πάλι για το Γιώργο και την Κατερίνα κατά πόσον εκτιμούσαν ότι θα ένιωθαν οικειότητα και ζεστασιά μετά την επαφή (1 = σχεδόν καθόλου οικειότητα και ζεστασιά, έως 5 = πάρα πολύ οικειότητα και ζεστασιά), ενώ η δεύτερη κατά πόσον θα ένιωθαν πληρότητα και ολοκλήρωση (1 = σχεδόν καθόλου πληρότητα και ολοκλήρωση, έως 5 = πάρα πολύ πληρότητα και ολοκλήρωση).

Δημογραφικά στοιχεία

Οι ερωτήσεις δημογραφικών στοιχείων περιορίστηκαν στις απολύτως απαραίτητες για την αδρή περιγραφή του δείγματος (με βάση αυτές περιγράφηκε παραπάνω) και στην αποφυγή μεροληπτικής κατανομής των συμμετεχόντων στις συνθήκες. Περιλάμβαναν, το φύλο, την ηλικία, τη σχολή, το τμήμα, το έτος σπουδών, την εκπαίδευση και το επάγγελμα των γονέων.

Εργαλείο έρευνας και διαδικασία

Το εργαλείο έρευνας ήταν ένα ερωτηματολόγιο το οποίο διαμορφώθηκε για να περιλαμβάνει τους παραπάνω χειρισμούς και μετρήσεις, ως εξής. Στη πρώτη σελίδα των οδηγιών δινόταν η ταυτότητα της έρευνας, η οποία περιγραφόταν ως «έρευνα διαπροσωπικών σχέσεων». Τα άτομα καλούνταν να απαντήσουν στις ερωτήσεις εθελοντικά και ανώνυμα, χωρίς να ξεφυλλίζουν το ερωτηματολόγιο. Κατόπιν διάβαζαν το σενάριο της σχέσης και προκειμένου να εστιάσουν καλύτερα σε αυτό, τους ζητούσαν να γράψουν μερικές φράσεις περιγράφοντάς τη σχέση που περιείχε με δικά τους λόγια. Ακολουθούσαν οι τέσσερις εξαρτημένες μετρήσεις για την ικανοποίηση με τη σειρά που παρουσιάστηκαν παραπάνω. Οι γυναίκες συμμετέχουσες αποκρίνονταν σε εκδοχή του ερωτηματολογίου που τους ζητούσε να κάνουν την εκτίμησή για

κάθε είδος ικανοποίησης, πρώτα για τη γυναίκα ηρωίδα και μετά για τον άνδρα, ενώ το αντίστροφο ζητούνταν από τους άνδρες. Έπονταν οι δύο ερωτήσεις του ελέγχου του πειραματικού χειρισμού και κατόπιν μία σελίδα με τα δημογραφικά στοιχεία. Οι συμμετέχοντες προσεγγίστηκαν ατομικά από τους ερευνητές σε χώρους του Πανεπιστημίου (βιβλιοθήκη, κυλικείο, διαδρόμους, έξω από αίθουσες κλπ.) σε ώρα σχόλης. Η συμπλήρωση του ερωτηματολογίου γινόταν επί τόπου και κατά μόνος με τη διακριτική παρουσία του ερευνητή και δεν διαρκούσε πάνω από 15-20' λεπτά.

Αποτελέσματα

Έλεγχος πειραματικού χειρισμού

Κατανομή δικαιωμάτων - υποχρεώσεων στο ζευγάρι. Οι δύο ερωτήσεις ελέγχου του πειραματικού χειρισμού υποβλήθηκαν σε Πολλαπλή Ανάλυση Διασποράς με ανεξάρτητη μεταβλητή την ισοτιμία-ανισοτιμία, εφόσον ενδιέφερε να εξεταστεί εάν τα άτομα διέβλεπαν την επιχειρούμενη με τον πειραματικό χειρισμό των σεναρίων διαφοροποίηση των δύο γενικών επιπέδων. Διαπιστώθηκε ότι τα σενάρια επιδρούσαν στις δύο ερωτήσεις, Πολλαπλό $F(4,902)=122.98, p=.000$. Οι επιμέρους επιδράσεις βρέθηκαν επίσης στατιστικά σημαντικές, τόσο αυτή που αφορούσε την ερώτηση «πιστεύετε ότι ο Γιώργος και η Κατερίνα απολαμβάνουν τα ίδια δικαιώματα στη σχέση;» $F(2,452)=271,58, p=.000$, όσο και την «πιστεύετε ότι ο Γιώργος και η Κατερίνα έχουν τις ίδιες υποχρεώσεις στη σχέση;» $F(2,452)=220,21, p=.000$. Οι διαφορές των μέσων όρων παρουσιάζονται στον Πίνακα 1. Οι έλεγχοι των διαφορών μεταξύ των μέσων όρων έγιναν με τη μέθοδο Scheffé για $\alpha = .05$. Οι συμμετέχοντες έδειξαν ότι στο σενάριο ισοτιμίας θεωρούσαν πως τα άτομα είχαν τα αυτά δικαιώματα και τις υποχρεώσεις σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό απ' ότι στα σενάρια ανισοτιμίας (Πίνακας 1). Ο έλεγχος χειρισμού επομένως, έδειξε ότι οι συμμετέχοντες αντελήφθησαν τη διαφορά ισοτιμίας ανάμεσα στις

συνεισφορές των ηρώων του σεναρίου που χρησιμοποιήθηκε για να προσομοιώσει την ισότιμη – ανισότιμη σχέση.

Θέση Πίνακα 1

Κύριες εξαρτημένες μετρήσεις της ικανοποίησης

Η σεξουαλική ικανοποίηση μετρήθηκε με τέσσερις ερωτήσεις. Η πρώτη ερώτηση μετρούσε την υποκειμενική εκτίμηση γενικής σεξουαλικής ικανοποίησης, ενώ οι επόμενες τρεις, τον αντίκτυπο της σεξουαλικής επαφής στην σωματική και συναισθηματική σεξουαλική ικανοποίηση. Η σωματική σεξουαλική ικανοποίηση μετρούταν με μία ερώτηση, ενώ η συναισθηματική σεξουαλική ικανοποίηση με δύο, μία για την «οικειότητα και ζεστασιά» και μία για την «πληρότητα και ολοκλήρωση». Υποβάλαμε λοιπόν τις απαντήσεις των συμμετεχόντων για την γενική σεξουαλική ικανοποίηση του άνδρα και της γυναίκα ηρωίδας σε χωριστή πολλαπλή ανάλυση διασποράς εφόσον πρόκειται για εννοιολογικά και ψυχολογικά διαφορετική μέτρηση της σεξουαλικής ικανοποίησης, ενώ οι άλλες τρεις αποσκοπούν στην καταγραφή επιμέρους διαστάσεων ικανοποίησης όπως εκτιμώνται μετά τη σεξουαλική επαφή. Ανεξάρτητες μεταβλητές στην ανάλυση αυτή ήταν το φύλο και τα τρία επίπεδα ισοτιμίας. Την ίδια ανάλυση επαναλάβαμε για τις επόμενες τρεις ερωτήσεις, για τον άνδρα ήρωα και τη γυναίκα ηρωίδα, εφόσον θεωρήσαμε ότι περιγράφουν το αυτό φαινόμενο του αντίκτυπου της σεξουαλικής επαφής για τη σωματική και συναισθηματική ικανοποίηση.

Διαπιστώθηκε αλληλεπίδραση της ισοτιμίας/ανισοτιμίας και του φύλου επί της γενικής σεξουαλικής ικανοποίησης, Πολλαπλό $F(4, 890)=2.96$, $p=.02$. Εξετάζοντας την ικανοποίηση χωριστά του άνδρα ήρωα και της γυναίκας ηρωίδας, βρέθηκαν ότι η αλληλεπίδραση ίσχυε για

τον άνδρα ήρωα $F(2,446)=3.53$, $p=.03$, αλλά όχι για την ηρωίδα $F(2,446)=2.63$, $p=.07$. Ο έλεγχος πολλαπλών συγκρίσεων Scheffé ($\alpha=.05$). έδειξε περαιτέρω ότι οι συμμετέχοντες, ασχέτως φύλου ανέμεναν υψηλότερη γενική ικανοποίηση για τον άνδρα της ισότιμης σχέσης παρά για αυτόν των ανισότιμων σχέσεων (βλ. Πίνακα 2). Επομένως, η ισοτιμία επηρέασε μεν τις προσδοκίες γενικής σεξουαλικής ικανοποίησης από τη σχέση αλλά μόνον ως προς το άρρεν μέλος του ζευγαριού.

Θέση Πίνακα 2

Όσον αφορά τις δύο επιμέρους πλευρές της σεξουαλικής ικανοποίησης, τη σωματική και τη συναισθηματική, διαπιστώθηκε αλληλεπίδραση της ισοτιμίας με το φύλο επί των τριών ερωτήσεων τις οποίες θεωρήσαμε ότι αντιστοιχούν στις δύο αυτές πλευρές, Πολλαπλό $F(12, 878)=1.74$, $p=0.05$. Περαιτέρω έλεγχος απεκάλυψε ότι το αποτέλεσμα αυτό οφειλόταν στις επιμέρους αλληλεπιδράσεις επί της ερώτησης που αφορούσε τη σωματική σεξουαλική ικανοποίηση του άνδρα, $F(2, 445)=3$, $p=.05$, όχι όμως της γυναίκας και την συναισθηματική σεξουαλική ικανοποίηση της γυναίκας, ως προς την πληρότητα και ολοκλήρωση, $F(2, 445)=3.34$, $p=.04$ αλλά όχι την αντίστοιχη του άνδρα. Οι δύο αυτές αλληλεπιδράσεις ελέγχθηκαν λεπτομερέστερα για να διαπιστωθεί που μπορούσαν να αποδοθούν με την μέθοδο Scheffé για $\alpha=.05$. Τα αποτελέσματα παρουσιάζονται στους Πίνακες 3 και 4.

Όπως συνέβη στην περίπτωση της γενικής σεξουαλικής ικανοποίησης, η ισοτιμία της σχέσης επηρέασε μόνον τις προσδοκίες των ατόμων για τη σωματική σεξουαλική ικανοποίηση που αφορούσε τον άνδρα, όχι τη γυναίκα. Συγκεκριμένα, οι άνδρες προέβλεπαν ότι ο άνδρας θα έχει μεγαλύτερη σωματική σεξουαλική ικανοποίηση σε σχέση υπερωφέλειας της γυναίκας ή

ισοτιμίας, παρά σε σχέση υπερωφέλειάς του. Οι γυναίκες, επίσης προσδοκούσαν μεγαλύτερη σωματική σεξουαλική ικανοποίηση για τον άνδρα σε σχέσεις που ήταν ισότιμος παρά υπερωφελημένος αλλά περίμεναν ότι η ικανοποίησή της γυναίκας, θα ήταν η ίδια μεταξύ της σχέσεως ισοτιμίας και υπερωφέλειας της γυναίκας ή μεταξύ των ανισότιμων σχέσεων (Πίνακας 3).

Θέση Πίνακα 3

Αντίθετα προς πρότυπο ευρημάτων που αφορούσε τη σωματική σεξουαλική ικανοποίηση, η ισοτιμία επηρέασε μόνον τις προβλέψεις για τη συναισθηματική σεξουαλική ικανοποίηση της γυναίκας, όχι του άνδρα. Ειδικότερα επηρεάστηκε η προσδοκία πληρότητας και ολοκλήρωσης μετά τη συναισθηματική επαφή. Οι άνδρες προέβλεπαν ότι η γυναίκα θα ένιωθε μεγαλύτερη πληρότητα και ολοκλήρωση σε σχέση ισοτιμίας, λιγότερη σε σχέση υπερωφέλειας του άνδρα και ακόμη λιγότερη σε σχέση υπερωφέλειας της γυναίκας. Οι γυναίκες προέβλεπαν ότι η γυναίκα θα ένιωθε μεγαλύτερη συναισθηματική πληρότητα σε σχέση ισοτιμίας απ' ότι σε σχέσεις υπερωφέλειας του άνδρα ή υπερωφέλειας της γυναίκας (Πίνακας 4)

Θέση Πίνακα 4

Συζήτηση

Η υπόθεσή μας επιρρώθηκε μεν ως προς τη γενική επίδραση ισοτιμίας αλλά μόνο εν μέρει. Το πρότυπο και οι κατευθύνσεις των διαφορών που προκάλεσε μεταξύ σχέσεων με ισότιμους και ανισότιμους, στη γενική, σωματική και συναισθηματική σεξουαλική ικανοποίηση

θα συζητηθεί αναλυτικά παρακάτω. Πάντως, γενικά μιλώντας, μπορούμε να πούμε ότι επιβεβαιώθηκε η πρόβλεψή πως η ισοτιμία θα επιδρούσε διαφορετικά στις προσδοκίες για την σεξουαλική ικανοποίηση του άνδρα ή της γυναίκας, ανάλογα με τη διάσταση της σεξουαλικής ικανοποίησης στην οποία εκφραζόταν και το φύλο αυτού που εξέφραζε προσδοκία.

Άνδρες και γυναίκες συναινούσαν στην προσδοκία ότι ο άνδρας θα είναι γενικά πιο ικανοποιημένος στη σχέση ισοτιμίας απ' ότι στις σχέσεις ανισοτιμίας ενώ δεν υφίστατο η ίδια προσδοκία για τη γυναίκα. Οφείλουμε εν τούτοις να παρατηρήσουμε ότι υπήρχε τάση επίδρασης, οριακής στατιστικής σημαντικότητας των επιπέδων ισοτιμίας και στη γυναικεία γενική σεξουαλική ικανοποίηση, Πολλαπλό $F(2,446)=2.63, p=0.07$. Μάλιστα, όπως φαίνεται και από τον Πίνακα 2, το πρότυπο των ευρημάτων έδειχνε προς την ανάλογη κατεύθυνση, ότι δηλαδή άνδρες και γυναίκες συναινούν πως η ισότιμη γυναίκα είναι πιο ικανοποιημένη από την ανισότιμη. Γενικά, τα ευρήματα αυτά είναι σύμφωνα με την αρχική εκδοχή της υπόθεσης της θεωρίας της ισοτιμίας (Sprecher, 1986), ότι η ανισοτιμία, προκαλεί τόσο στο υπερωφελημένο μέλος της σχέσης όσο και στο υποωφελημένο μέλος, δυσφορία, η οποία αντανακλάται σε ποικίλες μεταβλητές μεταξύ των οποίων και η γενική σεξουαλική ικανοποίηση (Traupmann, Hatfield & Wexler, 1983). Δεν συμφωνούν με την νεότερη επαναδιατύπωση της υπόθεσης και τα σχετικά ευρήματα, τόσο σε επίπεδο προσδοκιών (π.χ. Sprecher, 1992) όσο και αυτοαναφοράς (π.χ. Sprecher, 2001), που υπαινίσσονται ότι τα άτομα προσδοκούν πως η δυσφορία και η συνοδή ικανοποίηση των υπερωφελημένων είναι μικρότερη μεν από των ισότιμων αλλά μεγαλύτερη από των υποωφελημένων. Μολαταύτα, τα ευρήματα της βιβλιογραφίας, αφορούν γενική ικανοποίηση από τη σχέση ενώ τα παρόντα σεξουαλική χωρίς να αναφέρονται σε επίπεδα δυσφορίας. Πάντως, τα αποτελέσματά μας συμφωνούν με παλαιότερες έρευνες, που μετρούν αντικειμενικά σεξουαλική δραστηριότητα σχετιζόμενη με σεξουαλική ικανοποίηση, όπως η

συχνότητα και η ολοκλήρωση της σεξουαλικής επαφής σε μία σχέση (Hatfield, Utne & Traupmann, 1979) ή υποκειμενικά, μέσω αυτοαναφοράς στη σεξουαλική ικανοποίηση (Traupmann, Hatfield & Wexler, 1983).

Η ετεροβαρής διαφοροποίηση των προσδοκιών για τη γενική σεξουαλική ικανοποίηση του άνδρα θα ήταν παρακινδυνευμένο να ερμηνευθεί, δεδομένης της οριακής σημαντικότητας για τη γενική σεξουαλική ικανοποίηση της γυναίκας και υπό το πρίσμα των διαφορών που προέκυψαν στις προσδοκίες για άνδρες και γυναίκες επί των επιμέρους διαστάσεων της σεξουαλικής ικανοποίησης (Πίνακας 3 και 4). Θα μπορούσε να ειπωθεί ωστόσο με επιφύλαξη, ότι η ετεροβαρής αυτή διαφοροποίηση, εκφράζει την κοινωνικό κανονιστικό κανόνα, που υποστηρίζεται από τη θεωρία της ερωτικής πλαστικότητας, ότι οι άνδρες έχουν περισσότερο ελεγκτικό ενδιαφέρον για την γενική σεξουαλική τους ικανοποίηση από ότι οι γυναίκες (Baumeister, 2001). Ως εκ τούτου, είναι πιθανότερο να προβλέπεται πως εκείνους θα ενοχλήσει περισσότερο η δυσφορία που προκαλεί η ανισοτιμία, μειώνοντας και τη σεξουαλική τους ικανοποίηση. Αντίθετα, είναι λιγότερο πιθανόν να ενοχληθούν από τη διαφοροποίηση στην ισοτιμία της σχέσης οι γυναίκες, εφόσον θεωρείται ότι επιδεικνύουν σεξουαλική ευελιξία και πλαστικότητα στις συγκυριακές καταστάσεις της (όπως είναι εν προκειμένω η ισοτιμία-ανισοτιμία). Ας σημειωθεί ότι στην περίπτωση της δυσφορίας και γενικής ικανοποίησης από τη σχέση, τα μέχρι τούδε ευρήματα οδηγούν σε αντίθετη συνήθως ερμηνεία, ότι δηλαδή οι γυναίκες είναι αυτές που δείχνουν μεγαλύτερη δυσφορία για την ανισοτιμία, προτιμώντας την ισοτιμία περισσότερο από τους άνδρες, οι οποίοι κυρίως δυσφορούν για την υποωφέλεια, δείχνοντας σχετικά μεγαλύτερη ικανοποίηση για την υπερωφέλειά τους εν σχέσει προς την ισοτιμία στη σχέση. Θεωρούμε ότι ουσιαστικά δεν υπάρχει αντίφαση στα ευρήματα αυτά και ότι οι

δυσφορία, η γενική και η σεξουαλική ικανοποίηση είναι ανεξάρτητες μεταξύ τους διαστάσεις, οι δε συσχετίσεις τους ίσως είναι πολυπλοκότερες απ' ό τι μέχρι τώρα πιστεύαμε.

Είναι ιδιαίτερα σημαντικό το εύρημα ότι άνδρες και γυναίκες, κατ' αρχήν, συναινούν ότι η ισοτιμία – ανισοτιμία θα επηρεάσει την σωματική σεξουαλική ικανοποίηση μόνον του άνδρα (Πίνακας 3) και την συναισθηματική μόνον της γυναίκας (Πίνακας 4), δείχνοντας έτσι ότι έχουν συνείδηση ότι διαφορετικές διαστάσεις σεξουαλικής ικανοποίησης έχουν σημασία για κάθε φύλο. Το εύρημα επιβεβαιώνει την παλαιότερη μερική πρόταση των Traupmann, Hatfield &, Wexler (1983) – βασισμένη στα υπαινικτικά ευρήματα της μελέτης τους- ότι η σεξουαλική ικανοποίηση θα πρέπει να αντιμετωπίζεται μετρικά ως σύνθετη μεταβλητή. Επιπλέον, στηρίζει εμπειρικά την άποψη ότι τα φύλα ίσως να χρησιμοποιούν διαφορετικές διαστάσεις ή τις αυτές, με διαφορετική ευαισθησία, για την αναπαράσταση των σχέσεων (Fletcher, 2002. Kordoutis, Loumakou &, Sarafidou, 2000) και για την αξιολόγηση της σεξουαλικής επαφής (Apostolidis, 1993. Apostolidis, 2002. Piney, Gerard &, Denney, 1987) που προκύπτει σε αυτές. Τούτο, εν μέρει επιβεβαιώνεται και από το γεγονός ότι οι προσδοκίες για κάθε επιμέρους διάσταση, διαφοροποιούνται ως προς το φύλο αυτού που διατυπώνει προσδοκία για την ικανοποίηση άνδρα ή γυναίκα.

Οι άνδρες προσδοκούν ότι ένας άνδρας θα είναι λιγότερο ικανοποιημένος σωματικά-σεξουαλικά από τη θέση του υπερωφελημένου στη σχέση και πιο ικανοποιημένος ως ισότιμος ή υποωφελημένος. Δηλαδή θα είναι λιγότερο ικανοποιημένος όταν καταβάλει μικρό κόστος για να εισπράττει πολλά οφέλη από τη σύντροφό του. Οι γυναίκες συναινούν με την προσδοκία των ανδρών ότι θα είναι λιγότερο ικανοποιημένοι από τη θέση του υπερωφελημένου απ' ό τι του ισότιμου αλλά δεν ξεχωρίζουν την ικανοποίηση που θα νιώθει από τη θέση του υποωφελημένου, τη θέση δηλαδή όπου η γυναίκα εισπράττει πολλά με λίγο κόστος. Θεωρούμε ότι αυτό

συμβαίνει, γιατί η κανονιστική εμπειρία από σεξουαλικές σχέσεις των γυναικών, υπαγορεύει πως η υπερωφέλεια της γυναίκας είναι η συνήθως αναμενόμενη και αποδεκτή σχεσιακή αναλογία αγαθών στα ζευγάρια. Αυτή η σχέση, πιστεύουν οι γυναίκες, ότι ικανοποιεί περισσότερο σωματικά-σεξουαλικά έναν άνδρα. Εν τούτοις, δείχνουν να γνωρίζουν, ότι εάν προκύψουν οι λιγότερο συνήθεις και αποδεκτές σχέσεις της ισοτιμίας και υπερωφέλειας του άνδρα, τότε αυτός θα είναι πιο ικανοποιημένος ως ισότιμος παρά ως υπερωφελημένος. Οι άνδρες, που ενδεχομένως επίσης στηρίζονται στη δικιά τους σχεσιακή εμπειρία, συμφωνούν με τις γυναίκες για το ποια σχέση είναι η κανονιστική ή μάλλον η μη-κανονιστική και μη αποδεκτή, όσον αφορά τη σεξουαλική τους ικανοποίηση. Πλην όμως, γι' αυτούς η διάκριση είναι σαφέστερη. Ίσως γιατί, για τους άνδρες, ο έλεγχος και η διασφάλιση της σωματικής σεξουαλικής ικανοποίησης στη σχέση είναι πολύ σημαντικός. Οι άνδρες λοιπόν θεωρούν, ότι η θέση υπερωφέλειας του άνδρα στη σχέση, θα του προκαλέσει τη λιγότερη σωματική σεξουαλική ικανοποίηση, από ότι η θέση της ισοτιμίας ή της υπερωφέλειας της γυναίκας. Η θέση υπερωφέλειας του άνδρα ίσως να επηρεάζει τη σεξουαλική ικανοποίηση διότι μπορεί να εκλαμβάνεται ως ένδειξη ότι η γυναίκα, μέσω των δυσανάλογων εισφορών της, ελέγχει τη σχέση.

Τα αποτελέσματα αυτά μοιάζουν να συμφωνούν με τη θεωρία της κοινωνικής ανταλλαγής (Baumeister, 2001β), υπαινισσόμενα πως τόσο οι άνδρες όσο και οι γυναίκες πιστεύουν πως για τον άνδρα η σωματική σεξουαλική ικανοποίηση είναι κάτι που έχει υψηλή αξία, για την οποία οφείλουν να προσφέρουν τουλάχιστον τόσα όσα η σύντροφος τους για την επίτευξή της (ισότιμη σχέση) ή πολύ περισσότερα από αυτήν (ανισοτιμία με υπερωφέλεια της γυναίκας).

Όσον αφορά τη διάσταση της συναισθηματικής σεξουαλικής ικανοποίησης, στην οποία παρατηρήθηκαν διαφοροποιήσεις μόνον για τη γυναίκα, οι άνδρες προσδοκούν ότι η γυναίκα θα έχει τη μεγαλύτερη συναισθηματική ικανοποίηση ως ισότιμη σε μια σχέση, τη λιγότερη ως υποωφελημένη και μέτρια ως υπερωφελημένη. Οι γυναίκες εν μέρει μόνο συμφωνούν, θεωρώντας ότι θα είναι πιο ικανοποιημένες συναισθηματικά στις ισότιμες σχέσεις παρά στις ανισότιμες γενικά. Φαίνεται ότι οι γυναίκες κρίνουν ότι η ανισοτιμία δημιουργεί γενικότερη δυσφορία στη γυναίκα, ασχέτως υπερωφέλειας ή υποωφέλειάς της και επομένως μικρότερη συναισθηματική σεξουαλική ικανοποίηση. Τα ευρήματα συνάδουν προς ορισμένες έρευνες που υπαινίσσονταν ότι για τις γυναίκες η ισοτιμία έχει περισσότερη σημασία απ' ότι για τους άνδρες, ως προς πλειάδα σχεσιακών μεταβλητών και ότι η ανισοτιμία τους δημιουργεί γενικώς περισσότερη δυσφορία και λιγότερη ικανοποίηση απ' ότι σ' εκείνους (Traupmann, Hatfield & Wexler, 1983. Hatfield, Traupmann, Sprecher, Utne & Hay, 1985. Traupmann, Petersen, Utne & Hatfield, 1981). Εισάγουν όμως την ενδιαφέρουσα διαφυλική ιδιομορφία ότι αυτό είναι πιο πιθανό να συμβαίνει σε συναισθηματικού είδους διαστάσεις.

Ίσως, όπως προτείνει η θεωρία της κοινωνικής ανταλλαγής αλλά και η θεωρία της ερωτικής πλαστικότητας, για τις γυναίκες να έχει μεγαλύτερη σημασία η συναισθηματική πλευρά της ανταλλαγής αγαθών στη σχέση (Lawrance & Byers, 1995. Piney, Gerard & Denney, 1987. Plant, Hyde, Keltner & Devine, 2000). Η πλευρά αυτή εμπεριέχει σημαντικά δεικτικά σημεία για το νόημα και το σκοπό της σεξουαλικής επαφής (π.χ. DeLamater, 1987), τα οποία, όπως ειπώθηκε παραπάνω, η γυναίκα τείνει να αναζητά πολύ περισσότερο από τον άνδρα, με στόχο να διαγνώσει αν πραγματικά επενδύονται πόροι από το σύντροφο στη σχέση, την πορεία και προοπτική της σχέσης καθαυτής (Baumeister, 2001α,β. Fletcher, 2002, σ. 52-72, 212). Η ισοτιμία ως κανόνας κατανομής αγαθών, θα πρέπει, στη βάση αυτής της λογικής, να

σηματοδοτεί για την γυναίκα μεγαλύτερη επένδυση πόρων από τον σύντροφο και προοπτική σχέσης, απ' ότι η ανισοτιμία (είτε υπερωφέλεια είτε υποωφέλεια), πράγμα που ίσως συμπαρασύρει και τη σεξουαλική της ικανοποίηση.

Παρόλο που και οι άνδρες, φαίνονται εξ ίσου ικανοί να χρησιμοποιούν την θυμική αξιολογική διάσταση, εν τούτοις μοιάζει να το κάνουν με διαφορετικό τρόπο απ' ότι οι γυναίκες. εφόσον στην περίπτωση των ανισότιμων σχέσεων θεωρούν ότι η γυναίκα θα είναι περισσότερο ικανοποιημένη στην περίπτωση υπερωφέλειας του άνδρα, παρά της γυναίκας. Η προσδοκία αυτή πρέπει να είναι παραπληρωματική της προσδοκίας τους, ότι οι ίδιοι θα είναι στην ίδια σχέση ήκιστα ικανοποιημένοι σεξουαλικά. Ίσως μάλιστα να βασίζεται στα ίδια «ανδρικά» κριτήρια. Συνάγουν, δηλαδή, με βάση τη δική τους κανονιστική εμπειρία για τη σεξουαλική ικανοποίηση που πηγάζει από θέση υποωφέλειας (πρέπει να προσφέρουν πολύ περισσότερα στη γυναίκα απ' ότι τους προσφέρει), ότι θα πρέπει και εκείνη να είναι τουλάχιστον μέτρια ικανοποιημένη συναισθηματικά (αφού σε αυτήν τη διάσταση ικανοποιείται) ευρισκόμενη σε σχέση με υπερωφελημένο άνδρα. Βέβαια, ο ρόλος της υποωφελημένης γυναίκας, δεν είναι γενικά κοινωνικά αποδεκτός, ούτε ιδιαίτερα συνηθισμένος. Αυτός είναι ένας ακόμα λόγος που δεν θα πρέπει να μας ξενίζει, ότι οι ίδιες οι γυναίκες δεν διακρίνουν ως προς τη σεξουαλική ικανοποίηση τις ανισότιμες σχέσεις μεταξύ τους αλλά μόνον τις ισότιμες από τις ανισότιμες.

Περιορισμοί

Η παρούσα έρευνα κινήθηκε στο επίπεδο της μελέτης της απλολαϊκής θεωρίας που έχουν οι άνθρωποι για τη στενή διαπροσωπική σχέση, επομένως μελετήσαμε την προσδοκία για τις επιδράσεις της ισοτιμίας στην σεξουαλική ικανοποίηση. Το ερώτημα έχει βεβαίως εμπειρικό και θεωρητικό ενδιαφέρον (πρβλ. Sprecher, 1992), στο βαθμό που οι προσδοκίες τροφοδοτούν και επηρεάζουν άλλα γνωστικά και συμπεριφορικά φαινόμενα των σχέσεων. Πλην όμως, δεν

ταυτίζεται με το ερώτημα εάν η ισοτιμία επηρεάζει καθαυτή τη σεξουαλική ικανοποίηση και τις διαστάσεις της. Άρα, επόμενες έρευνες θα πρέπει να εξετάσουν την υπόθεσή μας στο επίπεδο των πραγματικών ισότιμων-ανισότιμων σχέσεων, μετρώντας την πραγματική εμπειρία της σεξουαλικής ικανοποίησης με εργαλεία αυτοαναφοράς. Η σημασία της προσδοκίας σεξουαλικής ικανοποίησης για την εμπειρία της ικανοποίησης είναι ένα ακόμη ερώτημα που θα πρέπει να τεθεί στο πλαίσιο αυτό.

Ένας άλλος περιορισμός της παρούσας έρευνας έχει να κάνει με τον πειραματικό χειρισμό της ισοτιμίας – ανισοτιμίας και τον αδρό, έμμεσο έλεγχο του. Οι ερωτήσεις, σκοπίμως, αναφέρονταν σε ένα έμμεσο χαρακτηριστικό των ισότιμων – ανισότιμων σχέσεων, την κατανομή δικαιωμάτων-υποχρεώσεων ανάμεσα στο ζευγάρι. Θεωρήσαμε ότι αυτός θα ήταν ορθότερος έλεγχος της «σφαιρικής» κατανόησης εκ μέρους των συμμετεχόντων του αν υφίσταται ο κανόνας της κατανομητικής δικαιοσύνης στα σενάρια. Ατυχώς όμως, λόγω ακριβώς της φύσεώς του αυτής, μπορούσε μεν να χρησιμοποιηθεί από τους συμμετέχοντες για να διακρίνει τα ισότιμα από τα ανισότιμα σενάρια αλλά ήταν αδύνατον να ανιχνεύσει κατά πόσον τα άτομα είχαν αντιληφθεί την υπερωφέλεια ή υποωφέλεια των ηρώων. Μολονότι, ο έστω και αδρός αυτός, έλεγχος χειρισμού έδειξε πως οι συμμετέχοντες αντελήφθησαν τη διαφορά των ισότιμων – ανισότιμων σεναρίων (Πίνακας 1) θεωρούμε ότι χρήζει βελτιώσεως. Παρ' όλ' αυτά, στο βαθμό που μπορεί να ειπωθεί ότι και οι κύριες μετρήσεις λειτουργούν επικουρικά ως πειραματικός έλεγχος, έχοντας παράξει διακρίσεις μεταξύ των συνθηκών, ισότιμοι - ανισότιμοι με υπερωφελημένο άνδρα – ανισότιμοι με υπερωφελημένη γυναίκα (βλ. Πίνακες 3 και 4), ο πειραματικός χειρισμός θα μπορούσε να θεωρηθεί επιτυχής.

Συμπεράσματα και προοπτικές

Ο καταναμεητικός κανόνας της ισοτιμίας φαίνεται να αποτελεί λειτουργικό μέρος της απλολαϊκής θεωρίας για τη στενή διαπροσωπική σχέση εφόσον επηρεάζει τις προσδοκίες των ατόμων για τη σεξουαλική ικανοποίηση. Δεν ήταν στόχος της έρευνα αυτής να εξετάσει αν η ισοτιμία αυθορμήτως ανακύπτει μεταξύ των περιεχομένων της απλολαϊκής θεωρίας για τη σχέση, εάν και υπό ποιές συνθήκες ενεργοποιείται αυθόρμητα και πόσο σημαντικό ρόλο έχει εν σχέσει προς άλλα περιεχόμενα. Είναι σκόπιμο άλλες έρευνες να ασχοληθούν με τα ζητήματα αυτά. Η έρευνά μας πάντως, δείχνει ότι, εάν και εφόσον ο κανόνας ανακύψει, αναμένεται να επηρεάσει τις προσδοκίες για τη σεξουαλική ικανοποίηση ανδρών και γυναικών προς συγκεκριμένες κατευθύνσεις σε διαφορετικές, αντίστοιχα, διαστάσεις της σεξουαλικής εμπειρίας. Κατά τη σχετική γραμματεία η ισοτιμία ενδέχεται να δρα επηρεάζοντας καταλυτικές για τη σχέση μεταβλητές, είτε στην αρχή της δημιουργίας της σχέσης (Sprecher, 2001) είτε στην αρχή της διαδικασίας διάλυσής της (Duck, 1982), ως αποτέλεσμα συναισθημάτων δυσφορίας, τα οποία μάλιστα η ίδια περαιτέρω κλιμακώνει (Grote & Clark, 2001). Περαιτέρω έρευνα θα πρέπει να εξετάσει, τις συνθήκες υπό τις οποίες αναμένεται να ενεργοποιηθεί η ισοτιμία και τις συνέπειές της για τη σεξουαλική ικανοποίηση σε κρίσιμα στάδια της σχέσης.

Ιδιαίτερης σημασίας για τη μελλοντική έρευνα είναι οι σαφείς υποδείξεις των ευρημάτων μας ότι, (α) τα φύλα αντιδρούν με διαφορετική ευαισθησία προς διαφορετικές διαστάσεις, ίσως δε και εννοιολογικές συλλήψεις του τι συνιστά «γενική σεξουαλική ικανοποίηση» (Wiederman, 2004), (β) υπάρχουν διαφορετικές κοινωνικές προσδοκίες για την ικανοποίηση των φύλων ως προς διαφορετικές διαστάσεις - των μεν ανδρών ως προς τη σωματική ικανοποίηση, των δε γυναικών ως προς την συναισθηματική, (γ) τα φύλα αντιδρούν διαφορετικά προς την ισοτιμία-ανισοτιμία, εκφράζοντας όμως την αντίδρασή τους αυτή επί των διαφορετικών διαστάσεων σεξουαλικής ικανοποίησης.

Οι υποδείξεις αυτές ενισχύουν και συμπληρώνουν παλαιότερες ενδείξεις και ευρήματα που υπαινίσσονταν πως η ισοτιμία επιδρά σε επιμέρους διαστάσεις της σεξουαλικής ικανοποίησης και μάλιστα ανάλογα με το φύλο (Traupmann, Hatfield &, Wexler, 1983). Επιπλέον, καθιστούν αναγκαία την περαιτέρω μελέτη του πολυδιάστατου χαρακτήρα της σεξουαλικής ικανοποίησης, τόσο θεωρητικά όσο και μεθοδολογικά, είτε στο πλαίσιο της θεωρίας της ισοτιμίας και των υποθέσεών της για τη στενή διαπροσωπική σχέση, είτε ανεξαρτήτως αυτής στο γενικότερο πλαίσιο των στενών διαπροσωπικών σχέσεων. Η αντιμετώπιση της σεξουαλικής ικανοποίησης ως πολυδιάστατης έννοιας διανοίγει προοπτικές που ίσως διευκολύνουν τη μελέτη της συσχέτισής της τόσο με συνθετότερες, σημαντικές για τη σχέση συμπεριφορές, όπως η γενική ικανοποίηση, όσο και με συνθετότερα φαινόμενα των σχέσεων όπως η δέσμευση, η μακροβιότητα και η διάλυση.

Συν τις άλλους, χάρη στις υποδείξεις που προκύπτουν από τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας, διευκολύνεται η ενσωμάτωση, στη συζήτηση των επιδράσεων της ισοτιμίας στην σεξουαλική ικανοποίηση, συμβατών με τη θεωρία της Κοινωνικής Ανταλλαγής, ερμηνειών για τις διαφυλικές γνωστικο-θυμικές διαφορές στην αντίληψη της στενής διαπροσωπικής σχέσης και στη σεξουαλική ικανοποίηση εντός αυτής. Υποβοηθείται έτσι η νοηματοδότηση παλαιότερων διαφυλικών διαφορών σε άλλες σημαντικές για τις σχέσεις μεταβλητές (π.χ. ως προς τα συναισθήματα, τη δέσμευση, βλ. Sprecher, 1986, 1992, 2001, 2002) που μαρτυρούνται όπως είδαμε στη σχετική εμπειρική γραμματεία.

Στη ερμηνεία των επιδράσεων της ισοτιμίας στη σχέση, ρίχνουν επίσης φως, οι θεωρίες για τη σεξουαλικότητα της κοινωνικής ανταλλαγής, της εξέλιξης και της ερωτικής πλαστικότητας. Οι προτάσεις και των τριών θεωριών, συνδυαστικά, αφενός συμβάλλουν ώστε να κατανοήσουμε την ποιοτικά διαφορετική αξία που έχει το σεξ για τα φύλα, ως ανταλλακτικό

αγαθό και αφετέρου δημιουργούν τις προϋποθέσεις για εμπειρικό έλεγχο σχετικών προβλέψεων. Τα ευρήματά μας ήδη υπαινίσσονται ότι στην περίπτωση της σχέσης που υπερωφελείται ο άνδρας, η αξία του ανταλλασσόμενου σεξουαλικού αγαθού, δηλαδή της σεξουαλικής επαφής, ίσως να εκλαμβάνεται ως μειωμένη γι' αυτόν, ως «εάν δεν αξίζει να την επιδιώξει», εξ ου και η πρόβλεψη μειωμένης σωματικής σεξουαλικής ικανοποίησής του. Το αντίθετο θα πρέπει να συμβαίνει στην περίπτωση που είναι υποωφελημένος. Από την άλλη μεριά, το σεξ, από τη θέση της ισοτιμίας, αποκτά για τη γυναίκα «προστιθέμενη αξία» εκτιμώμενο στη διάσταση της συναισθηματικής ικανοποίησης διότι δίνει νόημα στη σχέση: η εκτίμηση της αναλογίας εισφορών-απολαβών κάθε συντρόφου με γνώμονα τον αντίκτυπό τους στη σεξουαλική συναισθηματική ικανοποίηση, δείχνει στη γυναίκα ότι υπάρχει προοπτική και ίσως να επενδύονται πόροι για την μακροήμερευση της σχέσης.

Σημείωση

Ο συγγραφέας ευχαριστεί την ομάδα προπτυχιακών και μεταπτυχιακών φοιτητών που μέσα από την εργαστηριακή εκπαιδευτική διαδικασία συνέβαλαν με ποικίλους τρόπους στην πραγματοποίηση της έρευνας. Ιδιαίτερες ευχαριστίες στον Γιώργο Γιαγλή και την Κατερίνα Δαρδαγάνη για τη συμβολή τους στην έρευνα πεδίου, την επιμέλεια των δεδομένων και την παρουσίασή τους σε πρωτόλεια αλλά πολύτιμη μορφή και στην Αικατερίνη Λαμπροπούλου για τη συμβολή της στη βιβλιογραφική έρευνα.

Βιβλιογραφία

- Adams, J. S. (1963). Toward an understanding of inequity. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 67, 422-436.
- Anderson, E. (2002). *Ο Επίκουρος στον 21ο αιώνα*. Αθήνα: Θύραθεν.
- Apostolidis, T. (2002). Représentation d' autrui dans le contexte d' une relation intime: remarques topologiques sur les croyances. *Psychologie et Société*, 5, 13-41.
- Apostolidis, T. (1993). Pratiques "sexuelle" versus pratiques "amoureuse": Fragments sur la division socioculturelle du comportement sexuel. *Sociétés*, 39, 39-43.
- Baldwin, M. (1992). Relational schemas and the processing of social information. *Psychological Bulletin*, 112(3), 461-484.
- Baldwin, M. (1995). Relational schemas and cognition in close relationships. *Journal of Social and Personal Relationships*, 12, 547-552.
- Baumeister, R. (2001α). Gender difference in erotic plasticity: the female sex drive as socially flexible and responsive. In R. F. Baumeister (Ed.), *Social psychology and human sexuality* (pp. 95-134). Philadelphia, PA: Psychology Press, Taylor & Francis.
- Baumeister, R. (2001β). Social psychology, social exchange, and sexuality. In R. F. Baumeister (Ed.), *Social psychology and human sexuality* (pp. 1-24). Philadelphia, PA: Psychology Press. Taylor & Francis Group.
- Brehm, S. S. (1992). *Intimate relationship*. London: McGraw-Hill, Inc.
- Byers, E. S., & Wang, A. (2004). Understanding sexuality in close relationships from the social exchange perspective. In J. H. Harvey, A. Wenzel, & S. Sprecher (Eds.), *The handbook of sexuality in close relationships* (pp. 203-234). London: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.

- Byers, E. S., Demmons, S. & Lawrance, K. (1998). Sexual satisfaction within dating relationships: A test of the interpersonal exchange model of sexual satisfaction. *Journal of Social and Personal Relationships*, 15, 257-267.
- Byers, E. S. (1999). The interpersonal exchange model of sexual satisfaction: Implications for sex therapy with couples. *Canadian Journal of Counseling*, 33, 95-110.
- Cramer, D. (1998). *Close relationships: the study of love and friendship*. London: Arnold.
- DeLamater, J. (1987). Gender differences in sexual scenarios. In K. Kelley (Ed.), *Females, males and sexuality: theories and research* (pp. 127-139). Albany, NY: SUNNY Press.
- DeLamater, J. & Hyde, J. S. (2004). Conceptual and theoretical issues in studying sexuality in close relationships. In J. H. Harvey, A. Wenzel, & S. Sprecher (Eds.), *The handbook of sexuality in close relationships* (pp. 7-30). Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.
- Donaghue, N. & Fallon, B. J. (2003). Gender-role self-stereotyping and the relationship between equity and satisfaction in close relationships. *Sex Roles*, 48(5/6), 217-230.
- Duck, S. (1982). A topography of relationship disengagement and dissolution. In S. W. Duck (Ed.), *Personal relationships. Vol. 4. Dissolving personal relationships* (pp. 1-30). New York: Academic Press.
- Fitzsimons, G. & Bargh, J. (2003). Thinking of you: Nonconscious pursuit of interpersonal goals associated with relationship partners. *Journal of Personality and Social Psychology*, 84(1), 148-164.
- Fletcher, G. (2002). *The new science of intimate relationships*. Massachusetts: Blackwell Publishing.

- Fletcher, G. J., & Thomas, G. (1996). Close relationships lay theories: Their structure and function. In G. J. Fletcher, & J. Fitness (Eds.), *Knowledge structures in close relationships: A social psychological approach* (pp. 3-24). New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.
- Foa, E. Z., & Foa, U. G. (1980). Resource theory: Interpersonal behavior as exchange. In K. Gergen, M. Greenberg, & R. Willis (Eds.), *Social exchange: Advances in theory and research* (pp.). New York: Plenum.
- Gagnon, J. H. (1990). The implicit and explicit use of scripting perspective in sex research. *Annual Review of Sex Research, 1*, 1-43.
- Grote, N. K., & Clark, M. S. (2001). Perceiving unfairness in the family: Cause or consequence of marital distress?. *Journal of Personality and Social Psychology, 80*(2), 282-293.
- Hatfield, E. Greenberger, D. Traupmann, J. & Lambert, P. (1982). Equity and sexual satisfaction in recently married couples. *Journal of Sex Research, 18*, 18-32.
- Hatfield, E. Utne, M. K., & Traupmann, J. (1979). Equity theory and intimate relationships. In R. L. Burgess, & T. L. Huston (Eds.), *Social exchange in developing relationships* (pp. 99-133). New York: Academic Press.
- Hatfield, E. Greenberger, D. Traupmann, J. & Lambert, P. (1982). Equity and sexual satisfaction in recently married couples. *Journal of Sex Research, 18*, 18-31.
- Hatfield, E. Traupmann, J. Sprecher, S. Utne, M. & Hay, J. (1985). Equity and intimate relationships: recent research. In W. Ickes (Ed.), *Compatible and incompatible relationships* (pp. 91-117). New York: Springer.

- Hatfield, E. Walster, G. W., & Traupmann, J. (1979). Equity and premarital sex. In M. Cook, & G. Wilson (Eds.), *Love and attraction: an international conference* (pp. 309-322). Oxford: Pergamon Press.
- Hendrick, S. & Hendrick, C. (1997). Love and satisfaction. In R. J. Sternberg and M. Hojjat (Eds.), *Satisfaction in close relationships* (pp. 56-78). New York: The Guilford Press
- Hendrick, C. & Hendrick, S. S. (1986). A theory and method of love. *Journal of Personality and Social Psychology*, 40, 1150-1159..
- Hendrick, C. & Hendrick, S. S. (2004). Sex and romantic love: connects and disconnects. In J. H. Harvey, A. Wenzel, & S. Sprecher (Eds.), *The handbook of sexuality in close relationships* (pp. 159-182). Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.
- Homans, G. C. (1974). *Social behavior: its elementary forms*. New York: Harcourt Brace Jovanovich.
- Kelley, H. H., & Thibaut, J. W. (1978). *Interpersonal relations: A theory of interdependence*. New York: Wiley.
- Kelley, H. H. (1983). Love and commitment. In H. H. Kelley, E. Berscheid, A. Christensen, J. H. Harvey, T. L. Huston, G. Levinger, E. McClinton, L. A. Peplau, & D. R. Peterson (Eds.), *Close relationships* (pp. 265-314). :
- Kirkendall, L. & Libby, R. W. (1996). Interpersonal relationships-crux of the sexual renaissance. *Journal of Social Issues*, 22, 45-59.
- Knee, C. R. (1998). Implicit theories of relationships: assessment and prediction of romantic relationships initiation, coping and longevity. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74, 360-370.

- Kordoutis, P. (2004). Interpersonal conflict. In C. Spielberger (Ed.), *Encyclopedia of applied psychology* (pp. 397-411). San Diego, CA: Academic Press.
- Kordoutis, P. Loumakou, M. & Sarafidou, J. O. (2000). Heterosexual relationship characteristics, condom use and safe sex practices. *AIDS Care*, 12, 767-782.
- Kuijer, R. G., Buunk, B. P., Ybema, J. F., & Wobbles, T. (2002). The relation between perceived inequity, marital satisfaction and emotions among couples facing cancer. *British Journal of Social Psychology*, 41, 39-56.
- Kuijer, R. G., Ybema, J. F., & Wobbles, T. (2002). The relation between perceived inequity, marital satisfaction and emotions among couples facing cancer. *British Journal of Social Psychology*, 41, 39-56.
- Kunda, Z. (2000). *Social cognition. Understanding people*. Cambridge. Massachussets: Harvard University Press.
- LaRossa, R. & Reitzes, D. (1993). Symbolic interactionism and family studies. In P. G. Boss, W. J. Doherty, R. LaRossa, W. R. Schumm, & S. K. Steinmetz (Eds.), *Sourcebook of family theories and methods: a contextual approach* (pp. 135-166). New York: Plenum.
- Laumann, E. O., Gagnon, J. H., Michael, R. T., & Michaels, S. (1994). *The social organization of sexuality: sexual practices in the United States*. Chicago: University of Chicago Press.
- Lawrance, K. & Byers, E. S. (1995). Sexual satisfaction in long term heterosexual relationships: The interpersonal exchange model of sexual satisfaction in long-term relationships. *Personal Relationships*, 2, 267-285.
- Lawrance, K. & Byers, E. S. (1995). Sexual satisfaction in long-term heterosexual relationships: The interpersonal exchange model of sexual satisfaction. *Personal Relationships*, 2, 267-285.

- Lawrence, K. & Byers, E. S. (1998). Interpersonal exchange model of sexual satisfaction questionnaire. In C. M. Davis, W. L. Yarber, R. Bauserman, G. Schreer, & S. L. Davis (Eds.), *Handbook of sexually related measures* (pp. 514-519). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Lee, J. A. (1973). *The colors of love*. Don Mills, Ontario: New Press..
- Loulan, J. (1984). *Lesbian sex*. San Francisco: Spinsters Ink..
- McClintock, C. G. (1988). Evolution, systems of interdependence and social values. *Behavioral science*, 33, 59-76.
- McClintock, C. G., Kramer, R. M., & Keil, L. J. (1984). Equity and social exchange in human relationships. *Advances in Experimental Social Psychology*, 17, 183-227.
- McCormick, N. (1994). *Sexual salvation: affirming women;s sexual rights and pleasures*. Westport, CT: Praeger.
- Michaels, J. W., Edwards, J. N., & Acock, A. C. (1984). Satisfaction in intimate relationships as a function of inequality, inequity, and outcomes. *Social Psychology Quarterly*, 47(4), 347-357.
- Oliver, M. B., & Hyde, J. S. (1993). Gender difference in sexuality: a meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 114, 29-51.
- Piney, E. Gerard, M. & Denney, N. (1987). The Pinney Sexual Gratification Inventory. *The Journal of Sex Research*, 23, 233-251.
- Plant, E. A., Hyde, J. S., Keltner, D. & Devine, P. G. (2000). The gender stereotyping of emotions. *Psychology of Women Quarterly*, 24, 81-92.
- Poulin, C. (1992). Towards a multidimensional and multidirectional model of female sexual arousal. *The Canadian Journal of Human Sexuality*, 1, 129-132.

- Rusbult, C. & Van Lange, P. (1996). Interdependence processes. In E. T. Higgins, & A. W. Kruglanski (Eds.), *Social psychology. Handbook of basic principles* (pp. 564-596). New York: The Guilford Press.
- Rusbult, C. E. (1983). A longitudinal test of the investment model: The development (and deterioration) of satisfaction and commitment in heterosexual involvements . *Journal of Personality and Social Psychology*, 45, 101-117.
- Rusbult, C. R., Yovetich, N. A., & Verette, J. (1996). An interdependence analysis of accommodation processes. In G. Fletcher, & J. Fitness (Eds.), *Knowledge structures in close relationships: a social psychological approach* (pp. 63-90). New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.
- Sprecher, S. (1986). The relation between inequity and emotions in close relationships. *Social Psychology Quarterly*, 49(4), 309-321.
- Sprecher, S. (1992). How men and women expect to feel and behave in response to inequity in close relationships. *Social Psychology Quarterly*, 55(1), 57-69.
- Sprecher, S. (1998). Social exchange theories and sexuality. *The Journal of Sex Research*, 35, 32-43.
- Sprecher, S. (2001). A comparison of emotional consequences of and changes in Equity over time using global and domain specific measures of equity. *Journal of Social and Personal Relationships*, 18(4), 477-501.
- Sprecher, S. (2001). Equity and social exchange in dating couples: Associations with satisfaction, commitment and stability. *Journal of Marriage and the Family*, 63, 599-613.
- Sprecher, S. (2002). Sexual satisfaction in premarital relationships. Associations with satisfaction, love, commitment, and stability. *The Journal of Sex Research*, 39, 190-196.

- Sprecher, S. & Cate, R. (2004). Sexual satisfaction and sexual expression as predictors of relationship satisfaction and stability. In J. H. Harvey, A. Wenzel, & S. Sprecher (Eds.), *The handbook of sexuality in close relationships* (pp. 7-30). Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.
- Sprecher, S. & McKinney, K. (1993). *Sexuality*. Newbury Park, CA: Sage.
- Sprecher, S. & Schwartz, P. (1994). Equity and balance in the exchange of contributions in close relationships. In M. J. Lerner, & G. Mikula (Eds.), *Entitlement and the affectional bond. Justice in close relationships* (pp.). New York: Plenum Press.
- Sternberg, R. J., Hojjat, M. & Barnes, M. C. (2001). Empirical tests of aspects of a theory of love as a story. *European Journal of Personality*, 15, 199-218.
- Thibaut, J. W., & Kelley, H. H. (1959). *The social psychology of groups*. New York: Wiley.
- Traupmann, J. Hatfield, E. & Wexler, P. (1983). Equity and sexual satisfaction in dating couples. *British Journal of Social Psychology*, 22, 33-40.
- Traupmann, J. Petersen, M. Utne, M. & Hatfield, E. (1981). Measuring equity in intimate relations. *Applied Psychological Measurement*, 5(4), 467-480.
- Utne, M. K., Hatfield, E. Traupmann, J. & Greenberger, D. (1984). Equity, marital satisfaction and stability. *Journal of Social and Personal Relationships*, 1, 323-332.
- Van Yperen, N. W., & Buunk, B. P. (1990). A longitudinal study of equity and satisfaction in intimate relationships. *European Journal of Social Psychology*, 20, 287-309.
- Walster, E. Berscheid, E. & Walster, G. W. (1973). New directions in equity research. *Journal of Personality and Social Psychology*, 25, 151-176.
- Walster, E. Walster, G. W., & Berscheid, E. (1978). *Equity: Theory and research*. Boston, MA: Allyn & Bacon.

Wiederman, M. W. (2004). Methodological issues in studying sexuality in close relationships. In J. H. Harvey, A. Wenzel, & S. Sprecher (Eds.), *The handbook of sexuality in close relationships* (pp. 31-56). Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.

Working Group for a New View on Women's Sexual Problems, (2001). Part I: A new view of womens' sexual problems. In E. Kackak, & L. Tiefer (Eds.), *A new view of womens's sexual problems* (pp. 1-8). Binghamton, NY: Haworth.

Zilbergeld, B. (1999). *The new male sexuality (Rev. ed.)*. New York: Bantam.

Κοντακίδου, Ε. Μερτζιάνη, Ε. & Κορδούτης, Π. (2004). Τα χαρακτηριστικά της στενής διαπροσωπικής σχέσης φοιτητικών ζευγαριών και η συχνότητα χρήσης προφυλάξεων κατά την ερωτική επαφή. Στο Π. Κορδούτης (Πρόεδρος), *Ο ρόλος της ποιότητας της στενής διαπροσωπικής σχέσης στην προφύλαξη των μελών της από απειλές υγείας κατά την ερωτική επαφή*. Αθήνα: Συμπόσιο που διεξήχθη κατά το 1ο Πανελλήνιο Συνέδριο Ψυχολογίας της Υγείας.

Λουμάκου, Μ. Κορδούτης, Π. & Σαραφίδου, Ε. (2001). *Ερωτική επαφή και προφύλαξη. Οι κοινωνικές αναπραστάσεις των νέων*. Αθήνα: Τυπωθήτω, Γιώργος Δαρδανός.

Πίνακας 1

Επίδραση των σεναρίων ισοτιμίας - ανισοτιμίας στην αντίληψη που διαμόρφωσαν οι συμμετέχοντες για την κατανομή των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων των μελών του υποθετικού ζευγαριού

	Ισοτιμία	Ανισοτιμία	
<u>Κατανομή μεταξύ των μελών</u>		<u>άνδρας υπερωφελημένος</u>	<u>γυναίκα υπερωφελημένη</u>
Δικαιωμάτων	3.46α	1.56β	1.56β
Υποχρεώσεων	3.29α	1.56β	1.62β

Σημείωση. Οι αριθμοί είναι μέσοι όροι. Διαφέρουν κατά την οριζόντια σύγκριση μόνον όσοι συνοδεύονται από ανόμοια μεταξύ τους γράμματα. Υψηλότεροι μέσοι όροι δηλώνουν ότι οι συμμετέχοντες θεωρούν πως τα μέλη του σεναριακού ζευγαριού έχουν «περισσότερα δικαιώματα» ή «υποχρεώσεις» στη σχέση.

Πίνακας 2

Μέσοι όροι των εκτιμήσεων των συμμετεχόντων για την αναμενόμενη γενική σεξουαλική ικανοποίηση από την ερωτική σχέση ανά φύλλο και ισοτιμία – ανισοτιμία των μελών της σχέσης

	Γενική σεξουαλική ικανοποίηση			
	<u>του άνδρα</u>		<u>της γυναίκας</u>	
<u>Φύλο συμμετέχοντος</u>				
	άνδρες	γυναίκες	άνδρες	γυναίκες
<u>Ισοτιμία στη σχέση</u>				
ισότιμα μέλη	3.97α	4.01α	4.05α	4.08α
υπερωφ. άνδρας	2.82β	3.10β	3.06α	2.68α
υπερωφ. γυναίκα	3.00β	2.70β	2.88α	3.00α

Σημείωση. Πρόκειται για ανεξάρτητη ερώτηση «γενικής σεξουαλικής ικανοποίησης» και όχι για αθροιστικό δείκτη. Ο όρος «υπερωφελημένος άνδρας» σημαίνει «ανισότιμη σχέση όπου ο άνδρας είναι υπερωφελημένος και η γυναίκα υποωφελημένη». Ο όρος «υπερωφελημένη γυναίκα το αντίστροφο». Οι αριθμοί δηλώνουν μέσους όρους σε κλίμακα κυμαινόμενη, από 1 = πολύ χαμηλή ικανοποίηση, έως 5 = πολύ υψηλή. Ανόμοια μεταξύ τους συνοδευτικά γράμματα δηλώνουν στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ μέσων όρων συγκρινόμενων καθέτως.

Πίνακας 3

Μέσοι όροι των εκτιμήσεων των συμμετεχόντων για την αναμενόμενη σωματική σεξουαλική ικανοποίηση από την ερωτική σχέση ανά φύλο και ισοτιμία – ανισοτιμία των μελών της σχέσης

	Σωματική σεξουαλική ικανοποίηση			
	<u>του άνδρα</u>		<u>της γυναίκας</u>	
<u>Φύλο συμμετέχοντος</u>				
	άνδρες	γυναίκες	άνδρες	γυναίκες
<u>Ισοτιμία στη σχέση</u>				
ισότιμα μέλη	3.81 ^α	3.87 ^α	3.88 ^α	3.80 ^α
υπερωφ. άνδρας	3.16 ^β	3.24 ^β	3.70 ^α	3.27 ^α
υπερωφ. γυναίκα	3.91 ^α	3.53 ^{αβ}	3.03 ^α	3.07 ^α

Σημείωση. Οι αριθμοί δηλώνουν μέσους όρους σε κλίμακα κυμαινόμενη, από 1 = πολύ χαμηλή ικανοποίηση, έως 5 = πολύ υψηλή. Ανόμοια μεταξύ τους συνοδευτικά γράμματα δηλώνουν στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ μέσων όρων συγκρινόμενων καθέτως.

Πίνακας 4

Μέσοι όροι των εκτιμήσεων των συμμετεχόντων για την αναμενόμενη συναισθηματική σεξουαλική ικανοποίηση από την ερωτική σχέση ανά φύλο και ισοτιμία – ανισοτιμία των μελών της σχέσης

Συναισθηματική σεξουαλική ικανοποίηση: πληρότητα και ολοκλήρωση				
	<u>του άνδρα</u>		<u>της γυναίκας</u>	
<u>Φύλο συμμετέχοντος</u>	άνδρες	γυναίκες	άνδρες	γυναίκες
<u>Ισοτιμία στη σχέση</u>				
ισότιμα μέλη	3.71α	3.67α	3.84α	3.76α
υπερωφ. άνδρας	2.63α	2.68α	3.36β	2.99β
υπερωφ. γυναίκα	3.46α	3.36α	2.50γ	2.71β

Σημείωση. Οι αριθμοί δηλώνουν μέσους όρους σε κλίμακα κυμαινόμενη, από 1 = πολύ χαμηλή ικανοποίηση, έως 5 = πολύ υψηλή. Ανόμοια μεταξύ τους συνοδευτικά γράμματα δηλώνουν στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ μέσων όρων συγκρινόμενων καθέτως.

Οι επιδράσεις της ισοτιμίας στη συναισθηματική επικοινωνία των συντρόφων της ερωτικής σχέσης

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ Σ. ΚΟΡΔΟΥΤΗΣ¹

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Κατά τη Θεωρία της Ισοτιμίας, γνωστικοθυμικές διεργασίες της ερωτικής σχέσης επηρεάζονται από την ισοτιμία μεταξύ των ερωτικών συντρόφων. Ελέγχθηκε πειραματικά αν η ισοτιμία επιδρά στις απλολαϊκές εκτιμήσεις για τη συναισθηματική επικοινωνία των συντρόφων στην ερωτική σχέση (νοούμενη ως συναισθηματική έκφραση προς το σύντροφο και κατανόηση). Υιοθετήθηκε διϋποκειμενικό σχέδιο: 3 (ισοτιμία στη σχέση = ισότιμη σχέση, ανισότιμη με υπερωφελημένο άνδρα, ανισότιμη με υπερωφελημένη γυναίκα) x 2 (φύλο συμμετέχοντος). Συμμετείχαν 454 φοιτητές του Α.Π.Θ. Ο χειρισμός της ισοτιμίας έγινε με σενάρια υποθετικής ερωτικής σχέσης. Οι συμμετέχοντες δήλωσαν σε κλίμακες Likert τις εκτιμήσεις τους για τη συναισθηματική επικοινωνία, δηλαδή την έκφραση/κατανόηση συναισθημάτων προς / από τον σύντροφο. Επιβεβαιώνοντας εν μέρει την υπόθεση και σύμφωνα με τη θεωρία της ισοτιμίας, οι ισότιμοι και οι υποωφελημένοι είχαν υψηλότερη συναισθηματική έκφραση και κατανόηση από τους υπερωφελημένους, χωρίς οι πρώτοι δύο να διαφέρουν μεταξύ τους. Κατά τις απλολαϊκές εκτιμήσεις των νέων, η ισοτιμία επιδρά θετικά στη συναισθηματική επικοινωνία ενώ η ανισοτιμία έχει αρνητικές επιπτώσεις: μειώνει την έκφραση και κατανόηση του υπερωφελημένου προς τον υποωφελημένο ενώ αυξάνει, ίσως ανώφελα, αυτές του υποωφελημένου, που προσπαθεί έτσι να κινητοποιήσει τον υπερωφελημένο να ενδιαφερθεί περισσότερο για τη σχέση. Αυτής της μορφής η επικοινωνιακή αλληλεπίδραση είναι πιθανό να υποσκάπτει την ερωτική σχέση.

Λέξεις-κλειδιά: Ισοτιμία, Συναισθηματική επικοινωνία, Ερωτική σχέση.

¹ Διεύθυνση: Παναγιώτης Σ. Κορδούτης, Τμήμα Ψυχολογίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, Λεωφόρος Συγγρού 136, Αθήνα 17 671, e-mail: kordouti@panteion.gr και pkord@otenet.gr, τηλ./φαξ: 20. 5698119.

Στόχος της παρούσας έρευνας ήταν να ελεγχθεί εάν η απλοϊκή αντίληψη (Fletcher & Thomas, 1996) ότι σε μια ερωτική σχέση θα έπρεπε να υπάρχει ισοτιμία μεταξύ των συντρόφων, επιδρά στη συναισθηματική επικοινωνία τους. Σύμφωνα με τη Θεωρία της Ισοτιμίας (Walster, Walster & Berscheid, 1978· Byers & Wang, 2004) η ισοτιμία αναφέρεται στην αντίληψη του ατόμου πως ό,τι εισφέρει σε μια ερωτική σχέση («κόστη») και ό,τι απολαμβάνει («οφέλη» ή «ανταμοιβές») συγκρίνονται με τις εισφορές και τις απολαβές του συντρόφου του. Ισότιμη είναι μία σχέση όταν η *αναλογία εισφορών προς απολαβές* είναι ίση για τους ερωτικούς συντρόφους και ανισότιμη όταν είναι άνιση, δηλαδή, είτε όταν ο ένας σύντροφος δίνει περισσότερα στη σχέση και παίρνει λιγότερα από τον άλλο είτε όταν παίρνει λιγότερα και δίνει περισσότερα. Στην πρώτη περίπτωση, ο σύντροφος της ανισότιμης σχέσης αποκαλείται «υποωφελημένος» γιατί η σύγκριση εισφορών-απολαβών κάθε συντρόφου δείχνει πως έχει μεν ανταμοιβές αλλά καταβάλλοντας υψηλά κόστη, ενώ στη δεύτερη περίπτωση, αποκαλείται «υπερωφελημένος» γιατί οι ανταμοιβές του έχουν μικρά γι' αυτόν κόστη και έτσι απολαμβάνει περισσότερο όφελος. Η Θεωρία της Ισοτιμίας (ΘΙ) προτείνει ότι, για να κατανοήσουμε τις αλληλεπιδράσεις του ερωτικού ζευγαριού και την όλη δυναμική της σχέσης, οφείλουμε να λάβουμε υπόψη το κίνητρο των ερωτικών συντρόφων να κρατούν ισότιμη τη μεταξύ τους αναλογία εισφορών-απολαβών.

Τα ανταλλασσόμενα στις σχέσεις μέσω εισφορών-απολαβών αγαθά είναι άυλα και υλικά, οικονομικού, κοινωνικού και ψυχολογικού χαρακτήρα (Foa & Foa, 1980). Η αξία τους είναι βεβαίως υποκειμενική αλλά και κοινωνικά υπαγορευμένη. Παρά την υποκειμενικότητα της αξιολόγησης των αγαθών (Sprecher, 2001α· Regan & Sprecher, 1995), υφίστανται ευρέως διαδεδομένες συναισθητικές κοινωνικές αντιλήψεις για τα κοινώς ανταλλασσόμενα στις σχέσεις αγαθά. Πρόκειται για κοινωνικά διαμοιρασμένες γνωστικές δομές που περιγράφουν τι ανταλλάσσεται, με ποιο τρόπο και με τι αποτέλεσμα, σε μία στενή διαπροσωπική σχέση (π.χ. Fletcher, 2002, 23-49· Fitzsimons & Bargh, 2003· Hendrick & Hendrick, 1997· Sternberg, Hojjat & Barnes, 2001). Οι Foa & Foa (1980) θεωρούν ότι τα σχετικά σταθερά και ίσως καθολικά ανταλλασσόμενα σε μια στενή διαπροσωπική αγαθά εμπίπτουν στις εξής διαστάσεις: α) αγάπη (στοργή, ζεστασιά), β) χρήματα (μετρητά, οικονομική πίστη, υψηλός μισθός, οικονομική στήριξη ή διευκόλυνση), γ) υλικά αγαθά (ιδιοκτησία και μοίρασμα, μοίρασμα υλικών καταναλωτικών αγαθών), δ) υπηρεσίες (διευκολύνσεις, ανέσεις), ε) κοινωνική θέση (γόητρο, υπόληψη, κοινωνικό δίκτυο), στ) πληροφορίες (να παράγεις, να κατέχεις και να μοιράζεσαι γνώσεις). Οι Traupmann, Petersen, Utne & Hatfield (1981) πάλι υποθέτουν ότι τα εν λόγω αγαθά εμπίπτουν σε τέσσερα γενικά πεδία: α) προσωπικές δεξιότητες (π.χ. κοινωνικότητα, εξυπνάδα, εμφάνιση, φυσική ελκυστικότητα), β) συναισθηματικές ανάγκες και ανησυχίες (συμπαράσταση, συμπάθεια, έρωτας, αγάπη, κατανόηση, φροντίδα, εκτίμηση, αποδοχή, στοργή, σεξ, ασφάλεια, ελευθερία, όνειρα και στόχοι για το μέλλον), γ) καθημερινές μέριμνες ζωής (καθημερινές δουλειές, οικονομικά, λήψη αποφάσεων, αναγνώριση και υπενθύμιση των σημαντικών θεμάτων που αντιμετωπίζει ο καθένας), και δ) ευκαιρίες που το άτομο κερδίζει χάρη στη σχέση και στερείται εξαιτίας της. Οι διαστάσεις των Foa & Foa και τα πεδία των Traupmann et al. έχουν δοκιμαστεί για την εγκυρότητά τους και έχουν χρησιμοποιηθεί ερευνητικά (π.χ. Michaels, Edwards & Acock, 1984· Sprecher & Schwartz, 1994· Sprecher, 2001αβ· Sprecher, 2002· Van Yperen & Buunk, 1990).

Ισοτιμία και συναισθηματική επικοινωνία

Ακρογωνιαία γνωστικο-συναισθηματική διεργασία των στενών διαπροσωπικών σχέσεων αποτελεί η έκφραση και κατανόηση συναισθημάτων μεταξύ των συντρόφων (Brehm, 1992, 203-228. Guerrero & Andersen, 2000. Hendrick & Hendrick, 1992. Fitness, 1996. Forgas, 2001. Fletcher, 2002, 125-148). Η ποιότητα της συναισθηματικής επικοινωνίας μεταξύ των συντρόφων καθορίζει την ποιότητα της σχέσης (Noller & Ruzzene, 1991) αποτελώντας την ειδοποιό διαφορά μεταξύ ερωτικής ή μη σχέσεως και μεταξύ είδους ερωτικής σχέσεως (π.χ. Hatfield, 1988. Hendrick & Hendrick, 2004. Lee, 1977. Sternberg, 1988). Η επικοινωνία συναισθημάτων άλλωστε είναι κατά πολύ συνηθέστερη και βαρύνουσα για την ποιότητα της σχέσης από την επικοινωνία πληροφοριών σχετικών με γεγονότα (Reis & Shaver, 1988). Τα συναισθήματα που διά της επικοινωνίας εκτυλίσσονται εντός της ερωτικής σχέσεως έχουν προφάνεια λόγω της έντασής τους αλλά και της ισχυρής επίπτωσής τους στην εκατέρωθεν νοσηματοδότηση της σχέσεως από τα μέλη της. Συντελούν στις αποδόσεις αιτίου για τις συμπεριφορές, στις κρίσεις, αξιολογήσεις, προβλέψεις των συμπεριφορών του συντρόφου, στην ικανοποίηση ή μη από τη σχέση, στη διατήρηση, αντοχή, λειτουργικότητα και μακροήμερευση της σχέσης ή στην υπόσκαψη, δυσλειτουργία και διάλυσή της και, βεβαίως, στην αρμονία ή δυσαρμονία μεταξύ των συντρόφων (Berscheid & Reis, 1998. Fitzpatrick, 1988. Gottman, 1998. Manusov & Harvey, 2001. Laurenceau, Pietromonaco & Feldman Barret, 1998. Markman, 1981. Rusbult, Arriaga & Agnew, 2000. Traupman, Hatfield & Wexler, 1983). Η συναισθηματική επικοινωνία, ενίοτε αποκαλούμενη απλώς «εγγύτητα» ή αναλυτικότερα «αυτοαποκάλυψη-ανταπόκριση προς το σύντροφο», συνήθως εννοείται ως εκατέρωθεν έκφραση-κατανόηση από τους ερωτικούς συντρόφους των απλών και πιο μύχιων σκέψεων και συναισθημάτων τους (Guerrero & Andersen, 2000. Laurenceau, Pietromonaco & Feldman Barret, 1998). Αρκετές έρευνες έχουν για παράδειγμα επιχειρήσει να προσεγγίσουν τη συζυγική δυσλειτουργία, αστάθεια και δυσαρμονία, εστιάζοντας στην αμοιβαία μεταξύ των συζύγων έκφραση και πρόσληψη-κατανόηση συναισθημάτων ενώ άλλες έχουν τεκμηριώσει την αξία των ενδείξεων της εκατέρωθεν έκφρασης και πρόσληψης-κατανόησης συναισθημάτων για τη «διάγνωση» των ποιοτικών χαρακτηριστικών της σχέσης από τα μέλη της αλλά και την πρόγνωση που επιθυμούν να κάνουν για την εξέλιξή της (βλ. τις κλασικές εργασίες των Gottman, Notarius, Gons & Markman, 1976. Noller, 1984. Noller & Ruzzene, 1991. Sprecher & Duck, 1994. Για ανασκόπηση βλ. Berscheid & Reis, 1998 και για πιο πρόσφατη συζήτηση Fletcher, 2002).

Η επίδραση της ισοτιμίας στη συναισθηματική επικοινωνία

Η συναισθηματική επικοινωνία αποτελεί αυτή καθαυτή επιθυμητό αγαθό κοινωνικής ανταλλαγής και επομένως αξιολόγησης της ισοτιμίας μεταξύ των μελών της ερωτικής σχέσεως (Foa & Foa, 1980. McClintock, Kramer & Keil, 1984). Ο χαρακτήρας των εκφραζόμενων μεταξύ των συντρόφων συναισθημάτων εκφράζει το βαθμό της συντελούμενης μεταξύ τους κοινωνικής ανταλλαγής, το βαθμό της αλληλεξάρτησής τους και της περισσότερο ή λιγότερο «δίκαιης» αναλογίας των μεταξύ τους ανταλλασσόμενων αγαθών. Αντανακλά γενικότερα τις επιπτώσεις που μπορεί να έχει η συμπεριφορά ενός ατόμου για τον έλεγχο της συμπεριφοράς, τη μοίρα του άλλου και τη γενικότερη ευεξία του στη σχέση (Kelley, 1979). Το είδος και ο βαθμός αλληλεξάρτησης εαυτού-άλλου, η υποκειμενική τους αντίληψη για τη μεταξύ τους αναλογία κόστους-οφέλους (δηλαδή, η σχετική ισοτιμία) επιδρούν έτσι άμεσα στη συναισθηματική επικοινωνία τους (Aron, Aron, Tudor & Nelson, 1991. Guerrero & Andersen, 2000. Sprecher, 1986, 1992, 2001α). Η έκφραση και πρόσληψη-κατανόηση των συναισθημάτων του συντρόφου,

η διά αυτής έκφραση της ισοτιμίας στη σχέση, αποτελεί κατ' αυτό τον τρόπο τεκμήριο εμπιστοσύνης, ικανοποίησης, δέσμευσης και ισχυρού προσωπικού κινήτρου συμμετοχής και διατήρησης της σχέσης (Canary & Stafford, 1993· Kelley, 1983· Rusbult et al., 2000· Sprecher, 2001β, 2002· Sprecher & Cate, 2004). Οι σύντροφοι αυτοαποκαλυπτόμενοι διά της συναισθηματικής έκφρασης (Guerrero & Andersen, 2000· Laurenceau et al., 1998) ριποκινδυνεύουν για τη σχέση, καθίστανται ευάλωτοι στην εκμετάλλευση του άλλου διότι δι' αυτού του τρόπου προσδοκούν ότι ο σύντροφος θα αυτοαποκαλυφθεί με ανάλογο τρόπο. Στη συναισθηματική επικοινωνία υπεισέρχεται επομένως η προσδοκία της συνεισφοράς σε αυτοαποκάλυψη αμοφτέρων των συντρόφων στη σχέση (Ickes, Paterson, Rajcecki & Tanford, 1982). Ωστόσο, η προσδοκία αυτή δεν μπορεί να εκληφθεί από τα μέλη της ερωτικής дуάδας ως δεδομένη, γι' αυτό άλλωστε τα συναισθήματα έχουν υψηλότερη ανταλλακτική αξία και ισχυρότατη συμβολική σημασία με σοβαρές συνέπειες για την εκατέρωθεν εκτίμηση εαυτού και το αμοιβαίο κίνητρο διατήρησης της σχέσης (Aron et al., 1991· Lerner & Mikula, 1994). Αλλά και η ίδια η εξασθένηση του κινήτρου για διατήρηση της σχέσης είναι πιθανό να οδηγεί σε υποβάθμιση της συναισθηματικής επικοινωνίας. Κίνητρα για διατήρηση της ερωτικής σχέσης και συναισθηματική επικοινωνία δεν αποκλείεται να συνδέονται μεταξύ τους σαν σε συνεχώς ανατροφοδοτούμενη σπείρα, κατά τρόπο ώστε χαμηλότερο κίνητρο να υποβαθμίζει τη συναισθηματική επικοινωνία και υποβαθμισμένη επικοινωνία να μειώνει ακόμη περαιτέρω το κίνητρο κ.ο.κ. (πρβλ. Forgas, 2001).

Με βάση το παραπάνω σκεπτικό, οι ερωτικοί σύντροφοι που έχουν σχετικά ασθενέστερο κίνητρο διατήρησης της σχέσης αναμένεται να επικοινωνούν συναισθηματικά λιγότερο (είτε ως έκφραση των δικών τους συναισθημάτων είτε ως κατανόηση των συναισθημάτων του άλλου) από τους έχοντες ισχυρότερο ή και από τους έχοντες αμοιβαία ισχυρό κίνητρο. Ασθενέστερο κίνητρο διατήρησης της σχέσης ή έστω αποκατάστασης της διαταραγμένης ισορροπίας της πρέπει να έχουν οι υπερωφελημένοι μίας ανισότιμης σχέσης (Hatfield, Traupmann, Sprecher, Utne & Hay, 1985· Prins, Buunk & Van Yperen, 1992). Πράγματι, η μοναδική, πλησιέστερη προς το εμπειρικό ερώτημα της σχέσης ισοτιμίας-συναισθηματικής επικοινωνίας μελέτη έδειξε ότι οι υπερωφελημένοι δε δείχνουν να ενδιαφέρονται να εκφράσουν συναισθήματα για τη σχέση ή τα εκφράζουν με ανειλικρινή τρόπο (Canary & Stafford, 1993). Οι υποωφελημένοι, αντίθετα, αναμένεται να έχουν ισχυρότερο κίνητρο αποκατάστασης της ισορροπίας στην ανισότιμη σχέση τους (Hatfield et al., 1985). Έτσι, είναι αναμενόμενο να χρησιμοποιούν τη συναισθηματική επικοινωνία, είτε τη συναισθηματική έκφραση είτε την κατανόηση, ως μέσο άσκησης συμπεριφορικού ελέγχου (Kelley, 1979) για την κινητοποίηση του υπερωφελημένου συντρόφου τους ώστε, για παράδειγμα, να αυξήσει τις εισφορές του στη σχέση προκειμένου να αποκατασταθεί η σχεσιακή ισοτιμία. Εναλλακτικά, ο υποωφελημένος σύντροφος μπορεί κυρίως με τη συναισθηματική κατανόηση του υπερωφελημένου να επιχειρήσει τη νοερή ή ψυχολογική αποκατάσταση της ανισορροπίας στη σχέση π.χ. υποτιμώντας παραμορφωτικά τα υπερβολικά κόστη που ο ίδιος καταβάλλει για τη σχέση, με το να δείχνει υπερβολική κατανόηση «για τις ιδιαίτερες ανάγκες ενός ιδιαίτερου συντρόφου» (Hatfield et al., 1985).

Γενικά λείπουν μελέτες που εξετάζουν το ερώτημα της σχέσης ισοτιμίας/ανισοτιμίας και συναισθηματικής επικοινωνίας υπό το πρίσμα ειδικά της ερωτικής σχέσεως. Η έρευνα των Byers & Demmons (1999), αν και σχετίζεται με το ερώτημα, εξετάζει τις επιπτώσεις της ισοτιμίας στην έκφραση-κατανόηση των διαμειβόμενων σεξουαλικών συναισθημάτων της ερωτικής σχέσης. Εντούτοις, η σεξουαλική επικοινωνία αποτελεί μέρος μόνο της συναισθηματικής επικοινωνίας των ερωτικών σχέσεων, οι οποίες έχουν κοινωνικό χαρακτήρα (Gagnon, 1990· Hendrick & Hendrick, 2004· LaRossa & Reitzes, 1993· Hatfield, Utne & Traupmann, 1979) που

υπαγορεύει συναισθηματική επικοινωνία μέσω πολλαπλών διαύλων, γνωστικών, θυμικών, σωματικών και ασφαλώς σεξουαλικών (π.χ. Guerrero & Andersen, 2000· Hendrick & Hendrick, 2004· Noller & Ruzzene, 1991). Ο σημαντικός ρόλος τόσο των δύο μεταβλητών, της ισοτιμίας και της συναισθηματικής επικοινωνίας, υπό την έννοια που την περιγράψαμε, στη λειτουργικότητα και αρμονία της ερωτικής σχέσης καθιστά τη διατύπωση του σχετικού εμπειρικού ερωτήματος αναγκαία (Byers & Wang, 2004).

Υποθέσεις

Σύμφωνα με τη γενική και κλασική διατύπωση της ΘΙ (Hatfield et al., 1985), η ανισοτιμία δημιουργεί γενική δυσφορία και εμμέσως επηρεάζει δυσμενώς την επικοινωνία στη σχέση. Στην ισότιμη επομένως σχέση, η ατμόσφαιρα ευφορίας και αμοιβαίας εμπιστοσύνης για την αυτοαποκάλυψη μέσω συναισθημάτων θα πρέπει να αντανakλάται στη γενική εκτίμηση ότι υπάρχει ποσοτικά μεγάλη ανταλλαγή συναισθημάτων μεταξύ των συντρόφων. Αντίθετα, στην ανισότιμη σχέση, το κλίμα δυσφορίας και κλονισμένης αμοιβαίας εμπιστοσύνης για την αυτοαποκάλυψη μέσω συναισθημάτων θα αντανakλάται στη γενική εκτίμηση πως η συναισθηματική επικοινωνία μεταξύ των συντρόφων είναι ποσοτικά μικρή. *Επομένως, τα επίπεδα αντιλαμβανόμενης επικοινωνιακής συναισθηματικής έκφρασης αλλά και κατανόησης στην ισότιμη σχέση θα είναι υψηλότερα από ό,τι στις ανισότιμες. Όσον αφορά τους συντρόφους των ανισότιμων σχέσεων, σύμφωνα με τη ΘΙ, οι υποωφελημένοι έχουν ισχυρότερο κίνητρο από τους υπερωφελημένους να κινητοποιήσουν διά της συναισθηματικής επικοινωνίας είτε την αυτοαποκάλυψη του συντρόφου τους είτε γενικότερα πρωτοβουλίες από αυτόν για την αποκατάσταση της μεταξύ τους ισοτιμίας είτε να παραμορφώσουν τη μεταξύ τους αναλογία συνειφορών-απολαβών. Επομένως, τα επίπεδα αντιλαμβανόμενης επικοινωνιακής συναισθηματικής έκφρασης και κατανόησης θα είναι υψηλότερα για τον υποωφελημένο σύντροφο από ό,τι για τον υπερωφελημένο.*

Μέθοδος

Πειραματικό σχέδιο

Η υπόθεση της επίδρασης της ισοτιμίας στην αντίληψη συναισθηματικής επικοινωνίας ελέγχθηκε με σχέδιο μεταξύ ατόμων ως εξής: 3 (ισοτιμία στη σχέση: ισοτιμία, ανισοτιμία – με τον άνδρα υπερωφελημένο, ανισοτιμία – με τη γυναίκα υπερωφελημένη) x 2 (φύλο συμμετέχοντος). Το φύλο του απαντώντος και η ισοτιμία-ανισοτιμία απετέλεσαν τις ανεξάρτητες μεταβλητές, τα δε επίπεδα της ισοτιμίας-ανισοτιμίας υπεβλήθησαν σε πειραματικό χειρισμό. Εξαρτημένες μεταβλητές ήσαν οι δύο μορφές συναισθηματικής επικοινωνίας, η έκφραση συναισθημάτων προς το σύντροφο και η κατανόηση συναισθημάτων από το σύντροφο. Οι χειρισμοί της ανεξάρτητης μεταβλητής και οι εξαρτημένες μετρήσεις περιγράφονται παρακάτω. Το σχέδιο ήταν σχετικά ισορροπημένο.

Συμμετέχοντες

Στο πείραμα συμμετείχαν 454 φοιτητές και σπουδαστές, 223 άντρες και 231 γυναίκες, με Μ.Ο. ηλικίας τα 22.1 έτη (Τ.Α. 1.94). Προέρχονταν από μεγάλο εύρος Σχολών και Τμημάτων του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, του Πανεπιστημίου Μακεδονίας και των

Τεχνολογικών Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων Θεσσαλονίκης και διέμεναν στη Θεσσαλονίκη. Ως προς την καταγωγή τους, το 41.6% προέρχονταν από μητροπολιτικές περιοχές (Θεσσαλονίκη, Αθήνα), το 32.57% από μεγάλες επαρχιακές πόλεις, ενώ οι υπόλοιποι από μικρότερες κωμοπόλεις και χωριά. Ελέγχθηκε επίσης το εκπαιδευτικό επίπεδο της οικογένειας καταγωγής (μητέρας, πατέρα) και το επάγγελμα των γονέων. Καταβλήθηκε προσπάθεια ώστε οι συμμετέχοντες να κατανεμηθούν στις πειραματικές συνθήκες ισόρροπα ως προς το φύλο και κατά τρόπο που απέκλειε μεροληπτική αντιπροσώπευση σε μια πειραματική συνθήκη, όσον αφορούσε στον τόπο καταγωγής, την ηλικία, την εκπαίδευση της οικογένειας καταγωγής και το επάγγελμα των γονέων.

Πειραματικός χειρισμός

Ο χειρισμός της ανεξάρτητης μεταβλητής της ισοτιμίας-ανισοτιμίας έγινε με τρία υποθετικά σενάρια, ώστε να αποδοθούν με πειραματικές συνθήκες τα τρία επίπεδά της: ισοτιμία, υπερωφελημένος άντρας και υπερωφελημένη γυναίκα. Τα σενάρια περιέγραφαν με τρόπο γενικόλογό ένα συνηθισμένο ζευγάρι φοιτητών στη Θεσσαλονίκη, τον Γιώργο και την Κατερίνα. Το ένα σενάριο περιέγραφε μια ισότιμη σχέση μεταξύ τους, το άλλο μια ανισότιμη, με υπερωφελημένο τον Γιώργο και υποωφελημένη την Κατερίνα και το τρίτο μια ανισότιμη με υπερωφελημένη την Κατερίνα και υποωφελημένο τον Γιώργο. Τα σενάρια ήταν πανομοιότυπα ως προς τις λοιπές περιγραφικές λεπτομέρειες αλλά διαφοροποιούνταν συστηματικά χάρη σε προεπιλεγμένες λέξεις και φράσεις, ώστε άλλοτε να δίνεται η εικόνα της ισότιμης και άλλοτε της ανισότιμης σχέσης.

Οι λέξεις-φράσεις επελέγησαν έτσι ώστε να αποδίδουν γλαφυρά και εύληπτα πέντε ανταλλασσόμενα σε μια στενή διαπροσωπική σχέση αγαθά: α) εκδήλωση έρωτα προς τον σύντροφο, β) συναισθηματική συμπαράσταση και συζήτηση προβλημάτων, γ) κοινωνικότητα, δ) φυσική ελκυστικότητα, ε) υλική άνεση. Τα συγκεκριμένα αγαθά προτιμήθηκαν γιατί θεωρήσαμε πως ήταν κοινά στις θεωρίες της ισοτιμίας αλλά και στην εμπειρία από σχέσεις του υπό μελέτη φοιτητικού πληθυσμού. Στο σενάριο της ισοτιμίας, οι συνεισφορές-απολαβές των μελών του ζευγαριού εξισορροπήθηκαν ως προς τα πέντε αγαθά. Το κάθε μέλος παρουσιάστηκε να είναι εξίσου εκδηλωτικό ερωτικά (εξέφραζαν ο ένας τον έρωτά του για τον άλλο), ευαίσθητο στα προβλήματα του άλλου (συζητούσαν και συμπαραστέκονταν στα προβλήματα αλλήλων), με καλό δίκτυο φίλων (κοινωνικότητα), προσωπική ομορφιά (φυσική ελκυστικότητα) και ενδιαφέρον για την οικονομική στήριξη της σχέσης (άνεση υλικών αγαθών). Στο σενάριο της ανισοτιμίας, το υπερωφελημένο μέλος παρουσιάζεται να συνεισφέρει στη σχέση μόνο τη φυσική του ελκυστικότητα ενώ απολάβει από το υποωφελημένο μέλος όλα τα άλλα πλην αυτού. Ουσιαστικά η αναλογία ανταμοιβής-κόστους για τους ανισότιμους υπερωφελημένους ήταν 1/4, δηλαδή το κόστος της φυσικής ελκυστικότητας που εισέφεραν στη σχέση έναντι των τεσσάρων ανταμοιβών, της ερωτικής έκφρασης, συμπαράστασης, κοινωνικότητας και οικονομικής άνεσης, που εισέπρατταν. Η αναλογία αντιστρεφόταν για τους υποωφελημένους.

Εξαρτημένες μετρήσεις

Μέτρηση συναισθηματικής επικοινωνίας. Η μέτρηση της συναισθηματικής επικοινωνίας αφορούσε τόσο στην κατανόηση συναισθημάτων όσο και στην έκφραση μεταξύ του υποθετικού ζευγαριού των σεναρίων. Κατασκευάστηκαν τέσσερις συνολικά ερωτήσεις. Οι δύο ζητούσαν από τους συμμετέχοντες να εκτιμήσουν κατά πόσο ο ήρωας των σεναρίων, ο Γιώργος, «κατανοεί τα συναισθήματα της Κατερίνας», σε πεντάβαθμη κλίμακα (1 = πολύ λίγο έως 5 = πάρα πολύ) και αντίστοιχα κατά πόσο το ίδιο συνέβαινε για την Κατερίνα. Οι άλλες δύο

ερωτήσεις μετρούσαν τη συναισθηματική έκφραση ζητώντας από τα άτομα να εκτιμήσουν κατά πόσο ο Γιώργος «εκφράζει τα συναισθήματά του» στην Κατερίνα και αντίστοιχα η Κατερίνα στον Γιώργο.

Δημογραφικά στοιχεία

Οι ερωτήσεις δημογραφικών στοιχείων περιορίστηκαν στις απολύτως απαραίτητες για την αδρή περιγραφή του δείγματος (με βάση αυτές περιγράφηκε παραπάνω) και στην αποφυγή μεροληπτικής κατανομής των συμμετεχόντων στις συνθήκες. Περιλάμβαναν το φύλο, την ηλικία, τη σχολή, το τμήμα, το έτος σπουδών, την εκπαίδευση, τον τόπο διαμονής και το επάγγελμα των γονέων.

Εργαλείο έρευνας και διαδικασία

Το εργαλείο έρευνας ήταν ένα ερωτηματολόγιο το οποίο διαμορφώθηκε για να περιλαμβάνει τους παραπάνω χειρισμούς και μετρήσεις, ως εξής: Στην πρώτη σελίδα των οδηγιών δινόταν η ταυτότητα της έρευνας, η οποία περιγραφόταν ως «έρευνα διαπροσωπικών σχέσεων». Τα άτομα καλούνταν να απαντήσουν στις ερωτήσεις εθελοντικά και ανώνυμα, χωρίς να ξεφυλλίζουν το ερωτηματολόγιο. Κατόπιν διάβαζαν το σενάριο της σχέσης και, προκειμένου να εστιάσουν καλύτερα σε αυτό, τους ζητούσαν να γράψουν μερικές φράσεις περιγράφοντας τη σχέση που περιείχε με δικά τους λόγια. Ακολουθούσαν οι δύο εξαρτημένες μετρήσεις για την επικοινωνία με τη σειρά που παρουσιάστηκαν παραπάνω. Οι γυναίκες συμμετέχουσες αποκρίνονταν σε εκδοχή του ερωτηματολογίου που τους ζητούσε να κάνουν την εκτίμησή για κάθε είδος επικοινωνίας, πρώτα για τη γυναίκα ηρωίδα και μετά για τον άνδρα, ενώ το αντίστροφο ζητούνταν από τους άνδρες. Έπονταν μία σελίδα με τα δημογραφικά στοιχεία. Οι συμμετέχοντες προσεγγίστηκαν ατομικά από τους ερευνητές σε χώρους του Πανεπιστημίου (βιβλιοθήκη, κυλικείο, διαδρόμους, έξω από αίθουσες κ.λπ.). Η συμπλήρωση του ερωτηματολογίου γινόταν ατομικά, επί τόπου, με τη διακριτική παρουσία του ερευνητή. Διαρκούσε περίπου 15-20 λεπτά.

Αποτελέσματα

Η μέτρηση της επικοινωνίας μεταξύ των συντρόφων έγινε με δύο ερωτήματα, το πρώτο για την κατανόηση των συναισθημάτων του/της συντρόφου και το δεύτερο για την έκφρασή τους. Οι εξαρτημένες επομένως μετρήσεις της συναισθηματικής επικοινωνίας ήταν συνολικά τέσσερις, δύο για τις δύο μορφές συναισθηματικής επικοινωνίας κάθε συντρόφου, του άνδρα και της γυναίκας. Οι δύο μορφές επικοινωνίας (έκφραση και κατανόηση συναισθημάτων) θεωρήθηκαν ανεξάρτητες μεν, πλην όμως εννοιολογικά και ψυχολογικά συγγενείς μορφές συναισθηματικής επικοινωνίας και ως εκ τούτου υποβλήθηκαν μαζί σε ενιαία πολλαπλή ανάλυση διακύμανσης με βάση το πειραματικό σχέδιο. Ελέγχθηκε δηλαδή η επίδραση των ανεξάρτητων μεταβλητών: α) ισοτιμία στη σχέση (ισότιμη σχέση, ανισότιμη με άνδρα υπερωφελημένο, ανισότιμη με γυναίκα υποωφελημένη), και β) φύλο συμμετέχοντος, επί των δύο μορφών επικοινωνίας του άνδρα ήρωα και της γυναίκας ηρωίδας του σεναρίου της σχέσης.

Κατά την πολλαπλή ανάλυση διακύμανσης επί των μετρήσεων για τις μορφές επικοινωνίας προέκυψε μόνο κύρια επίδραση για την ισοτιμία στη σχέση, Πολλαπλό $F(8, 886) = 166.17$, $p < 0.000$. Κατά την εξέταση των επιμέρους μονομεταβλητών αναλύσεων διακύμανσης, διαπιστώθηκε ότι η επίδραση αυτή ασκούνταν και στις τέσσερις μετρήσεις συναισθηματικής

επικοινωνίας. Για διευκόλυνση, περιγράφουμε τις κύριες αυτές επιδράσεις ανά μορφή συναισθηματικής επικοινωνίας. Οι μέσοι όροι των εκτιμήσεων των συμμετεχόντων για την συναισθηματική κατανόηση και συναισθηματική έκφραση του άνδρα και της γυναίκας της υποθετικής ερωτικής σχέσης φαίνονται στον Πίνακα 1. Οι post hoc έλεγχοι για διαφορές μεταξύ μέσων όρων έγιναν σε όλες τις περιπτώσεις που αναφέρονται διαφορές μέσων όρων με τη μέθοδο πολλαπλών συγκρίσεων Scheffé.

Συναισθηματική κατανόηση. Υπήρχε κύρια επίδραση της ισοτιμίας στη σχέση επί της εκτιμώμενης συναισθηματικής κατανόησης του άνδρα ήρωα του σεναρίου προς τη γυναίκα ηρωίδα, $F(2, 446) = 163.56$, $p < 0,000$ και επί της εκτιμώμενης συναισθηματικής κατανόησης της γυναίκας ηρωίδας προς τον άνδρα $F(2, 446) = 106.19$, $p < 0.000$. Ο έλεγχος των μέσων όρων που ακολούθησε έδειξε ότι, άσχετα με το φύλο των ηρώων ή ηρωίδων του σεναρίου, η εκτίμηση των συμμετεχόντων ήταν ότι οι υπερωφελημένοι σύντροφοι είχαν τη λιγότερη συναισθηματική κατανόηση από ισότιμους και υποωφελημένους. Για τους άνδρες υπερωφελημένους εκτιμήθηκε ότι είχαν λιγότερη συναισθηματική κατανόηση ($M.O. = 1.66$) από τους ισότιμους ($M.O. = 3.47$) και υποωφελημένους ($M = 3.48$) ενώ, ομοίως, για τις γυναίκες υπερωφελημένες εκτιμήθηκε ότι είχαν λιγότερη συναισθηματική κατανόηση ($M.O. = 1.95$) από τους ισότιμους ($M.O. = 3.56$) και υποωφελημένους ($M.O. = 3.37$). Δεν διέφεραν μεταξύ τους οι εκτιμήσεις που αφορούσαν στη συναισθηματική κατανόηση για τους ισότιμους άνδρες και τους υποωφελημένους, ούτε τις ισότιμες και υποωφελημένες γυναίκες.

Συναισθηματική έκφραση. Ακριβώς ανάλογα ήταν τα ευρήματα που αφορούσαν στις εκτιμήσεις συναισθηματικής έκφρασης του άνδρα προς τη γυναίκα και το αντίστροφο. Συγκεκριμένα, βρέθηκε κύρια επίδραση της ισοτιμίας στη σχέση επί της συναισθηματικής έκφρασης του άνδρα προς τη γυναίκα, $F(2, 446) = 329.85$, $p < 0.000$ και της γυναίκας προς τον άνδρα $F(2, 446) = 292.97$, $p < 0.000$. Οι συγκρίσεις μέσων όρων αποκάλυψαν και πάλι ότι, άσχετα με το φύλο των πρωταγωνιστών των σεναρίων της σχέσης, η εκτίμηση των συμμετεχόντων ήταν ότι οι υπερωφελημένοι σύντροφοι εκφράζονταν συναισθηματικά λιγότερο από ισότιμους και υποωφελημένους. Για τους άνδρες υπερωφελημένους εκτιμήθηκε ότι έδειχναν λιγότερη συναισθηματική έκφραση ($M.O. = 1.53$) από τους ισότιμους ($M.O. = 3.52$) και υποωφελημένους ($M = 4.15$) ενώ, ομοίως, για τις γυναίκες υπερωφελημένες εκτιμήθηκε ότι έδειχναν λιγότερη συναισθηματική έκφραση ($M.O. = 1.74$) από τους ισότιμους ($M.O. = 3.74$) και υποωφελημένους ($M.O. = 4.04$). Δεν διέφεραν μεταξύ τους οι εκτιμήσεις που αφορούσαν στη συναισθηματική έκφραση για τους ισότιμους άνδρες και τους υποωφελημένους ούτε για τις ισότιμες και υποωφελημένες γυναίκες.

θέση πίνακα 1

Συζήτηση

Ισοτιμία και συναισθηματική επικοινωνία

Τα δεδομένα μας δεν υποστήριξαν την υπόθεση ότι θα είχαμε υψηλότερα επίπεδα αντιλαμβανόμενης επικοινωνιακής συναισθηματικής έκφρασης αλλά και κατανόησης στην ισότιμη σχέση από ό,τι στις ανισότιμες. Αντίθετα, τα υψηλότερα επίπεδα συναισθηματικής

έκφρασης παρατηρήθηκαν στις εκτιμήσεις που αφορούσαν τον υποωφελημένο σύντροφο, άνδρα ή γυναίκα, της ανισότιμης σχέσης, τα χαμηλότερα στις εκτιμήσεις για τον υπερωφελημένο σύντροφο, ενώ ενδιάμεσα τοποθετήθηκαν οι εκτιμήσεις για τα επίπεδα έκφρασης των ισότιμων συντρόφων. Ως προς τη συναισθηματική κατανόηση, οι εκτιμήσεις για τη συναισθηματική κατανόηση των ισότιμων και υποωφελημένων κινούνταν στα ίδια υψηλά επίπεδα χωρίς να διαφέρουν μεταξύ τους, ενώ εκάτερες διέφεραν από τα χαμηλά επίπεδα συναισθηματικής κατανόησης για τους υπερωφελημένους. Η υπόθεσή μας επομένως για τις εκτιμήσεις που αφορούσαν στη συναισθηματική επικοινωνία των ανισότιμων επιβεβαιώθηκε αλλά δεν είχαμε προβλέψει ότι οι εκτιμήσεις για τη συναισθηματική έκφραση των υποωφελημένων θα ξεπερνούσε αυτή των ισότιμων ούτε ότι η συναισθηματική τους κατανόηση δεν θα διέφερε από των ισότιμων.

Θεωρούμε ότι, παρά τη μερική επιβεβαίωση των υποθέσεών μας, τα ευρήματα μας δεν είναι ασύμφωνα προς τη θεωρία της ισοτιμίας. Η συναισθηματική επικοινωνία των ισότιμων δεν θα μπορούσε γενικά να θεωρηθεί χαμηλή εν σχέσει προς αυτή των ανισότιμων, το δε πρότυπο διαφορών των ανισότιμων μεταξύ τους και των υπερωφελημένων-υποωφελημένων προς τους ισότιμους είναι θεωρητικά ευεξήγητο. Ο ρόλος της συναισθηματικής επικοινωνίας είναι να συντηρεί το προσωπικό κίνητρο συμμετοχής και διατήρησης της σχέσης κυρίως μέσω της τροφοδότησης της διεργασίας της εκατέρωθεν αυτοαποκάλυψης, η οποία είναι εξαιρετικά σημαντική για την οικοδόμηση κλίματος εμπιστοσύνης και δέσμευσης στη σχέση (πρβλ. Aron et al., 1991· Sprecher, 2002· Sprecher & Cate, 2004). Για το λόγο αυτόν τα άτομα αναλαμβάνουν, εκατέρωθεν αυτοαποκαλυπτόμενα, να ρισκινούν ή στρατηγικά-χειριστικά να δείξουν ότι ρισκινούν την αυτοεκτίμησή τους, προκειμένου να κινητοποιήσουν το σύντροφό τους να συνεισφέρει ή γενικότερα να συμμετάσχει στη σχέση και το πράττουν κυρίως μέσω της έκφρασης συναισθημάτων προς το σύντροφο και κατά δεύτερο λόγο μέσω της ένδειξης συναισθηματικής κατανόησης προς το σύντροφο (Adams, 1965· Altman, Vinsel & Brown, 1981· Derlega, Metts, Petronio & Margulis, 1993· Hatfield et al., 1985). Η μεν συναισθηματική κατανόηση δημιουργεί το κατάλληλο κλίμα αμοιβαιότητας και εμπιστοσύνης ώστε ο σύντροφος, «απολαμβάνοντας» τον ανοιχτό διάυλο κατανόησης των συναισθημάτων του και της αποδοχής, να επικοινωνήσει αυτοαποκαλυπτόμενος, η δε έκφραση συναισθημάτων τον κινητοποιεί ενεργητικότερα να το πράξει.

Σύμφωνα με τη θεωρία της ισοτιμίας, όταν η κατανομή αγαθών στη σχέση είναι ανισόρροπη, υφίσταται δηλαδή ανισοτιμία, αναπτύσσεται στους συντρόφους κίνητρο αποκατάστασής της. Οι συμμετέχοντες στο πείραμά μας, αντιλήφθηκαν ότι για τους υποωφελημένους είναι δυσανάλογη η κατανομή των αγαθών και ο υπερωφελημένος σύντροφός τους δεν επενδύει στη σχέση ή δεν ενδιαφέρεται αρκετά γι' αυτήν. Έτσι θεώρησαν εύλογο πως οι υποωφελημένοι θα επιχειρήσουν μέσω της συναισθηματικής επικοινωνίας να αποκαταστήσουν την υστέρηση αυτή ενεργητικά, κινητοποιώντας το σύντροφό τους πολύ περισσότερο από ό,τι οι ισότιμοι και φυσικά οι υπερωφελημένοι. Είναι εύληπτο άλλωστε πως και οι ισότιμοι και οι υπερωφελημένοι έχουν απτές αποδείξεις του ενδιαφέροντος του συντρόφου τους για τη σχέση από τις συνεισφορές των αντίστοιχων συντρόφων τους, τις ισότιμες από τους ισότιμους ή τις υπερβολικές από τους υποωφελημένους. Εξαιτίας αυτού, πιστεύουμε ότι στους μεν ισότιμους η συναισθηματική έκφραση κινείται σε επίπεδο επαρκές για την απλή τροφοδότηση του κλίματος αμοιβαιότητας στη σχέση, στους δε υπερωφελημένους δεν υφίσταται ανάγκη ιδιαίτερης κινητοποίησης του συντρόφου που, ούτως ή άλλως είναι «υπερκινητοποιημένος» μέσω των υπερβολικών εισφορών του. Αυτό ίσως είναι το νόημα της

επικοινωνιακής κατάστασης που καταγράφουν τα ευρήματά μας ως προς τη συναισθηματική έκφραση (βλ. Πίνακα 1).

Θεωρούμε ότι ανάλογες διεργασίες προκαλούν και την απεικόνιση της συναισθηματικής κατανόησης μεταξύ των συντρόφων της υποθετικής σχέσης. Οι εκτιμήσεις για τη συναισθηματική κατανόηση των ισότιμων και των υποωφελημένων κινούνται σε υψηλά και ίσα μεταξύ τους επίπεδα. Οι συμμετέχοντες εκτίμησαν ότι στους μεν ισότιμους υφίσταται η απλή ανάγκη απόκρισης προς τις συναισθηματικές ανάγκες του συντρόφου προκειμένου να διατηρηθεί το κλίμα αμοιβαιότητας και εμπιστοσύνης της ισότιμης σχέσης. Για τους υποωφελημένους εκτίμησαν ότι επίσης υφίσταται ανάγκη να τείνουν «ευήκοον ους» για σημεία επικοινωνιακής ανταπόκρισης του υπερωφελημένου συντρόφου τους προς τη δική τους (των υποωφελημένων) υπερδραστική συναισθηματική έκφραση (που είδαμε ότι αναμένεται να δείξουν). Το ιδιαίτερα «ευήκοον ους» του υποωφελημένου στη συναισθηματική κατανόηση του υπερωφελημένου συντρόφου ίσως να έχει ακόμη το νόημα της δημιουργίας κλίματος εμπιστοσύνης κατάλληλου ώστε ο υπερωφελημένος, που δεν έχει ιδιαίτερο κίνητρο να «καταβάλει κόστη» συνεισφέροντας στη σχέση, να νιώσει από αμοιβαιότητα (Ickes, Paterson, Rajecski & Tanford, 1982) ή έστω ενοχή (Sprecher, 1986, 1992, 2001a) την ανάγκη να αυξήσει και αυτός τη συναισθηματική έκφραση ή και κατανόησή του προς το σύντροφο, ο οποίος εμμέσως μπορεί να οδηγήσει στην αύξηση των εισφορών του στη σχέση και στην αποκατάσταση της διαταραγμένης ισοτιμίας. Ίσως για αυτόν το λόγο το επίπεδο κατανόησης του υποωφελημένου συντρόφου να παρουσιάζεται ίσο προς αυτό των ισότιμων, ως εάν επιχειρεί δηλαδή ο υποωφελημένος σύντροφος να προσομοιώσει την επικοινωνιακή θέση κατανόησης ενός ισότιμου συντρόφου έναντι του υπερωφελημένου!

Η παρούσα προσέγγιση δεν επιτρέπει να προβλέψουμε κατά πόσο η κατ' ευχήν συμπεριφορά των υποωφελημένων έχει αυξημένες ελπίδες να προκαλέσει «αυτοεκπληρούμενη προφητεία», να παράξει δηλαδή την επιθυμητή συμπεριφορά από τον υπερωφελημένο και μάλιστα την αποκάλυψη προσωπικών σκέψεων και συναισθημάτων και συνεισφορά αγαθών, παρόλο που κάτι ανάλογο έχει παρατηρηθεί σε σχετικά πειράματα, άσχετα με το παρόν πλαίσιο (Curtis & Miller, 1986). Μπορούμε όμως να εικάσουμε με βάση τις εκτιμήσεις για τα σχετικά χαμηλά επίπεδα συναισθηματικής κατανόησης και έκφρασης των υπερωφελημένων ότι μάλλον η προσπάθεια αυτή θα πέσει στο κενό, δεδομένου του ισχυρού κινήτρου των υπερωφελημένων να επενδύσουν στη σχέση, κίνητρο άλλωστε που στην πραγματικότητα υποσκάπτεται έτι περαιτέρω με το να υπερανταμείβεται και να υπερδικαιολογείται από το σύντροφό τους (πρβλ. το «φαινόμενο της υπερδικαιολόγησης», π.χ. Newman & Layton, 1984). Αντίθετα, μπορούμε να εικάσουμε ότι οι υποωφελημένοι θα συνεχίσουν τη συμπεριφορά της σχετικά αυξημένης συναισθηματικής κατανόησης προς το σύντροφό τους είτε αυτοεγκλωβιζόμενοι στην προσδοκία τους είτε ως μέσο αμυντικής υποκειμενικής αιτιολόγησης προς τον ίδιο τους τον εαυτό της μη απόκρισης του συντρόφου τους. Με τον τελευταίο ειδικά τρόπο, ο υποωφελημένος σύντροφος είναι δυνατόν να παραμένει επί πολύ στην ανισότιμη σχέση παρά τη δυσφορία του για την «αντικειμενική» υποωφέλειά του.

Περιορισμοί, προοπτικές και συμπεράσματα

Δεν ήταν στόχος της έρευνας αυτής να εξετάσει αν η ισοτιμία αυθόρμητως ανακύπτει μεταξύ των περιεχομένων της απλολαϊκής θεωρίας για τη σχέση, εάν και υπό ποιες συνθήκες ενεργοποιείται αυθόρμητα και πόσο σημαντικό ρόλο έχει εν σχέσει προς άλλα περιεχόμενα. Είναι σκόπιμο άλλες έρευνες να ασχοληθούν με τα ζητήματα αυτά. Η έρευνά μας πάντως έδειξε, έστω και στη στιγμιαία και στατική αναπαράσταση μιας σχέσης που μπορεί να αιχμαλωτίσει η

πειραματική μεθοδολογία, ότι εάν και εφόσον ο κανόνας ανακύψει, επηρεάζει τις εκτιμήσεις για τη συναισθηματική επικοινωνία. Κατά τη σχετική **βιβλιογραφία**, η ισοτιμία ενδέχεται να δρα επηρεάζοντας καταλυτικές για τη σχέση μεταβλητές, είτε στην αρχή της δημιουργίας της σχέσης (Sprecher, 2001β) είτε στην αρχή της διαδικασίας διάλυσής της (Duck, 1982), ως αποτέλεσμα συναισθημάτων δυσφορίας, τα οποία μάλιστα η ίδια περαιτέρω κλιμακώνει (Grote & Clark, 2001). Περαιτέρω έρευνα θα πρέπει να εξετάσει τις συνθήκες υπό τις οποίες αναμένεται να ενεργοποιηθεί η ισοτιμία και τις συνέπειές της για τη συναισθηματική επικοινωνία, ιδίως σε κρίσιμα στάδια της σχέσης στα οποία η επικοινωνιακή ποιότητα θα μπορούσε να έχει καταλυτική σημασία, είτε εποικοδομητική για τη διατήρηση της σχέσης, είτε υποβοηθητική για τη σχετικά πιο ανώδυνη έξοδο από αυτήν. Εξαιτίας ακριβώς του ρόλου της επικοινωνίας στη δυναμική πορεία της σχέσης, είναι απαραίτητο να εξεταστεί η κατεύθυνση της αιτιακής σχέσης πιο συστηματικά. Ίσως η αυξημένη και ποιοτικά καλή επικοινωνία να δημιουργεί, βελτιώνει και αποκαθιστά την αναλογία συνεισφορών-απολαβών στη σχέση αν και ευρήματα σχετικά με τη συναισθηματική ικανοποίηση στη σχέση δείχνουν ότι μάλλον η ισοτιμία είναι ο ισχυρότερος και αρχικός αιτιακός παράγοντας και η επικοινωνία το αποτέλεσμα, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν επαναεισάγεται ως αγαθό αυτή καθαυτή στην αναλογία συνεισφορών-απολαβών των συντρόφων, τροποποιώντας την (Sprecher & Cate, 2004· Van Yperen & Buunk, 1990).

Μελλοντική έρευνα θα πρέπει να εξετάσει, με κάποιας μορφής οιονεί πειραματικό σχέδιο ανάλογο με το παρόν, την επίδραση της ισοτιμίας στο προσωπικό βίωμα της συναισθηματικής επικοινωνίας σε πραγματικές σχέσεις. Εκτός αυτού, καλό θα ήταν να συμπεριλάβει συγκεκριμένα και λεπτομερή συναισθηματικά περιεχόμενα στους δύο διαύλους επικοινωνίας (έκφραση και κατανόηση), που εδώ μελετήσαμε χωρίς αναφορά σε περιεχόμενα, χρησιμοποιώντας τους δύο διαύλους μάλλον προβολικά.

Ο χειρισμός της ισοτιμίας-ανισοτιμίας στο παρόν πείραμα έγινε μέσω της συστηματικής ρύθμισης της αναλογίας εισφορών-απολαβών συγκεκριμένων ανταλλάξιμων αγαθών για τον άνδρα ήρωα και την ηρωίδα του σεναρίου, ανά πειραματική συνθήκη (σενάριο), ισοτιμίας-ανισοτιμίας / υπερωφέλεια, ανισοτιμίας/υποωφέλεια. Μεταξύ των χειριζόμενων ανά συνθήκη ανταλλάξιμων αγαθών ήταν και η «συναισθηματική συμπαράσταση και συζήτηση προβλημάτων» όπως και η «έκφραση αγάπης προς τον σύντροφο». Μετρώντας ως εξαρτημένη μεταβλητή την εκτίμηση της συναισθηματικής κατανόησης και έκφρασης των ηρώων, είναι δυνατόν τα ευρήματά μας απλώς να αντικατοπτρίζουν τον πειραματικό χειρισμό, αποτελώντας μεθοδολογικά παραπροϊόντα και όχι απόρροια των θεωρητικών μας υποθέσεων. Πράγματι, είναι αναμενόμενο μεθοδολογικό παραπροϊόν ο υποωφελημένος να εκφράζεται συναισθηματικά και να κατανοεί περισσότερο από τον υπερωφελημένο και τον ισότιμο εφόσον έτσι τους παρουσίαζαν τα σενάρια. Όμως, αφού υπενθυμίσουμε ότι το πειραματικό σχέδιο ήταν διϋποκειμενικό, δηλαδή διαφορετικοί συμμετέχοντες έκαναν τις εκτιμήσεις τους σε κάθε πειραματική συνθήκη (σενάριο) και άρα ήταν αδύνατο να εικάσουν τον χειρισμό της ισοτιμίας-ανισοτιμίας που απεικόνιζαν οι άλλες συνθήκες, θα πρέπει να αναρωτηθούμε: α) για ποιο λόγο οι συμμετέχοντες εκτίμησαν ότι οι υποωφελημένοι εκφράστηκαν συναισθηματικά περισσότερο από τους υπερωφελημένους αλλά και από τους ισότιμους; β) γιατί εκτιμήθηκε ότι κατανόησαν συναισθηματικά περισσότερο μεν από τους υπερωφελημένους αλλά όσο οι ισότιμοι; Το συγκεκριμένο πρότυπο ευρημάτων απέχει από το πρότυπο των εισφορών-απολαβών του πειραματικού χειρισμού που σχετίζεται με την «έκφραση αγάπης» και τη «συναισθηματική συμπαράσταση» και ο λόγος που προέκυψε δεν μπορεί παρά να έχει να κάνει με τις υποθέσεις της θεωρίας που το πείραμα επιχείρησε να ελέγξει. Μολαταύτα, μελλοντικός πειραματικός σχεδιασμός είναι σκόπιμο να αποφύγει το σκόπελο της σύγχυσης αυτής.

Τα ευρήματα της έρευνάς μας παρουσιάζουν ενδιαφέρουσα και πρωτότυπη εσωτερική συνοχή σύμφωνα με τη θεωρία της ισοτιμίας, και ως σύνολο είναι συνεπή προς τις θέσεις της παρόλο που δεν επιβεβαιώθηκαν επακριβώς ορισμένες από τις επιμέρους προβλέψεις μας. Ουσιαστικά, λοιπόν, μπορεί κανείς να συμπεράνει ότι όσον αφορά στις απλολαϊκές εκτιμήσεις των νέων για τις σχέσεις των συνομηλίκων τους, η ισοτιμία έχει θετικές συνέπειες για τη συναισθηματική επικοινωνία του ερωτικού ζευγαριού και η ανισοτιμία δυσμενείς. Για την ανισοτιμία ειδικότερα μοιάζει να θεωρούν πως εγκλωβίζει τον υποωφελημένο σύντροφο σε έναν μάταιο αγώνα να κινητοποιήσει τον υπερωφελημένο σύντροφο μέσω της συναισθηματικής κατανόησης και έκφρασης ώστε να συνεισφέρει περισσότερο στην ερωτική σχέση ενώ από την άλλη αμβλύνει το ενδιαφέρον του υπερωφελημένου γι' αυτήν. Η όλη λειτουργικότητα της ερωτικής σχέσης ίσως και να υποσκάπτεται από τις επικοινωνιακές συνέπειες της ανισοτιμίας.

Βιβλιογραφία

- Adams, J. S. (1965). Inequity in Social Exchange. In L. Berkowitz (ed.), *Advances in Experimental Social Psychology* (vol. 2, pp. 267-299). New York: Academic Press.
- Altman, I. Vinsel, A. & Brown, B. A. (1981). Dialectic Conceptions in Social Psychology: An Application of Social Penetration and Privacy Regulation. In L. Berkowitz (ed.), *Advances in Experimental Social Psychology* (vol. 14). New York: Academic Press.
- Aron, A. Aron, E. N., Tudor, M. & Nelson, G. (1991). Close Relationships as Including Other in the Self. *Journal of Personality and Social Psychology*, 60, 241-253.
- Berscheid, E. & Reis, H. T. (1998). Attraction and Close Relationships. In D. T. Gilbert, S. T. Fiske & G. Lindzey (eds.), *The Handbook of Social Psychology* (4th ed., pp. 193-281). San Francisco, CA: McGraw-Hill.
- Brehm, S. (1992). *Intimate Relationships*, New York: McGraw-Hill.
- Byers, E. S. & Demmons, S. (1999). Sexual Satisfaction and Sexual Self-Disclosure within Dating Relationships. *The Journal of Sex Research*, 36, 180-189.
- Byers, E. S. & Wang, A. (2004). Understanding Sexuality in Close Relationships from the Social Exchange Perspective. In J. H. Harvey, A. Wenzel & S. Sprecher (eds.), *The Handbook of Sexuality in Close Relationships* (pp. 203-234). London: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.
- Canary, J. D. & Stafford, L. (1993). Equity in the Preservation of Personal Relationships. In J. Harvey & A. Wenzel, *Close Romantic Relationships, Maintenance and Enhancement*. New York: McGraw-Hill.
- Curtis, R. C. & Miller, K. (1986). Believing Another Likes or Dislikes You: Behaviors Making the Beliefs Come True. *Journal of Personality and Social Psychology*, 51, 284-290.
- Derlega, V. J., Metts, S. Petronio, S. & Margulis, S. T. (1993). *Self-Disclosure*. Newbury Park, CA: Sage.
- Duck, S. (1982). A Topography of Relationship Disengagement and Dissolution. In S. W. Duck (ed.), *Personal Relationships. Vol. 4. Dissolving Personal Relationships* (pp. 1-30). New York: Academic Press.
- Fitness, J. (1996). Emotion Knowledge Structures in Close Relationships. In J. O. Fletcher & J. Fitness (eds.), *Knowledge Structures in Close Relationships* (pp. 195-217). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Fitzpatrick, M. (1988). *Between Husbands and Wives: Communication in Marriage*. Newbury Park, CA: Sage.
- Fitzsimons, G. & Bargh, J. (2003). Thinking of You: Nonconscious Pursuit of Interpersonal Goals Associated with Relationship Partners. *Journal of Personality and Social Psychology*, 84(1), 148-164.
- Fletcher, G. (2002). *The New Science of Intimate Relationships*. Massachusetts: Blackwell Publishing.
- Fletcher, G. J. & Thomas, G. (1996). Close Relationships Lay Theories: Their Structure and Function. In G. J. Fletcher & J. Fitness (eds.), *Knowledge Structures in Close Relationships: A Social Psychological Approach* (pp. 3-24). New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.
- Foa, E. Z. & Foa, U. G. (1980). Resource Theory: Interpersonal Behavior as Exchange. In K. Gergen, M. Greenberg & R. Willis (eds.), *Social Exchange: Advances in Theory and Research*. New York: Plenum.

- Forgas, J. P. (2001). Affective Influences on Communication and Attribution in Relationships. In V. Manusov & J. H. Harvey (eds.), *Attribution, Communication, Behavior and Close Relationships* (pp. 3-20). Cambridge: Cambridge University Press.
- Gagnon, J. H. (1990). The Implicit and Explicit Use of Scripting Perspective in Sex Research. *Annual Review of Sex Research*, 1, 1-43.
- Gottman, J. M. (1998). Psychology and the Study of Marital Processes. *Annual Review of Psychology*, 49, 169-197.
- Gottman, J., Notarius, C., Gons, J. & Markman, H. (1976). *A Couple's Guide to Communication*. Champaign, IL: Research Press.
- Grote, N. K. & Clark, M. S. (2001). Perceiving Unfairness in the Family: Cause or Consequence of Marital Distress? *Journal of Personality and Social Psychology*, 80(2), 282-293.
- Guerrero, L. K. & Andersen, P. A. (2000). Emotion in Close Relationships. In C. Hendrick & S. S. Hendrick (eds.), *Close Relationships, A Sourcebook* (pp. 171-183). Thousand Oaks: Sage.
- Hatfield, E. (1988). Passionate and Companionate Love. In R. J. Sternberg & M. L. Barnes (eds.), *The Psychology of Love* (pp. 191-217). New Haven and London: Yale University Press.
- Hatfield, E. Utne, M. K. & Traupmann, J. (1979). Equity Theory and Intimate Relationships. In R. L. Burgess & T. L. Huston (eds.), *Social Exchange in Developing Relationships* (pp. 99-133). New York: Academic Press.
- Hatfield, E. Traupmann, J. Sprecher, S. Utne, M. & Hay, J. (1985). Equity and Intimate Relationships: recent research. In W. Ickes (ed.), *Compatible and Incompatible Relationships* (pp. 91-117). New York: Springer.
- Hendrick, C. & Hendrick, S. S. (2004). Sex and Romantic Love: Connects and Disconnects. In J. H. Harvey, A. Wenzel & S. Sprecher (eds.), *The Handbook of Sexuality in Close Relationships* (pp. 159-182). Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.
- Hendrick, S. & Hendrick, C. (1997). Love and Satisfaction. In R. J. Sternberg & M. Hojjat (eds.), *Satisfaction in Close Relationships* (pp. 56-78). New York: The Guilford Press.
- Hendrick, S. S. & Hendrick, C. (1992). *Romantic Love*. Newbury Park, CA: Sage.
- Ickes, W. J., Paterson, M. L., Rajecki, D. W. & Tanford, S. (1982). Behavioral and Cognitive Consequences of Reciprocal Versus Compensatory Responses to Preinteraction Expectancies. *Social Cognition*, 1, 160-190.
- Kelley, H. H. (1979). *Personal Relationships: Their Structures and Processes*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Kelley, H. H. (1983). Love and Commitment. In H. H. Kelley, E. Berscheid, A. Christensen, J. H. Harvey, T. L. Huston, G. Levinger, E. McClinton, L. A. Peplau & D. R. Peterson (eds.), *Close Relationships* (pp. 265-314).
- LaRossa, R. & Reitzes, D. (1993). Symbolic Interactionism and Family Studies. In P. G. Boss, W. J. Doherty, R. LaRossa, W. R. Schumm & S. K. Steinmetz (eds.), *Sourcebook of Family Theories and Methods: A Contextual Approach* (pp. 135-166). New York: Plenum.
- Laurenceau, J. P., Pietromonaco, P. R. & Feldman Barret, L. (1998). Intimacy as an Interpersonal Process: The Importance of Self-Disclosure, and Perceived Partner Responsiveness in Interpersonal Exchanges. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74, 1238-1251.

- Lee, J. A. (1977). A Typology of Styles of Loving. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 3, 173-182.
- Lerner, G. & Mikula, M. J. (1994). Entitlement and the Affectional Bond: Reflections and Conclusions. In M. J. Lerner & G. Mikula (eds.), *Entitlement and the Affectional Bond. Justice in Close Relationships* (pp. 325-340). New York: Plenum Press.
- Manusov, V. & Harvey, J. H. (2001). *Attribution, Communication Behavior and Close Relationships*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Berscheid, E. & Reis, H. (1998). Attraction and Close Relationships. In D. Gilbert, S. Fiske & G. Lindzey (eds.), *Handbook of Social Psychology* (4th ed., pp. 193-281). New York: McGraw-Hill.
- Markman, H. J. (1981). Prediction of Marital Distress: A 5-year Follow-Up. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 49, 760-762.
- McClintock, C. G., Kramer, R. M. & Keil, L. J. (1984). Equity and Social Exchange in Human Relationships. *Advances in Experimental Social Psychology*, 17, 183-227.
- Michaels, J. W., Edwards, J. N. & Acock, A. C. (1984). Satisfaction in Intimate Relationships as a Function of Inequality, Inequity, and Outcomes. *Social Psychology Quarterly*, 47(4), 347-357.
- Newman, J. & Layton, B. D. (1984). Overjustification. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 10, 419-425.
- Noller, P. & Ruzzene, M. (1991). Communication in Marriage: The Influence of Affect and Cognition. In G. J. Fletcher & F. D. Fincham (eds.), *Cognition and Close Relationships* (pp. 203-234). Hillsdale: NJ: Erlbaum.
- Noller, P. (1984). *Nonverbal Communication and Marital Interaction*. Oxford: Pergamon Press.
- Prins, K. S., Buunk, A. P. & Van Yperen, N. W. (1992). Equity, Normative Disapproval and Extramarital Sex. *Journal of Social and Personal Relationships*, 10, 39-53.
- Regan, P. C. & Sprecher, S. (1995). Gender Differences in the Value of Contributions to Intimate Relationships: Egalitarian Relationships are Not Always Perceived to Be Equitable. *Sex Roles*, 33, 221-238.
- Rusbult, C. E., Arriaga, X. B. & Agnew, C. R. (2000). Interdependence in Close Relationships. In G. J. Fletcher & M. S. Clark (eds.), *Blackwell Handbook of Social Psychology: Interpersonal Processes* (pp. 359-387). London: Blackwell.
- Sprecher, S. (1986). The Relation between Inequity and Emotions in Close Relationships. *Social Psychology Quarterly*, 49(4), 309-321.
- Sprecher, S. (1992). How Men and Women Expect to Feel and Behave in Response to Inequity in Close Relationships. *Social Psychology Quarterly*, 55(1), 57-69.
- Sprecher, S. (2001α). A Comparison of Emotional Consequences of and Changes in Equity over Time Using Global and Domain Specific Measures of Equity. *Journal of Social and Personal Relationships*, 18(4), 477-501.
- Sprecher, S. (2001β). Equity and Social Exchange in Dating Couples: Associations with Satisfaction, Commitment and Stability. *Journal of Marriage and the Family*, 63, 599-613.
- Sprecher, S. (2002). Sexual Satisfaction in Premarital Relationships. Associations with Satisfaction, Love, Commitment, and Stability. *The Journal of Sex Research*, 39, 190-196.
- Sprecher, S. & Cate, R. (2004). Sexual Satisfaction and Sexual Expression as Predictors of Relationship Satisfaction and Stability. In J. H. Harvey, A. Wenzel & S. Sprecher (eds.),

- The Handbook of Sexuality in Close Relationships* (pp. 7-30). Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.
- Sprecher, S. & Duck, S. (1994). Sweet Talk: The Importance of Perceived Communication for Romantic and Friendship Attraction Experienced during a Get-Acquainted Date. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 20(4), 391-400.
- Sprecher, S. & Schwartz, P. (1994). Equity and Balance in the Exchange of Contributions in Close Relationships. In M. J. Lerner & G. Mikula (eds.), *Entitlement and the Affectional Bond. Justice in Close Relationships* (pp. 11-36). New York: Plenum Press.
- Sternberg, J. R. (1988). Triangulating Love. In R. J. Sternberg & M. L. Barnes (eds.), *The Psychology of Love* (pp. 119-138). New Haven and London: Yale University Press.
- Sternberg, R. J., Hojjat, M. & Barnes, M. C. (2001). Empirical Tests of Aspects of a Theory of Love as a Story. *European Journal of Personality*, 15, 199-218.
- Traupmann, J. Hatfield, E. & Wexler, P. (1983). Equity and Sexual Satisfaction in Dating Couples. *British Journal of Social Psychology*, 22, 33-40.
- Traupmann, J. Petersen, M. Utne, M. & Hatfield, E. (1981). Measuring Equity in Intimate Relations. *Applied Psychological Measurement*, 5(4), 467-480.
- Van Yperen, N. W. & Buunk, B. P. (1990). A Longitudinal Study of Equity and Satisfaction in Intimate Relationships. *European Journal of Social Psychology*, 20, 287-309.
- Walster, E. Walster, G. W. & Berscheid, E. (1978). *Equity: Theory and Research*. Boston, MA: Allyn and Bacon.

Πίνακας 1

Μέσοι όροι εκτιμήσεων για τη συναισθηματική επικοινωνία ισότιμων και ανισότιμων συντρόφων (υπερωφελημένων-υποωφελημένων) της ερωτικής σχέσης ανά φύλο συντρόφου

Ισοτιμία στη σχέση	Συναισθηματική επικοινωνία			
	Συναισθηματική έκφραση		Συναισθηματική κατανόηση	
	Άνδρας	Γυναίκα	Άνδρας	Γυναίκα
Ισότιμοι σύντροφοι	3.52 α	3.74 α	3.47 α	3.56 α
Υπερωφελημένος	1.53 β	1.74 β	1.66 β	1.95 β
Υποωφελημένος	4.15 γ	4.04 γ	3.48 α	3.37 α

Σημείωση: Οι αριθμοί δηλώνουν μέσους όρους σε κλίμακες κυμαινόμενες, από 1 = πολύ λίγο, έως 5 = πάρα πολύ, για τις δύο ερωτήσεις της συναισθηματικής επικοινωνίας, τη συναισθηματική κατανόηση μεταξύ των συντρόφων («πόσο πιστεύετε ότι ο Γιώργος / η Κατερίνα κατανοεί τα συναισθήματα της Κατερίνας / του Γιώργου») και τη συναισθηματική έκφραση («πόσο πιστεύετε ότι ο Γιώργος / η Κατερίνα εκφράζει τα συναισθήματά του στην Κατερίνα / στο Γιώργο»). Οι συγκρίσεις των μέσων όρων γίνονται καθέτως. Ανόμοια συνοδευτικά γράμματα δηλώνουν στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ μέσων όρων (με έλεγχο Scheffé). Το δηλούμενο φύλο είναι σε όλες τις περιπτώσεις το φύλο του ήρωα και της ηρωίδας των σεναρίων.

Equity effects on love-satisfaction and emotional communication of intimate relationship partners

PANOS KORDOUTIS

ABSTRACT According to Equity Theory, cognitive-affective processes of the intimate relationship are influenced by the equity among intimate relationship partners. It was experimentally examined if equity affects lay estimates of emotional communication. A between-subjects design was employed: 3 (equitable relationship, inequitable – the male partner being overbenefited, inequitable – the female partner being overbenefited) x 2 (participant's gender). Participants were 454 students of the Aristotle University of Thessaloniki. Equity was manipulated using scenarios of a hypothetical intimate relationship. Participants indicated on Likert scales their estimates of the emotional communication, i.e. expression/understanding towards/of other partner. The hypothesis was partially confirmed and overall findings were in consonance with equity theory as participants estimated that the equitable and the underbenefited showed more emotional expression and understanding than the overbenefited, whereas there were no differences among the first two. In conclusion, according to young people's lay estimates, equity has a positive effect on emotional communication whereas inequity negative; it decreases the emotional expression and understanding of the overbenefited partner towards the underbenefited while it increases, possibly at no avail, the ones of the underbenefited, who is thus attempting to motivate the overbenefited partner to get more interested in the relationship. This kind of communicative interaction is very likely to undermine the intimate relationship.

Key words: Equity, Emotional communication, Intimate relationship.

Address: Panos Kordoutis, Department of Psychology, Panteion University of Social and Political Sciences, Syngrou Av. 136, Athens 17 671, e-mail: kordouti@panteion.gr and pkord@otenet.gr, tel./fax: 0030.210.5698119.

Τα Συστατικά Στοιχεία του Έρωτα κατά
την Τριγωνική Περί Έρωτος Θεωρία
του R. J. Sternberg

Παναγιώτης Κορδούτης

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Τα Συστατικά Στοιχεία του Έρωτα κατά την Τριγωνική Περί Έρωτος Θεωρία
του R. J. Sternberg

Ο Sternberg (1986) ανέπτυξε την Τριγωνική Θεωρία του Έρωτα σύμφωνα με την οποία ο έρωτας συντίθεται από τρία συστατικά α) την εγγύτητα, που περιλαμβάνει τα συναισθήματα της οικειότητας, της αίσθησης κοινότητας με το άλλο άτομο, του δεσίματος και της επαφής, β) το πάθος, που αναφέρεται στα ορμέφυρα που οδηγούν στον ερωτικό πόθο, σε φαντασιακές σκέψεις για τον άλλο, σε αίσθηση ειδυλλίου και στη σεξουαλική ολοκλήρωση και γ) την απόφαση/δέσμευση, που περικλείει τη συναίσθηση του ατόμου πως είναι ερωτευμένο και τη δέσμευση προς τον εαυτό και τον άλλο να κρατήσει τον έρωτά του για εκείνον.

Η ποιότητα της αγάπης που το άτομο βιώνει εξαρτάται από την ισχύ και ένταση των τριών αυτών συστατικών στοιχείων, το δε είδος της σχέσης εξαρτάται από την αλληλεπίδρασή τους. Η τριγωνική θεωρία αποτελεί βάση για να κατανοήσουμε πολλές πλευρές του έρωτα, καθώς μας δίνει τη δυνατότητα να ασχοληθούμε με τη φύση των εκδηλώσεών του και τα συναισθήματα που εμπνέει σε διάφορα είδη σχέσεων (Hendrick & Hendrick, 2000).

Το επίθετο «Τριγωνική», η θεωρία του Sternberg οφείλει στην αντίληψη των συστατικών στοιχείων του έρωτα ως κορυφών ενός τριγώνου του οποίου η μορφή τροποποιείται ανάλογα με τη συμμετοχή κάθε συστατικού στην ερωτική σχέση (ανάλογα με το «εμβαδόν που καταλαμβάνει») (βλέπε Σχήμα 1). Θα πρέπει ωστόσο, πρώτα να ορίσουμε τα συστατικά στοιχεία πριν περιγράψουμε πως σχετίζονται μεταξύ τους για να δημιουργήσουν διαφορετικές ερωτικές σχέσεις.

Τα συστατικά στοιχεία του Τριγώνου του Έρωτα

Εγγύτητα. Η εγγύτητα αποτελεί το θυμικό συστατικό της ερωτικής σχέσης.

Αναφέρεται σε εκείνα τα συναισθήματα που προάγουν την οικειότητα, την επαφή και τη συνεκτικότητα στη σχέση. Είναι το συναίσθημα που νιώθουν οι άνθρωποι όταν είναι «κοντά» και μοιράζονται συναισθήματα, εμπειρίες και βιώματα με το σύντροφό τους (Schaefer & Olson, 1981). Η εγγύτητα μπορεί να οριστεί με βάση τρεις ιδιότητες (Hatfield, 1984). Πρώτον, αυτήν της αποκάλυψης: περιλαμβάνει την αμοιβαία αποκάλυψη προσωπικών πληροφοριών και τη δημιουργία εκατέρωθεν κατανόησης. Οι άνθρωποι νιώθουν πως ο σύντροφός τους «τους καταλαβαίνει», μάλιστα δε περισσότερο από ότι οι άλλοι. Η αποκάλυψη δεν αναφέρεται μόνο στην αυτο-αποκάλυψη αλλά και στην εκμάθηση του άλλου και των συνηθειών του μέσα από την ευαίσθητη παρατήρηση και τις κοινές εμπειρίες. Δεύτερον, η εγγύτητα έχει την ιδιότητα της θετικής αντιμετώπισης του άλλου. Σε κάθε περίπτωση, η συμπεριφορά προς τον άλλο εμφορείται από συναισθήματα τρυφερότητας και αποδοχής. Τρίτον, οι σύντροφοι εισπράττουν και εκφράζουν λεκτική και έμπρακτη επικοινωνία στοργής και ενδιαφέροντος, αντιλαμβανόμενοι ότι γίνονται αντικείμενο θετικής φροντίδας από το σύντροφο. Πιο συγκεκριμένα, η εγγύτητα περιέχει συναισθήματα όπως: α) την επιθυμία να υποστηρίξεις την ευημερία του συντρόφου σου, β) να νιώθεις ευτυχισμένος που είσαι με το σύντροφό σου, γ) να τον σέβεσαι, δ) να μπορείς να βασίζεσαι στο σύντροφό σου σε περιόδους ανάγκης και να νιώθει ότι μπορεί να βασίζεται σε σένα, ε) να υπάρχει αμοιβαία κατανόηση, στ) να μοιράζεσαι ότι είσαι σαν άνθρωπος, τα αγαθά σου και χρόνο σου με το σύντροφό σου, η) να δέχεσαι και να δίνεις συναισθηματική υποστήριξη, θ) να υπάρχει καλή επικοινωνία μέσα στη σχέση και ι) να θεωρείς πως για τη ζωή σου ο σύντροφός σου έχει μεγάλη αξία. Δεν είναι απαραίτητο να βιώνει κανείς όλα τα παραπάνω συναισθήματα προκειμένου να

βιώνει τη διάσταση της εγγύτητας που υπεισέρχεται στον έρωτα, όμως οι έρευνες δείχνουν ότι ένα άτομο νιώθει εγγύτητα όταν εκφράζει ή αντιλαμβάνεται ένα ικανοποιητικό αριθμό από αυτά. Φυσικά, ο αριθμός αυτός μπορεί να διαφέρει από άτομο σε άτομο. Από την άλλη μεριά, τα συγκεκριμένα συναισθήματα δε βιώνονται ανεξάρτητα και μεμονωμένα αλλά συσχετίζονται, βιώνονται δηλαδή ως σύνολα, αυξάνοντας την εμπειρία της θαλπωρής στη σχέση και δημιουργώντας προϋποθέσεις για ανάπτυξη ειλικρίνειας, εμπιστοσύνης και πλαισίου συναισθηματικής αλληλοϋποστήριξης και αλληλεξάρτησης (Kelley, 1983). Οι προϋποθέσεις αυτές προτρέπουν στη λεγόμενη συναισθηματική επένδυση, η οποία επομένως, εδράζεται στην ανάπτυξη του συστατικού της εγγύτητας (Prager, 2000).

Η δομή της εγγύτητας δε φαίνεται να διαφέρει σημαντικά από τη μια σχέση στην άλλη. Τούτο δείχνει ότι είναι μέρος του κοινού πυρήνα των ερωτικών σχέσεων και ίσως των διαπροσωπικών σχέσεων γενικότερα (Prager, 2000). Παρόλο όμως, που η δομή της εγγύτητας παραμένει αυστηρά η ίδια σε διάφορες σχέσεις και μάλιστα γενικότερα διαπροσωπικές ή μη ερωτικές, η ένταση των συναισθημάτων που ο ένας άνθρωπος αισθάνεται για έναν άλλον μπορεί να διαφέρει. Για παράδειγμα, σε έρευνα των Sternberg & Grajek (1984), βρέθηκε ότι οι άντρες τείνουν να νιώθουν εγγύτητα και να προτιμούν τις ερωμένες τους περισσότερο από τη μητέρα τους, τον πατέρα τους ή τον καλύτερο φίλο τους. Από την άλλη, οι γυναίκες νιώθουν εγγύτητα για τους εραστές τους και την καλύτερη φίλη τους σχεδόν το ίδιο, αλλά προτιμούν τη φίλη τους περισσότερο από το σύντροφό τους.

Πάθος. Το πάθος δημιουργεί το κίνητρο για τη σχέση. Αναφέρεται στις ορμές που προκαλούν τη φυσική-σωματική έλξη, τη σεξουαλική επιθυμία, την επιθυμία για ολοκλήρωση της σεξουαλικής επαφής αλλά και την πιο σύνθετη συνείδηση «είμαι ερωτευμένος», την φαντασίωση για τον άλλο ως αντικείμενο του πόθου και την,

ενίοτε, ειδυλλιακή εξιδανικευμένη αντίληψη της νοεράς και φυσικής σχέσης μαζί του. Με τον ένα ή τον άλλο τρόπο πάντως, το συστατικό του πάθους υποδαυλίζει μορφές διέγερσης ικανές να δημιουργήσουν έλξη για και προς τον άλλο και κινητοποίηση προς τη σεξουαλική συνεύρεση μαζί του (πρβλ. Hatfield, 1988). Οι Hatfield & Walster (1981) περιγράφουν το πάθος ως «μια κατάσταση έντονης επιθυμίας για ένωση με τον άλλον».

Αναμφίβολα, σε μια ερωτική σχέση, οι σεξουαλικές ανάγκες και η ικανοποίησή τους κυριαρχούν ως μέρους του συστατικού του πάθους. Εν τούτοις, το πάθος μπορεί να υπηρετείται και να υπηρετεί και άλλες ανάγκες του Εαυτού, όπως η αυτό-εκτίμηση, η υποστήριξη, η ανάγκη να ανήκεις, να νιώθεις δεμένος με κάποιον αλλά και η υποταγή (υπό την ενεργητική και παθητική εκδοχή της, τουτέστιν υποταγή του άλλου και υποταγή στον άλλο). Οι παραπάνω ανάγκες εναλλάσσονται μεταξύ των συντρόφων, εναλλάσσονται μεταξύ τους και, το κυριότερο, η έντασή τους ποικίλλει σε διαφορετικά άτομα, καταστάσεις και είδη σχέσεων. Για παράδειγμα, η σεξουαλική ικανοποίηση είναι σημαντική στις ρομαντικές σχέσεις, αλλά όχι τόσο στις ερωτικές συντροφικού τύπου (βλέπε παρακάτω) και βέβαια καθόλου στις φιλικές, όταν μιλάμε για διαπροσωπικές σχέσεις γενικά.

Το πάθος συνδέεται άμεσα με την εγγύτητα. Οι άνθρωποι μπορεί να αισθάνεται εγγύτητα μεταξύ τους εξ αιτίας και ως απόρροια της αμοιβαίας ικανοποίησης των σεξουαλικών αναγκών τους. Σε μερικές ετεροφυλόφιλες στενές διαπροσωπικές σχέσεις, το πάθος εκδηλώνεται σχεδόν αμέσως, η δε εγγύτητα ακολουθεί, αυξανόμενη. Το συστατικό του πάθους κάνει τα άτομα να δημιουργούν ερωτικές σχέσεις αλλά η εγγύτητα συνδράμει στη διατήρηση του δεσμού στη σχέση. Υπάρχουν περιπτώσεις κατά τις οποίες το πάθος αυξάνεται χάρη στο ολοένα και υψηλότερο επίπεδο εγγύτητας. Για παράδειγμα, δυο φίλοι του αντίθετου φύλου, για

να αναφερθούμε στο σύνθημα, μπορεί να νιώθουν ότι υπάρχει μεταξύ τους σωματική έλξη, η οποία όμως δεν φτάνει σε ικανά επίπεδα για να εκδηλωθεί ή ακόμη για να αρχίσει να αναπτύσσεται. Το πάθος μπορεί όντως, να εκδηλωθεί πλήρως, εφόσον επιτευχθεί ένα κάποιο υψηλό επίπεδο εγγύτητας ανάμεσά τους. Αυτό δε σημαίνει ότι οπωσδήποτε θα εκδηλωθεί πάθος διότι πρόκειται για συστατικό σχετικά ανεξέλεγκτο (Hatfield, 1988). Τι ορίζει ωστόσο το ύψος του επιπέδου της εγγύτητας που καθιστά τη δυνατότητα αυτή πιθανότερη; Φαίνεται ότι υφίστανται τόσο ποσοτικά (π.χ. συχνότητα επαφών και συγχρωτισμού) όσο και ποιοτικά κριτήρια (είδος επαφών και συγχρωτισμού).

Το συστατικό του πάθους είναι δύσκολο να διατηρηθεί γιατί δεν ελέγχεται βουλητικά. Παρ' όλα ταύτα, στις μακροχρόνιες σχέσεις, ίσως ο καλύτερος τρόπος για να αυξήσουμε το πάθος είναι, κατά πρώτον, να κατανοήσουμε ποιες ανάγκες των συντρόφων ικανοποιούνται εντός της σχέσεως και να κάνουμε ότι απαραίτητο για να διασφαλίσουμε τη συνέχεια της ικανοποίησής τους. Κατά δεύτερον, θα ήταν χρήσιμο να κατανοήσουμε ποιες ανάγκες δεν ικανοποιούνται και να αποπειραθούμε να βελτιώσουμε τη σχέση προς την κατεύθυνση της ικανοποίησης τους. Ένας ακόμη τρόπος για να αυξήσουμε το πάθος είναι να δημιουργήσουμε μια καινούργια κοινή εμπειρία ή κάτι καινοφανές για τον εαυτό μας και την καθημερινότητά του, είτε επιφανειακό, είτε βαθύτερο. Γεγονότα σαν αυτά, μπορούν να αυξήσουν την εγγύτητα μέσω της ενεργοποίησης των διαστάσεών της (αποκάλυψη, ενδιαφέρον, παρατήρηση, στοργή κλπ., βλ. παραπάνω). Η αύξηση ή ανανέωση της εγγύτητας είναι δυνατόν να συμπαρασύρει ή να επανενεργοποιήσει το πάθος (Hatfield, 1988). Βεβαίως, αυτές οι θεωρητικές δυνατότητες προσκρούουν στην ατομική επιθυμία των συντρόφων να διατηρήσουν τη σχέση, στην εκτίμησή τους ότι τους είναι πολύτιμη και σχετικά αναντικατάστατη για τα ψυχολογικά, κοινωνικά και υλικά αγαθά που τους προσφέρει

και στη δυνατότητά τους να δημιουργήσουν εναλλακτική σχέση ή να εξέλθουν της σχέσεως (Kelley, 1983). Οι παρατηρήσεις αυτές μας εισάγουν στην προβληματική του επόμενου συστατικού του έρωτος της «Απόφασης/ Δέσμευσης».

Απόφαση/Δέσμευση. Η Απόφαση/Δέσμευση είναι ουσιαστικά το γνωστικό συστατικό του έρωτα. Αναφέρεται στην απόφαση του ατόμου να αναπτύξει ερωτική σχέση με κάποιον άλλον και στη δέσμευση του να τη διατηρήσει. Εκτός αυτού, περιλαμβάνει τα γνωστικά στοιχεία που εμπλέκονται στην απόφαση για την ύπαρξη της σχέσης και τη δέσμευση του σε αυτήν (αποδόσεις αιτίου-αιτιολογήσεις, προσδοκίες, επίγνωση αναγκών, επίγνωση συναισθημάτων, εικόνα εαυτού, αυτοεκτίμηση, επίγνωση δυνατοτήτων και διάθεσης άλλου να συνεισφέρει στη σχέση αλληλεξάρτησης κ.α). Ο Sternberg διακρίνει το συστατικό στοιχείο της απόφασης/ δέσμευσης σε δυο μέρη, στο βραχύχρονο και στο μακρόχρονο. Το βραχύχρονο μέρος είναι η απόφαση ότι είσαι ερωτευμένος με κάποιο άτομο και σχετίζεσαι ερωτικά, ενώ το μακρόχρονο μέρος είναι η δέσμευση για τη διατήρηση του συναισθήματος και της σχέσης. Αυτές οι δυο πλευρές δεν είναι απαραίτητο να συνυπάρχουν. Η απόφαση ότι είσαι ερωτευμένος με κάποιον δε συνεπάγεται δέσμευση. Πράγματι, το αίσθημα του έρωτα κάλλιστα μπορεί να προκύψει ανεξάρτητα από το πολυπλοκότερο γνωστικό μέρος για μακροχρόνια εμπλοκή, το οποίο απαιτεί προβολή του εφικτού της συνύπαρξης του ερωτικού ζευγαριού στο μέλλον και σχεδιασμό για τη διατήρηση της σχέσης. Ακόμη, πολλοί άνθρωποι είναι δεσμευμένοι στη σχέση τους, χωρίς να είναι ερωτευμένοι με το σύντροφό τους ή έστω χωρίς να δέχονται ότι είναι ερωτευμένοι. Ασφαλώς, συχνότερα, η απόφαση προηγείται της δέσμευσης, τόσο χρονικά όσο και λογικά ή ψυχο-λογικά.

Είναι ουσιώδες για τη συζήτησή μας να μην παραγκωνίσουμε το συστατικό της απόφασης/ δέσμευσης, μόνο και μόνο διότι δεν περικλείει την «ένταση» που

παρουσιάζεται στην εγγύτητα και το πάθος. Οι ερωτικές σχέσεις αναπόφευκτα εκτίθενται σε δοκιμασίες, εξωτερικές και εσωτερικές, και συνήθως είναι η απόφαση/δέσμευση που τις κρατά ζωντανές, βοηθώντας να ξεπεραστούν οι δυσκολίες. Συν τοις άλλοις, οι Waite και Joyner (2001) έχουν διαπιστώσει ότι η ψυχολογική δέσμευση παίζει αποφασιστικότερο ρόλο απ' ό,τι άλλοι παράγοντες στη δημιουργία υψηλών επιπέδων σεξουαλικής ικανοποίησης, στοιχείου σημαντικού για τη διατήρηση των σχέσεων. Προϋπόθεση ωστόσο του διαμεσολαβητικού της ρόλου για τη διατήρηση της σχέσης είναι να μην έχει συρρικνωθεί το στοιχείο του πάθους από τη σχέση. Είναι αξιοσημείωτο πάντως ότι η ψυχολογική δέσμευση μοιάζει να αναδεικνύει υποκειμενικά τη σφαιρική, μετά την επαφή, αίσθηση της σεξουαλικής ικανοποίησης ακόμη και όταν η ίδια η σεξουαλική εμπειρία κατά τις σωματικές επαφές δεν είναι, με μετρήσιμα στοιχεία (συχνότητα, διάρκεια κλπ.) ή στοιχεία αυτοαναφοράς ικανοποιητική (Delamater, Shibley, Hyde, 2004).

Η απόφαση/ δέσμευση αλληλεπιδρά με την εγγύτητα και το πάθος. Για τους περισσότερους ανθρώπους προκύπτει ως αποτέλεσμα της συναισθηματικής εμπλοκής της εγγύτητας ή της διέγερσης που προκαλεί το πάθος. Ωστόσο, η θαλπωρή της εγγύτητας και η σεξουαλική διέγερση είναι δυνατόν να ακολουθούν τη δέσμευση, όπως συμβαίνει στα προξενιά ή - όταν μιλάμε γενικότερα για διαπροσωπικές σχέσεις - στις σχέσεις συγγενών, όπου το άτομο δεν έχει την δυνατότητα ή την ελευθερία να επιλέξει σύντροφο. Για παράδειγμα, κάποιος δεν μπορεί να επιλέξει πατέρα, μητέρα, γιο, αδερφή. Σε όλες αυτές τις σχέσεις, βιώνεται εγγύτητα (συνηθέστερα σε ηπιότερο βαθμό, δηλαδή οικειότητα) ως αποτέλεσμα του γνωστικού στοιχείου της δέσμευσης και συχνά της ευθύνης. Στη δε περίπτωση των προξενιών, δεν αποκλείεται η βίωση του πάθους ως αποτέλεσμα της αιφνίδιας και αναγκαστικής μετάβασης από τη μη οικειότητα στην εξοικείωση και κατόπιν στην ολοένα αυξανόμενη εγγύτητα με

κάποιον που ήταν αρχικά «άγνωστος» (και γι' αυτό εξωτικός και βαθμιαία, δια της αποκάλυψης, ελκυστικός, πρβλ. την ανάλογη βασική θέση του Bem, 1996, για την ελκυστικότητα του όμοιου φύλου στην περίπτωση του ομοφυλόφιλου σεξουαλικού προσανατολισμού). Η αγάπη βεβαίως, μπορεί ευκολότερα να στηριχθεί σε μια απόφαση και οτιδήποτε ακολουθήσει, να οφείλεται σε αυτήν. Δεν πρέπει όμως διόλου να αποκλεισθεί, ότι το ίδιο μπορεί να συμβεί και με τον έρωτα, σύμφωνα τουλάχιστον με τη λογική που υπαινιχθήκαμε στην παραπάνω, αναλογική προς τη θέση του Bem, πρόταση.

Γενικά, θα λέγαμε ότι η εγγύτητα μπορεί να θεωρηθεί υπεύθυνη για τη συναισθηματική επένδυση στη σχέση, το πάθος για την ενεργοποίηση των κινήτρων προς τη σχέση ή μέσα στη σχέση, η δε απόφαση/ δέσμευση για τη γνωστική εμπλοκή με τη σχέση και την εστίαση στις απαιτήσεις της. Κατά μια έννοια, η εγγύτητα είναι το «θερμό» στοιχείο, το πάθος το «καυτό», η δε δέσμευση το «ψυχρό». Το άτομο έχει μερικό έλεγχο της εγγύτητας, απόλυτο έλεγχο της δέσμευσης και μηδαμινό του πάθους. Κατά κανόνα έχουμε επίγνωση του πάθους στη σχέση μας, οι εκδηλώσεις του μπορεί να μας διαφεύγουν για λίγο αλλά όχι για πολύ. Η επίγνωση ωστόσο που έχουμε για την εγγύτητα με έναν άνθρωπο και η προσωπική συναίσθηση της δέσμευσής μας μπορεί να ποικίλλουν αρκετά. Μερικές φορές κάποιος βιώνει θερμά συναισθήματα εγγύτητας, χωρίς να το γνωρίζει ή να μπορεί να τα χαρακτηρίσει. Τα άτομα επίσης, συχνά δεν είναι βέβαια για το πόσο δεσμευμένα και αφοσιωμένα είναι σε μια σχέση τους, μέχρι τη στιγμή που είτε η συγκυρία είτε κάποιοι άλλοι άνθρωποι βάζουν τη σχέση σε δοκιμασία.

Συμπέρασμα και προεκτάσεις

Η συνεισφορά των τριών συστατικών έχει διαφορετική βαρύτητα στις ερωτικές σχέσεις ανάλογα με τον βραχύχρονο ή μακρόχρονο χαρακτήρα τους. Στις

μικρές σε διάρκεια, σχέσεις και ειδικότερα στις ρομαντικές, το πάθος παίζει μεγάλο ρόλο, η εγγύτητα μέτριο και η απόφαση/δέσμευση σχεδόν ελάχιστο. Αντιθέτως, η εγγύτητα και η δέσμευση επηρεάζουν βαθύτερα τις μακροχρόνιες σχέσεις, ενώ ο ρόλος του πάθους συρρικνώνεται. Το πάθος ανακύπτει πολύ γρήγορα, δημιουργεί ενέργεια και μοιάζει να μην απαιτεί προσπάθεια, σε αντίθεση με τα άλλα δυο συστατικά που απαιτούν περισσότερο χρόνο, απορροφούν ενέργεια και απαιτούν προσπάθεια ή, με άλλη λέξη, επένδυση. Για το λόγο αυτό άλλωστε είναι εντελώς επισφαλής η κρίση για την καταλληλότητα ενός υποψήφιου συντρόφου για στενή ερωτική σχέση, με βάση το πρώτο ραντεβού, εφόσον βάση αυτής της κρίσης δεν μπορεί παρά να είναι η φυσική έλξη και πάρα πολύ λίγες άλλες ενδείξεις. Η φυσική έλξη ασφαλώς μπορεί να προβλέψει την άμεση σχεδόν ανάπτυξη πάθους αλλά πέραν αυτού ελάχιστα από τα μέλλοντα να συμβούν (η να μη συμβούν) σε μία σχέση...

Μεγάλη θεωρητική αξία για την κατανόηση και πρόβλεψη των σχέσεων έχουν οι συνδυασμοί των συστατικών μεταξύ τους και η βάση που δημιουργούν για σχέσεις, συνθέτοντας, με τις ιδιαίτερες μάλιστα «ποσοστώσεις» από κάθε συστατικό, ένα ιδιαίτερο σχεσιακό κράμα. Οι σχέσεις λοιπόν, λόγω της αναλογίας των συνδυασμένων συστατικών τους (ποια συστατικά και από πόσο το καθένα) έχουν ιδιαίτερη ιδιοσυγκρασία, η δε κατανόηση της ιδιαιτερότητάς τους αυτής έχει μεγάλη διαγνωστική και προγνωστική αξία. Τη σύσταση των σχέσεων κάπως επιχειρεί να διαγνώσει το εργαλείο (Sternberg, 1988) που έχει κατασκευαστεί με βάση την Τριγωνική θεωρία (βλέπε Παράρτημα).

Θεωρητικά, η Τριγωνική Θεωρία προβλέπει ότι τα τρία συστατικά θα συνθέσουν οκτώ διακριτούς τύπους σχέσεων με βάση τη συνδυαστική *μέγιστη* παρουσία ή *απόλυτη* απουσία τους (βλέπε Σχήμα 1 και Πίνακα 1). Στην περίπτωση, επί παραδείγματι, που έχουμε μέγιστη παρουσία και των τριών συστατικών, ομιλούμε

για τον «ολοκληρωμένο έρωτα», οποίος αποδίδεται ακριβώς από το ισοσκελές σχήμα του τριγώνου στο Σχήμα 1. Όταν είναι παρόντα μόνο δύο από συστατικά μπορεί να έχουμε «άφρονα έρωτα» ή «ρομαντικό έρωτα». Στην περίπτωση του άφρονα έρωτα αναφερόμαστε στο κοινώς λεγόμενο «ξεμυάλισμα». Στο τρίγωνο καταλαμβάνουν μεγαλύτερο εμβαδόν το πάθος και η απόφαση/δέσμευση. Επομένως, το τρίγωνο θα μπορούσε να πλησιάζει τη μορφή ορθογώνιου. Παράδειγμα αποτελεί το ζευγάρι που ερωτεύτηκε κεραυνοβόλα και αποφάσισε να παντρευτεί πολύ γρήγορα χωρίς να υπάρξει αρκετός χρόνος για την ανάπτυξη εγγύτητας και μεταξύ τους εξοικείωσης! Όταν πάλι υπερτερούν το πάθος και η εγγύτητα, καταλαμβάνοντας μεγαλύτερο εμβαδόν στο τρίγωνο, τότε έχουμε «ρομαντική σχέση», κατά την οποία οι άνθρωποι γνωρίζονται πολύ καλά, νιώθουν μεγάλη αμοιβαία έλξη αλλά δεν επιθυμούν ή ίσως δεν είναι σε θέση να κινητοποιήσουν το γνωστικό στοιχείο του ρεαλιστικού σχεδιασμού που θα τους κάνει να αποφασίσουν αν θέλουν και πως να δεσμευτούν στη σχέση (Hendrick & Hendrick, 2000. Hatfield, 1988). Αντίθετα αν τα δύο συστατικά στοιχεία είναι η απόφαση/δέσμευση και η εγγύτητα, οι άνθρωποι έχουν αποφασίσει να δεσμευτούν συνειδητά γνωρίζοντας πολύ καλά γιατί (για ποιους προσωπικούς λόγους, για ποιες αιτίες που αφορούν τον άλλο και για ποιες εξωτερικές πιέσεις). Γνωρίζουν επίσης, πάνω-κάτω, και θέλουν να γνωρίζουν, το ποιόν του ανθρώπου με τον οποίο δεσμεύονται. Πρόκειται για τον «συντροφικό έρωτα» (πρβλ. Hatfield, 1988).

Όταν κυριαρχεί ένα συστατικό στοιχείο μόνον, έχουμε στην περίπτωση του πάθους, το βραχύβιο, ευάλωτο στις δοκιμασίες και την ανία, πλην όμως έντονο «κεραυνοβόλο έρωτα» (πρβλ. Hatfield, 1988). Στην περίπτωση της δέσμευσης, ομιλούμε για τον ψυχρό «κενό έρωτα», για μια σχέση δηλαδή από υπολογισμό ή προξενίο. Στη δε περίπτωση της εγγύτητας, αναφερόμαστε σε σχέσεις «απλής

αρέσκειας», όπως αυτές που παρατηρείται μεταξύ φίλων αλλά και σε μερικά από τα μεταμοντέρνα ζευγάρια των «λευκών» γάμων (κατά τους οποίους δύο άνθρωποι, φίλοι συνήθως, συνδέονται για λόγους αμοιβαίας κοινωνικής ή άλλης, π.χ. ψυχολογικής, κατά την αντίληψή τους, διασφάλισης) (βλ. Πίνακας 1).

Όταν και τα τρία συστατικά απουσιάζουν απόλυτα (πράγμα μάλλον ασυνήθιστο, εφόσον ένας έστω βαθμός εγγύτητας υφίσταται ακόμη και στις επαγγελματικές σχέσεις) μιλάμε μάλλον για απλές καθημερινές σχέσεις, όπως οι επαγγελματικές, των συνεργατών, συναδέλφων κλπ. Η περιγραφή αυτής της μορφής σχέσης, ως απόλυτης απουσίας των τριών συστατικών είναι θεωρητικά αναγκαία για λόγους σύγκρισης και κατανόησης του τρόπου που αλληλοσχετίζονται και συμμεταβάλλονται τα συστατικά στοιχεία του έρωτα παράγοντας σχέσεις.

Είναι φανερό ότι οι συνδυασμοί των τριών συστατικών δημιουργούν στην πραγματικότητα ένα συνεχές, εφόσον δεν μπορεί να είναι απολύτως στατικός ο βαθμός συνεισφοράς του καθενός σε μία σχέση, οι δε σχέσεις είναι δυνατόν να μεταβάλλονται, ως προς τα συστατικά τους, στη διάρκεια του χρόνου. Οι οκτώ τύποι που παρουσιάζονται στον Πίνακα 1 δεν είναι παρά μία χρήσιμη θεωρητική απλοποίηση, η οποία ωστόσο δε στερείται ρεαλισμού, εφόσον προσεγγίζει, οπωσδήποτε, κάποια στιγμή (μακρύτερη ή βραχύτερη) στην εξέλιξη μιας σχέσεως στο χρόνο. Από την άλλη μεριά, αποτελεί εμπειρικό ερώτημα προς διερεύνηση, ποιοι συνδυασμοί συστατικών είναι πιθανότερο να μετατραπούν σε άλλους π.χ. είναι πιθανότερη η μετατροπή του συνδυασμού που παράγει τη ρομαντική σχέση στον συνδυασμό που παράγει τη συντροφική (όπως θα το ήθελε η κοινή αντίληψη); Πόσος πιθανό είναι το αντίστροφο; Η θεωρία στο σημείο αυτό δείχνει την παραγωγική της δύναμη: πλήθος συναφών ερωτημάτων μπορούν να διατυπωθούν και ελεγχθούν εμπειρικά με προεξάρχοντα, βέβαια, ερωτήματα που αφορούν τις

συνθήκες εκείνες ή συμπεριφορές των συντρόφων που δρουν έτσι ώστε να αυξομειώνονται οι συνεισφορές κάθε συστατικού και να τροποποιείται η φύση της σχέσης.

Πάντως, αντίστροφα, αυτή καθαυτή η κατανόηση της ιδιοσυγκρασίας μίας σχέσης, βοηθά στην πρόβλεψη της εξέλιξης, συντήρησης και αντοχής της στο χρόνο και τις εσωτερικές ή εξωτερικές δοκιμασίες. Ως εσωτερικές δοκιμασίες μπορούν να νοηθούν η ανάπτυξη του Εαυτού των μελών της σχέσης και η αλλαγή της αυτοαντίληψής τους (πιο συγκεκριμένα σε τέτοιες αλλαγές οδηγούν η αλλαγή σταδιοδρομίας και κοινωνικού περιγύρου, η προσωπική οικονομική δυσπραγία ή ευμάρεια, η αλλαγή σωματομορφής, η ηλικία κ.α.), η απόκτηση παιδιών, η εμφάνιση ασθένειας, η εκδήλωση απιστίας κ.α.. Ως εξωτερικές αλλαγές, πάλι, νοούνται οι μείζονες κοινωνικές αλλαγές, η αλλαγή κοινωνικής θέσης, οι δυσμενείς γενικές οικονομικές συνθήκες, η γεωγραφική μετακίνηση, η κάθε είδους επιβάρυνση από το ευρύτερο οικογενειακό περιβάλλον κ.α. Ανάλογα με την ιδιοσυγκρασία των σχέσεων (τη συμμετοχή δηλαδή καθενός συστατικού στον προσδιορισμό της φύσης μιας σχέσης) αποκτά διαφορετικό ρόλο και βαρύτητα ένας άλλος καθοριστικός για τις σχέσεις και την πορεία τους παράγων, η σεξουαλική ικανοποίηση. Προφανώς, ο ρόλος της είναι αποφασιστικός σε σχέσεις που το πάθος κυριαρχεί ή έστω συμμετέχει αρκετά και περιορισμένος οπουδήποτε αλλού. Από την άλλη μεριά, όπως υπαινιχθήκαμε, είναι πιθανό η σφαιρική σεξουαλική ικανοποίηση, η προσθέτουμε τώρα, η γενική ικανοποίηση από τη σχέση, να παραμορφώνεται βελτιωτικά από την ισχυρή παρουσίαση του των συστατικών στοιχείων της εγγύτητας και της δέσμευσης στη σχέση (κυρίως συντροφική σχέση), αρκεί το στοιχείο του πάθους να μην είναι ιδιαίτερα περιορισμένο.

Σημείωση

Οι οκτώ συνδυασμοί των συστατικών του έρωτα που παρουσιάζονται στον Πίνακα 1 συζητούνται εκτενέστερα στον παρόντα ιστότοπο στο απόσπασμα «Kinds of Love» από το άρθρο του Sternberg, J. R. (1986). A Triangular Theory of Love. *Psychology Review*, 93, 119-135. ©APA, 1986

Βιβλιογραφία

Bem, D. J. (1996). Exotic becomes erotic: a developmental theory of sexual orientation. *Psychological Review*, 103, 320-335.

Delamater, J., & Shibley, Hyde, J. (2004). Conceptual and Theoretical Issues in Studying Sexuality in Close Relationships. In Harvey, J. H., Wenzel, A., Sprecher, S. (Eds.), *The Handbook of Sexuality in Close Relationships* (pp. 7-30). Lawrence Erlbaum associates, publishers Mahwah, New Jersey, London.

Hatfield, E. (1984). The dangers of intimacy. In V. Derlaga (Ed.), *Communication, intimacy and close relationships* (pp. 207-220). New York: Academic Press.

Hatfield, E. (1988). Passionate and companionate love. In R. J. Sternberg & M. L. Barnes (Eds.), *The psychology of love* (pp. 191-217), New Haven, CT: Yale University Press.

Hatfield, E., Walster, G.W. (1981). *A new look at love*. Reading, MA: Addison-Wesley.

Hendrick, S., & Hendrick, C. (2000). Romantic love. In C. Hendrick & S. S. Hendrick Eds.), *Close Relationships* (pp. 203-227). London: Sage.

Kelley, H. H. (1983). Love and commitment. In H. H. Kelley, E. Berscheid, A. Christensen, J.V. Harvey, T.L. Huston, G. Levinger, E. McClintock, L.A. Peplau, & D. R. Peterson, *Close Relationships* (pp. 265-314). New York: Freeman.

Prager, K. (2000). Intimacy in personal relationships. In C. Hendrick & S. S. Hendrick Eds.), *Close Relationships* (pp. 229-242). London: Sage.

Schaefer, M. T., & Olson, D. H. (1981). Assessing intimacy: The PAIR Inventory. *Journal of Marriage and Family Therapy*, 1, 47-60.

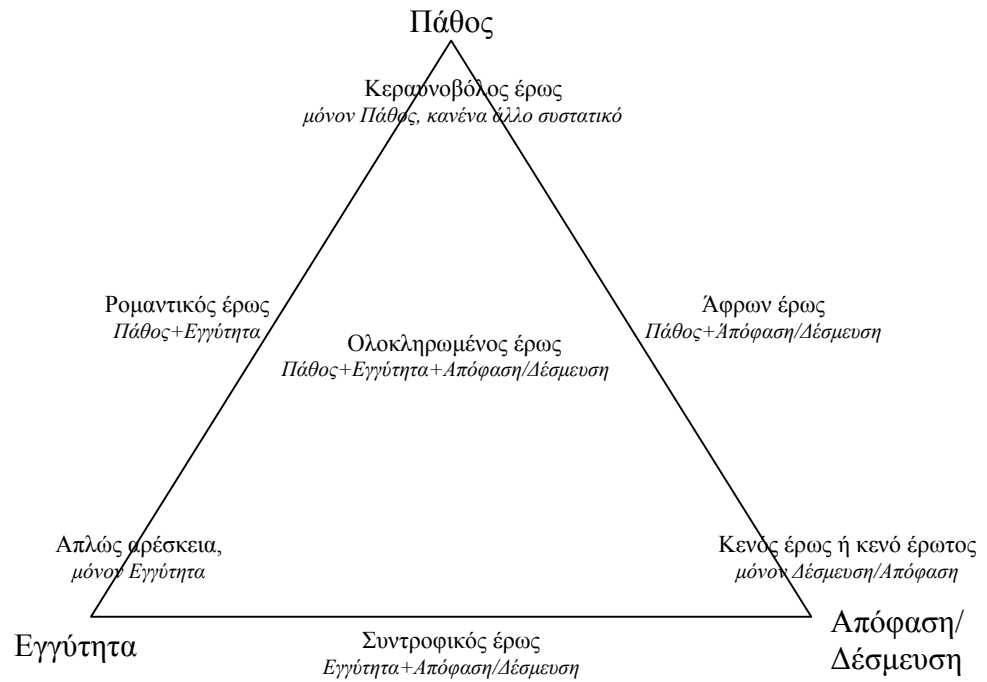
Sternberg, J. R. (1986). A Triangular Theory of Love. *Psychology Review*, 93, 119-135.

Sternberg, R. J. (1988). *Sternberg's Triangular Love Scale (adapted) from The Triangle of Love*. Basic Books, a division of HarperCollins Publishers.

Sternberg, R.J. & Grajek, S. (1984). The nature of love. *Journal of Personality & Social Psychology*, 47, 312-329.

Waite, L. J., & Joyner, K. (2001). Emotional satisfaction and physical pleasure in sexual unions: Time Horizon, sexual exclusivity. *Journal of Marriage and Family*, 63, 247-264.

Σχήμα 1. Η Τριγωνική θεωρία του Έρωτα κατά Sternberg.

Πίνακας 1. Ταξινόμια των Ειδών του Έρωτα

<i>Είδη έρωτος</i>	<i>Συστατικά</i>		
	<i>Εγγύτητα</i>	<i>Πάθος</i>	<i>Απόφαση/δέσμευση</i>
<i>μη έρωτος</i>	-	-	-
<i>απλώς αρέσκεια</i>	+	-	-
<i>κεραυνοβόλος έρωτος</i>	-	+	-
<i>κενός έρωτος ή κενό έρωτος</i>	-	-	+
<i>ρομαντικός έρωτος</i>	+	+	-
<i>συντροφικός έρωτος</i>	+	-	+
<i>άφρων έρωτος</i>	-	+	+
<i>ολοκληρωμένος έρωτος</i>	+	+	+

Σημείωση. + = συστατικό παρόν, — = συστατικό απόν. Τα συγκεκριμένα είδη έρωτα είναι περιορισμένοι συνδυασμοί που προκύπτουν από την Τριγωνική Θεωρία. Οι πραγματικές σχέσεις κινούνται εν τούτοις και μεταξύ των ειδών αυτών εφόσον τα τρία συστατικά του έρωτα είναι συνεχείς ποσοτικές μεταβλητές και όχι δυαδικές-κατηγορικές (απουσία - παρουσία). Συνεισφέρουν επομένως στις σχέσεις ποσοτικά, σε διάφορους βαθμούς, από μηδέν, ελάχιστα, λίγο ...έως πολύ, πάρα πολύ, απόλυτα.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Η Κλίμακα του Τριγωνικού Έρωτα του Sternberg
[σε μετάφραση και προσαρμογή από τον Π. Κορδούτη]

Στην επόμενη σελίδα παρατίθεται η Κλίμακα του Τριγωνικού Έρωτα του Sternberg για διδακτικούς, ερευνητικούς σκοπούς και μελέτη των φοιτητών. Να μην χρησιμοποιηθεί χωρίς άδεια από τον συγγραφέα και χωρίς οδηγίες από τον διδάσκοντα. Η χρήση ερωτηματολογίων χωρίς γενική θεωρητική και μεθοδολογική υποδομή, χωρίς ειδική γνώση του θέματος, της θεωρίας και μεθοδολογίας του και χωρίς σχετική άδεια είναι χωρίς νόημα, παραπλανητική, επιβλαβής και παράνομη.

Σημειώνεται ότι ο τρόπος παράθεσης των 45 ερωτήσεων της κλίμακας δεν αντιστοιχεί στον τρόπο υποβολής σε συμμετέχοντες σε έρευνα. Ας παρατηρηθεί ότι παρόλο που μπορεί να βρείτε την ίδια κλίμακα στην Αγγλική ελεύθερα στο διαδίκτυο, οι παρατηρήσεις που διαβάσετε παραπάνω ισχύουν το ίδιο και γι' αυτές τις εκδόχές.

Πάνω από τις ομάδες ερωτήσεων σημειώνεται με πράσινα γράμματα σε ποιο συστατικό στοιχείο του έρωτα αναφέρονται (**Εγγύτητα**, **Πάθος**, **Απόφαση/Δέσμευση**) ώστε να καθίσταται σαφές το περιεχόμενο κάθε συστατικού στοιχείου του έρωτα, η όλη λογική και συνοχή της θεωρίας.

Δεν δίνονται οδηγίες που αφορούν τη συνολική βαθμολόγηση στην κλίμακα.

Οι παρακάτω ερωτήσεις αφορούν τον σύντροφο της τωρινή σας ερωτικής σχέσης. Για να τις απαντήσετε χρησιμοποιήστε την ακόλουθη κλίμακα βάζοντας σε κύκλο έναν από τους αριθμούς (1 – 9) που βρίσκονται κάτω από κάθε ερώτηση.

Το συστατικό της Εγγύτητας

1. Υποστηρίζω ενεργά την ευημερία του/ της συντρόφου μου.

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Καθόλου	Ελάχιστα	Πολύ λίγο	Λίγο	Μέτρια	Αρκετά	Πολύ	Πάρα πολύ	Απόλυτα

2. Έχω ζεστή σχέση με τον/ την σύντροφό μου.

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Καθόλου	Ελάχιστα	Πολύ λίγο	Λίγο	Μέτρια	Αρκετά	Πολύ	Πάρα πολύ	Απόλυτα

3. Μπορώ να βασιστώ στον/ στην σύντροφό μου σε μιαν ανάγκη.

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Καθόλου	Ελάχιστα	Πολύ λίγο	Λίγο	Μέτρια	Αρκετά	Πολύ	Πάρα πολύ	Απόλυτα

4. Ο/ Η σύντροφός μου μπορεί να βασιστεί σε μένα σε μιαν ανάγκη.

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Καθόλου	Ελάχιστα	Πολύ λίγο	Λίγο	Μέτρια	Αρκετά	Πολύ	Πάρα πολύ	Απόλυτα

5. Είμαι πρόθυμος να μοιραστώ ό,τι είμαι και όσα μου ανήκουν με τον/ την σύντροφό μου.

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Καθόλου	Ελάχιστα	Πολύ λίγο	Λίγο	Μέτρια	Αρκετά	Πολύ	Πάρα πολύ	Απόλυτα

6. Παίρνω ιδιαίτερη συναισθηματική υποστήριξη από τον/ την σύντροφό μου.

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Καθόλου	Ελάχιστα	Πολύ λίγο	Λίγο	Μέτρια	Αρκετά	Πολύ	Πάρα πολύ	Απόλυτα

7. Δίνω ιδιαίτερη συναισθηματική υποστήριξη στον/ στην σύντροφό μου.

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Καθόλου	Ελάχιστα	Πολύ λίγο	Λίγο	Μέτρια	Αρκετά	Πολύ	Πάρα πολύ	Απόλυτα

8. Έχω καλή επικοινωνία με τον/ την σύντροφό μου.

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Καθόλου	Ελάχιστα	Πολύ λίγο	Λίγο	Μέτρια	Αρκετά	Πολύ	Πάρα πολύ	Απόλυτα

9. Στην ζωή μου, δίνω μεγάλη αξία στον/ την σύντροφό μου.

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Καθόλου	Ελάχιστα	Πολύ λίγο	Λίγο	Μέτρια	Αρκετά	Πολύ	Πάρα πολύ	Απόλυτα

10. Νιώθω κοντά στον/ στην σύντροφό μου.

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Καθόλου	Ελάχιστα	Πολύ λίγο	Λίγο	Μέτρια	Αρκετά	Πολύ	Πάρα πολύ	Απόλυτα

11. Έχω άνετη σχέση με τον/ την σύντροφό μου.

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Καθόλου	Ελάχιστα	Πολύ λίγο	Λίγο	Μέτρια	Αρκετά	Πολύ	Πάρα πολύ	Απόλυτα

12. Νιώθω πως καταλαβαίνω πραγματικά τον/ την σύντροφό μου.

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Καθόλου	Ελάχιστα	Πολύ λίγο	Λίγο	Μέτρια	Αρκετά	Πολύ	Πάρα πολύ	Απόλυτα

13. Νιώθω πως ο/ η σύντροφός μου με καταλαβαίνει πραγματικά.

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Καθόλου	Ελάχιστα	Πολύ λίγο	Λίγο	Μέτρια	Αρκετά	Πολύ	Πάρα πολύ	Απόλυτα

14. Νιώθω πως μπορώ πραγματικά να εμπιστευτώ τον/ την σύντροφό μου.

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Καθόλου	Ελάχιστα	Πολύ λίγο	Λίγο	Μέτρια	Αρκετά	Πολύ	Πάρα πολύ	Απόλυτα

15. Με τον/την σύντροφό μου λέμε πολύ βαθιά προσωπικά μας πράγματα.

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Καθόλου	Ελάχιστα	Πολύ λίγο	Λίγο	Μέτρια	Αρκετά	Πολύ	Πάρα πολύ	Απόλυτα

Το συστατικό του Πάθους

16. Και μόνο που βλέπω τον/ την σύντροφό μου αναστατώνομαι.

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Καθόλου	Ελάχιστα	Πολύ λίγο	Λίγο	Μέτρια	Αρκετά	Πολύ	Πάρα πολύ	Απόλυτα

17. Πιάνω τον εαυτό μου να σκέφτεται τον/ την σύντροφό μου συχνά στη διάρκεια της ημέρας.

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Καθόλου	Ελάχιστα	Πολύ λίγο	Λίγο	Μέτρια	Αρκετά	Πολύ	Πάρα πολύ	Απόλυτα

18. Η σχέση μου με τον/ την σύντροφό μου είναι πολύ ρομαντική.

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Καθόλου	Ελάχιστα	Πολύ λίγο	Λίγο	Μέτρια	Αρκετά	Πολύ	Πάρα πολύ	Απόλυτα

19. Βρίσκω, προσωπικά, τον/ την σύντροφό μου πολύ ελκυστικό/ ή.

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Καθόλου	Ελάχιστα	Πολύ λίγο	Λίγο	Μέτρια	Αρκετά	Πολύ	Πάρα πολύ	Απόλυτα

20. Εξιδανικεύω τον/ την σύντροφό μου.

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Καθόλου	Ελάχιστα	Πολύ λίγο	Λίγο	Μέτρια	Αρκετά	Πολύ	Πάρα πολύ	Απόλυτα

21. Δεν μπορώ να φανταστώ πως άλλο πρόσωπο μπορεί να με κάνει τόσο ευτυχισμένο/ η όσο ο/ η σύντροφός μου.

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Καθόλου	Ελάχιστα	Πολύ λίγο	Λίγο	Μέτρια	Αρκετά	Πολύ	Πάρα πολύ	Απόλυτα

22. Θα προτιμούσα να είμαι με τον/ την σύντροφό μου παρά με οποιονδήποτε άλλον/ η.

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Καθόλου	Ελάχιστα	Πολύ λίγο	Λίγο	Μέτρια	Αρκετά	Πολύ	Πάρα πολύ	Απόλυτα

23. Δεν υπάρχει τίποτα σημαντικότερο στη ζωή μου από τη σχέση μου με τον/ την σύντροφό μου.

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Καθόλου	Ελάχιστα	Πολύ λίγο	Λίγο	Μέτρια	Αρκετά	Πολύ	Πάρα πολύ	Απόλυτα

24. Μου αρέσει ιδιαίτερα η σωματική επαφή με τον/ την σύντροφό μου.

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Καθόλου	Ελάχιστα	Πολύ λίγο	Λίγο	Μέτρια	Αρκετά	Πολύ	Πάρα πολύ	Απόλυτα

25. Υπάρχει σχεδόν κάτι "μαγικό" στη σχέση μου με τον/ την σύντροφό μου.

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Καθόλου	Ελάχιστα	Πολύ λίγο	Λίγο	Μέτρια	Αρκετά	Πολύ	Πάρα πολύ	Απόλυτα

26. Λατρεύω τον/ την σύντροφό μου.

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Καθόλου	Ελάχιστα	Πολύ λίγο	Λίγο	Μέτρια	Αρκετά	Πολύ	Πάρα πολύ	Απόλυτα

27. Δεν μπορώ να φανταστώ τη ζωή χωρίς τον/ την σύντροφό μου.

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Καθόλου	Ελάχιστα	Πολύ λίγο	Λίγο	Μέτρια	Αρκετά	Πολύ	Πάρα πολύ	Απόλυτα

28. Η σχέση μου με τον/ την σύντροφό μου έχει πάθος.

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Καθόλου	Ελάχιστα	Πολύ λίγο	Λίγο	Μέτρια	Αρκετά	Πολύ	Πάρα πολύ	Απόλυτα

29. Όταν βλέπω ρομαντικές ταινίες και διαβάζω ρομαντικά βιβλία σκέφτομαι τον/ την σύντροφό μου.

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Καθόλου	Ελάχιστα	Πολύ λίγο	Λίγο	Μέτρια	Αρκετά	Πολύ	Πάρα πολύ	Απόλυτα

30. Φαντασιώνομαι για τον/ την σύντροφό μου.

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Καθόλου	Ελάχιστα	Πολύ λίγο	Λίγο	Μέτρια	Αρκετά	Πολύ	Πάρα πολύ	Απόλυτα

Το συστατικό της Απόφασης/Δέσμευσης

31. Το ξέρω πως νοιάζομαι για τον/ την σύντροφό μου.

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Καθόλου	Ελάχιστα	Πολύ λίγο	Λίγο	Μέτρια	Αρκετά	Πολύ	Πάρα πολύ	Απόλυτα

32. Είμαι αποφασισμένος να κρατήσω τη σχέση μου με τον/ την σύντροφό μου.

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Καθόλου	Ελάχιστα	Πολύ λίγο	Λίγο	Μέτρια	Αρκετά	Πολύ	Πάρα πολύ	Απόλυτα

33. Λόγω της δέσμευσής μου με τον/ την σύντροφό μου, δεν θα άφηνα άλλους να μπουν ανάμεσά μας.

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Καθόλου	Ελάχιστα	Πολύ λίγο	Λίγο	Μέτρια	Αρκετά	Πολύ	Πάρα πολύ	Απόλυτα

34. Έχω εμπιστοσύνη στη σταθερότητα της σχέσης μου με τον/ την σύντροφό μου.

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Καθόλου	Ελάχιστα	Πολύ λίγο	Λίγο	Μέτρια	Αρκετά	Πολύ	Πάρα πολύ	Απόλυτα

35. Δεν θα άφηνα τίποτα να μπει εμπόδιο στη δέσμευση μου με τον/ την σύντροφό μου.

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Καθόλου	Ελάχιστα	Πολύ λίγο	Λίγο	Μέτρια	Αρκετά	Πολύ	Πάρα πολύ	Απόλυτα

36. Έχω τη προσδοκία πως η αγάπη μου για τον/ την σύντροφό μου να κρατήσει για όλη την υπόλοιπή μου ζωή.

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Καθόλου	Ελάχιστα	Πολύ λίγο	Λίγο	Μέτρια	Αρκετά	Πολύ	Πάρα πολύ	Απόλυτα

37. Πάντα θα αισθάνομαι πολύ μεγάλη ευθύνη για τον/ την σύντροφό μου.

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Καθόλου	Ελάχιστα	Πολύ λίγο	Λίγο	Μέτρια	Αρκετά	Πολύ	Πάρα πολύ	Απόλυτα

38. Θεωρώ πως η δέσμευσή μου για τον/ την σύντροφό μου είναι ακλόνητη.

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Καθόλου	Ελάχιστα	Πολύ λίγο	Λίγο	Μέτρια	Αρκετά	Πολύ	Πάρα πολύ	Απόλυτα

39. Δε μπορώ να φανταστώ τη σχέση με τον/ την σύντροφό μου να τερματίζεται.

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Καθόλου	Ελάχιστα	Πολύ λίγο	Λίγο	Μέτρια	Αρκετά	Πολύ	Πάρα πολύ	Απόλυτα

40. Είμαι σίγουρος για την αγάπη μου για τον/ την σύντροφό μου.

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Καθόλου	Ελάχιστα	Πολύ λίγο	Λίγο	Μέτρια	Αρκετά	Πολύ	Πάρα πολύ	Απόλυτα

41. Θεωρώ τη σχέση μου με τον/ την σύντροφό μου μόνιμη.

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Καθόλου	Ελάχιστα	Πολύ λίγο	Λίγο	Μέτρια	Αρκετά	Πολύ	Πάρα πολύ	Απόλυτα

42. Θεωρώ τη σχέση μου με τον/ την σύντροφό μου καλή απόφαση.

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Καθόλου	Ελάχιστα	Πολύ λίγο	Λίγο	Μέτρια	Αρκετά	Πολύ	Πάρα πολύ	Απόλυτα

43. Νιώθω ευθύνη απέναντι στον/ στην σύντροφό μου.

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Καθόλου	Ελάχιστα	Πολύ λίγο	Λίγο	Μέτρια	Αρκετά	Πολύ	Πάρα πολύ	Απόλυτα

44. Σκοπεύω να συνεχίσω τη σχέση μου με τον/ την σύντροφό μου.

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Καθόλου	Ελάχιστα	Πολύ λίγο	Λίγο	Μέτρια	Αρκετά	Πολύ	Πάρα πολύ	Απόλυτα

45. Ακόμα και όταν έχω προβλήματα με τον/ την σύντροφο μου, παραμένω δεσμευμένος στη σχέση μου μαζί του.

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Καθόλου	Ελάχιστα	Πολύ λίγο	Λίγο	Μέτρια	Αρκετά	Πολύ	Πάρα πολύ	Απόλυτα

Απόσπασμα από το άρθρο του Sternberg, J. R. (1986). A Triangular Theory of Love. Psychology Review, 93, 119-135. ©APA, 1986

Το απόσπασμα παρατίθεται μόνο για ατομική χρήση και μελέτη κάθε φοιτητή. Να μην αναπαραχθεί καθ' οιονδήποτε τρόπο. Οι φοιτητές προτρέπονται να αναζητήσουν το πλήρες πρωτότυπο από το Psychology Review. Οι βιβλιογραφικές παραπομπές βρίσκονται στο πρωτότυπο, δεν παρατίθενται εδώ, για αναζήτησή τους χρησιμοποιήστε μηχανές αναζήτησης ή αποταθείτε στον διδάσκοντα.

Σημείωμα του διδάσκοντος σχετικά με την απόδοση των όρων

Η ορολογία στην Ελληνική είναι η χρησιμοποιούμενη στην παρουσίαση του μαθήματος, που μπορείτε να δείτε στον ιστότοπο του διδάσκοντος, εδώ παρατίθεται μόνο στον Πίνακα μαζί με τον αγγλικό όρο. Ο όρος "Love" αποδίδεται ως «Έρως» πλην βεβαίως του «Liking»= «αρέσκειας» που όπως αναφέρεται και στο κείμενο δεν έχει να κάνει με έρωτα (αλλ' ούτε με την έννοια της αγάπης όπως την αντιλαμβανόμαστε στην ελληνική γλώσσα). Η λέξη αγάπη δεν είναι κατάλληλη για να αποδώσει τα τεκταινόμενα στις ερωτικές σχέσεις παρόλο που κάλλιστα μπορεί να χρησιμοποιηθεί στις διαπροσωπικές σχέσεις γενικότερα ή ακόμη και τις στενές διαπροσωπικές σχέσεις ως καθημερινός όρος.

Ακόμη και στην περίπτωση του «Consummate Love» ή «Companionate Love», με τους οποίους υπάρχει εννοιολογική συγγένεια, ο όρος είναι ακατάλληλος εφόσον υπάρχει η θεωρητική ανάγκη (από τον τρόπο που αναπτύσσεται η θεωρία) σύγκρισης ανάμεσα στα είδη έρωτος ώστε να κατανοείται η διαφορά ή η συγγένεια. Τη σύγκριση διασφαλίζει ο ενιαίος όρος «έρως» καταλληλότερα απ' ότι ο όρος αγάπη. Τούτο καθίσταται φανερό στους όρους «nonlove» και «empty love» διότι η απουσία έρωτος ή μία σχέση «κενή έρωτος» δεν υπαινίσσονται απαραίτητως απουσία αγάπης ή κενό αγάπης τόσο στην καθ' ημάς «ελληνική» βιωματική αντίληψη όσο και κατά τη θεωρία του Sternberg (π.χ. θα μπορούσε να υφίσταται η χριστιανική αγάπη ή απλώς οι άνθρωποι – συνεργάτες, συνάδελφοι φίλοι κλπ. να νιώθουν «αγαπημένοι» όπως λέγεται κοινώς στα ελληνικά), ενώ οπωσδήποτε σημαίνουν απουσία ερωτικών συναισθημάτων ή μη ερωτικά συναισθήματα. Είναι προτιμότερο τον όρο «αγάπη» να τον χρησιμοποιήσουμε για την απόδοση άλλων διαπροσωπικών συναισθημάτων ή σχέσεων. Υπενθυμίζεται εν προκειμένω ότι τον έχουμε χρησιμοποιήσει για την απόδοση του αρχαιοελληνικού όρου στον Lee "agape" αλλά και πάλι υπό τη μορφή επιθέτου, «αγαπητικός έρως».

Ας προστεθεί επίσης ότι ο όρος «εγγύτητα», αν και πιο τεχνικός, προτιμάται από τον «οικειότητα» γιατί κανείς μπορεί να έχει πολύ οικειότητα ή εξοικείωση με κάποιον χωρίς ωστόσο να είναι ψυχολογικά κοντά του. Με άλλα λόγια ο όρος προτιμήθηκε γιατί μπορεί να αποδώσει ευκολότερα τον υψηλότερο βαθμό οικειότητας που προκύπτει ανάμεσα στα ερωτικά ζευγάρια ή μάλλον το αίσθημα ότι άλλος είναι κοντά μας που βέβαια πολύ απέχει από το αίσθημα ότι ο άλλος μας είναι έστω και πάρα πολύ οικείος.

Π. Κορόντης

Kinds of Love

The components of love and their interrelationships can better be understood by considering the kinds of love to which they may give rise in different combinations. These various kinds of love are summarized in Table 12.2.

TABLE 12.2. Taxonomy of Kinds of Love

Kind of love <i>Είδη έρωτος</i>	Component		
	Intimacy <i>Εγγύτητα</i>	Passion <i>Πάθος</i>	Decision/commitment <i>Απόφαση/δέσμευση</i>
Nonlove <i>[μη έρως]</i>	-	-	-
Liking <i>[απλώς αρέσκεια]</i>	+	-	-
Infatuated love <i>[κεραυνοβόλος έρως]</i>	-	+	-
Empty love <i>[κενός έρως ή κενό έρωτος]</i>	-	-	+
Romantic love <i>[ρομαντικός έρως]</i>	+	+	-
Companionate love <i>[συντροφικός έρως]</i>	+	-	+
Fatuous love <i>[άφρων έρως]</i>	-	+	+
Consummate love <i>[ολοκληρωμένος έρως]</i>	+	+	+

Note. + = component present; — = component absent. These kinds of love represent limiting cases based on the triangular theory. Most loving relationships will fit between categories, because the various components of love are expressed along continua, not discretely.

There are eight possible subsets of the various components of love. Each of these subsets differs in the kind of loving experience to which it gives rise. Consider the limiting cases.

1. **Nonlove.** Nonlove refers simply to the absence of all three components of love. Nonlove characterizes the large majority of our personal relationships, which are simply casual interactions that do not partake of love at all.

2. **Liking.** Liking results when one experiences only the intimacy component of love in the absence of passion and decision/commitment. The term liking is used here in a nontrivial sense, not merely to describe the feelings one has toward casual acquaintances and passers-by in one's life. Rather, it refers to the set of feelings one experiences in relationships that can truly be characterized as friendships. One feels closeness, bondedness, and warmth toward the other, without feelings of intense passion or long-term commitment. Stated in another way, one feels emotionally close to the friend, but the friend does not "turn one on," nor does the friend arouse the thought that "one loves the friend" or that one plans to love the friend for the rest of one's life.

It is possible for friendships to have elements of passionate arousal or long term commitment, but in such cases, the friendship goes beyond mere liking and is best classified in one of the categories below. A test that can distinguish mere liking from love that goes beyond liking is the absence test. If a typical friend whom one likes goes away, even for an extended period of time, one may miss the friend, but one does not tend to dwell on the loss. One can pick up the friend-ship some years later, often in a different form, without even having thought much about the friendship during the intervening years. When a close relationship goes beyond liking, however, one's reaction to the absence test is quite different. One actively misses the other person and tends to dwell on or be preoccupied with that person's absence. The other is actively rather than passively missed, and the absence has a substantial and fairly long-term effect both on one's life and on one's reactions to one's life. When the absence of the other arouses strong feelings of intimacy, passion, or commitment, it is best to classify the relationship as going beyond liking; thus, to classify it in one of the categories described below is appropriate.

3. **Infatuated love.** Infatuated love is "love at first sight." Infatuated love, or simply, infatuation, results

from the experiencing of passionate arousal in the absence of the intimacy and decision/commitment components of love. Infatuations are usually rather easy to spot, although they tend to be somewhat easier for others to spot than for the individual who is experiencing the infatuation. Infatuations can arise almost instantaneously and dissipate as quickly under the right circumstances. They tend to be characterized by a high degree of psychophysiological arousal, manifested in somatic symptoms such as increased heartbeat or even palpitations of the heart, increased hormonal secretions, erection of genitals (penis or clitoris), and so on. Infatuation is essentially the same as what Tennov (1979) calls "limerence," and like Tennov's limerence, it can be quite lasting in duration under certain circumstances.

4. Empty love. This kind of love emanates from the decision that one loves another and has commitment to that love in the absence of both the intimacy and passion components of love. It is the kind of love one sometimes finds in stagnant relationships that have been going on for years, but that have lost both the mutual emotional involvement and physical attraction that once characterized them. Unless the commitment to the love is very strong, such love can be close to none at all, because commitment can be so susceptible to conscious modification. Although in our society we are most accustomed to empty love as it occurs as a final or near-final stage of a long-term relationship, in other societies, empty love may be the first stage of a long-term relationship. For example, in societies where marriages are arranged, the marital partners may start with the commitment to love each other, or to try to love each other, and not much more. Such relationships point out how empty love need not be the terminal state of a long-term relationship. Indeed, it can be the beginning rather than the end!

5. Romantic love. This kind of love derives from a combination of the intimacy and passion components of love. In essence, it is liking with an added element, namely, the arousal brought about by physical attraction and its concomitants. According to this view, then, romantic lovers are not only drawn physically to each other but are also bonded emotionally. This view of romantic love seems to be similar to that found in classic works of literature, such as *Romeo and Juliet* and *Tristan and Isolde*. This view of romantic love differs, however, from that of Hatfield and Walster (1981), who argue that romantic love does not differ from infatuation.

6. Companionate love. This kind of love evolves from a combination of the intimacy and decision/commitment components of love. It is essentially a long-term, committed friendship, the kind that frequently occurs in marriages in which the physical attraction (a major source of passion) has died down. This view is captured in the title of Duck's (1983) book, *Friends for Life*. This view of companionate love is also essentially the same as that of Berscheid and Walster (1978).

7. Fatuous love. Fatuous love results from the combination of the passion and decision/commitment components in the absence of the intimacy component. It is the kind of love we sometimes associate with Hollywood, or with whirlwind courtships, in which a couple meets on Day X, gets engaged two weeks later, and marries the next month. It is fatuous in the sense that a commitment is made on the basis of passion without the stabilizing element of intimate involvement. Although the passion component can develop almost instantaneously, the intimacy component cannot, and hence relationships based on fatuous love are at risk for termination and, in the case of shot-gun marriages, for divorce.

8. Consummate love. Consummate, or complete, love results from the full combination of the three components. It is a kind of love toward which many of us strive, especially in romantic relationships. Attaining consummate love can be analogous in at least one respect to meeting one's target in a weight-reduction program: Reaching the goal is often easier than maintaining it. The attainment of consummate love is no guarantee that it will last. Indeed, its loss is sometimes analogous to the gain of weight after a weight-reduction program: One is often not aware of the loss of the goal until it is far gone. I do not believe that all manifestations of consummate love are necessarily difficult either to develop or maintain. For example, one's love for one's children often carries with it the deep emotional involvement of the intimacy component, the satisfaction of motivational needs (e.g., nurturance, self-esteem, self-actualization) of the passion component, and the firm commitment of the decision/commitment component. For many but not all parents, formation and maintenance of this love is nonproblematical. Perhaps the bonding between parents and children at birth renders this love relatively easier to maintain, or perhaps evolutionary forces are at work to ensure that parent-child bonding survives at least those formative years in which the child must depend very heavily on the parent's love and support. Whichever of these may be the ease (and it may be more than one),

consummate love can be easier or more difficult to form and maintain, depending on the relationship and the situation in which it is developed and maintained.

Τρέχων τίτλος: ΣΥΝΑΨΗ ΔΕΣΜΟΥ ΚΑΙ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑ

Ατομικές διαφορές στη σύναψη δεσμού και σεξουαλικότητα

Άννα Θεμελή και Παναγιώτης Κορδούτης

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Περίληψη

Οι Hazan & Shaver έχουν παραλληλίσει τη σύναψη ερωτικής σχέσης με τη διαδικασία σύναψης δεσμού όπως την εννοεί η Θεωρία του Δεσμού κατά J. Bowlby και M. Ainsworth. Σύμφωνα με τους Hazan & Shaver, στην ενήλικη ερωτική σχέση έχουμε την ολοκλήρωση τριών συστημάτων συμπεριφοράς: της συμπεριφοράς σύναψης δεσμού, της συμπεριφοράς παροχής φροντίδας ή φροντίδας και της σεξουαλικής συμπεριφοράς ή σεξουαλικότητας. Μέχρι τούδε, έχει κυρίως μελετηθεί η συμπεριφορά δεσμού στις ερωτικές σχέσεις. Σχετικά πρόσφατα έχει αρχίσει να εξετάζεται η συμπεριφορά φροντίδας αλλά είναι λίγες οι έρευνες που έχουν γίνει για τη σεξουαλική συμπεριφορά, υπό το πρίσμα της Θεωρίας του Δεσμού. Η παρούσα ανασκόπηση εστιάζει στη σχέση μεταξύ σύναψης δεσμού και σεξουαλικότητας. Ειδικότερα, εξετάζει τις συνέπειες που είναι δυνατόν να έχει το ατομικό ύφος σύναψης δεσμού στη σεξουαλική συμπεριφορά. Παρουσιάζονται σύντομα τα βασικά σημεία της Θεωρίας του Δεσμού και της διαμόρφωσής της ως θεωρίας για τη στενή διαπροσωπική σχέση. Ακολουθεί η παρουσίαση εμπειρικών ερευνών οι οποίες συσχετίζουν τις ατομικές διαφορές κατά την σύναψη δεσμού (*ύφος σύναψης δεσμού*) με τη σεξουαλικότητα. Οι έρευνες υπαινίσσονται ότι άτομα των οποίων το ύφος σύναψης δεσμού χαρακτηρίζεται από υψηλό άγχος, ενδέχεται να επιδιώκουν, δια της σεξουαλικής τους συμπεριφοράς, την επίτευξη εγγύτητας προς τον άλλον («οικειότητας») αλλά και την απολαβή - παροχή φροντίδας. Επίσης, τα εν λόγω άτομα, είναι πιο πιθανό να αποκτούν ή να εναλλάσσουν περισσότερους συντρόφους στην διάρκεια της ζωής τους, να αρχίζουν τις σεξουαλικές τους σχέσεις πρώιμα, να εκδηλώνουν απιστία και να εμπλέκονται σε πιο πολλές συμπεριφορές υψηλού κινδύνου. Αντίθετα, τα άτομα με ύφος σύναψης δεσμού

χαρακτηριζόμενο από υψηλή αποφυγή, είναι πολύ λιγότερο πιθανό να επιδιώκουν δια της σεξουαλικής τους συμπεριφοράς την εγγύτητα. Πιθανότερο είναι να επιδιώκουν μίαν αίσθηση επιτεύγματος και αποδοχής-συμμόρφωσης προς την κοινωνική τους ομάδα και να θέλουν να μιλούν (ή και να καυχώνται) για τις σεξουαλικές τους συμπεριφορές. Ακόμη ενώ ενδέχεται να έχουν πιο ελευθεριάζουσες στάσεις απέναντι στο σεξ, δείχνουν λιγότερες συμπεριφορές υψηλού κινδύνου και θετικότερη στάση προς τις προφυλάξεις.

Λέξεις κλειδιά: Θεωρία Δεσμού, Ύψος Σύναψης Δεσμού, Στενή Διαπροσωπική Σχέση, Σεξουαλικότητα.

Ατομικές διαφορές στη σύναψη δεσμού και σεξουαλικότητα

Η σεξουαλικότητα μπορεί να προσεγγισθεί από διάφορες επιστημονικές οπτικές. Είναι φυσική, βιολογική λειτουργία, κοινωνικό-πολιτισμικό φαινόμενο με ιστορικές, ψυχολογικές και ηθικές διαστάσεις. Πρόκειται για σύνθετη έννοια που υπόκειται σε πολλαπλά επίπεδα ανάλυσης. Η Θεωρία του Δεσμού εισάγει μια σημαντική οπτική, η οποία συνεισφέρει στην ανάλυση ορισμένων μόνον επίπεδων κατανόησης της σεξουαλικότητας. Άλλωστε, παρά το ότι η θεωρία αυτή έχει ευρύτατα υιοθετηθεί στη μελέτη των στενών διαπροσωπικών σχέσεων στην ενήλικη ζωή, σχετικά πρόσφατα έχει αρχίσει να ασχολείται με το θέμα της σεξουαλικότητας, η οποία εν τούτοις αποτελεί βασική διάσταση στις ερωτικές σχέσεις των ενηλίκων. Βασικό χαρακτηριστικό της θεωρίας είναι ότι συνδέει τις παρελθούσες διαπροσωπικές εμπειρίες του ατόμου με τις εμπειρίες περί το σχετίζεσθαι στην ενήλικη ζωή. Με τον τρόπο αυτό μας δίνει τη δυνατότητα «εξήγησης» ατομικών διαφορών ως προς το σχετίζεσθαι γενικά και ενδεχομένως ως προς την σεξουαλικότητα. Η εξηγητική της δύναμη την καθιστά κανονιστική θεωρία, ενώ, το δίχως άλλο, ελλοχεύει ο κίνδυνος της παραμορφωτικά αιτιοκρατικής (ντετερμινιστικής) της ανάγνωσής εις τρόπο ώστε τα παρελθόντα φαινόμενα περί τις σχέσεις να εξηγούν τα παρόντα. Η Θεωρία όμως του Δεσμού ενώ έχει αιτιοκρατικό χαρακτήρα δεν ισχυρίζεται ότι υφίσταται σχέση, ένα-προς-ένα, παρελθουσών και σύγχρονων συμπεριφορών, παρ' όλο που ο επιπόλαιος αναγνώστης της μπορεί εύκολα να αποκτήσει την εντύπωση αυτή.

Η Θεωρία του Δεσμού

Τη Θεωρία του Δεσμού εισήγαγε ο John Bowlby στα τέλη της δεκαετίας του '50, αρχές '60. Το εννοιολογικό πλαίσιο που σήμερα περιγράφουμε ως Θεωρία Δεσμού, αποτελεί ουσιαστικά προϊόν σύνθεσης των εργασιών του Bowlby και της Mary Ainsworth (Bretherton, 1991). Οι βασικές προτάσεις της θεωρίας αφορούν την κατανόηση της έντονης τάσης των

ανθρώπων να δημιουργούν ισχυρούς συναισθηματικούς δεσμούς με συγκεκριμένα άτομα αλλά και την ποικιλόμορφη συναισθηματική δυσφορία που απορρέει από αποχωρισμό και απώλεια, όπως, επί παραδείγματι, το άγχος, ο θυμός, η κατάθλιψη και η συναισθηματική αποδέσμευση. Οι ρίζες της θεωρίας ανάγονται στην ηθολογία, στη θεωρία των συστημάτων, στη γνωστική ψυχολογία και στην ψυχαναλυτική θεωρία, ειδικά δε στις θεωρίες των σχέσεων αντικειμένου (ή «αντικειμενοτρόπων σχέσεων» κατ' άλλη ορολογία) (Vaughn & Bost, 1999).

Το Σύστημα Σύναψης Δεσμού.

Βασική επεξηγηματική αρχή του μοντέλου του Bowlby είναι ότι ο άνθρωπος φέρει τη βιολογική προδιάθεση να συνάπτει σχέσεις με άτομα που του παρέχουν φροντίδα. Επειδή δε ανήκει στα είδη που κατά την γέννησή του και για αρκετό διάστημα μετά απ' αυτήν, είναι ανίκανος να επιβιώσει από μόνος του (ως άτομο), χρειάζεται έναν ενήλικα για να του προσφέρει προστασία και φροντίδα, έναν ενήλικα που θα είναι στη διάθεσή του. Έτσι, συνεπεία φυσικής επιλογής, τα βρέφη αναπτύσσουν συμπεριφορές που αποσκοπούν στη διατήρηση της εγγύτητας με το άτομο που τους παρέχει φροντίδα και προστασία (Gullestand, 2001). Ο τελικός στόχος του αναπτυσσόμενου αυτού συμπεριφορικού συστήματος βρέφους-κύριου φροντιστή, δηλαδή του Συστήματος Σύναψης Δεσμού, είναι η προστασία από τα αρπακτικά ζώα.

Το Σύστημα Σύναψης Δεσμού δεν είναι παρά ένα από τα διάφορα συμπεριφορικά πρότυπα, τα οποία παράγει η εξέλιξη με στόχο την προαγωγή της επιβίωσης και αναπαραγωγής του είδους. Ένα συμπεριφορικό πρότυπο αποτελείται από σειρά συμπεριφορών (σύστημα), που αν και έχουν την ίδια λειτουργία, μπορεί να διαφέρουν μεταξύ τους (π.χ. χαμόγελο, κλάμα, προσέγγιση, προσκόλληση). Από μία άποψη, το συμπεριφορικό σύστημα ομοιάζει με άλλα φυσιολογικά συστήματα του οργανισμού, όπως για παράδειγμα τα ρυθμίζοντα τη θερμοκρασία ή τη πίεση του σώματος. Οποιαδήποτε πραγματική ή αντιλαμβανόμενη απόκλιση από τον στόχο

του συστήματος, που είναι η διατήρηση εγγύτητας με το πρόσωπο δεσμού – το οποίο, σημειωτέον, δεν ταυτίζεται απαραίτητα με την βιολογική μητέρα αλλά με το (όποιο) κύριο πρόσωπο φροντίδας - , προκαλεί άγχος και εκλύει συμπεριφορές στοχεύουσες στην αποκατάσταση της εγγύτητας. Ο απαιτούμενος βαθμός εγγύτητας, ώστε να μην προκαλείται άγχος, εξαρτάται από ποικίλους ενδογενείς ή εξωγενείς παράγοντες, οι οποίοι σχετίζονται με την ηλικία του παιδιού, την φυσική, τη συναισθηματική του κατάσταση, αλλά και την ύπαρξη απειλής ή κινδύνου στο περιβάλλον. Στόχος του παιδιού δεν είναι απλά η διατήρηση εγγύτητας με το πρόσωπο δεσμού αλλά η επίτευξη μια συναισθηματικής κατάστασης: «η συναίσθηση ασφάλειας» (Bowlby, 1979).

Το Σύστημα Σύναψης Δεσμού αλληλεπιδρά με άλλα συστήματα συμπεριφοράς, όπως η εξερεύνηση, η παροχή φροντίδας, ο φόβος, η σεξουαλική συνένδυση. Κατά την περίοδο της βρεφικής και παιδικής ηλικίας, πάντως, το Σύστημα Δεσμού προεξάρχει έναντι των άλλων, εφόσον ακόμη και η λήψη τροφής ή η μάθηση, δεν έχουν και τόση σημασία αν δεν έχει εξασφαλιστεί η βασική προϋπόθεση της προστασίας από τα αρπακτικά ζώα. Όσο το παιδί αισθάνεται ασφάλεια, το σύστημα βρίσκεται εν ηρεμία, αφήνοντας άλλα συστήματα να ενεργοποιηθούν, ειδικά μάλιστα το σύστημα της εξερεύνησης. Πα' όλ' αυτά, το παιδί ελέγχει περιοδικά αν το πρόσωπο δεσμού είναι διαθέσιμο, πράγμα που υποδηλώνει ότι το Σύστημα Σύναψης Δεσμού δεν περιπίπτει ουδέποτε σε πλήρη αδράνεια. Εκτός αυτού, θα μπορούσε μάλιστα να πει κανείς, ότι σημασία δεν έχει απλώς η απλή παρουσία του προσώπου, αλλά η πεποίθηση του παιδιού ότι οπότεν το χρειαστεί θα είναι διαθέσιμο (Cassidy, 1999).

Ο Bowlby παρατηρώντας τις αντιδράσεις των παιδιών στον αποχωρισμό από τα πρόσωπα δεσμού, κατέληξε ότι υπάρχει ομοιογένεια συναισθηματικών αντιδράσεων, η οποία ακολουθεί συγκεκριμένη και προβλέψιμη σειρά. Η πρώτη αντίδραση είναι η διαμαρτυρία, που

περιλαμβάνει το κλάμα, το ενεργητικό ψάξιμο και την αντίσταση στις προσπάθειες άλλων προσώπων να τα ανακουφίσουν για τον αποχωρισμό. Η δεύτερη είναι η απελπισία, που χαρακτηρίζεται από παθητικότητα και λύπη. Τελευταία εμφανίζεται η συναισθηματική αποδέσμευση.

Οι αντιδράσεις αυτές είναι ιδιαίτερα προσαρμοστικές. Αρχικά, η αναστάτωση και το άγχος μπορεί να επαναφέρουν το πρόσωπο δεσμού κοντά. Όταν όμως δεν υπάρχει ελπίδα αποκατάστασης της εγγύτητας, η παρατεινόμενη εκδήλωση διαμαρτυρίας όχι μόνο ενέχει τον κίνδυνο της προσέλκυσης των αρπακτικών αλλά εξαντλεί και το παιδί. Έτσι η απελπισία και η παθητική στάση, το κρατά ήσυχο επιτρέποντάς του να αναρρώσει, ενώ η συναισθηματική αποδέσμευση του επιτρέπει να επανέλθει στις συνηθισμένες του δραστηριότητες, πιθανώς δε και στην αναζήτηση άλλου προσώπου φροντίδας.

Επίδραση της πρώιμης σχέσης δεσμού στις ερωτικές σχέσεις της ενήλικης ζωής:

Εσωτερικά Ενεργά Πρότυπα του Σχετίζεσθαι.

Οι επαναλαμβανόμενες αλληλεπιδράσεις με το πρόσωπο δεσμού, δημιουργούν για τα παιδιά τη βάση χάρη στην οποία μαθαίνουν τι να περιμένουν από το πρόσωπο αυτό και πως να προσαρμόζουν τη συμπεριφορά τους ανάλογα. Αυτές οι προσδοκίες διαμορφώνουν πλαίσιο νοητικών αναπαραστάσεων, εσωτερικών ενεργών προτύπων, τα οποία χρησιμοποιούνται για να προβλέψουν τη διαθεσιμότητα και ανταπόκριση του προσώπου δεσμού. Περιλαμβάνουν πρότυπα σχετίζεσθαι μεταξύ του εαυτού και του προσώπου δεσμού, βασισμένα στην κοινή ιστορία της σχέσης τους. Η λειτουργία τους είναι να ρυθμίζουν, να ερμηνεύουν, να προβλέπουν την συμπεριφορά, τις σκέψεις, τα συναισθήματα που έχουν να κάνουν με το δεσμό τους. Δύο είναι οι κύριες μεταβλητές που παίζουν βασικό ρόλο στη διαμόρφωση των προτύπων ή γενικευμένων προσδοκιών για το σχετίζεσθαι: α) αν ο «άλλος» είναι πρόσωπο που

ανταποκρίνεται στις εκκλήσεις για υποστήριξη και βοήθεια και β) αν ο εαυτός είναι πρόσωπο που «οι άλλοι» και ειδικά το πρόσωπο δεσμού, αξίζει της ανταπόκρισης και υποστήριξής τους. Αν και λογικά οι δύο αυτές μεταβλητές είναι ανεξάρτητες, στην πράξη (αλλά ίσως και ψυχολογικά) αλληλοσχετίζονται και αλληλοεπιβεβαιώνονται (Bretherton, 1999).

Οι γενικευμένες λοιπόν προσδοκίες, τα πρότυπα του σχετίζεσθαι, που στηρίζονται στις προσπάθειες του παιδιού να εξασφαλίσει ανακούφιση και ασφάλεια και διαμορφώνονται ενώρις στην ζωή του, θεωρείται ότι ασκούν κάποιας μορφής επίδραση σε όλη του την ζωή, αν και, εκτιμάται ότι αναπροσαρμόζονται αποκρινόμενες σε καινούργιες διαπροσωπικές εμπειρίες. Θέμα αιχμής για τη γραμματεία της Θεωρίας του Δεσμού είναι αν οι νοητικές αυτές κατασκευές έχουν συνέχεια και εάν, κατά πόσον, και με ποιόν τρόπο, επιδρούν στις ενήλικες σχέσεις. Μεταξύ των λόγων που συνηγορούν υπέρ της συνέχειάς τους είναι φαινόμενα, που είναι γενικότερα γνωστά από την γνωστική κοινωνική ψυχολογία (Fiske & Taylor, 1991): πρώτον, η τάση των ατόμων να επιλέγουν περιβάλλοντα σύμφωνα με τις πεποιθήσεις τους που έχουν για τον εαυτό τους και τους άλλους, (π.χ. μέσω των επαγγελματικών επιλογών, των φίλων ή συντρόφων)· δεύτερον, η τάση των νοητικών κατασκευών αυτού του είδους (γνωστικών κοινωνικών σχημάτων) αλλά πιθανότατα και των εσωτερικών προτύπων για το σχετίζεσθαι, να αυτοδιαϊωνίζονται μέσω γνωστικών προκαταλήψεων κατά επεξεργασία πληροφοριών· τρίτον, ο μη συνειδητός χαρακτήρας τους, με συνέπεια πολλές συμπεριφορές να συμβαίνουν «αυτόματα»· τέταρτον, ο αυτοεκπληρούμενος χαρακτήρας τους, που αυξάνει την πιθανότητα να αποσπάσει το άτομο από τους άλλους τις αντιδράσεις που περιμένει και πιο πολύ φοβάται.

Παρ' όλα ταύτα, ο όρος «ενεργά» πρότυπα, υπογραμμίζει ότι πρόκειται για ενεργητικές κατασκευές που μπορούν να τροποποιηθούν με βάση νέες εμπειρίες. Ειδικά οι σημαντικές μεταβατικές περιόδους της ζωής του ατόμου, όπως ο γάμος, η απόκτηση παιδιών, το διαζύγιο, ο

θάνατος αλλά και τα λεγόμενα «γεγονότα ζωής» γενικότερα, είναι δυνατόν να προάγουν σημαντικές αλλαγές στα περιεχόμενα των προτύπων. Επίσης η εκ νέου θεώρηση και κατανόηση περασμένων εμπειριών (π.χ. μέσω ψυχοθεραπείας) μπορεί να συμβάλλει στην επανεξέταση τους και αλλαγή τους. Πραγματική αλλαγή, ωστόσο είναι πιο πιθανή όταν η επανεξέταση και η καινούργια πρόσληψη της παλαιάς εμπειρίας, συνδυάζονται με νέες εμπειρίες και συγκεκριμένα με πραγματικές και συμβατές προς την καινούργια πρόσληψη πράξεις στις νέες σχέσεις του ατόμου (Feeney & Noller, 1996).

Ατομικές διαφορές: Ύψος Σύναψης Δεσμού. Έχει διαπιστωθεί εμπειρικά ότι τρεις κύριοι τρόποι σύναψης δεσμού διαμορφώνονται ανάλογα με τη νοερή απόκριση που δίνει το παιδί στην ερώτηση, «θα είναι το πρόσωπο δεσμού διαθέσιμο, θα ανταποκριθεί όταν το χρειαστώ;», και τις προσδοκίες που αναπτύσσει (*εσωτερικά πρότυπα του σχετίζεσθαι*). Όταν το πρόσωπο δεσμού είναι επαρκώς ευαίσθητο και ανταποκρίνεται στις ανάγκες του, το παιδί διαμορφώνει ασφαλές ύψος δεσμού, που χαρακτηρίζεται από αυτοπεποίθηση για την ικανότητα του και την προσωπική του αξία (θετικό πρότυπο εαυτού) και την πεποίθηση ότι «ο άλλος» είναι διαθέσιμος και αξιόπιστος» (θετικό πρότυπο για τον άλλο). Εάν το πρόσωπο δεσμού είναι ασυνεπές και αναξιόπιστο ως προς τον τρόπο που ανταποκρίνεται, το παιδί ενδέχεται να δείχνει υπερευαισθησία προς πραγματικούς ή αντιλαμβανόμενους κινδύνους και υπερβολική επαγρύπνηση για την πραγματική διαθεσιμότητα και ευαισθησία των άλλων προς αυτό. Η ανασφάλεια αυτή πυροδοτεί επιθυμία για εγγύτητα, καθώς και ανάγκη για επιβεβαίωση. Το εν λόγω ύψος σύναψης δεσμού χαρακτηρίζεται ως ανασφαλές /αμφιθυμικό. Αντίθετα τα παιδιά προς τα οποία το πρόσωπο δεσμού είχε συνεπή μεν ανταπόκριση αλλά αρνητική στις εκκλήσεις τους για εγγύτητα, όντας ψυχρό και απόμακρο, δείχνοντας θυμό ή απόρριψη προς το άγχους τους ή τα αρνητικά τους συναισθήματα, έχουν αποφευκτικό ύψος σύναψης δεσμού ή ύψος

αποφυγής. Τα παιδιά αυτά μαθαίνουν είτε να ζητούν υποστήριξη χωρίς να εκφράζουν τα αρνητικά τους συναισθήματα, είτε να μην έχουν ανάγκη την υποστήριξη και να στηρίζονται αποκλειστικά στον εαυτό τους. Κάθε ένα από τα διαφορετικά ύφη σύναψης δεσμού, αντικατοπτρίζουν τις διαφορετικές στρατηγικές που το παιδί έμαθε για να διαχειρίζεται το άγχος που τυχόν του προκαλούσε η εμπειρία του με τα πρόσωπα δεσμού (Feeney, 1999). Οι στρατηγικές αυτές είναι προσαρμοστικές υπό την έννοια ότι, εν τέλει, στόχο έχουν, τη διατήρηση της εγγύτητας με τους γονείς ή τα κύρια πρόσωπα φροντίδας (George & Solomon, 1999).

Ασφαλώς, εξετάζοντας τη σημαντική αυτή θεωρητικά ατομική διαφορά, δεν θα πρέπει να μας διαφεύγει ότι πολλοί άλλοι παράγοντες, άσχετοι προς τη διαπροσωπική σχέση γενικά ή σχετιζόμενοι με άλλες διαστάσεις της σχέσης παιδιού- προσώπου δεσμού (Thomson K., 1999), μπορεί να συμβάλλουν στη διαμόρφωση της ποιότητας των στενών διαπροσωπικών σχέσεων του ενήλικα, όπως για παράδειγμα η ιδιοσυγκρασία του, το κοινωνικοοικονομικό του επίπεδο και άλλα χαρακτηριστικά του περιβάλλοντος (George & Solomon, 1999).

Σύναψη Δεσμού κατά την ενήλικη ζωή

Ο Bowlby ήταν πεπεισμένος ότι οι πρώτες εμπειρίες του σχετίζεσθαι συνεχίζουν να ασκούν την επίδρασή τους στην ενήλικη ζωή. Πέραν όμως αυτού, θεωρούσε ότι, σε όλη τους τη ζωή, οι άνθρωποι διατηρούν μian ισχυρή τάση, βαρύνουσα για την επιβίωση του είδους, να δημιουργούν συναισθηματικούς δεσμούς διαρκείας. Δεν συμφωνούσε διόλου με όσους αντιμετώπιζαν την εν λόγω τάση ως ανάγκη εξάρτησης του ατόμου και ως παλινδρόμησή του σε προηγούμενες φάσεις της ανάπτυξής του (Bowlby, 1979). Το θέμα λοιπόν, της συνέχειας του αυτού συμπεριφορικού προτύπου και της λειτουργίας του (προστασία από τα αρπακτικά ζώα) πέραν της ηλικίας για την οποία εξυπηρετεί έναν κρίσιμο για την επιβίωση σκοπό είχε τεθεί

θεωρητικά ενωρίς. Έκτοτε η συζήτηση συνεχίζεται σε θεωρητική και εμπειρική βάση χωρίς να έχουν δοθεί οριστικές απαντήσεις. Υποθετικά, η λειτουργία και η δυναμική του συστήματος μπορεί να παραμένουν ίδιες κατά τη διάρκεια της ζωής, επειδή η νευρολογική του βάση δεν εξελίσσεται τόσο ραγδαία (Hazan & Shaver, 2004).

Από τη σκοπιά της εξελικτικής θεωρίας, η ύπαρξη στενών δεσμών μεταξύ ενηλίκων είναι ουσιώδης, αν όχι για την επιβίωση των μελών του ζεύγους, οπωσδήποτε για την επιβίωση των απογόνων τους. Πολλοί συγγραφείς προτείνουν ότι τα ερωτικά ή «ρομαντικά» συναισθήματα ανδρών και γυναικών, έχουν στόχο να κρατήσουν τους γονείς μαζί ώστε να φροντίσουν τα παιδιά τους (Zeifman & Hazan, 2000). Πράγματι, θεωρείται ότι οι σχέσεις μεταξύ ερωτικών συντρόφων προσομοιάζουν πολύ περισσότερο την σχέση παιδιού- προσώπου δεσμού από οποιαδήποτε άλλη διαπροσωπική σχέση μεταξύ ενηλίκων. Στον κόσμο των ενηλίκων, ως σχέσεις δεσμού περιγράφονται οι δυαδικές εκείνες σχέσεις στις οποίες επιδιώκεται η εγγύτητα με συγκεκριμένο και κατ' εξοχήν προτιμώμενο πρόσωπο, προκειμένου να επιτευχθεί αίσθηση ασφάλειας. Ο Weiss, από τους πρώτους που ασχολήθηκαν με τη σύναψη δεσμού στους ενήλικες, παρατήρησε ότι οι τρόποι που οι άνθρωποι αντιδρούν στο διαζύγιο ή τον θάνατο του/της συζύγου μοιάζουν ιδιαίτερα με τις αντιδράσεις των παιδιών κατά τον αποχωρισμό τους από τα πρόσωπα δεσμού, όπως τις περιέγραψαν ο Bowlby και η Ainsworth. Εκτός του ότι, οι σχέσεις προσώπου δεσμού και παιδιού από τη μια και εραστών από την άλλη, θεωρούνται ευρέως ως «οι στενές» σχέσεις ή τουλάχιστον «οι πιο στενές», μπορούμε να παρατηρήσουμε, ότι στις σχέσεις αυτές «επιτρέπονται» συμπεριφορές που σε άλλες κοινωνικές και διαπροσωπικές σχέσεις δε συνηθίζονται ή δε θεωρούνται κανονιστικές, για παράδειγμα το παρατεταμένο, αμοιβαίο κοίταγμα, η μετωπική - γαστρική επαφή, η χρήση ιδιολέκτου κατανοητής μόνο από τα

μέλη της σχέσης, η ανοχή και ευχαρίστηση από την πλησιόχωρη αναπνοή του άλλου, το παρατεταμένο χάδι κ.α. (Zeifman & Hazan, 2000).

Παρά την αναλογία των δυο σχέσεων, υπάρχουν και σημαντικές διαφορές : η σχέση του παιδιού με το πρόσωπο δεσμού είναι συμπληρωματική, δηλαδή το παιδί ζητάει ασφάλεια και άνεση και το πρόσωπο του την παρέχει. Αντίθετα η σχέση των ενηλίκων χαρακτηρίζεται από αμοιβαιότητα, αφού και οι δυο σύντροφοι δίνουν και παίρνουν φροντίδα (είτε ταυτόχρονα είτε εναλλάσσοντας ρόλους). Εκτός όμως από την αμοιβαιότητα στην προστασία και παροχή φροντίδας, μια ακόμη διαφορά είναι ότι τα μέλη του ενήλικου ζευγαριού εισέρχονται στη σχέση, φέροντας ο καθένας την ιστορία των δεσμών του (Bretherton, 1999). Έτσι ενώ στη βρεφική και παιδική ηλικία τα πρότυπα σύναψης δεσμού διαμορφώνονται ανάλογα με την δράση και τις συμπεριφορές του προσώπου δεσμού, στους ενήλικες επηρεάζονται σε μεγάλο μέρος από τις νοητικές αναπαραστάσεις που έχει δημιουργήσει και εγγράψει το άτομο για τον εαυτό του και τον «άλλον» ως αποτέλεσμα των αρχικών και προηγούμενων αλληλεπιδράσεών του (West & Sheldon, 1994). Αν και όπως σημειώσαμε υπάρχουν ορισμένες ομοιότητες όσον αφορά τη σωματική επαφή στη σχέση προσώπου δεσμού – παιδιού και εραστών (π.χ. γαστρική επαφή), η θεμελιώδης διαφορά της σύναψης δεσμού στην παιδική ηλικία από τη σύναψη δεσμού στην ενήλικη ζωή έγκειται στον σεξουαλικό χαρακτήρα της σωματικής επαφής των ενηλίκων και, ενδεχομένως, στη συναίσθησή του. Ο δεσμός των ενηλίκων δημιουργείται στον καμβά της σωματικής σεξουαλικής σχέσης με έναν σύντροφο και της συνείδησής της. Οι ενήλικοι δεσμοί οικοδομούνται, διαμορφώνονται και εντείνονται με τις σεξουαλικές αλληλεπιδράσεις.

Η στενή διαπροσωπική σχέση: ολοκλήρωση τριών Συμπεριφορικών Συστημάτων
(Σύναψης Δεσμού, Φροντίδας, Σεξουαλικότητας)

Λαμβάνοντας υπόψη τις ομοιότητες αλλά και τις διαφορές μεταξύ δεσμού στην παιδική ηλικία και στην ενήλικη ζωή οι Hazan & Shaver (2004) πρότειναν ότι η ερωτική σχέση περιλαμβάνει την ολοκλήρωση τριών προτύπων συμπεριφοράς ή συστημάτων: σύναψης δεσμού, φροντίδας και σεξουαλικότητας (Feeney & Noller, 1996). Όπως προαναφέρθηκε, στην θεωρία του Bowlby υπάρχει η έννοια των συμπεριφορικών συστημάτων που αλληλεπιδρούν μεταξύ τους προκειμένου να εξασφαλιστεί η επιβίωση του είδους και η αναπαραγωγή του. Οι Shaver & Hazan υποστηρίζουν ότι η βαρύτητα των τριών αυτών συμπεριφορικών συστημάτων μπορεί να ποικίλει κατά την διάρκεια μιας σχέσης. Επίσης, μπορεί να διαφέρει σε διαφορετικές σχέσεις. Από τα τρία πρότυπα συμπεριφοράς το σύστημα σύναψης δεσμού κατέχει κεντρικό, κατά την άποψή τους, ρόλο. Είναι το πρώτο που εμφανίζεται στην πορεία της ανάπτυξης του ατόμου και συμβάλει θεμελιωδώς στη διαμόρφωση των νοητικών αναπαραστάσεων για τον εαυτό και τους άλλους, δημιουργώντας τις βάσεις επί των οποίων αναπτύσσονται τα άλλα δυο συστήματα (Feeney & Noller, 1996).

Σύναψη Δεσμού και Σεξουαλικότητα

Από τα τρία πρότυπα συμπεριφοράς, η συμπεριφορά σύναψης δεσμού έχει κυρίως προσελκύσει το ενδιαφέρον των ερευνητών. Λίγες μόνο έρευνες έχουν ασχοληθεί με την αλληλεπίδραση του προτύπου συμπεριφοράς για τη σύναψη δεσμού, με το πρότυπο για την παροχή φροντίδας και ακόμη λιγότερες με το πρότυπο για την σεξουαλικότητα. Επίσης, από όσο γνωρίζουμε, υπάρχει μόνο μια έρευνα που εξετάζει την αλληλεπίδραση και των τριών συστημάτων (Farrugia & Hohans, 1998). Από την άλλη μεριά, οι ερευνητές που ασχολούνται με την μελέτη της ανθρώπινης σεξουαλικότητας, δείχνουν όλο και μεγαλύτερο ενδιαφέρον για την

έκφρασή της στο πλαίσιο της σχέσης, συνδέοντάς τη με διάφορα φαινόμενα, χαρακτηριστικά των στενών διαπροσωπικών σχέσεων όπως η έλξη, η εγγύτητα (οικειότητα) και η δέσμευση (Sternberg & Barnes, 1988. Berscheid, 1985). Στη συνέχεια, θα παρουσιάσουμε εμπειρικές έρευνες που αφορούν τη σχέση του προτύπου σύναψης δεσμού με το πρότυπο της σεξουαλικότητας. Οι περισσότερες ασχολούνται με το πώς οι ατομικές διαφορές στο ύφος σύναψης δεσμού – ουσιαστικά, στην αίσθηση ασφάλειας - σχετίζονται με διάφορες εκφάνσεις και εκφράσεις σεξουαλικότητας.

Αξιολόγηση του ύφους σύναψης δεσμού κατά την ενήλικη ζωή. Πριν προχωρήσουμε στην παρουσίαση των ερευνητικών δεδομένων θεωρούμε χρήσιμο να αναφερθούμε εν συντομία στον τρόπο με τον οποίο διαπιστώνονται οι ατομικές διαφορές στο ύφος σύναψης δεσμού στους ενήλικες. Η έρευνα των τελευταίων δεκαετιών έχει εμπλουτίσει τη σχετική γραμματεία με διάφορα «εργαλεία» αξιολόγησης ατομικών διαφορών στο ύφος σύναψης δεσμού που δεν είναι πάντα μεταξύ τους συμβατά, κάτι που συχνά δυσχεραίνει τη σύγκριση και σύνθεση των ερευνητικών ευρημάτων. Η χρήση συνέντευξης, ειδικά σχεδιασμένης για την αξιολόγηση του δεσμού στην ενήλικη ζωή, έχει υιοθετηθεί από διάφορους ερευνητές. Εξαιτίας όμως κυρίως της ειδικής εκπαίδευσης που απαιτεί, η χρήση της είναι γενικά περιορισμένη (Berscheid, 1985). Στην προσπάθεια αναζήτησης πιο εύχρηστων εργαλείων οι ερευνητές έχουν διαμορφώσει διάφορα ερωτηματολόγια αυτό-αναφοράς, τα οποία κυρίως χρησιμοποιούνται στις έρευνες που θα παρουσιάσουμε. Από τα πρώτα και πιο διαδεδομένα εργαλεία αξιολόγησης αυτό-αναφοράς, είναι αυτό των Hazan & Shaver (1987), το οποίο αποτελείται από τρεις χωριστές περιγραφές, από τις οποίες πρέπει να διαλέξουν οι συμμετέχοντες εκείνη που ταιριάζει περισσότερο στα συναισθήματά τους για τις στενές τους διαπροσωπικές σχέσεις. Η κάθε περιγραφή αντιστοιχεί σε τρία διαφορετικά ύφη δεσμού (ασφαλής, αποφυγής, αγχώδης/αμφιθυμικός), κατ' αναλογία

προς τα τρία διαφορετικά είδη δεσμού κατά την παιδική ηλικία της Ainsworth. Πολλοί ερευνητές έχουν υιοθετήσει τη βασική αυτή προσέγγιση, με διάφορες παραλλαγές, διαμορφώνοντας επί παραδείγματι, τρεις αντίστοιχες υποκλίμακες στο πνεύμα των τριών περιγραφών (Feeney, Raphael, 1992). Οι Bartholomew & Horowitz (1991) επινόησαν ένα θεωρητικό μοντέλο περιγραφής του ύφους σύναψης δεσμού που βασίζεται σε δύο άξονες: το «αντικείμενο» των νοητικών κατασκευών (εαυτός ή άλλος) και το κυρίαρχο συναίσθημα (θετικό ή αρνητικό) έναντι του αντικειμένου, του εαυτού δηλαδή ή του άλλου. Από το μοντέλο τους προκύπτουν τέσσερα βασικά ύφη σύναψης δεσμού: *ασφαλές* (θετικό πρότυπο για εαυτό και άλλο), *υπερεμπλεκόμενο* (θετικό πρότυπο για άλλο, αρνητικό για εαυτό), *απορριπτικό* (θετικό πρότυπο για εαυτό, αρνητικό για άλλο), *φοβικό* (αρνητικό πρότυπο και για εαυτό και για άλλο). Εάν θα ήθελε κανείς να αντιστοιχήσει τα παραπάνω ύφη σύναψης δεσμού προς εκείνα των Hazan & Shaver θα μπορούμε να πούμε ότι εκτός από το ασφαλές, που είναι ίδιο και στα δυο θεωρητικά πρότυπα, το υπερεμπλεκόμενο αντιστοιχεί στον αγχώδη/αμφιθυμικό και τα δυο τελευταία ύφη στο αποφευκτικό (Feeney & Noller, 1996).

Ύφος Σύναψης Δεσμού και κίνητρα για σεξ

Παρόλο που η σεξουαλικότητα είναι θεμελιώδης στην ύπαρξη του ανθρώπου ως βιολογικής οντότητας, αυτό που τον διαφοροποιεί από τα άλλα έμβια όσον αφορά το σεξ, είναι η τεράστια ικανότητά του να επεξεργάζεται και να αναστοχάζεται πάνω στις ίδιες του τις γενετικές προδιαθέσεις (Davenport, 1987). Οι ερευνητές της ανθρώπινης σεξουαλικότητας έχουν αναγνωρίσει ότι η έκφραση της σεξουαλικής συμπεριφοράς σχετίζεται με διάφορα κίνητρα και ότι η σημασία που αποδίδεται σε μια σεξουαλική συμπεριφορά εξαρτάται πολλές φορές από το είδος της ανάγκης που ικανοποιεί. Οι θεωρητικοί και οι ερευνητές της θεωρίας του δεσμού υποστηρίζουν ότι οι ανάγκες αυτές και τα κίνητρα για σεξ, μπορεί να επηρεάζονται και να

διαφοροποιούνται ανάλογα με τις ατομικές διαφορές στην σύναψη δεσμού και στους διαφορετικούς στόχους αλληλεπίδρασης που επιδιώκονται (Feeney & Noller, 2004).

Η παραπάνω θεωρητική θέση υπαγόρευσε στους Schachner & Shaver (2004) μία ενδεικτική έρευνα σε 232 φοιτητές. Όσον αφορά την αξιολόγηση των ατομικών διαφορών, οι ερευνητές δέχθηκαν δύο βασικές διαστάσεις σχετιζόμενες με την σύναψη δεσμού: τις αποκαλούμενες από τους Bartholomew & Horowitz *πρότυπο εαυτού* και *πρότυπο άλλου* και από τους Brennan, Clark & Shaver, *άγχος* ως προς το δεσμό και *αποφυγή*. Η πρώτη διάσταση (πρότυπο εαυτού ή άγχος) αφορά τον φόβο της απόρριψης και της εγκατάλειψης από τον ερωτικό σύντροφο. Η δεύτερη (πρότυπο του άλλου ή αποφυγή) έχει να κάνει με το πόσο άνετα αισθάνεται ένα άτομο να στηρίζεται στους άλλους και να τους πλησιάζει ψυχικά. Οι ερευνητές δεν υιοθετούν την προσέγγιση των κατηγορικών τύπων ή υφών δεσμού, αλλά την έννοια των συνεχών διαστάσεων πάνω στις οποίες τοποθετούνται τα άτομα.

Τα ευρήματα από τις σχετικές λιγοστές προηγούμενες έρευνες, έχουν συνδέσει την ασφάλεια ως προς το ύφος σύναψης δεσμού με την εγγύτητα (οικειότητα), το μοίρασμα, την επικοινωνία και το άνοιγμα στην σεξουαλική εξερεύνηση (Tracy, Shaver, Albino & Cooper, 2003). Αντίθετα, άτομα με υψηλή ένδειξη ως προς την κλίμακα του άγχους και χαμηλή ως προς αυτή της αποφυγής, έδειχναν περισσότερο ενδιαφέρον για τις συναισθηματικές πλευρές της σεξουαλικότητας. Έδειξαν επίσης περισσότερο άγχος για το πόσο ελκυστικοί και αποδεκτοί ήταν σεξουαλικά, άγχος που συνδεόμενο με την γενικότερη και βαθιά ανησυχία τους για την απόρριψη και την εγκατάλειψη (Hazan et al., 1994). Άτομα με υψηλή ένδειξη ως προς τη διάσταση της αποφυγής έδειχναν δυσφορία για την σεξουαλικότητα και ειδικά για τη συναισθηματική πλευρά της και την έποψη της εγγύτητας (Hazan et al., 1994). Παρ' όλ' αυτά υιοθετούσαν, πιο ανεκτικές στάσεις για το σεξ εκτός σχέσης (Schachner & Shaver, 2002). Στην

εφηβεία απέφευγαν γενικά τις σεξουαλικές σχέσεις και όταν έκαναν σεξ το έκαναν για να μην είναι και να μην κατηγοριοποιούνται από τους άλλους ως παρθένοι. Η συμπεριφορά τους αυτή ίσως να συνδεόταν με μια ανάγκη να βιώσουν και παρουσιάσουν ένα «επίτευγμα ζωής» και βέβαια, με μια βαθιά έγνοια αυτοπαρουσίασης προς τρίτους (Tracy et al., 2003).

Βασισμένοι στην θεωρία του δεσμού και στα παραπάνω ερευνητικά δεδομένα οι Schachner & Shaver (2004) ήλεγξαν δύο υποθέσεις: α) Τα σεξουαλικά κίνητρα των ατόμων, που είχαν υψηλή ένδειξη στην διάσταση του άγχους, θα αφορούσαν κυρίως την προαγωγή της εγγύτητας και θα σχετιζόνταν με ανασφάλεια. β) Τα άτομα που αξιολογούνταν υψηλά ως προς την διάσταση της αποφυγής δεν θα εκδήλωναν σεξουαλική συμπεριφορά για να προάγουν τη εγγύτητα αλλά για λόγους συνδεόμενους με την αίσθηση της αυτονομίας τους, του επιτεύγματος και της επιδίωξης κύρους μεταξύ των συνομηλίκων τους. Για την αξιολόγηση του άγχους και της αποφυγής χρησιμοποιήθηκε η κλίμακα «Εμπειρίες στις στενές διαπροσωπικές σχέσεις» (Brennan et al., 1998). Για την αξιολόγηση των σεξουαλικών κινήτρων χρησιμοποιήθηκαν: 1) Η κλίμακα για τα σεξουαλικά κίνητρα (Sex Motives Scale) (Cooper et al., 1998) και 2) Η κλίμακα AMORE (Affective & Motivational Orientation Related to Erotic Arousal Questionnaire) (Hill & Preston, 1996).

Τα αποτελέσματα επιβεβαίωσαν γενικά τις δύο υποθέσεις. Το άγχος συνδεόταν θετικά με τα εξής κίνητρα για σεξ: ανασφάλεια, «επιθυμία να αισθανθώ ότι αξίζω για το σύντροφο», επιβεβαίωση («κάνω σεξ να αισθανθώ επιθυμητός/ή»), διαχείριση αρνητικών καταστάσεων, «για να αισθανθώ τη δύναμη του συντρόφου», «για να κάνω τον σύντροφό μου να με αγαπάει περισσότερο». Δεν προέκυψε θετική σύνδεση με την εγγύτητα, όπως αναμενόταν, πιθανόν επειδή πολλά άτομα που είχαν χαμηλή ένδειξη στην κλίμακα του άγχους, (π.χ. ασφαλείς), κάνουν επίσης σεξ για να προάγουν την εγγύτητα στη σχέση τους. Απρόβλεπτη ήταν και η

σύνδεση με το κίνητρο «βιώνω την δύναμη του συντρόφου». Όπως όμως εξηγούν οι ερευνητές, το γεγονός ότι σε μια τέτοια συνθήκη, τα άτομα έχουν την αίσθηση ότι μονοπωλούν την προσοχή του συντρόφου τους, μπορεί από μόνο του να είναι ενισχυτικό.

Η διάσταση της αποφυγής συνδέθηκε αρνητικά με τα κίνητρα της εγγύτητας και τη βιωματική φράση «αποδίδω συναισθηματική αξία στο σύντροφό μου». Θετική ήταν η σύνδεση με κίνητρα και βιωματικές φράσεις που είχαν να κάνουν με την επιρροή των συνομηλίκων, με την ανασφάλεια και την προαγωγή δύναμης μέσα στην ομήγυρη («για να μπορώ να καυχηθώ», «να ταιριάζω καλύτερα»). Ειδικά για όσους έκαναν περιστασιακό σεξ, οι συχνότεροι λόγοι ήταν για να ταιριάζουν περισσότερο με την κοινωνική τους ομάδα ως απόρροια της πίεσης των συνομηλίκων και για να μπορούν να καυχηθούν γι' αυτό.

Όσον αφορά την αλληλεπίδραση των δύο διαστάσεων, τα άτομα που είχαν υψηλή ένδειξη στην κλίμακα του άγχους και χαμηλή στην αποφυγή (υπερεμπλεκόμενοι), έκαναν σεξ για να προκαλέσουν τη μεγαλύτερη αγάπη του συντρόφου τους, να διαχειριστούν δύσκολες καταστάσεις και να νιώσουν ότι αξίζουν συναισθηματικά για τον σύντροφό τους. Άτομα που είχαν χαμηλή ένδειξη στη διάσταση του άγχους και υψηλή στην αποφυγή (απορριπτικοί), έκαναν περιστασιακό σεξ για να αποφύγουν τις συναισθηματικές πλευρές των μακροχρόνιων σχέσεων, ενώ δε νοιάζονταν ιδιαίτερα να κάνουν σεξ για να δείξουν στον εαυτό τους πως αξίζουν συναισθηματικά για τον σύντροφό τους. Άτομα υψηλά στο άγχος και την αποφυγή (φοβικοί) έκαναν σεξ για λόγους ανασφάλειας (π.χ. έδιναν θετικές απαντήσεις σε ερωτήσεις του τύπου «φοβάμαι ότι ο σύντροφός μου θα με εγκαταλείψει αν δεν κάνουμε σεξ»).

Συνοψίζοντας, τα άτομα που ήταν υψηλά στην διάσταση του άγχους και ειδικά όσα ήταν χαμηλά στην αποφυγή, έτειναν να χρησιμοποιούν τις σεξουαλικές τους αλληλεπιδράσεις για να επιτυγχάνουν μεγαλύτερη εγγύτητα με το σύντροφό τους και για να αποσπούν τη φροντίδα του.

Αντίθετα, άτομα υψηλά στην αποφυγή (και χαμηλά στο άγχος) φαίνεται πως χρησιμοποιούσαν το σεξ για να εντυπωσιάσουν τους συνομηλίκους τους και να προάγουν την προσωπική συναίσθηση του επιτεύγματος ζωής.

Σε μία άλλη έρευνα, η οποία πραγματοποιήθηκε στο διαδίκτυο με 1999 συμμετέχοντες, οι Davis, Shaver & Vernon (2004), επιβεβαίωσαν πως τα κίνητρα για σεξ επηρεάζονται και διαμορφώνονται από τα συμπεριφορικά συστήματα σύναψης δεσμού και φροντίδας και ότι η σεξουαλική συμπεριφορά μπορεί να «εξυπηρετεί» τις ανάγκες των δύο συστημάτων. Οι συμμετέχοντες της έρευνας αποκρίθηκαν στα εξής εργαλεία: 1) ορισμένες κλίμακες από το ερωτηματολόγιο «Εμπειρίες στις στενές σχέσεις», 2) την κλίμακα του Νευρωτισμού από το «NEO Personality Inventory» (Costa & MacRae, 1985), προκειμένου να συσχετισθεί με την ανασφάλεια που περικλείουν ορισμένες διαστάσεις του ύφους δεσμού, 3) θέματα από την κλίμακα AMORE (δες παρπάνω), και 4) κλίμακες για την αξιολόγηση της στρατηγικής χρήσης της σεξουαλικότητας και της πορείας του πάθους στο πέρασμα του χρόνου.

Άτομα με υψηλή ένδειξη στην κλίμακα άγχους ανέφεραν μεγαλύτερο ενδιαφέρον για σεξ όταν ένιωθαν ανασφαλή για την σχέση τους. Το άγχος συνδέθηκε θετικά με όλα τα κίνητρα για σεξ που δυνητικά σχετίζονται με τον δεσμό (συναισθηματική εγγύτητα, επιβεβαίωση, αυτοεκτίμηση, μείωση άγχους, άσκηση δύναμης επί του συντρόφου και είσπραξη της δύναμης του συντρόφου, απόσπαση φροντίδας, προστασία από τα αρνητικά συναισθήματα του συντρόφου, αναπαραγωγή). Με το μόνο κίνητρο που συνδέθηκε αρνητικά ήταν η φυσική ευχαρίστηση-ικανοποίηση, η οποία ήταν και το μόνο κίνητρο που δεν συνδεόταν ούτε με το σύστημα δεσμού ούτε με την παροχή φροντίδας.

Τα ευρήματα που σχετίζονταν με τη διάσταση της αποφυγής ήταν συνθετότερα. Υπήρχε ισχυρή αρνητική σύνδεση αποφυγής και συναισθηματικής εγγύτητας. Πολύ ασθενής και

αρνητική ήταν η σύνδεση με την επιβεβαίωση και την απόκτηση παιδιών ως κινήτρων για σεξ. Συνάμα, σχεδόν ασήμαντη ήταν η σύνδεση με την προαγωγή της αυτοεκτίμησης και τη βιωματική φράση «να νιώσω την δύναμη του συντρόφου». Η αποφυγή συνδέθηκε θετικά με τη στρατηγική χρήση του σεξ για την άσκηση επιρροής στον σύντροφο και για προστασία από τα αρνητικά του συναισθήματα. Το εύρημα αυτό συνδέεται με την γενικότερη επιθυμία των ατόμων αυτών για έλεγχο και υπεροχή.

Δεν αναμενόταν, η διαπιστωθείσα μικρή αλλά θετική συσχέτιση με την μείωση του άγχους ως κινήτρου για σεξ, δεδομένης της αρνητικής συσχέτισης της αποφυγής και της αναζήτησης υποστήριξης από τον σύντροφο (όπως είδαμε και στην προηγούμενη έρευνα μόνο η διάσταση του άγχους συνδέθηκε θετικά με το κίνητρο, «κάνω σεξ για να διαχειριστώ δύσκολες καταστάσεις»). Μολαταύτα, ενδέχεται το σεξ να αποτελεί ένα «μηχανισμό» μείωσης του άγχους, χάρη στον οποίο το άτομο κατορθώνει να μη δείξει στον σύντροφο πως έχει άγχους και να μη ζητήσει την άμεση υποστήριξη και φροντίδα του. Θετική ήταν η σύνδεση του άγχους με την στρατηγική χρήση της σεξουαλικότητας για να επιτύχει κάποιος επιθυμητές συμπεριφορές από τον σύντροφο. Το άγχος συνδέθηκε επίσης θετικά με την παροχή φροντίδας στον σύντροφο ως κίνητρο για σεξ, και αρνητικά με την αποφυγή. Προηγούμενες έρευνες (Feeney & Noller, 2003) σχετικές με το άγχος και την παροχή φροντίδας έχουν δείξει ότι η επιθυμία για φροντίδα του συντρόφου, μπορεί να συνδέεται με «εγωιστικά» κίνητρα, όπως το να «κρατά» κανείς τον σύντροφό του κοντά και να το έχει διαθέσιμο. Όσον αφορά το σεξουαλικό πάθος, το άγχος συνδέεται με την ένταση και την διατήρηση του πάθους στην πορεία του χρόνου, ενώ η αποφυγή συνδέεται με μειωμένο πάθος και την ταχύτερη αποδρομή του.

Σε έρευνα των Impett και Peplau (2002), διερευνήθηκαν έμμεσα τα κίνητρα για σεξ και οι ατομικές διαφορές ως προς την σύναψη δεσμού. Συγκεκριμένα, εξετάστηκε γιατί μια γυναίκα

συναινεί να κάνει σεξ με το σύντροφό της παρά την περί του αντιθέτου επιθυμία της και κατά πόσον οι αναφερόμενοι λόγοι συναίνεσης συνδέονται με διαφορές στο ύφος σύναψης δεσμού. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε σε δείγμα 125 νέων γυναικών, φοιτητριών πανεπιστημίου στην περιοχή του Λος Άντζελες. Οι συμμετέχουσες απαντούσαν σε ερωτήσεις σχετικά με το τι θα έκαναν σε υποθετικό σενάριο ερωτικής επαφής με το σύντροφό τους. Απαντούσαν επίσης σε ερωτήσεις σχετικές με τους λόγους που συναίνεσαν την τελευταία φορά σε σεξ, παρόλο που δεν το ήθελαν. Οι ατομικές διαφορές ως προς το ύφος σύναψη δεσμού, αξιολογήθηκαν με βάση τις δύο βασικές διαστάσεις, άγχος και αποφυγή. Ειδικότερα, το υψηλό άγχος στο ύφος σύναψης δεσμού συνδεόταν θετικά με την επιθυμία τους να συναινέσουν να κάνουν τελικά σεξ παρότι δεν ήθελαν. Εκτός αυτού όμως οι λόγοι που επικαλέστηκαν για να αιτιολογήσουν την τελική τους συναίνεση (αποδόσεις αιτίου), ήταν διαφορετικοί από των γυναικών με ένδειξη λιγότερου άγχους. Οι αποδόσεις αιτίου των γυναικών με υψηλό δείκτη άγχους στο ύφος σύναψης δεσμού, ήταν ότι συναίνεσαν γιατί δεν ήθελαν να συγκρουστούν με το σύντροφο και για να μην τυχόν χάσει ο σύντροφος το ενδιαφέρον του για τη σχέση. Οι αποδόσεις αυτές συνδέονταν με το γενικότερο φόβο των εν λόγω ατόμων για απόρριψη. Στην πράξη, ο φόβος τους αυτός, εν μέρει εξηγεί τη συγκατάθεσή τους για ανεπιθύμητο σεξ.

Η αρχική πρόβλεψη για τις γυναίκες που είχαν υψηλή ένδειξη στην κλίμακα αποφυγής ήταν ότι δεν επρόκειτο να συναινέσουν να κάνουν σεξ παρά την περί του αντιθέτου επιθυμία τους, προκειμένου να αποφύγουν την πλευρά εκείνη της σεξουαλικότητας που εμπεριέχει εγγύτητα. Η έλλειψη συσχέτισης των δύο μεταβλητών, ωστόσο, σε συνδυασμό με τις απαντήσεις τους ότι θα συναινούσαν για να ανταποκριθούν στις υποχρεώσεις της σχέσης, υποδηλώνει πως μάλλον συναινούν το ίδιο, προβάλλοντας ελάχιστη αντίσταση στις εκκλήσεις του συντρόφου προς χάρη των υποχρεώσεων που θεωρούν πως οφείλουν στη σχέση τους.

Φαίνεται πως η αντίληψη για τη δέσμευση στην σχέση μπορεί να μεσολαβεί μεταξύ άγχους και συναίνεσης για ανεπιθύμητο σεξ. Μάλιστα σχετικό εύρημα έδειξε ότι οι γυναίκες που νιώθουν πιο δεσμευμένες από το σύντροφό τους, είναι πιθανότερο να κάνουν σεξ μαζί του για λόγους άλλους, εκτός της ερωτικής επιθυμίας καθαυτής.

Ας σημειωθεί ότι οι δυο διαστάσεις του ύφους σύναψης δεσμού, αλλά και η αντίληψη της δέσμευσης στην σχέση, μπορούσαν να εξηγούσαν μόνον το 18% των απαντήσεων των γυναικών στο σενάριο ότι θα συναινούσαν τελικά να προχωρήσουν σε ανεπιθύμητη σεξουαλική επαφή. Όταν προστέθηκε ένας ακόμη παράγοντας, η συχνότητα σεξουαλικής συνεύρεσης με τον σύντροφο, εξηγήθηκε άλλο ένα 10%. Είναι επομένως, φανερό, ότι και άλλοι παράγοντες πέραν των ατομικών διαφορών ως προς το ύφος σύναψης δεσμού επηρεάζουν τα κίνητρα των γυναικών (ίσως δε και των ανδρών, αν και απαιτείται σχετική έρευνα) για σεξ. Το ύφος σύναψης δεσμού δεν μας βοηθά παρά να κατανοήσουμε ένα σχετικά μικρό μέρος της σύνολης εικόνας των κινήτρων για σεξουαλική επαφή.

Ύφος σύναψης δεσμού, σεξουαλικές συμπεριφορές και στάσεις έναντι του σεξ

Οι Bogaert & Sadava (2002), εξέτασαν στην έρευνά τους τη σύνδεση ατομικών διαφορών ως προς το ύφος σύναψης δεσμού με συγκεκριμένες σεξουαλικές συμπεριφορές, σε δείγμα 792 νέων ενηλίκων. Οι συμπεριφορές αυτές ήταν οι εξής: α) η πρώτη σεξουαλική εμπειρία/αριθμός ερωτικών συντρόφων, β) η αυτοϊκανοποίηση, γ) η απιστία, δ) ποικίλες σεξουαλικές συμπεριφορές, και ε) η χρήση προφυλακτικού. Εκτός από τη συσχέτιση με τις συμπεριφορές α-δ, διερευνήθηκε αν το ύφος σύναψης δεσμού συσχετιζόταν με μια διάσταση της προσωπικότητας που αναφέρεται στα θετικά ή αρνητικά συναισθήματα που έχει κανείς απέναντι στο σεξ και ονομάζεται «ερωτοφιλία-ερωτοφοβία». Διερευνήθηκε ακόμη ο τυχόν διαμεσολαβητικός ρόλος του φύλου και της αυτο-αντίληψης των συμμετεχόντων για την

ελκυστικότητα τους. Παρόλο που γενικά τα αποτελέσματα των συσχετίσεων ήταν μέτρια, αναδύθηκαν ορισμένες σχέσεις σημαντικές. Βρέθηκε ότι η υψηλή ένδειξη ασφάλειας στο ύφος σύναψης δεσμού συνδεόταν με αυτονατίληψη μεγαλύτερης ελκυστικότητας, ενώ το άγχος με αυτο-αντίληψη μικρότερης. Επίσης, συσχετιζόταν με πρωιμότερη έναρξη σεξουαλικών σχέσεων, περισσότερους συντρόφους στην διάρκεια της ζωής, πιθανότερη εκδήλωση απιστίας και συχνότερη χρήση προφυλακτικού. Οι περισσότερες και ισχυρότερες από τις εν λόγω συσχετίσεις προέκυπταν στο δείγμα των γυναικών μάλλον παρά των ανδρών. Κατά τους ερευνητές, τούτο μπορεί να οφείλεται στην συχνότερη ενεργοποίηση των εσωτερικών ενεργών προτύπων του σχετίζεσθαι μεταξύ των γυναικών, από σε διάφορες κοινωνικές συνθήκες, συμπεριλαμβανομένων των σεξουαλικών αλληλεπιδράσεων. Πιθανόν, μεταξύ των ανδρών, εκτός από τα εσωτερικά πρότυπα του σχετίζεσθαι να ενεργοποιούνται συνάμα άλλες ατομικές διαφορές ή γνωστικά κοινωνικά αυτοσχήματα ως επίσης σχετικά (ή και σχετικότερα) με τη σεξουαλική συμπεριφορά. Ίσως δε τα αυτοσχήματα αυτά να την προβλέπουν αποτελεσματικότερα.

Αξίζει τον κόπο να αναρωτηθούμε, γιατί στην παραπάνω έρευνα οι διαφορές στην σύναψη δεσμού εξηγούσαν τόσο περιορισμένο ποσοστό σεξουαλικής συμπεριφοράς. Βεβαίως, όπως παρατηρούν οι ίδιοι οι συγγραφείς, άλλοι παράγοντες ανεξάρτητα επηρεάζουν τη σεξουαλικότητα. Εκτός αυτού, ίσως να προέκυπταν ισχυρότερες συσχετίσεις αν αξιολογούνταν ζευγάρια αντί για τους ερωτικούς συντρόφους χωριστά. Τα μέτρια αποτελέσματα ίσως επίσης να μπορούν να αποδοθούν στη μεθοδολογική αδυναμία να μετρηθούν οι συσχετίσεις ύφους σύναψης δεσμού και σεξουαλικότητας όταν είναι πιο πιθανό να βρίσκεται εν ενεργεία το εσωτερικό πρότυπο του σχετίζεσθαι (π.χ. όταν το άτομο αντιλαμβάνεται ότι η σχέση του απειλείται) ή όταν βρίσκεται είναι εν ενεργεία το σύστημα της σεξουαλικότητας.

Οι Stephan & Bachman (1999), διερευνώντας το ίδιο θέμα, εξέτασαν επίσης σε 272 φοιτητές πανεπιστημίου του Ν. Μεξικού, τον συσχετισμό ατομικών διαφορών στο ύφος σύναψης δεσμού με την σεξουαλική συμπεριφορά. Στην έρευνα τους ωστόσο υιοθέτησαν το μοντέλο των «σχημάτων έρωτος» που έχουν εισηγηθεί οι Hatfield & Rapson (1990, 1996), αντί των διαστάσεων στο ύφος σύναψης δεσμού. Το μοντέλο των Hatfield & Rapson αποτελεί τυπολογία που δίνει τη δυνατότητα να συμπεριληφθούν και όσοι δεν ενδιαφέρονται για σχέση. Αυτό ήταν ακριβώς ο λόγος που χρησιμοποιήθηκε από τους ερευνητές το εν λόγω εργαλείο. Οι συμμετέχοντες της έρευνας εκτός από την κλίμακα κύριου ενδιαφέροντος των «Σχημάτων Έρωτος» (Love Schemas Scale), συμπλήρωσαν ερωτηματολόγια και κλίμακες, που αφορούσαν σεξουαλικές συμπεριφορές, φαντασιώσεις, στάσεις, προτιμήσεις, όπως οι κλίμακες : Κοινωνικοσεξουαλικός Προσανατολισμός (Sociosexual Orientation), «Μη Συναισθηματικό Σεξ» (Emotionless Sex) και «Σεξουαλικός Πειραματισμός» (Sexual Exploration) Αξιολόγησαν επίσης την κλίμακα. Η κύρια εμπειρική προσδοκία αφορούσε τη συσχέτιση της κατηγορικής μεταβλητής των σχημάτων έρωτος, στα οποία κατατάσσονταν τα άτομα με τις υπόλοιπες, ενδεικτικές μετρήσεις των ποικίλων πλευρών της σεξουαλικότητας, κλίμακες.

Κατά τα ευρήματα, άτομα με «Ασφαλές Σχεσιακό Ερωτικό Σχήμα» είχαν υψηλότερη προτίμηση για «περιοριστικές σεξουαλικές συμπεριφορές», π.χ. σπάνια είχαν σεξ χωρίς συναίσθημα, είχαν μικρό αριθμό ερωτικών συντρόφων. Αντίθετα, άτομα που είχαν «Ανέμελο Μη Σχεσιακό Ερωτικό Σχήμα» είχαν χαμηλότερη προτίμηση για τέτοιες συμπεριφορές. Για τα άτομα που ενέπιπταν στα υπόλοιπα σχήματα δε διαπιστώθηκε σημαντική συσχέτιση με το κοινωνικο-σεξουαλικώς σχετίζεσθαι, δηλαδή με την κοινωνική ή σχεσιακή αντίληψη του σεξ («Κοινωνιοσεξουαλικός προσανατολισμός»). Δεν προέκυψε επίσης καμία σύνδεση μεταξύ σχήματος έρωτος και Σεξουαλικού Πειραματισμού, γεγονός που ενδέχεται να οφείλεται στο

νεαρό της ηλικίας των συμμετεχόντων. Όσον αφορά τις φαντασιώσεις και συγκεκριμένα την μεταβλητή «χαμηλή εμπλοκή στην ερωτική επαφή/φαντασιακό σεξ με άλλο, πλην του συντρόφου, άτομο, βρέθηκε, όπως αναμενόταν, ότι οι έχοντες ασφαλές σχήμα είχαν υψηλότερη εμπλοκή στην επαφή και αντικαθιστούσαν φαντασιακά το σύντροφό τους λιγότερο. Δεν επιβεβαιώθηκε το αντίστροφο αποτέλεσμα που αναμενόταν ως προς τους έχοντες φοβικό σχήμα. Οι άντρες, πάντως, ασχέτως σχήματος, είχαν γενικά χαμηλότερη εμπλοκή στην επαφή και υψηλότερη φαντασιακή αντικατάσταση του συντρόφου με άλλο άτομο.

Οι Feeney, Noller & Patty, (1993), μελέτησαν τη σχέση των ατομικών διαφορών στο ύψος σύναψης δεσμού με τις στάσεις έναντι στο σεξ και τα πρότυπα αλληλεπίδρασης με το άλλο φύλο. Στην έρευνά τους συμμετείχαν 193 νεαρά άτομα (17-20 ετών), τα οποία κλήθηκαν να συμπληρώσουν δομημένα ημερολόγια και να απαντήσουν σε ερωτηματολόγια. Η αξιολόγηση των ατομικών τους διαφορών ως προς το ύψος σύναψης δεσμού, έγινε με βάση τους τρεις τύπους ύψους σύναψης δεσμού στην ενήλικη ζωή των Shaver & Hazan. Τα κυριότερα ευρήματά τους έδειξαν σύνδεση μεταξύ αποφευκτικού τύπου και πιο ελευθεριάζουσας προσέγγισης στο σεξ. Τα άτομα με δεσμό αποφυγής αποδέχονταν περισσότερο το περιστασιακό σεξ και το χωρίς έρωτα σεξ από ότι τα άτομα με ασφαλή και αγχώδη τύπο δεσμού. Ωστόσο τα άτομα με ασφαλές ύψος σύναψης δεσμού ήταν πιο πιθανό να αναφέρουν ότι ήταν σεξουαλικά ενεργά με τον σύντροφό τους από ότι τα άτομα με ανασφαλή τύπο δεσμού. Οι γυναίκες που είχαν αποφευκτικό τύπο σύναψης δεσμού και οι άντρες με αγχώδη/ αμφιθυμικό τύπο ήταν λιγότερο πιθανό να αναφέρουν ότι είχαν σεξουαλική αλληλεπίδραση τις τελευταίες έξι εβδομάδες ακόμη και όταν η μεταβλητή «έχω/δεν έχω σχέση τώρα» έμενε σταθερή.

Ύφος σύναψης δεσμού και ασφαλείς σεξουαλικές συμπεριφορές.

Η έρευνα των τελευταίων δεκαετιών έχει ασχοληθεί ιδιαίτερα με θέματα σχετικά με την μετάδοση του HIV/AIDS και την πρόληψή του. Ποικίλοι παράγοντες που εν δυνάμει διευκολύνουν ή δυσχεραίνουν-αναστέλλουν την προαγωγή σεξουαλικών συμπεριφορών πρόληψης ή ασφαλέστερου σεξ, έχουν διερευνηθεί. Μεταξύ αυτών έχει εξεταστεί και η σχέση του ύφους σύναψης δεσμού με την ασφαλή ή ριψοκίνδυνη σεξουαλική συμπεριφορά, εφόσον εν γένει το ύφος σύναψης δεσμού συνδέεται με την στενή διαπροσωπική σχέση και την εκδήλωση σεξουαλικότητας σ' αυτήν (Feeney, Kelly, Gallois, Peterson & Terry, 1999. Feeney, Peterson, Gallois, & Terry, 2000). Το πιο ευδιάκριτο εύρημα των σχετικών ερευνών ήταν η ισχυρή συσχέτιση της διάστασης του άγχους ως προς το ύφος σύναψης δεσμού με τη λιγότερη συχνή χρήση προφυλακτικού. Το άγχος συνδέονταν με δυσκολίες στην διαπραγμάτευση και τον έλεγχο των σεξουαλικών αλληλεπιδράσεων και με μη ασφαλείς σεξουαλικές πρακτικές. Συνδέονταν επίσης με υποκειμενική εκτίμηση μειωμένου κινδύνου μόλυνσης από τον HIV, μεγαλύτερη απροθυμία αλλαγής των ριψοκίνδυνων σεξουαλικών πρακτικών και αρνητικές στάσεις έναντι των προφυλάξεων και του προφυλακτικού. Η διάσταση, δυσφορία για την εγγύτητα ή οικειότητα (που εμπεριέχεται σε αυτό το μοντέλο μέτρησης του ύφους σύναψης δεσμού), προέβλεπε περισσότερη χρήση αλκοόλ και άλλων ουσιών πριν το σεξ, αλλά και περισσότερη συζήτηση για το AIDS καθώς επίσης συστηματικότερη χρήση προφυλακτικού. Ας σημειωθεί, παρόλο που ο χώρος δεν μας επιτρέπει περαιτέρω αναφορά, ότι τα ευρήματα διαφοροποιούνταν ανάλογα με το φύλο των συμμετεχόντων.

Σύναψη Δεσμού και σεξουαλική έκφραση σε παντρεμένα ζευγάρια.

Σε αντίθεση με τις προηγούμενες έρευνες, η έρευνα των Feeney, Hohaus, Noller, & Alexander (2001), ενδιαφέρθηκε για τη σχέση ύφους σύναψης δεσμού και σεξουαλικότητας, στο

πλαίσιο σχέσεων υψηλής δέσμευσης, όπως είναι η σχέση γάμου. Διερεύνησαν λοιπόν κατά πόσον σχετίζονται οι αρχικές αξιολογήσεις των συμμετεχόντων ως προς τις διαστάσεις άγχος και δυσφορία για την εγγύτητα, με την σεξουαλική τους επιθυμία και επικοινωνία. Στην έρευνα συμμετείχαν δύο ομάδες παντρεμένων ζευγαριών, η πρώτη που περίμεναν το πρώτο τους παιδί και η δεύτερη που δεν είχαν ούτε σκόπευαν να αποκτήσουν παιδί άμεσα. Διαπίστωσαν ότι το άγχος συνδέθηκε αρνητικά με την σεξουαλική επιθυμία και επικοινωνία για τους συζύγους και των δύο ομάδων. Δεν συνέβαινε το ίδιο όμως για τις συζύγους τους. Η δυσφορία με την εγγύτητα συνδέθηκε αρνητικά με την σεξουαλική επικοινωνία για τους συζύγους και των δύο ομάδων αλλά μόνο για τις συζύγους της δεύτερης ομάδας. Η δυσφορία για την εγγύτητα στους άνδρες, ασκούσε αρνητική επίδραση στη σεξουαλική επιθυμία και επικοινωνία των γυναικών της πρώτης ομάδας. Προφανώς, το ερώτημα γιατί η ανασφάλεια των αντρών ασκεί μεγαλύτερη επίδραση στην σεξουαλικότητα τόσο των ιδίων όσο και των συντρόφων τους χρήζει περισσότερης έρευνας.

Γενική Συζήτηση

Περιορισμοί, μελλοντικές κατευθύνσεις. Χωρίς να παραγνωρίζεται η αξία των συγκεκριμένων ερευνών, υπάρχουν περιορισμοί που σκόπιμο θα ήταν να λαμβάνονται υπ' όψιν κατά την ανάγνωση και ερμηνεία τους, οι οποίοι μπορούν να προσανατολίσουν σε αποτελεσματικότερες κατευθύνσεις την μελλοντική έρευνα. Όπως παρατηρούμε, όλες οι έρευνες χρησιμοποιούν γραπτές μεθόδους αυτό-αναφοράς τόσο για την αξιολόγηση των διαφορών στο ύψος σύναψης δεσμού όσο και για τη μέτρηση των διαφόρων εκφάνσεων της σεξουαλικότητας ή γνωστικο-θυμικο-συμπεριφορικών φαινομένων που την αφορούν. Οι πληροφορίες από τις μεθόδους αυτές, είναι ευάλωτες σε παραμορφώσεις για διάφορους λόγους, όπως η επίδραση του χρόνου κατά τη μνημονική ανάκληση και η επιθυμία των συμμετεχόντων

να δώσουν κοινωνικά επιθυμητές απαντήσεις. Δεν θα αναφερόμασταν στο γενικότατο αυτό και κοινότοπο πρόβλημα εάν δεν γνωρίζαμε ότι το θέμα των στενών διαπροσωπικών σχέσεων και η σεξουαλικότητα ειδικότερα το περιπλέκει έτι περαιτέρω. Το ποιοτικά χαρακτηριστικά των διαπροσωπικών σχέσεων παραμορφώνονται κατά την ανάκληση, επιπλέον η σεξουαλικότητα με τον έντονο ιδιωτικό της χαρακτήρα προκαλεί στα άτομα αμηχανία και ντροπή όταν τους ζητείται η κατά κάποιον τρόπο δημόσια αναφορά σε αυτήν. Εκτός τούτου, κατά τη δημόσια αναφορά η ιδιωτική υπόθεση αυτή υπόθεση είναι μοιραίο να αποτελεί εργαλείο αυτοπαρουσίασης για ορισμένους απαντώντες εφόσον ούτως ή άλλως φέρει συμβολικά - κοινωνικά στοιχεία. Παρ' όλ' αυτά, και διατηρώντας πάντα την επιφύλαξη, θα πρέπει να ειπωθεί ότι οι καταγεγραμμένες αυτοαναφορές δεν χάνουν την αξία τους, εφόσον αυτό που μελετάται είναι συστηματικές συγκρίσεις μεταξύ π.χ. ομάδων με ατομικές διαφορές, και συστηματικές συσχετίσεις με άλλες εννοιολογικά σχετικές ή ενίοτε φαινομενικά άσχετες μεταβλητές.

Όσον αφορά την αξιολόγηση των ατομικών διαφορών ως προς το ύφος σύναψης δεσμού, και παρόλο που η χρήση συνεχών διαστάσεων, παρά συγκεκριμένων κατηγοριών (τύπων), αποτελεί θεωρητική και μεθοδολογική εξέλιξη, η μέτρηση δεν παύει να αποτελεί «στιγμιαία φωτογράφιση», δηλαδή καταγραφή σε συγκεκριμένη χρονική στιγμή. Μολονότι υποθέτουμε την ύπαρξη της συνέχειας των ατομικών διαφορών από την παιδική ηλικία, δεν μπορούμε να μιλάμε για αιτιακή σύνδεση με τη σεξουαλικότητα. Τα ερευνητικά δεδομένα δείχνουν συσχετίσεις, επ' ουδενί την κατεύθυνση της συσχέτισης ή της αιτιακής σχέσης. Είναι πιθανό, οι τωρινές σεξουαλικές εμπειρίες ή και άλλες πλευρές της στενής διαπροσωπικής σχέσης, ειδικά αν είναι ιδιαίτερα σημαντικές για το άτομο, να επηρεάζουν το αυτο-αναφερόμενο ύφος σύναψης δεσμού και όχι το αντίστροφο. Εμπειρικά δεδομένα προερχόμενα από μακρόχρονα ερευνητικά σχέδια, μελέτες συγκλίνουσας εγκυρότητας με τη ταυτόχρονη χρήση εναλλακτικών μεθόδων

μέτρησης του ύφους σύναψης δεσμού (π.χ. συνέντευξη), μελέτες οικολογικής εγκυρότητας (κατά τις οποίες οι μαρτυρίες τρίτων – οικείων των υπό μελέτη προσώπων - επιβεβαιώνουν την με βάση συγκεκριμένο εργαλείο κατηγοριοποίηση σε τύπους σύναψης δεσμού) θα μπορούσαν να συμβάλλουν σημαντικά στην απάντηση τέτοιων ερωτημάτων. Σημαντικό ακόμη βήμα στην κατανόηση ενός θέματος όπως το ύφος σύναψης δεσμού και η σεξουαλικότητα, θα ήταν η συλλογή δεδομένων και από τους δυο συντρόφους αλλά και η παρατήρηση – καταγραφή της αλληλεπίδρασής τους, μιας και η ίδια η φύση τόσο του δεσμού όσο και της σεξουαλικότητας εμπεριέχει το δυναμισμό της διαπροσωπικής αλληλεπίδρασης και αλληλεξάρτησης (Silverman, 2003).

Τέλος, πρέπει να υπογραμμιστεί ότι οι κατηγορίες ασφαλείς- ανασφαλείς κλπ. (εκτός από τις ακραίες εκδηλώσεις τους) του ύφους σύναψης δεσμού, συνιστούν εναλλακτικούς τρόπους του σχετίζεσθαι και μάλιστα προσαρμοστικούς που τα άτομα υιοθετούν ενδεχομένως με πιθανολογική συστηματική προτεραιότητα ανάλογα με την εκάστοτε διαπροσωπική συγκυρία (συγκεκριμένη σχέση) και ουδέποτε εν αγνοία της. Τα ευρήματα που συζητούνται αφορούν πληθυσμούς και όχι άτομα. Δεν προδικάζουν συγκεκριμένες περί υγείας και παθολογίας συνέπειες ούτε, όπως εξ αρχής τονίσθηκε, αιτιοκρατικά, σταθερά και προβλέψιμα καθορίζουν το σχετίζεσθαι στο βίο ενός ανθρώπου όπως τα πάλαι ποτέ σταθερά χαρακτηριστικά της προσωπικότητας. Υπόκεινται στις δυνάμεις των διαμεσολαβουσών εμπειριών ζωής, στις επιδράσεις των συγκυριών και της γενικής εσώτερης του ατόμου αλλαγής.

Συμπεράσματα. Γενικά, οι παρούσες έρευνες φαίνεται να επιβεβαιώνουν την αλληλεπίδραση των ατομικών διαφορών στο ύφος σύναψης δεσμού και των διαφορετικών στόχων αλληλεπίδρασης που επιδιώκονται με την σεξουαλικότητα. Πολλά σημεία χρειάζονται περαιτέρω διευκρίνιση τόσο ως προς την θεωρητική σχέση των δύο εννοιών όσο και ως προς τη

φύση της αλληλεπίδρασης. Για παράδειγμα, έχει νόημα η μελέτη της σεξουαλικότητας πέραν της σχέσεως των ενηλίκων, στην ίδια την πρώτη σχέση με το πρόσωπο δεσμού; Τη μορφή μπορεί να έχει εάν υφίσταται; Πώς επιδρά στις ατομικές διαφορές στο ύφος σύναψης δεσμού, αλλά και στην κατοπινή σεξουαλική ωρίμανση του ατόμου. Ακόμη και όσοι δε δέχονται την παιδική σεξουαλικότητα, δεν μπορούν να παραγνωρίσουν ότι οι ενήλικες που συνάπτουν σχέσεις δεσμού έχουν σεξουαλικότητα και άρα η ύπαρξή της δεν μπορεί να εξοβελιστεί εντελώς από την σχέση (Crittenden, 1997). Επίσης, δεν πρέπει να παραγνωρίζεται ότι εκτός από το αίσθημα ασφάλειας που παρέχει η σχέση δεσμού, παρέχει και τις πρώτες εμπειρίες ευχαρίστησης που βιώνει το βρέφος, μέσα από την φροντίδα του προσώπου δεσμού.

Ας υπενθυμίσουμε ακόμη την σημαντική διαμεσολάβηση του φύλου σε πολλά από τα ευρήματα των ερευνών. Ιδιαίτερης προσοχής αξίζει το συστηματικό εύρημα ότι ορισμένες συσχετίσεις του ύφους σύναψης δεσμού με φαινόμενα σεξουαλικότητας είναι συχνότερα και ισχυρότερα στον γυναικείο πληθυσμό παρά στον ανδρικό. Η παρατήρηση συνάδει με άλλα συναφή ευρήματα αλλά και τη θεωρία περί «ερωτικής πλαστικότητας» που ισχυρίζεται ότι η γυναικεία σεξουαλικότητα και οι γνωστικοί-θυμικοί μηχανισμοί που την επηρεάζουν είναι πιο ευάλωτη, σε πρόσκαιρα κίνητρα κοινωνικού χαρακτήρα, συμβολική ερμηνευτική επένδυση και εξωγενείς κοινωνικές και συγκυριακές – σχεσιακές πιέσεις, ενώ αντίθετα η ανδρική είναι σχετικά πιο άκαμπτη, λιγότερη ευάλωτη σε πρόσκαιρα κοινωνικά κίνητρα ή ανοιχτή σε ερμηνευτικές επενδύσεις (Baumeister, 2001).

Σημαντικό τέλος είναι να έχουμε κατά νου ότι παρόλο που οι μέχρι στιγμής εμπειρικές έρευνες αλλά και άλλες πηγές γνώσης, όπως δεδομένα από κλινική πράξη, μελέτη περιπτώσεων, μελέτη σεξουαλικών αποκλίσεων και θεωρητικές τοποθετήσεις (Burk & Burkhart, 2003. Celenza 2000. Eagle, 1995. Laschinger et al., 2004. Traeen & Sorensen, 2000. Silverman, 2000)

ισχυρίζονται τεκμηριωμένα πως τα δύο συμπεριφορικά συστήματα συνδέονται, πολλές φορές οι συσχετίσεις τους είναι είτε ασθενείς είτε ανύπαρκτες! Άλλοτε πάλι η σχέση συστήματος δεσμού και συστήματος σεξουαλικότητας, φαίνεται να ισχύει μόνο για το ένα φύλο. Οι εξαιρέσεις αυτές ίσως υποδηλώνουν ότι πρόκειται για δυο χωριστά συστήματα, αποκρινόμενα σε διαφορετικές ανάγκες και μη αναγόμενα το ένα στο άλλο. Άλλωστε, η σχετική ευκολία με την οποία οι κοινωνικοί- πολιτισμικοί προσδιορισμοί, μπορούν να τροποποιήσουν τη σχέση μεταξύ «έρωτα», «αγάπης» και «σεξ» συνηγορεί υπέρ αυτού. Φαίνεται ότι τη συγκεκριμένη χρονική- ιστορική περίοδο, οι διαπροσωπικές διευθετήσεις που προάγουν οι κοινωνίες στις οποίες διεξάγονται οι συγκεκριμένες έρευνες, έχουν ως συνέπεια, η σύναψη δεσμού στους ενήλικες να λειτουργεί διευκολυντικά για την ολοκλήρωση της σεξουαλικής σχέσης αλλά και το αντίστροφο, η ύπαρξη σεξουαλικής σχέσης να λειτουργεί διευκολυντικά για τη σύναψη δεσμού (πρβλ. Weiss, 1973).

Παραπομπές

- Bartholomew, K. & Horowitz, L.M. (1991). Attachment styles among young adults: a test of a four category model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61, 226-44.
- Baumeister, R. (2001). Social Psychology & Human Sexuality. Philadelphia. : Taylor & Francis.
- Berscheid, E. (1985). Interpersonal attraction. In G. Lindzey, & E. Aronson (Eds.). *The handbook of social psychology* (3rd ed., pp. 413-84). New York: Random House.
- Bogaert A. & Sadava S. (2002). Adult attachment & sexual Behavior, Personal Relationships, 9,191-204.
- Bowlby J. (1979). The making & breaking of affectionate bonds. London: Tavistok.
- Bretherton I. & Munholland K., (1999). Internal working Models in Attachment Relationships. In J. Cassidy & P. Shaver (eds), Handbook of Attachment. New York: Guilford University Press.
- Bretherton, I. (1991). The roots & growing points of attachment theory. In Parkes,C.M. et al (eds), Attachment Across the life cycle. London: Routledge.
- Burk L. & Burkhart B. (2003). Disorganized attachment as a diathesis for sexual deviance. Aggression & violent Behavior, 8 , 487-511.
- Cassidy J. (1999). The nature of the child's Ties. In J. Cassidy & P. Shaver (eds), Handbook of Attachment. New York: Guilford University Press.
- Celenza A. (2000). Sadomasochistic Relating: What's sex got to do with it? Psychoanalytic Quarterly, LXIX.
- Crittenden, P. (1997). Patterns of Attachment & Sexual Behavior. In Attkinson L. & Zucker K. (Eds.), Attachment & Psychopathology (p.p. 47-93). New York: Guilford Press.

- Davenport W., (1987). An anthropological Approach. In J. Geer & W. T. O Donohue (eds).
Theories of Human Sexuality. New York: Plenum Press.
- Davis D., Shaver P., Vernon M. (2004). Attachment Style & Subjective motivations for Sex.
Personality & social psychology bulletin. 30 (8) , 1076-1090
- Eagle, M. (1995). Developmental perspectives. In S.Goldberg, R.Muir, J.Kerr (Eds.),
Attachment Theory: Social, Developmental and clinical perspectives. London: Analytic
 Press.
- Farrugia E. & Hohans L. (1998). Conceptualizing the Pair- Bond: Attachment, Caregiving &
 Sexuality as predictors of Intimacy in adult Romantic Relationships. Paper in 6th
 Australian Institute of family Studies Conference, Melbourne 25-27, November 1998.
- Feeney J. & Raphael B. (1992). Adult Attachment & sexuality- implications for understanding
 risk behaviors for HIV infection. Australian & New Zealand Journal of Psychiatry 26 (3)
 , 399-407.
- Feeney J., Noller P., (1996). Adult Attachment. London : Sage.
- Feeney, J. (1999). Adult Romantic Attachment & Couple Relationships. In J. Cassidy & P.
 Shaver (eds), Handbook of Attachment (p.p. New York: Guilford University Press.
- Feeney, J., Gallois, C., Peterson, C., & Terry, D.(2000). Attachment style as a predictor of sexual
 attitudes and behavior in adolescence. Psychology & Health 14, 1105-1122.
- Feeney, J., Hohaus, L., Noller, P., & Alexander, R. (2001). Becoming parents: Exploring the
 bonds between mothers, fathers and their infants. Cambridge: Cambridge University
 Press.

- Feeney, J., Kelly, L., Gallois, C., Peterson, C., & Terry, D. (1999). Attachment style, assertive communication and safer-sex behavior. Journal of Applied Social Psychology, 29, 1964-1983.
- Fiske S. T., & Taylor, S. E. (1991). Social cognition (2nd ed.). New York: McGraw-Hill.
- George C., & Solomon J. (1999). Attachment & Caregiving. In J. Cassidy & P. Haver. Handbook of Attachment (p.p. New York: Guilford University Press.
- Gidens, A. (1992). The Transformation of Intimacy Sexuality, Love & Eroticism in Modern Societies. Cambridge: Policy Press.
- Gullestand S. (2001). Attachment theory & psychoanalysis: Controversial Issues. The Scandinavian Psychoanalytic Review 24, 3-16.
- Hazan, C. & Shaver, P. R. (1987). Romantic love Conceptualized as an attachment process. Journal of Personality & Social Psychology, 52, 511-524.
- Hazan, C., Shaver P. (2004). Attachment as an Organizational Framework for Research on Close Relationships. In Reiss H. & Rubult C. (eds), Close Relationships (p.p. New York: Taylor & Francis.
- Hazan, C., Zeifman, D. & Middleton, K. (1994). Adult Romantic attachment, affection & sex. Paper presented at the 7th International Conference in Personal Relationships, Groningen, The Netherlands.
- Hatfield, E. & Rapson, R. (1990). Passionate love in intimate relationships. In B. S. Moore & A. Isen (Eds.), Affect and social behavior (pp. 126-152). Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Hatfield, E. & Rapson, R. L. (1996). Love and sex: Cross cultural perspectives. Boston: Allyn & Bacon.

- Impett E., Peplau L. (2002). Why some women consent to unwanted sex with a Dating Partner : Insights from attachment Theory. Psychology of Women Quarterly, 26 , 360-370.
- Laschinger B., Purnell C., Schwartz J., White K. & Wingfield R., (2004). Sexuality & attachment from a clinical point of view. Attachment & Human Development, 6(2), 151-64.
- Schachner & Shaver, (2002). Attachment style & human mate poaching. New review of Social Psychology, 1, 122-129.
- Schachner D. & Shaver P. (2004). Attachment Dimensions- & sexual motives, Personal Relationships, 11 (2), 179-195.
- Shaver, P.R., Hazan, C. & Bradshaw, D (1998). Love as attachment. The integration of three behavioral systems. In R.J. Sternberg & M. Barnes (Eds), The anatomy of love (p.p. 68-98). New Haven, CT : Yale University Press.
- Silverman D. (2001). Sexuality & Attachment: A passionate Relationship or a marriage of convenience? Psychoanalytic Quarterly, LXX, 325-359.
- Silverman D. (2003). Theorizing in the Shadow of Foucault. Psychoanalytic Dialogues, 13(2), 243-272.
- Stephan C. & Bachman G. (1999). What's sex got to do with it? Attachment, love schemas & sexuality. Personal Relationships, 6 , 111-123.
- Sternberg, R. & Barnes, M. (1988). The Psychology of Love. New Haven: Yale University Press.
- Thompson R. (1999). Early attachment & later Development. In J. Cassidy & P. Shaver (eds.), Handbook of Attachment. New York: Guilford University Press.

- Tracy & al, (2003). Attachment Styles & adolescent sexuality. In P. Florsheim (ed.), Adolescent romance & sexual Behavior: Theory, Research & Practical implications (p.p.137-159). Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Traeen B. & Sorensen D. (2000). Breaking the speed of the sound of loneliness: sexual partner change & the fear of intimacy. Culture, Health & sexuality, Vol. 2, No 3, 287-301.
- Vaughn E. B., Bost K. K. (1999). Attachment & Temperament. In J. Cassidy & P. Shaver (eds), Handbook of Attachment (p.p. New York : Guilford University Press.
- Weiss S.R. (1973). Loneliness, the experience of emotional & social isolation. London: M.I.T. Press.
- West M. & Sheldon- Keller (1994). Patterns of Relating. New York : Guilford University Press.
- Zeifman D. & Hazan C. (2000). A Process of Adult attachment. In Ickes W. & Duck S. (eds), The social psychology of Personal Relationship. England: Wiley.

Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΤΩΝ ΣΤΕΝΩΝ ΔΙΑΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ

Παναγιώτης Κορδούτης

Τμήμα Ψυχολογίας
Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών

Κοινωνική Ψυχολογία των στενών διαπροσωπικών σχέσεων 6225, 3ΔΜ

- Απαιτήσεις του μαθήματος
 - ☐ γραπτές εξετάσεις:
 - τύπος: α) ορισμένες ερωτήσεις πολλαπλών επιλογών, που αποσκοπούν στον έλεγχο της κατανόησης θεωρίας και της δυνατότητας δημιουργικής χρήσης της, β) ανοιχτές ερωτήσεις χρήσης θεωρίας σε διατύπωση ερευνητικών ερωτημάτων και σε εφαρμογές κοινωνικής-διαπροσωπικής επιρροής
 - ☐ Αναγνώσματα:
 1. η παρούσα παρουσίαση
 2. θεωρητικά αναγνώσματα σε βιβλίο που μοιράζεται στους φοιτητές αλλά και άλλα που βρίσκονται στην ιστοσελίδα του διδάσκοντος
- Ιστοσελίδα
 - Εδώ θα βρείτε την ιστοσελίδα του μαθήματος, το διάγραμμα μαθημάτων, την παρουσίαση σε power-point, κατάλογο υποστηρικτικών αναγνωσμάτων, κατάλογο σχετικών αναγνωσμάτων που μπορούν να βρεθούν σε πανεπιστημιακές βιβλιοθήκες, τα πλήρη αναγνώσματα του μαθήματος σε Word.doc, παρουσιάσεις ερευνών στην περιοχή του μαθήματος και άλλες χρήσιμες πληροφορίες
 - <http://users.otenet.gr/~pkord>
- Επικοινωνία
 - Ωρες γραφείου σύμφωνα με το πρόγραμμα στο Β7 και μετά από συνεννόηση στις παρακάτω ηλ. διευθύνσεις
 - Ερωτήσεις σχετικές με μάθημα, αναγνώσματα και εξετάσεις στις ηλ. διευθύνσεις.
 - kordouti@panteion.gr ή
 - pkord@otenet.gr

Προεπισκόπηση

- ⊙ Οι διαπροσωπικές σχέσεις, ποιες, πως, γιατί
- ⊙ Ιστορία της στενής διαπροσωπικής σχέσης, του Έρωτα και Κοινωνική Ψυχολογία
- ⊙ Φαινομενολογία του έρωτα και της ερωτικής σχέσης:
 - *τύποι ή είδη έρωτα και τύποι ή είδη σχέσεων*
 - *επιστημονικές θεωρίες*
- ⊙ Γνωστικο-θυμικο-συμπεριφορικές διεργασίες και κοινωνικές διαδικασίες περί το ερωτικώς $\exists$ σχετίζεσθαι:
 - *η μεγαθεωρία του δεσμού*
 - *η θεωρία της ισοτιμίας (μία θεωρία κοινωνικής ανταλλαγής)*
- ⊙ Άλλες θεωρίες ή προσεγγίσεις:
 - *η μεγαθεωρίας της εξέλιξης*
 - *η προσέγγιση της ερωτικής πλαστικότητας*
 - *ο έρωτας σαν «ιστορία»*
 - *η προσέγγιση των Κοινωνικών Αναπαράστάσεων*

3

Η Κοινωνική Ψυχολογία της στενής διαπροσωπικής σχέσης

- ⊙ Οι διαπροσωπικές σχέσεις, ποιες, πως και γιατί
- ⊙ Ιστορία της στενής διαπροσωπικής σχέσης, του έρωτα και Κοινωνική Ψυχολογία

4

Η Κοινωνική Ψυχολογία του Έρωτα

- ◎ Τι είναι έρως; Φαινομενολογική απάντηση:
 - Η υπό το κράτος έντασης σύνθεση αγάπης και σεξ η οποία, ψυχολογικά, δεν μπορεί να αναλυθεί υποκειμενικά στα συστατικά της με ευχέρεια
 - Συμφυρμός επιθυμίας του άλλου γιατί είναι άλλος, επιθυμίας μίας απροσδιόριστης ενότητας με τον άλλο, επιθυμία κοινωνικής σύγκρισης με τον άλλο, επανα-αυτοπροσδιορισμού εξ αιτίας- του άλλου αλλά και αλλαγής του άλλου
 - Πόθος, σεξουαλική επιθυμία αλλά και προσκόλληση
 - Πάθος, φαντασίωση, οραματισμός αλλά και εμμονή
 - Αλληγορίες και μύθοι:
 - Έρως και ψυχή
 - Το Πλατωνικό Συμπόσιον:
 - ο μύθος του Αριστοφάνη,
 - ο μύθος της Διοτίμας: έρως=γιος της Πενίας και του Πόρου
 - Συστατικά στοιχεία
 - Πάθος, ηδονή, ευχαρίστηση, ικανοποίηση
 - Σεξ, διέγερση, εκτόνωση
 - Πόθος, επιθυμία

5

Η Κοινωνική Ψυχολογία τους Έρωτα

Πρότυπα κοινωνιοψυχολογικής ανέλιξης ή εναλλαγής

- ◎ Καθολική σταθερά: η θέσμιση γύρω από την ερωτική επιθυμία ως βάση κοινωνικής οργάνωσης.
- ◎ Η κατίσχυση κατά του έρωτος για το όμοιο αλλά και η ανάσχεση του έρωτα για το ελευθέρως επιλεγόμενο ανόμοιο
- ◎ Προϊούσα ιστορικά στις κοινωνίες θέσμιση και «κανονικοποίηση» της ερωτικής επιθυμίας. Η επίδραση της ατομικότητας (αυτοσυνειδησία). Ολοκρατία –Ατομοκρατία και έρως

6

Η Κοινωνική Ψυχολογία τους Έρωτα

Πρότυπα κοινωνιοψυχολογικής ανέλιξης ή εναλλαγής

- ◉ Η απόσχιση του έρωτα από την δημιουργία οικογένειας και την σταθερή στενή διαπροσωπική σχέση
- ◉ Η ενοποίηση με την οικογένεια και τη σταθερή σχέση, η κοινωνιοψυχολογική «ενοποίηση»(ή ένδυση) του έρωτα με την ερωτική αγάπη
- ◉ Η ενδοσχάση του έρωτα, σε σεξ και ερωτική αγάπη
- ◉ Η αποπροσωποποίηση και αποσπασματοποίηση του σεξ

7

Ιστορία και Κοινωνική Ψυχολογία του Έρωτα

❖ Πολιτισμικές διαστάσεις διαφοροποίησης του έρωτα:

- Η πλαστικότητα των φύλων
Ποιος αλλάζει, πως και πόσο; Ποιος διαφοροποιείται από την συγκυρία και την κοινωνική αλλαγή;
- Σεξουαλικότητα:
Σεξουαλικός έναντι Μη Σεξουαλικού
- Σεξουαλικός προσανατολισμός:
Ομοφυλοφιλικός έναντι Ετεροφυλοφιλικού
- Αξίες:
Επιθυμητός έναντι Ανεπιθύμητου
- Οικογενειακή κατάσταση:
Έγγαμος έναντι Άγαμου

8

Ιστορία και Κοινωνική Ψυχολογία του Έρωτα

⊙ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ

- παραφροσύνη και οίστρος
- μύηση στην κοινωνία των ανδρών/γυναικών, Σπάρτη και Αθήνα, πλατωνικός έρως

⊙ ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΗ ΕΠΟΧΗ & ΡΩΜΑΪΚΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ

- μαρτύριο, παιχνίδι και διασκέδαση
- η θεσμική κατοχύρωση του γάμου και της σχέσης του με κοινωνική διάρθρωση-αναδιάρθρωση. Γάμος και διαζύγιο

⊙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΡΩΜΑΪΚΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ

- ο έρωας αδιανόητος εκτός γάμου. Παράφορο και παράνομο συναίσθημα από το οποίο ο άνθρωπος πρέπει να λυτρωθεί με την ευλογία της εκκλησίας και την τεκνοποιία.

9

Ιστορία και Κοινωνική Ψυχολογία του Έρωτα

⊙ ΔΥΤΙΚΟΣ ΜΕΣΑΙΩΝΑΣ, ΥΣΤΕΡΗ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΡΩΜΑΪΚΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ

- ιπποτικός, παραμυθένιος και εξιδανικευμένος έρωας, αυλική ερωτοτροπία, Ν. Γαλλία 12ος αι.-τροβαδούροι,
- ερωτικά ειδύλλια, ο Ερωτόκριτος

⊙ ΜΕΤΑΒΑΤΙΚΗ ΕΠΟΧΗ

- μάταιος και καταδικασμένος Έρωτας

⊙ 17ος ΑΙΩΝΑΣ κ.ε.

- Ο γάμος παρουσιάζεται ως «φυσικό» επιστέγασμα του έρωτα και αποδεκτός στόχος ατομικής ευτυχίας (π.χ. στην Αγγλία)

10

Ιστορία και Κοινωνική Ψυχολογία του Έρωτα

◎ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΠΟΧΗ

- «Ο έρωας πρέπει να οδηγεί σε γάμο» ως κοινωνικός κανόνας και ατομική επιθυμία. Η εκτεταμένη οικογένεια ως υποστηρικτικό ατομικό στήριγμα. Η κανονισμένη και κανονιστική φιλία της κοινωνικής συμμόρφωσης και υποχρεωτικής στήριξης.

◎ ΜΟΝΤΕΡΝΙΣΜΟΣ

- Ο έρωας ως ατομική και κοινωνική αυταξία. Ερωτική ελευθεριότητα. Η πυρηνική οικογένεια. Η συμβίωση. Ο μόνος άνθρωπος. Η επιλεκτική «νέα» φιλία της κοινωνικής σύγκρισης και προαιρετικής στήριξης. Η μονογονεϊκή οικογένεια.

11

Ιστορία και Κοινωνική Ψυχολογία του Έρωτα

◎ ΜΕΤΑΜΟΝΤΕΡΝΙΣΜΟΣ

- Έρωας και Σεξ.
- Πολυδιάσπαση του έρωτα και φόβος του άλλου.
- Οικογενειακός νεορομαντισμός και νεοσυντηρητικότητα.
- Οικονομική και κοινωνική πλαισίωση των μη συμβατικών ζευγαριών και του μόνου ανθρώπου.
- Η «νέα φιλία» ως δίκτυο πλαισίωσης του έρωτα και ως αυταξία.

12

Η Κοινωνική Ψυχολογία της στενής διαπροσωπικής σχέσης

- ◎ Φαινομενολογία του έρωτα και της ερωτικής σχέσης:
 - *τύποι ή είδη έρωτα και τύποι ή είδη σχέσεων,*
 - *επιστημονικές θεωρίες*

13

Φαινομενολογία του έρωτα Περιγραφικές παραγωγικές θεωρίες

- ◎ Rubin
 - Το μοντέλο της αρέσκειας και του έρωτα
- ◎ Berscheid & Walster, Hatfield
 - Η βασική διάκριση: συντροφικότητα και έρωτας πάθους
- ◎ Lee
 - Έξι τύποι έρωτα
- ◎ Sternberg
 - Το τρίγωνο του έρωτα

14

Τύποι ή είδη έρωτα

το μοντέλο της αρέσκειας και του έρωτα κατά Rubin (1973)

- ◎ κατανόηση του έρωτα μέσα από τη διάκρισή του από την αρέσκεια για τον άλλο
 - ✓ Εγχείρημα μεθοδολογικό-μετρικό παρά θεωρητικό
 - ο (Κλίμακες έρωτα και Κλίμακες αρέσκειας)
 - **Αρέσκεια** = στοργή, σεβασμός, οικειότητα, μοίρασμα χρόνου, αναγνώριση, αποδοχή, εμπιστοσύνη
 - **Έρωτας** = τρία συστατικά
 - i. **«Δέσιμο»-Προσκόλληση**: ισχυρή ανάγκη από τη φυσική παρουσία του άλλου και την υποστήριξή του. Επιθυμία πλήρωσης από τον άλλο («με γεμίζει»).
 - ii. **«Έγνοια»-Φροντίδα**: έγνοια που εκδηλώνεται με την επιθυμία βοήθειας και υποστήριξης του άλλου
 - iii. **«Να είμαι κοντά»-Εγγύτητα**: επιθυμία στενής κι αποκλειστικής επαφής σε κλίμα εμπιστοσύνης κατά προτεραιότητα

15

Τύποι ή είδη έρωτα

το μοντέλο της αρέσκειας και του έρωτα κατά Rubin

- ◎ Η αρέσκεια και ο έρωτας συνήθως αποκλείονται αμοιβαία, ενίοτε όμως έχουν θολά όρια εφόσον ορισμένα από τα συστατικά του έρωτα μπορούν να εκδηλωθούν στο πλαίσιο αρέσκειας και, πιο συχνά, το αντίστροφο
 - μας αρέσουν συγγενικά πρόσωπα, φίλοι
 - ο αλλά μας αρέσουν και πρόσωπα με τα οποία μπορεί να έχουμε ερωτική επαφή προς τα οποία δείχνουμε στοργή, σεβασμό, αναγνώριση κλπ.
 - μπορεί να εκδηλώσουμε ορισμένα υποδόρια ερωτικά συναισθήματα για συγγενικά και φιλικά πρόσωπα.
 - ο έντονη διαφορά φύλου: οι γυναίκες δείχνουν κάποια από τα αισθήματα που αφορούν τον έρωτα σε φιλικά-συγγενικά τους πρόσωπα (π.χ. στοργή), οι άνδρες ελάχιστα

16

Τύποι ή είδη έρωτα

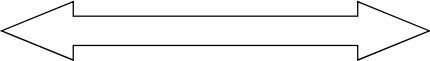
το μοντέλο της αρέσκειας και του έρωτα κατά Rubin

- Η ειδοποιός διαφορά αρέσκειας και έρωτα δεν είναι μόνο η φυσική έλξη και η σωματική επαφή.
- Θεμελιώδης είναι και η ψυχολογική ειδοποιός διαφορά.
 - στον έρωτα:
 1. η θεώρηση του άλλου ως όλο. Η αποδοχή του άλλου ως όλο-αλλά και η έντονη επιθυμία άσκησης διάπροσωπικής επιρροής
 2. η διάθεση αυτοαποκάλυψης προς τον άλλο. Ο εαυτός διατίθεται προς την επίρροή του άλλου.

17

Τύποι ή είδη έρωτα

- Η βασική διάκριση (Berscheid & Walster, 1978)

1. Αρέσκεια Συντροφικότητα
(συντροφική αγάπη)

✓ πρόκειται για πόλους ενός συνεχούς στο οποίο διαφοροποιείται το βάθος του συναισθήματος και ο βαθμός εμπλοκής

- Αρέσκεια =
η στοργή που νοιώθουμε για οικεία πρόσωπα, γνωστούς και φίλους
- Συντροφικότητα =
Η στοργή που νοιώθουμε για πρόσωπα με τα οποία η ζωή μας παρουσιάζει βαθιά αλληλεξάρτηση, εμπλοκή και δεσμό

18

Τύποι ή είδη έρωτα

- Η βασική διάκριση (Berscheid & Walster, 1978)

2. Έρως πάθους ή περιπαθής έρως

- ✓ Ισχυρή συναισθηματική κατάσταση, πλησμονή συναισθημάτων
 - ❖ τρυφερότητας
 - ❖ αγαλλίασης-ευθυμίας-ενθουσιασμού-έξαρσης-έκστασης (*υπερθυμίας*)
 - ❖ ανησυχίας-αβεβαιότητας, αγωνίας, αδημονίας
 - ❖ σεξουαλικής επιθυμίας

19

Τύποι ή είδη έρωτα

έρως πάθους

(Berscheid et al. 1989. Hatfield & Walster, 1978)

- αναφέρεται σε μία κατάσταση υψηλής και διάχυτης διέγερσης που κυμαίνεται ποιοτικά από το συναίσθημα της αγωνίας, εμμονής έως της έκστασης.
- Χαρακτηρίζεται από μεταπτώσεις και αστάθεια.
- Γίνεται υποκειμενικά αντιληπτή ως προκαλούμενη από την απλή φυσική παρουσία ή νοερή αναπαράσταση του άλλου.
- Η μεταβίβαση της διέγερσης (Zillmann, 1984).
- διπαραγοντική θεωρία = διέγερση και σκέψη (Tesser, 1978 – αυτοδημιούργητος και αυτοτροφοδοτούμενος έρως)

20

Τύποι ή είδη έρωτα

συντροφικότητα

(Berscheid et al. 1989. Hatfield & Walster, 1978)

- ⊙ ασφάλεια
- ⊙ εμπιστοσύνη
 - αξιοπιστία-συνέπεια
 - συναισθηματική ασφάλεια
ότι ο άλλος θα
προστατεύσει την ευεξία
μας
- ⊙ σεβασμός, θαυμασμός
- ⊙ σταθερότητα
συναισθηματική και
προβλεψιμότητα
- ⊙ διάρκεια
- ⊙ μειωμένη ένταση
- ⊙ αναμενόμενη και μεταξύ
φίλων

21

Τύποι ή είδη έρωτα, οι διαφορές

(Berscheid et al. 1989. Hatfield & Walster, 1978)

έρως πάθους

- ⊙ νοερή ικανοποίηση,
προσδοκώμενη ευχαρίστηση,
φαντασιακή ευχαρίστηση
- ⊙ αμβλύνεται με το χρόνο
- ⊙ θάλλει με το απρόβλεπτο, το
καινούργιο, την αβεβαιότητα
- ⊙ θετικό και αρνητικό
συναίσθημα: χαρά κι
ενθουσιασμός, ζήλια, άγχος
κι αγωνία

συντροφικότητα

- ⊙ αμοιβαίες πραγματικές
ανταμοιβές (ισχύουν και
στην αρέσκεια)
- ⊙ βαθαίνει με το χρόνο και
εντείνεται
- ⊙ θεμελιώνεται στο οικείο και
την προβλεψιμότητα
- ⊙ θετικό συναίσθημα

22

Τύποι ή είδη έρωτα

Οι έξι τύποι έρωτα κατά Lee (1971, 1977, 1978)

Τύπος	Όνομα	Περιγραφή
1. Έρωσ	Έρωσ	πλήρες συναισθηματικό βίωμα στο οποίο αναλύσκεται το άτομο, άμεση και ισχυρή φυσική έλξη
2. Στοργικός έρωσ	Στοργή	άνετη εγγύτητα, οικειότητα που αναπτύσσεται αργά και σταθερά, μοίρασμα-κοινή εμπειρία, βαθμιαία αυτο-αποκάλυψη

23

Τύποι ή είδη έρωτα

Οι έξι τύποι έρωτα κατά Lee (1971, 1977, 1978)

Τύπος	Όνομα	Περιγραφή
3. Παιγνιώδης έρωσ	Παίγνιον	βασισμένος σε διάθεση ευχαρίστησης και στρατηγικής για την απόκτησή της, δεν υπεισέρχεται δέσμευση, βραχύβιος, ευάλωτος στην ανία
4. Μανικός έρωσ	Μανία	συναισθηματικά έντονος με εκδηλώσεις ζήλιας και κτητικότητας, αγχώδης με συνεχή φόβο απόρριψης

24

Τύποι ή είδη έρωτα

Οι έξι τύποι έρωτα κατά Lee (1971, 1973, 1977, 1978)

Τύπος	Όνομα	Περιγραφή
5. Πραγματιστικός έρωσ	Πράγμα	βασισμένος στη λογική, επιλογή συντρόφου που ικανοποιεί πρακτικές ανάγκες, συνταιριάζεται ως προς την ηλικία, τα πιστεύω, την κοινωνική τάξη, το μορφωτικό υπόβαθρο, την προσωπικότητα. Δεν υπάρχει ενθουσιασμός αλλά ικανοποίηση
6. Αγαπητικός έρωσ	Αγάπη	αγάπη χωρίς προϋποθέσεις, συγχωρητική και δοτική, έγνοια και φροντίδα, δεν υπάρχει προσδοκία ανταπόδοσης, υπάρχει αυτοθυσία

25

Τύποι ή είδη έρωτα

παράδειγμα παραγωγικών προβλέψεων

από την περιγραφική θεωρία του Lee

➤ *Τι ερωτικό ύφος υιοθετεί ένα άνθρωπος που βιώνει κάθε έναν από τους έξι τύπους έρωτα (εραστής); Αν οι τύποι χαρακτηρίζουν μια σχέση, ποιες αδρές προβλέψεις μπορούν να γίνουν για τη συμπεριφορά των εραστών; Τι «ύφος ερωτεύεσθαι» εκδηλώνουν;*

- Ερωτικός τύπος: ο εραστής αναζητά ένα πρόσωπο με επιθυμητό παρουσιαστικό και ανυπομονεί για μια έντονη σχέση.
- Παιγνιώδης τύπος: είναι επιπόλαιος στον έρωτα και του αρέσει η εναλλαγή συντρόφων.

26

Τύποι ή είδη έρωτα

παράδειγμα παραγωγικών προβλέψεων
από την περιγραφική θεωρία του Lee

- Μανικός τύπος : είναι απαιτητικός, κτητικός απέναντι στον σύντροφο, γεμάτος άγχος απόρριψης και συχνά χάνει τον έλεγχο.
- Πραγματιστικός τύπος: αναζητά ένα πρόσωπο με τις «σωστές προδιαγραφές» (ηλικία, επάγγελμα, μόρφωση, τάξη, πιστεύω).
- Αγαπητικός τύπος είναι αλτρουϊστής και αγαπά χωρίς να περιμένει ανταπόδοση.

27

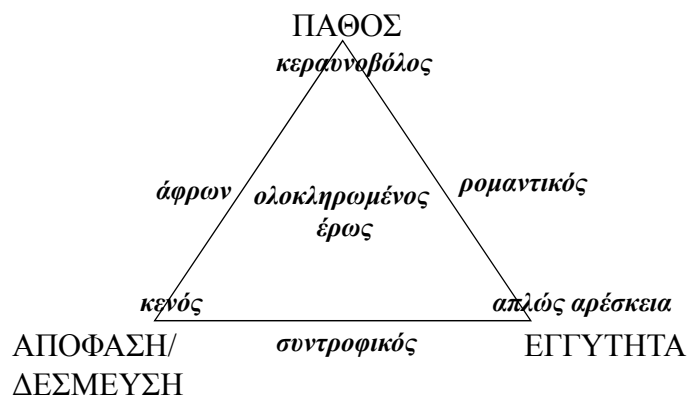
Τύποι ή είδη έρωτα

Η τριγωνική θεωρία του έρωτα

κατά Sternberg (Sternberg, 1986. Sternberg & Barnes, 1988)

γραφική παράσταση των τριών συστατικών (κεφαλαία γράμματα) του έρωτα και των ειδών έρωτος που συνδυαστικά ή από μόνα τους παράγουν (πεζά γράμματα),

-βλέπε και διαφάνεια 31-

28

Τύποι ή είδη έρωτα

Η τριγωνική θεωρία του έρωτα κατά Sternberg

- ◎ Εγγύτητα – το θυμικό συστατικό
 - Ο βαθμός εγγύτητας, πόσο στενή είναι η σχέση. Μοίρασμα, αμοιβαία κατανόηση, συναισθηματική στήριξη, θαλπωρή στη σχέση
- ◎ Πάθος – το συστατικό του κινήτρου
 - Φυσική έλξη, σεξουαλική επιθυμία, το αίσθημα «νιώθω ερωτευμένος», πιθανή εμπλοκή και άλλων αναγκών του Εαυτού αυτοεκτίμηση, ανάγκη για σύναψη δεσμών
- ◎ Δέσμευση/απόφαση – το γνωστικό συστατικό
 - Πρόκειται για τη βραχυπρόθεσμη απόφαση ότι αγαπάς κάποιον και την μακροπρόθεσμη δέσμευση να κρατήσεις τη σχέση αγάπης

29

Τύποι ή είδη έρωτα

Η τριγωνική θεωρία του έρωτα κατά Sternberg

	Πάθος	Δέσμευση	Εγγύτητα
μη έρωσ	-	-	-
κεραυνοβόλος έρωσ	+	-	-
κενός έρωσ	-	+	-
απλώς αρέσκεια	-	-	+
άφρων έρωσ	+	+	-
ρομαντικός έρωσ	+	-	+
συντροφικός έρωσ	-	+	+
ολοκληρωμένος έρωσ	+	+	+

30

Η Κοινωνική Ψυχολογία της στενής διαπροσωπικής σχέσης

◎ Γνωστικο-συναισθηματικο-συμπεριφορικές διεργασίες περί το ερωτικώς σχετίζεσθαι:

- η μεγαθεωρία του δεσμού
- η θεωρία της ισοτιμίας (μία θεωρία κοινωνικής ανταλλαγής)
- προσέγγιση της θεωρίας της εξέλιξης
- προσέγγιση της ερωτικής πλαστικότητας
- η θεωρία του έρωτα σαν ιστορία
- οι πολυθεωρητικές και πολυμεθοδολογικές προσεγγίσεις των Κοινωνικών Αναπαραστάσεων στη μελέτη της Κ.Α. του έρωτα

31

Φαινομενολογία του έρωτα μία αιτιοκρατική παραγωγική θεωρία

- ◎ Η αναπτυξιακή θεωρία του δεσμού (Bowlby, 1969-1980)
- ◎ Η μεγαθεωρία του Bowlby συνδυάζει:
 - Δαρβινική εξελικτική θεωρία, γνωστική ψυχολογία, θυμική θεωρία και κινήτρων, θεωρία συστημάτων ελέγχου και εθολογία
 - Περιβάλλον Εξελικτικής Προσαρμοστικότητας (ΠΕΠ, EEE=Environment of evolutionary adaptedness)
 - Προσομοίωση στο εργαστήριο: η «αλλόκοτη κατάσταση» ή «η συνθήκη του ξένου» (Ainsworth et al., 1978)
 - οι αντιδράσεις του βρέφους στη συνθήκη
 - η συσχέτιση των αντιδράσεων του βρέφους με τη σχέση του βρέφους προς το πρόσωπο βασικής φροντίδας (μητέρα, γονέα ή άλλο)

32

Η θεωρία του δεσμού

μία αιτιοκρατική παραγωγική θεωρία

- Περιβάλλον Εξελικτικής Προσαρμοστικότητας (ΠΕΠ, EEE=Environment of Evolutionary Adaptedness)
 - Προσομοίωση στο εργαστήριο: η «αλλόκοτη κατάσταση» ή «η συνθήκη του ξένου»
 - αναπαράγει δύο σημεία του ΠΕΠ:
 - ✓ εγκατάλειψη, να αφήνεται ένα πλάσμα μόνο
 - ✓ έκθεση σε άγνωστο-ξένο (ίσως απειλή-αρπακτικό)
 - ❖ γιατί η συνθήκη αυτή είναι αλλόκοτη για το βρέφος;
 - 1. Η μητέρα με το 12-18 μηνών παιδί της μπαίνει σε εργαστήριο όπου υπάρχουν παιχνίδια αλλά και ένας ξένος
 - 2. Ο ξένος απασχολεί το παιδί με τα παιχνίδια, ενώπιον της μητέρας
 - 3. Ο ξένος φεύγει
 - 4. Η μητέρα επίσης φεύγει σε λίγο
 - 5. Ο ξένος επανέρχεται μετά από λίγο
 - 6. Η μητέρα επανέρχεται μετά από λίγο
- Οι αντιδράσεις του βρέφους καταγράφονται, μαγνητοσκοπούνται και παρακολουθούνται από διπλό καθρέφτη

33

Η θεωρία του δεσμού

◎ Η «αλλόκοτη κατάσταση» ή «η συνθήκη του ξένου»

Παρατηρήσεις-ευρήματα

- Τα περισσότερα παιδιά (60% με 75%) έδειξαν αποκρίσεις «ασφαλούς δεσμού»
 1. τα βρέφη εκδήλωσαν δυσφορία όταν έφυγε η μητέρα
 2. αναζήτησαν τη φυσική-σωματική επαφή μαζί της όταν επέστρεψε
 3. ηρέμησαν και άρχισαν να παίζουν με τα παιχνίδια
- Περίπου το 20% έδειξε αποκρίσεις «δεσμού αποφυγής»
 1. δεν έδωσαν και πολύ σημασία στη μητέρα γενικά
 2. δεν δυσφόρησαν ιδιαίτερα όταν έφυγε
 3. σχεδόν αγνόησαν την επιστροφή της
- Το 10-15% έδειξε αποκρίσεις «δεσμού αμφιθυμίας»
 - συμπεριφέρονταν αμφιθυμικά στην επιστροφή της μητέρας, έκλαιγαν, γκρίνιαζαν και ζητούσαν, απαιτούσαν φυσική επαφή αλλά ταυτόχρονα αντιστέκονταν και την απωθούσαν με θυμό
- ◎ Οι συμπεριφορικές αποκρίσεις των βρεφών είναι προσαρμοστικές από τη σκοπιά της Θ. της Εξέλιξης και της ανάπτυξης του ενήλικα

34

Η θεωρία του δεσμού

ύφος σύναψης δεσμού στη βρεφική ηλικία κατά το μοντέλο της Ainsworth

- ◎ η συσχέτιση των αποκρίσεων του βρέφους με πρότυπα γονεϊκής φροντίδας ή με τον τρόπο που ο γονιός, η μητέρα ή το πρόσωπο βασικής φροντίδας του βρέφους, το νοιάζεται
 - Ασφαλής δεσμός
 - Οι μητέρες-πρόσωπα βασικής φροντίδας δείχνουν ασφαλή και ευαίσθητη φροντίδα, υψηλή ευαισθησία στις ανάγκες του βρέφους, άμεση, σταθερή και προβλέψιμη απόκριση, έχουν ζεστή και στενή σχέση
 - Αποφευκτικός
 - Είναι συστηματικά ψυχρές και απορριπτικές και αποφεύγουν τη σωματική επαφή
 - Αμφιθυμικός (αγχώδης/ανασφαλής)
 - Είναι απρόβλεπτες με τα βρέφη τους, εναλλάσσοντας συμπεριφορές , αποκρινόμενες με μείγμα θυμού, παραμέλησης και υποστηρικτικής συμπεριφοράς
- απόκτηση ύφους σύναψης δεσμού από το βρέφος, εσωτερικευμένων εν ενεργεία μοντέλων περί το σχετίζεσθαι

35

Η θεωρία του δεσμού

ύφος σύναψης δεσμού στις ερωτικές σχέσεις της ενήλικης ζωής

- ◎ Το ύφος σύναψης δεσμού που αποκτάται στη βρεφική ηλικία σχετίζεται με τον τρόπο που οι άνθρωποι συνάπτουν ερωτικές σχέσεις κατά την ενήλική ζωή (Hazan & Shaver, 1987)
 - φαινομενολογικές ομοιότητες σχέσης βρέφους-προσώπου βασικής φροντίδας, εραστών
 - οι άνθρωποι διαθέτουν γνωστικά κοινωνικά σχήματα περί το σχετίζεσθαι, βασισμένα στο ύφος σύναψης δεσμού που απέκτησαν στη βρεφική ηλικία, τα οποία ενεργοποιούνται στο περιβάλλον των ερωτικών σχέσεων για να καθοδηγήσουν τη συμπεριφορά

36

Υφος σύναψης δεσμού

Hazan & Shaver, 1987. Simpson, 1992

Σεναριακές τυποποιήσεις για κάθε ύφος εμπνευσμένες από το μοντέλο της Ainsworth

☉ Ασφαλές

- «Μου είναι πολύ εύκολο να πλησιάζω τους άλλους, μου αρέσει να στηρίζομαι σε αυτούς και να στηρίζονται πάνω μου. Δεν πολυανησυχώ μην τυχόν με εγκαταλείψουν ή μην έρθουν πάρα πολύ κοντά μου»

☉ Αποφευκτικό

- «Δε νιώθω και πολύ άνετα να είμαι κοντά σε άλλους. Δυσκολεύομαι να τους εμπιστευτώ απόλυτα και να στηριχτώ πάνω τους. Νιώθω νευρικότητα όταν με πλησιάζουν πάρα πολύ και συχνά οι ερωτικοί σύντροφοί μου θα ήθελαν να είμαι πολύ πιο κοντά τους από ότι μπορώ, δε νιώθω άνετα ώστε να τους πλησιάσω περισσότερο»

☉ Αμφιθυμικό

- «Νιώθω πως οι άλλοι είναι απρόθυμοι να με πλησιάσουν όσο θα ήθελα. Συχνά ανησυχώ πως ο σύντροφός μου δε με αγαπά πραγματικά και δε θα θελήσει να μείνει μαζί μου. Θέλω να γίνω ένα εντελώς με κάποιον άνθρωπο και η επιθυμία μου αυτή καμιά φορά τους φοβίζει και τους διώχνει»

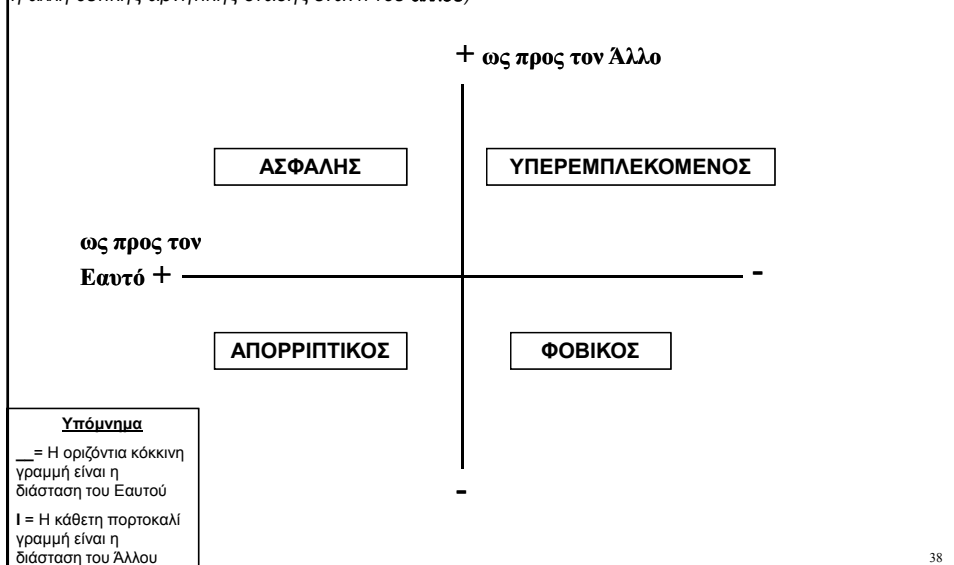
37

Διαστάσεις και τύποι στο ύφος σύναψης δεσμού κατά την ενήλικη ζωή

δύο ανεξάρτητες διαστάσεις και οι τέσσερις κατηγοριοί τύποι ύφους σύναψης δεσμού

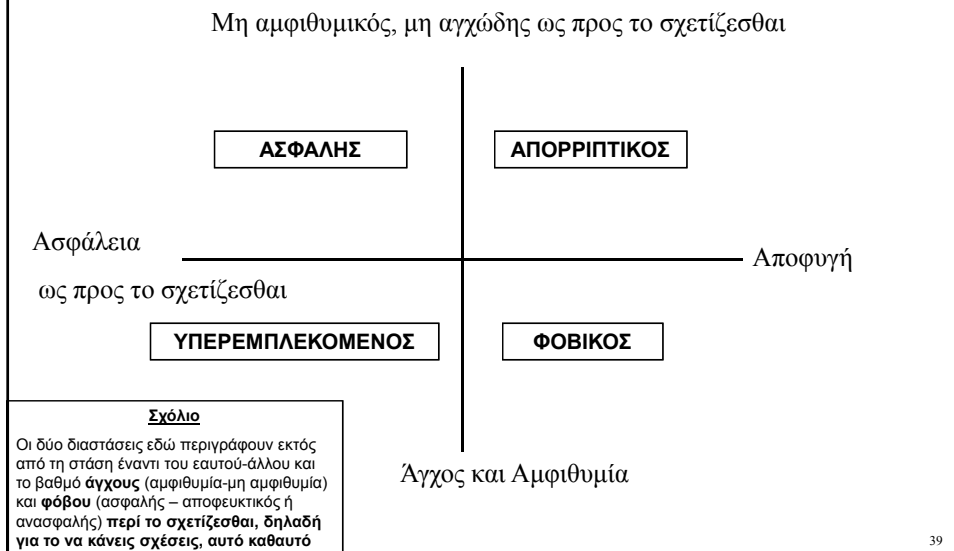
(Hazan & Shaver, 1987. Bartholomew & Horowitz, 1991. Bartholomew & Shaver, 1998)

(θεωρητικό μοντέλο: η μία διάσταση δηλώνει θετική-αρνητική στάση έναντι του **εαυτού**, η άλλη θετικής αρνητικής στάσης έναντι του **άλλου**)

38

Διαστάσεις και τύποι στο ύφος σύναψης δεσμού κατά την ενήλικη ζωή
δύο ανεξάρτητες διαστάσεις και οι τέσσερις κατηγορικοί τύποι σύναψης δεσμού
 (Hazan & Shaver, 1987 και Bartholomew & Horowitz, 1991. Bartholomew & Shaver, 1998)
 (το εμπειρικά επιβεβαιούμενο ψυχομετρικό μοντέλο π.χ. με ανάλυση παραγόντων)

Τύποι στο ύφος σύναψης δεσμού κατά την ενήλικη ζωή

Hazan & Shaver, 1987 και Bartholomew & Horowitz, 1991

Σεναριακές τυποποιήσεις

◎ Ο Ασφαλής Τύπος

- Η Ελένη είναι ασφαλής στις σχέσεις της. Δημιουργεί σχέσεις, δεν τις αποφεύγει και δεν έχει ανάμεικτα ή αμφίθυμα συναισθήματα γι' αυτές.
- Το πιθανότερο είναι να τα φτιάξει με ένα άλλο ασφαλές άτομο και η σχέση τους να είναι μακροχρόνια.
- Βλέπει τον εαυτό της σαν ζεστό και προσηνές άτομο. Νιώθει άνετα να είναι κοντά σε έναν άνθρωπο και το απολαμβάνει.
- Η Ελένη τα καταφέρνει στις σχέσεις, έχει τις κατάλληλες κοινωνικές δεξιότητες και ενδέχεται να έχει μια ευτυχισμένη μακροχρόνια σχέση που τη γεμίζει.
- Η Ελένη δείχνει κατανόηση για τη συμπεριφορά του συντρόφου της, τον συγχωρεί με ευκολία ακόμη κι όταν δεν είναι ευχαριστημένη με τη σχέση ή όταν έχει κακή διάθεση.

Τύποι στο ύφος σύναψης δεσμού κατά την ενήλικη ζωή

Hazan & Shaver, 1987 και Bartholomew & Horowitz, 1991

Σεναριακές τυποποιήσεις

◎ Ο Υπερεμπλεκόμενος Τύπος

- Ο Γιώργος είναι ασφαλής στις σχέσεις του. Δημιουργεί σχέσεις, δεν τις αποφεύγει αλλά έχει ανάμεικτα ή αμφίθυμα συναισθήματα γι' αυτές.
- Νιώθει έντονη επιθυμία να έρθει κοντά σε έναν άνθρωπο, προσπαθεί πάρα πολύ να φτιάξει μια σχέση και πιστεύει πως του αξίζει.
- Παρ' όλ' αυτά αγωνιά συνεχώς μην τυχόν η σύντροφός του τον αφήσει. Σχεδόν σαν νευρωτικός ψάχνει για τα σημάδια της επικείμενης εγκατάλειψης ή «προδοσίας». Πάσχει χρόνια από ζήλια. Οι σχέσεις του, αρχίζουν και τελειώνουν, ξαναρχίζουν και ξανατελειώνουν κ.ο.κ. Δυσκολεύεται να κρατήσει ένα σύντροφο για πολύ. Ο Γιώργος αναζητά συνέχεια το έτερό του ήμισυ, τη σωστή σύντροφο, μα, σαν να μην τη βρίσκει ποτέ...

41

Τύποι στο ύφος σύναψης δεσμού κατά την ενήλικη ζωή

Hazan & Shaver, 1987 και Bartholomew & Horowitz, 1991

Σεναριακές τυποποιήσεις

◎ Ο Απορριπτικός Τύπος

- Η Μαίρη είναι ανασφαλής, αποφεύγει τις σχέσεις αλλά όταν έχει μία τα συναισθήματά της γι' αυτήν δεν είναι διόλου αμφίθυμα.
- Η ανεξαρτησία έχει σημασία γι' αυτήν, στηρίζεται στον εαυτό της, είναι αυτάρκης σε βαθμό ίσως υπεροψίας. Δεν βασίζεται στους άλλους και άμα προκύψουν εντάσεις, πίεση και προβλήματα στις σχέσεις αποτραβιέται.
- Της αρέσει μεν το σεξ αλλά τείνει να είναι ψυχρή και εσωστρεφής.
- Δεν εμπιστεύεται τους ανθρώπους και δείχνει πως μπαίνει και βγαίνει από μια σχέση σχεδόν σαν μη συμβαίνει τίποτα ή πάντως με πολύ λιγότερη συναισθηματική αναστάτωση απ' ότι οι περισσότεροι άνθρωποι.
- Η Μαίρη έχει αυτοπεποίθηση, είναι άτομο πετυχημένο και σταθερό. Ωστόσο, δεν έρχεται κοντά στους ανθρώπους, δεν είναι καν στόχος ζωής γι' αυτή. Είναι αμφίβολο εάν θα καταλάβαινε τι συμβαίνει ακόμη κι αν με κάποιο τρόπο βρισκόταν στο δρόμο της μια έντονη συναισθηματική σχέση.
- Η Μαίρη είναι η υπερόπτης, όμορφη μοιραία γυναίκα που πολλοί άνδρες θεωρούν ερωτεύσιμη και πολλοί ερωτεύονται ακαριαία. Ταυτόχρονα, είναι ο τύπος που κάνει πολλούς ευαίσθητους ίσως και ασφαλείς άνδρες να νιώθουν πικρία και φθόνο

42

Τύποι στο ύφος σύναψης δεσμού κατά την ενήλικη ζωή

Hazan & Shaver, 1987 και Bartholomew & Horowitz, 1991

Σεναριακές τυποποιήσεις

◎ **Ο Φοβικός Τύπος**

- Ο Κώστας, πραγματικά βρίσκεται ανάμεσα σε δύο κόσμους, μόνο που και οι δυο είναι οι χειρότεροι δυνατοί! Είναι ανασφαλής και αποφεύγει τις σχέσεις. Σαν να μην έφτανε αυτό είναι και αμφίθυμος γι' αυτές όταν του προκύπτουν.
- Ο Κώστας νιώθει αγωνία, άγχος, κατάθλιψη αλλά και εχθρότητα για τους άλλους. Τα συναισθήματα αυτά κατευθύνονται με ιδιαίτερη ένταση προς τις γυναίκες.
- Σχεδόν απεγνωσμένα αποζητά την επιδοκιμασία των άλλων, την αναγνώριση, τη ζεστασιά. Θα ήθελε να έρθει κοντά τους. Ωστόσο, είναι βαθιά πεπεισμένος ότι κανείς δεν είναι σε θέση να του δώσει όλα αυτά τα υπέροχα πράγματα. Δεν πιστεύει ότι μπορεί όντως κάποιος να τον πλησιάσει. Γι' αυτό αποφεύγει την εγγύτητα ή γενικά την οικειότητα στις σχέσεις.
- Ο Κώστας είναι ασταθής στις σχέσεις και έχει, χρόνια χαμηλή αυτοαντίληψη. Δεν είναι ευτυχισμένος άνθρωπος.

43

Υφος σύναψης δεσμού

Hazan & Shaver, 1987

- Τα ποσοστά κατανομής των ενηλίκων (στις ΗΠΑ) ως προς το ύφος σύναψης δεσμού στις ερωτικές τους σχέσεις έμοιαζαν με αυτά της σύναψης δεσμού των βρεφών:
 - 60% είχαν ασφαλή, 20-25% αποφευκτικό, 15-20% αμφιθυμικό
 - Οι έχοντες ασφαλές ύφος ανέφεραν πιο θετικές σχέσεις με τους γονείς τους από τους έχοντες αποφευκτικό και αμφιθυμικό
 - Οι έχοντες αποφευκτικό ανέφεραν δυσκολίες στη σχέση με τη μητέρα τους
 - Οι έχοντες αμφιθυμικό ανέφεραν δυσκολίες στις σχέσεις με το πατέρα τους

44

Ύφος σύναψης δεσμού

Hazan & Shaver, 1987

- Σταθερότητα, συνέπεια και αλλαγή του ύφους σύναψης δεσμού κατά τη διάρκεια της ζωής
 - Π.χ.
 - Βρεφική-Παιδική ηλικία
 - Ασφαλή βρέφη $\implies$ ανασφαλή κατά 89%
 - μετά από χωρισμό γονιών, φυσική ή σεξουαλική κακοποίηση, σοβαρή ασθένεια ή απώλεια γονέα κλπ.
 - Ανασφαλή βρέφη $\implies$ ασφαλή κατά 30%
 - σε σχέσεις που διαρκούσαν επί μακρόν
 - Αμφιθυμικά και αποφευκτικά βρέφη $\implies$ ανασφαλή κατά 60%
 - μετά από χωρισμό

(Lewis, Feiring & Rosental, 2000)

45

Ύφος σύναψης δεσμού

Hazan & Shaver, 1987

- ◎ Σταθερότητα, συνέπεια και αλλαγή του ύφους σύναψης δεσμού κατά τη διάρκεια της ζωής
 - Στους ενήλικες:
 - Το 30% των ατόμων βρέθηκε ότι είναι δυνατόν να αλλάζουν ύφος (να είναι ασυνεπή) σε διάστημα έξι μηνών ή ενός έτος σε μια σχέση
 - Άλλη μελέτη έδειξε ότι το 50% όσων ανέφεραν ασφαλές ύφος ανέφεραν αποφευκτικό μετά από χωρισμό στη σχέση τους (Kirkpatrick & Hazan, 1994)

46

Ύφος σύναψης δεσμού

Hazan & Shaver, 1987

◉ Σταθερότητα, συνέπεια και αλλαγή του ύφους δεσμού κατά τη διάρκεια της ζωής

- αν και σχετικά άκαμπτα, τα περί το σχετίζεσθαι γνωστικά κοινωνικά σχήματα που απορρέουν από το ύφος δεσμού, υπόκεινται, υπό περιορισμούς, σε αλλαγή κατά τη διάρκεια της ζωής ανάλογα με
 - την μαθησιακή εμπειρία που αποκτούν τα άτομα από σχέσεις στη διάρκεια της ζωής,
 - την επανατροφοδότηση που δέχονται στις συμπεριφορές που παράγει το ύφος δεσμού τους, από σχέση σε σχέση, από τους εκάστοτε ερωτικούς τους συντρόφους
 - εν μέρει, από τη δυναμική των σχέσεων στο γενικότερο κοινωνικό τους δίκτυο και τα γεγονότα ζωής

47

Θεωρία δεσμού στην ενήλικη ζωή

Hazan & Shaver, 1987

- Τι προβλέψεις κάνει η θεωρία για την επιλογή σταθερού συντρόφου, την επιλογή τύπου σχέσης, τη μακροβιότητα των σχέσεων, την ικανοποίηση μέσα στη σχέση (σεξουαλική-γενική), την εναλλαγή συντρόφων-την απιστία, την ασφαλή σεξουαλική συμπεριφορά, την αποσπασματικότητα της ερωτικής επαφής-σχέσης, τη διαπροσωπική επιρροή στη σχέση κ.α.;
- Πως μπορεί να αλληλεπιδρά, ως υποτιθέμενο σταθερό γνωστικό-κοινωνικό χαρακτηριστικό το ύφος ή οι τύποι δεσμού με σχεσιακές συγκυρίες (μεταβλητές) ή άλλες κοινωνικές καταστάσεις;

48

Φαινομενολογία του έρωτα δυναμικές παραγωγικές θεωρίες

- ◎ Οικονομικές και βιοκοινωνικές Θεωρίες της Κοινωνικής Ανταλλαγής

> >> Θεωρία Ισοτιμίας

- Στην ερωτική σχέση ανταλλάσσονται αγαθά υψηλής αξίας που δεν μπορούν να αναζητηθούν σε άλλες ανταλλακτικές σχέσεις
- Η εξ αυτού ισχυρή αλληλεξάρτηση μετατρέπει τη σχέση σε «σχέση κοινωνίας», μη-ανταλλακτική, με έντονη επιθυμία την πλήρη αποδοχή του εαυτού από τον άλλο
- Προσδοκίες λειτουργίας κανόνων δικαιοσύνης στις ερωτικές σχέσεις
 - Θεωρητική βάση για να υποθέσουμε ότι όντως λειτουργούν

49

Η ισοτιμία στις ερωτικές σχέσεις

- ◎ Στο κλίμα της επιθυμίας για πλήρη αποδοχή η εκατέρωθεν ανταλλαγή αγαθών δημιουργεί προϋποθέσεις
 - αναζήτησης διαστάσεων σύγκρισης, αυτοαξιολόγησης και αυτορρύθμισης έναντι του άλλου:
 - στόχοι
 - η διερεύνηση επιμέρους διαστάσεων ανισοτιμίας και η κινητοποίηση προς τον άλλο
 - η επίτευξη αισθήματος γενικής ισοτιμίας

50

Η ισοτιμία στις ερωτικές σχέσεις

- Ανάγκη για γενικό αίσθημα ισοτιμίας και ισορροπίας στη σχέση ως προς τις σύνολες συνεισφορές.

- Η μεγάλη αλλά και παρατεταμένη ανισοτιμία προσκαλεί δυσφορία στη σχέση

- Ανάγκη για σχετική ή/και περιοδική ανισοτιμία στις επιμέρους διαστάσεις σύγκρισης-συνεισφοράς

- Απλολαϊκή και επιστημονική θεωρία ισοτιμίας:

$$\frac{\text{οφέλη ενός}}{\text{κόστη ενός}} = \frac{\text{οφέλη άλλου}}{\text{κόστη άλλου}}$$

$$\frac{50}{100} = \frac{30}{60}$$

$$\frac{80}{100} = \frac{80}{100}$$

$$\frac{\text{υποωφελημένος}}{20} = \frac{\text{υπερωφελημένος}}{60}$$

51

Η ισοτιμία στις ερωτικές σχέσεις

- Τι οφέλη και τι κόστη; Ως προς ποια αγαθά και διαστάσεις ανταλλαγής;
 - Ο πλούτος και η σημασία των αγαθών είναι υποκειμενικός
 - *Εν τούτοις τα άτομα εισέρχονται στις σχέσεις με κοινωνικά «δοτές» διαστάσεις π.χ.*
 - φυσικά και διανοητικά προσόντα: εμφάνιση, «ερωτική ζωντάνια», εξυπνάδα, μόρφωση
 - υλικά αγαθά
 - κοινωνικές δεξιότητες, δίκτυο και γόητρο
 - διαπροσωπικές ευαισθησίες και επικοινωνία, εξωτερίκευση συναισθημάτων
 - συνεισφορά στην καθημερινή μέριμνα
 - στήριξη-στέρηση ευκαιριών ζωής άλλου κλπ.

52

Η ισοτιμία στις ερωτικές σχέσεις

- ◎ Τι επηρεάζει η ισοτιμία
 - Αδιαφοροποίητη συναισθηματική αντίδραση προς τη σχέση ως όλο (γενική ευφορία – δυσφορία προς σχέση)
 - Γενική ικανοποίηση από τη σχέση
 - Σεξουαλική Ικανοποίηση
 - Συναισθήματα (π.χ. ευχαρίστηση, πληρότητα, εγγύτητα, θυμός, ενοχή)
 - Μακροβιότητα της σχέσης και αντοχή
 - κ.α.
 - *Επιφυλάξεις, αιτιακή σχέση*

53

Η ισοτιμία στις ερωτικές σχέσεις

- ◎ Πως επιχειρείται η αποκατάσταση – ανατροπή της ισοτιμίας;
 - Μείωση των συνεισφορών στη σχέση
 - Αλλαγή των σημαντικών διαστάσεων σύγκρισης και επινόηση διαστάσεων
 - Σύγκριση με άλλη εξωτερική σχέση – σχέσεις, αλλαγή κοινωνικού πλαισίου
 - Εξύψωση ή μείωση του συντρόφου και των αναγκών του
 - Απιστία (Χειριστική – ως Έξοδος)

54

Η Κοινωνική Ψυχολογία της στενής διαπροσωπικής σχέσης

◎ Άλλη μεγαθεωρητική προσέγγιση:

- Η προσέγγιση της θεωρίας της εξέλιξης (Buss & Kenrick, 1998. Kenrick & Trost, 2000)
 - Η αρχή της ευεξίας (fitness) και της προσαρμογής
 - Βιογένεση και νοογένεση, ο ετεροχρονισμός της εξέλιξης και της κοινωνικής εξέλιξης
 - Αναπόφευκτη μελέτη των διαφυλικών διαφορών και της τελεολογίας τους (για ποιο σκοπό υπάρχουν).
 - Τι μας δείχνουν οι διαφοροποιήσε κάθε φύλου ως προς το σεξουαλικό προσανατολισμό για τα φύλα και τον τρόπο που κάνουν ερωτικές σχέσεις; Επιβεβαιώνουν την τελεολογική αντίληψη της θεωρία της εξέλιξης για τα φύλα!

55

Η Κοινωνική Ψυχολογία της στενής διαπροσωπικής σχέσης

◎ Η προσέγγιση της ερωτικής πλαστικότητας του Baumeister (2001)

- Αξιοποίηση ορισμένων αρχών της εξέλιξης από την Κοινωνική Ψυχολογία.
- Κοινωνικά πλαστικότερο ως προς τη σεξουαλικότητα είναι το θήλυ! Την χειρίζεται, την τροποποιεί και την προσαρμόζει άνεση, «ταχύτητα» και λιγότερο κόστος για την ταυτότητά του και την κοινωνική του υπόσταση από ότι το αρρεν.
- Έμφαση στη γνωστική πρόσληψη της ερωτικής σχέσης από τα φύλα και στις συνέπειές της (για τη σχέση και το βίωμα των ατόμων-ανδρών και γυναικών).
- Πως εποικοδομεί άρρητα η Κοινωνία στην ερωτική πλαστικότητα; Υπόκειται σε κοινωνική επιρροή και άρα σε άσκηση «αγωγής» ή σε «κλινική» επιρροή.

56

Η Κοινωνική Ψυχολογία της στενής διαπροσωπικής σχέσης

- ◎ Άλλες περιγραφικές προσεγγίσεις με δυναμική ανάπτυξης θεωρίας:
 - Η προσέγγιση των γνωστικών δομών και απλολαϊκών-άρρητων (Fletcher & Thomas, 1996. Fletcher, 2002. Hendrick & Hendrick 2002), των ενορατικών θεωριών (Knee, 1998), των νοητικών αναπαραστάσεων (Fitzsimons & Bargh, 2003), π.χ.
 - νόρμες-κοινωνικοί κανόνες περί το ερωτικώς σχετίζεσθαι, κοινωνικοί κανόνες της προγαμιαίες και εν γάμω διαβίωσης
 - μύθοι του γάμου και μύθοι της ερωτικής σχέσης
 - Κύρια ερευνητική κατεύθυνση ενδιαφέροντος:
 - Προσδοκία και πραγματικότητα, προσδοκία και υποκειμενικό βίωμα, προσδοκία και διαπραγματευτική διάθεση και διάθεση εργασίας για τη σχέση, προσδοκία και αυτοαποτελεσματικότητα στο σχετίζεσθαι

57

Η Κοινωνική Ψυχολογία της στενής διαπροσωπικής σχέσης

- Η θεωρία του έρωτα σαν ιστορία (Sternberg, Hojjat &, Barnes, 2001):
 - μία θεωρία υποκειμενικού νοήματος των σχέσεων
 - οι άνθρωποι αποκτούν και φέρουν μία ιεραρχημένη ως προς τις προτιμήσεις τους ακολουθία ιστοριών
 - Πόθεν; Από που προέρχονται οι ιστορίες μας; Είναι σταθερές και αναλλοίωτες προσωπικά; Κοινωνικά;
 - ιστορίες με αρχή, μέση και τέλος, πρωταγωνιστές-ρόλους, ύφος και σκηνικό
 - ο εραστής αναζητά συμβατό με την ιστορία συμπρωταγωνιστή
 - Ακαμψία στην αναζήτηση, επιλογή και δοκιμασία των υποψήφιων
 - Ευκαμψία και ευελιξία, διαπραγμάτευση και αναδημιουργία ή αναπροσαρμογή των ρόλων
 - Πως σχετίζεται η παλαιότερη “τριγωνική θεωρία του έρωτα» του Sternberg με την νεώτερη των ιστοριών;
 - Πως σχετίζονται άλλες θεωρίες;

58

Η Κοινωνική Ψυχολογία της στενής διαπροσωπικής σχέσης

- Η θεωρία του έρωτα σαν ιστορία (Sternberg, Hojjat & Barnes, 2001)
 - Θεωρητικά είδη ιστοριών:
 1. Αφηγηματικές ιστορίες
 - π.χ. επιστημονική, ιστορική, παραμυθιού, συνταγών μαγειρικής
 2. Ασύμμετρες ιστορίες
 - π.χ. δασκάλου- μαθητή, θυσίας, πορνογραφική, αστυνομική, απολυταρχικής διακυβέρνησης και τρόμου
 3. Αντικειμένου και στόχου
 - π.χ. επιστημονικής φαντασίας, συλλογής, τέχνης, σπιτιού, ανάρρωσης, παιχνιδιού, θρησκευτική
 4. Συντονισμού
 - π.χ. ταξιδιωτική, επαγγελματική, ραπτικής- πλεκτικής, κηπουρικής, εθισμού και δημοκρατικής διακυβέρνησης
 5. Τεχνοτροπίας
 - π.χ. πολεμική, η θεατρική, η χιουμοριστική και μυστηρίου

59

Η Κοινωνική Ψυχολογία της στενής διαπροσωπικής σχέσης

- Η θεωρία του έρωτα σαν ιστορία (Sternberg, Hojjat & Barnes, 2001)
 - Προσαρμοστικά και δυσπροσαρμοστικά χαρακτηριστικά των ιστοριών που μπορούν να χειριστούν τα άτομα μέλη μιας σχέσης ώστε να αυξήσουν την ικανοποίηση, το όφελος, την μακροβιότητα και την προσαρμογή τους στη σχέση.
 - Μεταξύ των πιο προσαρμοστικών ιστοριών βρίσκονται
 - όλες οι αφηγηματικές,
 - οι πλείστες συντονιστικές
 - Μεταξύ των πιο δυσπροσαρμοστικών ιστοριών βρίσκονται
 - οι ασύμμετρες ιστορίες
 - οι αντικειμένου και στόχου
 - οι τεχνοτροπίας
 - Σχετικά σταθερές διαπολιτισμικές διαφορές φύλου:
 - οι άνδρες τείνουν να προτιμούν ασύμμετρες και αντικειμένου
 - οι γυναίκες αφηγηματικές και συντονισμού

60

Η Κοινωνική Ψυχολογία
της στενής διαπροσωπικής σχέσης

- ◎ Εφαρμογές των πολυθεωρητικών και πολυμεθοδολογικών προσεγγίσεων των Κοινωνικών Αναπαραστάσεων στη μελέτη της Κ.Α. του έρωτα
 - Στατική και δομική προσέγγιση (περιγραφική): τι εμπεριέχει η Κοινωνική Αναπαράσταση (ΚΑ) της ερωτικής σχέσης (γνώση, συναισθήματα, επιθυμίες, συμπεριφορικά ρεπερτόρια, κοινωνικοί κανόνες, εικόνες, ήχους- τι προσδοκίες...), πως συνδέονται μεταξύ τους τα συστατικά και τι νόημα αποκτά η ΚΑ εξ αυτού; Ζητήματα συνοχής, συνέπειας-ασυνέπειας, εσωτερικών συγκρούσεων και λύσεων
 - Δυναμική προσέγγιση (συνήθως πειραματική): τι αλλάζει και τι μένει σταθερό στην ΚΑ της ερωτικής σχέσης; Τι συνέπειες έχουν οι σχέσεις μεταξύ σταθερών και υπό αλλαγή συστατικών; Ζητήματα συνοχής, συνέπειας-ασυνέπειας, εσωτερικών συγκρούσεων και λύσεων
- *Η μελέτη της ΚΑ μπορεί κάθε φορά να φέρει στο φως μία θεωρία για το κοινωνιοψυχολογικό γίνεσθαι της ερωτικής σχέσης στην υπό μελέτη ομάδα, στη συγκεκριμένη εποχή.*

61